http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

Dr. Frant. Cinek

K náboženské otázce v prvních letech naší samostatnosti 1918-1925

Nákladem Lidových závodů tiskařských a nakladatelských v Olomouci

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

DR. FRANT. CINEK

K NÁBOŽENSKÉ OTÁZCE V PRVNÍCH LETECH NAŠÍ SAMOSTATNOSTI 1918-1925

K ideovému vývoji cirkve československé.

Hnutí pravoslavné v Čechoslovensku.

K situaci českobratrského protestantismu.

Dodatek

Z darů p. Štěpán ... věnováno

1926

Nákladem Lidových závodů tiskařských a nakladatelských

v Olomouci

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

Nro 2723

IMPRIMATUR

Olomucii, die 18. Februarii 1926.

J. Vyvlečka,

praeses a. e. Consistorii

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

POUZITO:

Bauer K., „Myšlenkové proudy v československé církvi". Olomouc 1924.

F. Bednář, „Památník českobratrské církve evangelické". „Kalich", Praha 1924.

„Cerkovna pravda", roč. 1925, Užhorod.

„Čechoslovák". List československé církve na Moravě. Roč. I.—III. (1924, 1925, 1926.) Olomouc.

„Českobratrské hlasy". Českobratrský týdeník. Roč. IX.—XVI. Valašské Meziříčí.

„Československý katechismus". Učebnice pro mládež a věřící církve československé. Sestavili dr. K. Farský a profesor F. Kalous. Příbram 1922.

„Český zápas". Oficielní orgán církve československé. Ročník I.—IX. Praha. (První dva ročníky pod názvem „Právo národa". List na obranu nábožensko-církevní svobody národa československého.)

D'Herbigny M., „L' anglicanisme et l' Orthodoxie gréco-slave", Paris (Bloud & Gaye) 1922.

„Druhý návrh obřadní příručky pro církev československou". Knihovna církve československé. Praha 1920.

Farský dr. Karel, „Z podejha". (Vznik církve čsl.) Praha 1920.

Farský dr. Karel, „Liturgie (mše) pro církev československou." Praha 1923.

Farský dr. Karel, „Zápas o svobodu ducha v církvi československé". (Leták; též v Dějinách svobody myšlení od Buryho, 1920.)

Farský dr. Karel, „Zpěvník písní duchovních se stručným přídavkem věroučné nauky a modliteb". Tiskové a nakladatelské družstvo církve československé. Praha 1922.

Farský dr. Karel, „Stvoření". (Výklad k biblickému líčení vzniku světa v duchu církve československé.) Praha 1920.

Granderath Th., „Geschichte des Vatikanischen Konzils", I., II., III. Freiburg im Br., 1903.

Hrejsa F., „Profese církve křesťanské". Val. Meziříčí 1924.

Hromádka dr. J., „Katolicism a boj o křesťanství". Praha 1925.

Hromádka dr. Jos., „Křesťanství a vědecké myšlení". (Knihy o náboženství, čís. 1.) Valašské Meziříčí 1922.

„Katolički list", roč. 1922, (č. 7. článek dra Svetozara Rittiga, „Apokrifní govor Strossmayerov na vatikánském saboru").

Konečný dr. Jan, „Československý katechismus — rozklad křesťanství". „Časových úvah" svazek 283. Hradec Králové 1922.

Kopal-Stěbovský dr. L. K., „Co vede církev československou k pravoslavnému východu?" (Bibliotéka slovanského a řeckého východu, čís. 1.) Olomouc 1921.

„Kostnické jiskry". Českobratrský týdeník. Roč. IV.—VIII. Praha.

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

Kovář dr. F., „Církev pravoslavná a římská". Knihovna církve československé. Praha 1920.

Kozák dr. Jan, „O otázce náboženské". Kdyně 1922.

„Království Boží na zemi". (K ideovým základům církve československé.) Praha 1920.

Lemberk V., „Církev československá". Knihovna církve československé. Praha 1921.

Lemberk V., „Náboženská čítanka církve československé". Praha 1924.

Linek Jos., „Podkarpatská Rus". Habry 1922.

„Malý Čechoslovák". Měsíčník pro mládež. Roč. I.—III. Praha.

„Náš směr". List pro hájení pravoslavné orientace v církvi československé roku 1922 a 1923. Praha-Dejvice. (Od ledna 1923 změněný název „Pravoslavný směr".)

Novák dr. F. X., I. Apoštolé československé církve. II. Apoštolské obce československé církve. III. Apoštolské schůze československé církve. IV. Církev československá a víra. Olomouc 1921.

„Obřadní příručka pro církev československou". Knihovna církve československé. Praha 1920.

„O církvi československé". V komisi „Nového lidu". Brno 1920.

„O primátu Petrově". Knihovna církve československé. Praha 1920.

P. F., „Církev českobratrská". Olomouc 1920.

„Palcát". Týdeník církve československé pro Slezsko a pohraniční Moravu. Roč. I.—V. Slezská Ostrava.

Pavlík Gorazd, „O krisi v církvi československé". (Otázka pravoslavné církve v Čechoslovensku.) Lidová Tribuna. Praha 1924.

Pavlík Gorazd, „O úkolech a orientaci církve československé". Olomouc 1922.

Pešek J., „Kulturní poměry a osvětová práce Podkarpatské Rusi". Užhorod 1921.

„Podkarpatské hlasy", roč. 1925. Užhorod.

„Podkarpatská Rus". Obraz poměrů přírodních, hospodářských, politických, církevních a osvětových. Redigovali J. Chmelař, S. Klíma, J. Nečas. Praha 1923.

„Pravoslavnyj ruskij kalendar 1925", Svidník Slovensko.

„Ročenka čsl. republiky." Roč. III. 1924.

„Ročenka čsl. republiky." Roč. IV. 1925.

Roušal dr. A., „Josef Jiří Strossmayer". Praha 1899.

„Russkaja zemlja", roč. 1923, 1924, 1925. Užhorod.

Schulte dr J. F., „Der Altkatholicismus". Giesen 1887.

Spisar A., „Ideové směrnice církve československé a bratr biskup Gorazd". (Zvláštní otisk z „Českého zápasu", roč. VI.) Praha 1924.

Spisar A., „Náboženství Ježíše Nazaretského". Kroměříž 1923.

L. Stěhovský, „Náboženství aneb občanská nauka". Několik poznámek ke katechismu dra Farského. Praha 1922.

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

„Statistická příručka republiky československé." II. Sestavil státní úřad statistický. Praha 1925.

Šusta dr. Josef, „Z dob dávných i blízkých". (Nová církev a nová světice", str. 317—323), „Vesmír", Praha 1924.

Valný sjezd církve československé, konaný v sobotu a v neděli, dne 8. a 9. ledna 1921 v Praze. Knihovna církve československé, svazek 9. Praha 1921.

„Vyučovací osnova v církvi československé". Tiskové a nakladatelské družstvo církve československé. Praha 1922.

Zapletal F., „Rusíni a naši buditelé", Praha 1921.

„Za pravdou". Ročník I.—VI. (Do července 1924 diecésní list církve československé pro Moravu; pak list pravoslavné obce české.) Olomouc.

*

K otázce církve československé v letech (1922—1925) i k otázce česko-bratrské — volné orientační kapitoly a úvahy autorovy:

V „Životě", (roč. IV.) „Církev československá" I. (čís. 1.). „Církev československá" II. (čís. 2.).

V aktech „Katechetského kursu na Velehradě 1921", Kroměříž 1922. „Církev československá" (str. 40—50).

V „Našinci":

„Pozoruhodný projev biskupa církve československé. Posléze jasno." I. (č. 51., 3. března 1922); II. (č. 54., 7. března 1922); III. (č. 57., 10. března 1922).

„Falsifikát řeči Strossmayerovy na sněmu vatikánském, šířený církví československou", I. (čís. 106., 10. května 1922); II. (čís. 109., 13. května 1922); III. (čís. 113., 18. května 1922).

„Zneužívání Strossmayera" (čís. 117., 22. května 1922).

„O Strossmayera" I. (čís. 158., 15. července 1922); II. (čís. 163., 21. července 1922).

„K pravoslavné orientaci církve československé" (čís. 215., 22. září 1922).

„Rozvrat v církvi čsl. Fiasko bis. Dositeje" (č. 245., 27. října 1922).

„K rozvratu v církvi československé" I. (čís. 261., 17. listopadu 1922); II. (čís. 265., 22. listopadu 1922).

„Jednota v církvi československé" I. (čís. 5., 6. ledna 1923); II. (čís. 9., 12. ledna 1923).

„Biskup Gorazd slavnostně odsoudil československý katechismus" (čís. 24., 30. ledna 1923).

„Církev zbudovaná na frázích", (Československý katechismus na soudě protestantském), (čís. 33., 2. února 1923).

„Spojeni církve československé s protestantskou církví episkopální", (číslo 56., 9. března 1923).

„Doznaný rozvrat církve československé", (čís. 60., 14. března 1923).

„Panu profesoru Spisarovi" (čís. 82., 10. dubna 1923).

„Biskup Gorazd organisuje rozkol v církvi československé", (čís. 106., 9. května 1923).

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

„Vývoj zastírané revoluce v církvi čsl.", (čís. 107., 10. května 1923).
„K poměrům v církvi československé" (čís. 173., 1. srpna 1923).
„Česká obec pravoslavná", (čís. 190., 22. srpna 1923).
„Kletba sektářství", (čís. 256., 9. listopadu 1923).
„Církev se vzpřímenou páteří také vůči Bohu", (č. 268., 23. listopadu 1923).
„Morální Lipany církve československé", (čís. 274., 30. listopadu 1923).
„Kdo má pravdu v církvi československé?", (čís. 111., 14. května 1924).
„Ještě ke krisi v československé církvi", (čís. 118., 22. května 1924).
„K revisi protikatolického boje v církvi československé", I. (čís. 123., 28. května 1924); II. (čís. 130., 6. června 1924); III. (čís. 135., 13. června 1924).
„Oficielní orgán církve československé prohlašuje Krista a apoštoly za podvodníky", (čís. 140., 19. června 1924).
„Bez nadpisu...", (čís. 96., 29. dubna 1925).
„Čím bylo lépe dnes už nehýbat", I. (čís. 107., 13. května 1925); II. (číslo 113., 20. května 1925).
„K obraně církve československé", (čís. 130., 11. června 1925).

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

O B S A H

K ideovému vývoji cirkve československé

Úvodem

Na nových cestách s oslnivými plány. Povšechná charakteristika prvního údobí myšlenkového vývoje v zajetí povrchního revolučního radikalismu. (Od roku 1920 do poloviče roku 1921.) Str. . . . . 15—27

I.

Vznik církve československé 8. ledna 1920. Neujasněnost programová. Odmítavá kritika Šusty a Pekaře. Počáteční propaganda — protiřímská agitace. Myšlenkové tápání dvojím směrem. Pokus o vybřednutí z bezsystémovosti orientací pravoslavnou. Akce Zahradníka-Brodského o spojení s pravoslavnou církví srbskou. Jednání s delegátem srbského pravoslaví biskupem Dositejem. První memorandum srbské církvi se závažnou dodatečnou vsuvkou. Str. . . . . 27—47

II.

V myšlenkovém bludišti. Bezradné úsilí vyrovnat se s proklamovanými radikálními hesly i orientací pravoslavnou. Pokus o určitější vyjádření programu a polooficielní vymezení stanoviska k věrouce katolické a k převzatému katolickému bohoslužebnému řádu. Přípravy na první sněm. Jeho program. Rozvoj hnutí na Moravě a ve Slezsku. Ve vleku myšlenkového radikalismu mimo půdu tradičního křesťanství. (Projevy Farského a Pavlíka v polemice s Rádlem.) Kritika publikací ideových teoretiků církve československé v tomto údobí. Str. . . . . 47—59

III.

První sněm 8. a 9. ledna 1921. Řešení proponovaných otázek věroučných odsunuto do budoucna. Pokus o kompromis. Myšlenkové směrnice pro revisi a novou klasifikaci pojmů křesťanských (dogmatický referát M. Pavlíka). Zásadní vítězství radikalismu. Povrchní stanovisko k orientaci pravoslavné (referát Zahradníka-Brodského). Schválení I. memoranda. Plány s reformou podržených bohoslužebných forem katolických (liturgický referát Tuháčkův). I. § připravovaného statutu. Herben — obhájce. Str. . . . . 59—72

IV.

Odpověď archierejského Saboru srbského na I. memorandum. Nebezpečí

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

roztržky. Druhé memorandum neúplného Ustředního výboru. Stanovisko k pravoslavným dogmatům. Významný projev Farského v oficielním listě. Biskup Dositej na Moravě. Sjezd v Olomouci 21. dubna 1921. Stanovisko Pavlíkovo. Polooficielní odpověď biskupa Dositeje na II. memorandum. Usnesení úplného Ustředního výboru 7. května pro přijetí pravoslavné orientace. Str. . . . . 72—84

V.

Druhý sněm 29. srpna 1921. Zásadní rozhodnutí v otázce pravoslavné orientace. Pozměněný I. článek statutu. Žádost do Srbska o vysvěcení prvních biskupů. K Pavlíkově orientační proměně. Svěcení Pavlíka v Bělehradě. Povrchní informace srbské církve. První bouře propuknuvší navenek. Farský contra Zahradník-Brodský. Pád Zahradníka-Brodského. Návrat biskupa Gorazda. Projev Farského v svatomikulášském chrámě. Str. . . . 84—98

VI.

Odpor proti pravoslaví. Schůze v Pardubicích 4. ledna 1922. Farský contra Gorazd. Stupňování napětí. První výkřik z tábora pravoslavně orientovaného, věštící boje (články Nermutovy). Vystoupení Gorazdovo proti necharakternosti radikálního směru (články „Aby bylo jasno"). Myšlenkové zásadní rozpory mezi oběma směry. Nešťastné pokusy o smír. Odjezd Gorazdův do Ameriky na agitaci mezi americké Čechy a Slováky. Společná schůze diecésních rad v Pardubicích dne 25. července roku 1922. Nová formulace radikálního programu i poměru k pravoslaví. (Neplatná revokace usnesení II. sněmu). Radikální směr na vítězném postupu. Str. . . . 99—109

VII.

Československý katechismus. Protestní projev biskupa Dositeje. Odpověď Farského. Fiasko biskupa Dositeje a odjezd z Moravy. Rozhodnutí srbské církve. Následky aféry katechismové na Moravě. Diecésní rada olomucká proti radě starších. „Za pravdou" v rukou radikálů. Pokusy radikálů zachránit osobu Gorazdovu z obavy před roztržkou na Moravě. Str. 109—124

VIII.

Diecésní shromáždění v Olomouci 23. listopadu 1922 za účasti vůdců českého radikálního směru. Nová formální volba diecésní rady a biskupa delegáty státně uznaných náboženských obcí. Dva listy Gorazdovy z Ameriky s prohlášením o československém katechismu. Nepěkná hra s obsahem prohlášení Gorazdova před veřejností. Volba Gorazda biskupem. Prohlášení jednotného postupu. Kapitulace před radikalismem Farského. Další pokusy o udržení Gorazda. Maskování vnitřní situace před lidem. Nepravdivé výklady o vzniku sporů. Str. . . . . 124—133

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

IX.

Gorazdův příkrý soud nad československým katechismem před americkou veřejností. Nepřímé demaskování zastírané situace. Propagační akce Gorazdova v Americe a její výsledky. Ustavení šesti náboženských obcí mezi americkými Slováky. Ujednaná interkomunie církve československé s protestantskou církví episkopální na nesprávných předpokladech. Str. 133—144

X.

Návrat biskupa Gorazda z Ameriky. Kritická desorientace v diecési moravsko-slezské. Rozvášněné boje mezi radikály a zastánci pravoslavné orientace. Nátlak na provedení formální roztržky. Resignace Gorazdova. Hrozivé následky. Pokusy zastrašených radikálů o umožnění odvolání resignace. Diecésní shromáždění v Přerově 28. března 1923. Revokace resignace za výhrady suspense některých článků statutu a autonomie pravoslavného směru v rámci organisace celocírkevní. Zamítnutí požadavku přerovské resoluce Ústřední radou pražskou 12. dubna 1923. Str. . . . . 144—155

XI.

Rozkol v rozkolu. Gorazdův odboj proti Ústřední radě. Suspense radikální redakční rady listu „Za pravdou". Diecésní list moravsko-slezský contra oficielní vedení církve československé. Pozoruhodný projev moravského radikálního pracovníka Růžičky proti Gorazdovi. Gorazdovy pokusy o reorganisaci moravského táboru na základě pravoslavné orientace. Úspěchy mezi moravskými československými duchovními. Odtržení Slezska a pohraničních náboženských obcí moravských. Nová diecése slezská proti Gorazdovi. Přestoupení českých zastánců pravoslaví do pravoslavné obce pražské. Resignace zvoleného biskupa východočeské diecése Paříka a jeho projev proti radikálnímu vedení. Organisace odboje proti Gorazdovi v náboženských obcích moravských. Str. . . . . 155—162

XII.

Poslední pokus o odstranění bezhlavé rozháranosti na Moravě. Schůze moravských rad starších v Přerově 15. srpna 1923. Nepovolnost Gorazdova. Nemožnost sjednocení. Sensační žádost východočeské diecése o vysvěcení nástupce Paříkova Procházky, v Srbsku. Povšechná kritika myšlenkového vývoje církve československé a katechismu Farského a Kalousova zvlášť. Úsudky nekatolických církví. Diskuse mezi oběma směry o základních otázkách křesťanských za neudržitelné situace. Str. . . . . 162—176

XIII.

Vrcholné vystupňování krise; Diskreditující pusté boje. Obraz vnitřních po-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

měrů koncem r. 1923 a počátkem r. 1924. Ubíjení menšiny Gorazdovy. Poslední zbraně proti Gorazdovi v Olomouci. Sensační protest 20 duchovních, stojících proti rouhání Farského v červnu 1924. Str. . . . . 176—191

XIV.

Formální roztržka. Definitivní resignace biskupa Gorazda a vystoupení z církve československé 21. července 1924. Pozoruhodný slib věrnosti, žádaný Ústřední radou po moravských radách starších a duchovních. Rozchod pravoslavně orientované skupiny s církví československou a přestup do pravoslavné obce pražské 10. srpna 1924. Odklon konservativního směru brněnského od Gorazda. Diecésní shromáždění v Brně 25. srpna 1924. Resignace staré diecésní rady i nástupce Gorazdova, Ševčíka. Volba nové diecésní rady a biskupského správce Stejskala. Str. . . . . 192—197

XV.

Třetí sněm (I. sněm delegátů pravoplatně ustavených a státně schválených náboženských obcí) 29. a 30. srpna 1924 v Praze. Usnesení v otázkách věroučných se závaznou platností. Proposice otázek odložených k řešení do budoucna. Nová formulace I. § statutu. Nepřímá revokace stěžejní zásady o svobodě svědomí v původním pojetí. Svátost svěcení kněžstva. Nesvátostné zřízení biskupů. Stanovisko směru konservativnějšího.
Str 198—204

XVI.

Kritika celkového stanoviska církve československé k hlavním otázkám křesťanským v posledním údobí myšlenkového vývoje. Zřízení prvních biskupů 6. ledna 1925 dle řádu schváleného sněmem. Svěcení prvních 19 jáhnů podle nových obřadů Svěcení prvních 18 kněží 8. ledna 1925. Str. 204—219

Hnutí pravoslavné v Čechoslovensku

I.

Pokusy o oživení a reorganisaci zbytků pravoslavné skupiny pražské z let šedesátých. Statut dra Červinky. Uznání jurisdikce srbské, historicko-právně odůvodněné. Neoprávněný přechod pod jurisdikci patriarchátu cařihradského. Nekanonické zřízení archiepiskopie pražské. Propaganda pravoslavná na Podkarpatské Rusi a východním Slovensku. Organisační akce delegáta srbské církve, biskupa Dositeje. Zákrok patriarchy cařihradského. Protisrbský postup archiepiskopa Savatije a jeho pomocníka biskupa Benjamina. Str. . . . . 221—227

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

II.

Spory o jurisdikci cařihradskou a srbskou na Podkarpatské Rusi. Přestup Gorazdovy frakce do české obce pravoslavné. Přenešení sporů o jurisdikci do skupiny českomoravské. Dositej — Gorazd contra Savatij — Červinka. Stav vznikajících pravoslavných skupin na území republiky československé počátkem roku 1925. Str. . . . . 227—234

III.

Vývoj vnitřních poměrů v skupině podkarpatské za sporů o jurisdikci. Taktika Savatijova. Protichůdná akce srbská. Archimandrita Kabaljuk, exponent směru srbského. Černavin, vůdce strany cařihradsko-pražské. Schůze v Hustu a Buštině. Otázka kandidatury na biskupský stolec. Str. . . . 234—240

IV.

Detailní obraz poměrů mezi uniaty a novými pravoslavnými po první studijní cestě v březnu 1925. Ráz protiuniatské agitace. Bratrovražedné násilnosti a rozvratné štvanice náboženské s neutěšenými následky. Str. 240—246

V.

Další vývoj sporů o jurisdikci. Bezohledný boj srbského směru proti Savatijovi. Útoky listu srbské orientace „Cerkovna pravda". Desorganisace při protichůdném postupu dvou pravoslavných konsistoří. Černavinův odklon od Savatije. Str. . . . . 246—252

VI.

Propaganda pravoslavná v eparchii prešovské na východním Slovensku. Akce archimandrity Maximenka. Protiakce uniatská pod vedením redemptoristů východního obřadu ve Stropkově. Str. . . . 252—256

VII.

(Po druhé cestě v květnu.) K situaci uniatů na území naší republiky. Historie Karpatorusů. Význam unie. Činnost řeckokatolických biskupů podkarpatských v ohledu kulturně-náboženských. Éra maďarisačního útlaku. Zásluhy řeckokatolického duchovenstva. Nedostatek objektivní orientace v české veřejnosti. Str. . . . . 256—263

VIII.

Nynější stav eparchie mukačevské a prešovské po stránce církevně-náboženské. Str. . . . . 263—270

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

IX.

Úpadek pravoslavné propagandy. Kněžstvo pravoslavné a jeho zbraně proti uniatům a Římu. Poměry v obcích, kde zabrány kostely a církevní školy. Vůdcové Kabaljuk, Bogolep. Str. . . . . 270—275

X.

Otázka kobliny a rokoviny v boji protiuniatském. Osudy vládní úpravy. Stanovisko uniatského kněžstva. Projev biskupa Gebeje. Důsledky demagogického boje proti koblině a rokovině mezi pravoslavným duchovenstvem. Pravoslavná agitace a ukrajinismus. Pravoslavná agitace bez ohlasu v uniatském kněžstvu. Str. . . . . 275—281

XI.

Neočekávaný převrat v české skupině pravoslavné. Všeobecné shromáždění 22. listopadu 1925. Odstranění Savatije. Vítězství strany Gorazdovy.
Str. 281—287

K situaci českobratrského protestantismu

I.

Krise protestantismu, projevující se v českobratrském evangelictví. Ztráta garancií víry. Na uhýbajícím, sypkém písku náboženské filosofie.
Str. 289—295

II.

Důsledky vnějškové unifikace českých církví evangelických roku 1918. Hledání záchrany v kalvinismu, v luterství, v evangelickém presbyterianismu. Vlastní cestou bez plagiátství cizího církevnictví. Toužení po bezpečném základu a naděje do budoucna. Str. . . . . 295—300

DODATEK

Podvržená řeč Strossmayerova, šířená církví československou

Historie padělku řeči Strossmayerovy na vatikánském sněmu. Autor falsifikátu. Strossmayer a falsifikát. Zlehčování památky Strosmayerovy. Církev československá a falsifikát. Str. . . . . 303—316

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

K IDEOVÉMU VÝVOJI CÍRKVE ČESKOSLOVENSKÉ

ÚVODEM

Na nových cestách s oslnivými plány. Povšechná charakteristika prvního údobí myšlenkového vývoje v zajetí povrchního revolučního radikalismu. (Od roku 1920 do polovice roku 1921.)

Církev československá vešla v život na předpokladech nedomyšlených. Revoluční odboj proti hlavě církve katolické podvrátil v řadách našich reformátorů nejen via facti, nýbrž i formálně primát a s ním autoritu i oprávněnost učitelského úřadu vůbec. Popřena skutečně nejen neomylnost, nýbrž magisterium autoritativum vivum vůbec. Tím padlo principium fidei formale. Současně pak proklamovanou a co nejšíře pojatou zásadou svobody svědomí popřena absolutní autorita materielních zdrojů víry, čímž zhroucen druhý stěžejní pilíř — principium fidei constitutivum.

To jsou však předpoklady, jež každou církev, která chce se zváti křesťanskou na základě nadpřirozeně zjeveného náboženství, přivádějí ad absurdum. Protestantismus, který uveden byl v život na podobných předpokladech, třebas že nezašel tak daleko, poznal to a pudem sebezachování veden — ač teoreticky dodnes zůstává při svém — prakticky opustil namnoze své zásady a opřel se o zavržený, ale ve skutečnosti jedině možný princip katolický a jen tomu děkuje, že se posud úplně nerozpadl.

Církev československá, popřevši magisterium vivum autoritativum infallibile a proklamovavši nedomyšleně za stěžejní svoji zásadu svobodu svědomí, hlavně pak prohlásivši všeobecnou platnost vývoje, jemuž podléhá i nauka Kristova, položila podkopy pod hlavní základy

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

veškerého positivního křesťanství. Ať přechodně popodržuje z katolicismu cokoliv, důsledky proklamovaných stěžejních zásad povedou nezadržitelně k rozkladu všeho positivního v křesťanství nové náboženské společnosti.

Že tomu tak, ukázalo se už za půldruhého roku dostatečně. Úporný, vášnivý boj proti katolické církvi, jímž zahájila svou nábožensky obrodnou činnost, zastíral jakž takž nějakou dobu nedomyšlené, rozkladné zásady i zdržoval vzrůst smrtonosných zárodků, jež chovala ve svém lůně. Jakmile však ukázala se nutnost dáti křiklavě negativnímu hnutí jakýs kladný obsah, projevily se důsledky nemožných zásad zarážejícím způsobem. Dostavila se roztříštěnost, ideový chaos a rozháranost, v níž hroutí a rozpadá se nezadržitelně veškera positivní nauka křesťanská.

Vše jako by se sunulo po strmém srázu. Jeden článek nauky křesťanské padá a hroutí se za druhým. Těžká, tvrdá kladiva reformátorů duní bez přestávky v tisícileté katedrále velebné věrouky křesťanské. Očišťuje se křesťanská myšlenka od balastu ztrnulých forem mentality byzantské a římské i ornamentiky mytologické. Dává se opadávat všemu, co ztrnulo, uschlo a nepřináší v moderních duších žádného náboženského vznětu a žádné životní mízy.

Není už zpovědi. Svátostná zpověď soukromá odstraněna a nahražena jakousi všeobecnou zpovědí po způsobu protestantském. Když po patnácti stoletích křesťanských Luther první sáhal na tajuplnou instituci zpovědi, chvěla se mu ruka. Váhal a kolísal rozechvěn. „Nechtěl bych, aby církev Kristova byla bez svaté zpovědi soukromé," psal svým přátelům, a ve vyznání augsburském, sestaveném přímo za vedení Lutherova, byla v článku 11. slova, „že ve svaté zpovědi je třeba podržeti soukromé rozhřešení; že toto rozhřešení je skutečná a pravá svátost a že mocí klíčů odpouštějí se hříchy ne pouze před církví, nýbrž i před Bohem". A přece posléze zpověď padla. Vlastní přirozenost re-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

formace ji zničila. Ani v církvi českoslov. nebylo s počátku odvahy odstraniti úplně svátostnou zpověď soukromou; zviklána napřed její nutnost a dnes už jí není. Zatlačila ji všeobecná zpověď „veřejná", která se rychle ujala a „těší se netušené oblibě".

I na druhý nejdůležitější životní kořen přiloženy sekery. Popřena už dnes podstatná proměna obětních darů při mši svaté. Přepodstatnění, proměnění nahrazeno neurčitým, bezbarvým výrazem zpřítomnění, jež lze pojímat luteránsky, zwingliánsky nebo kalvínsky. Dosud není zásadně rozhodnuto — jak prohlášeno na prvním valném sjezdu — zda ponechá se mešní oběť, či zjednoduší se na pouhou večeři Páně po způsobu protestantském, a nejvlivnějším ideovým vůdcem církve československé už oznámeno, že nová církev „nemá kněží ve smyslu obětníků".

I na nejněžnější a nejkrasší květ na stromě katolické věrouky — na kult panenské Matky Spasitelovy — sáhnuto tvrdou rukou. Katolická úcta mariánská, jejíž kulturní i sociální význam v dějinách nedovedou ani nejzarytější badatelé popříti, kult panenské Matky Kristovy, který našel tolik vroucího ohlasu v srdcích našich předků, který byl Čechům a Slovanům vůbec vždy tak drahý a milý, za jehož zvláštní účinek kdysi pokládána veliká mravní čistota slovanské dívky a přísloveční něha slovanské matky — nazván v oficielním projevu „římským modlářstvím". Místo něho, místo kultu problematického prý panenství zavede církev československá, jejíž theologové prý nebudou zkoumat Roentgenovými paprsky, zda Matka Ježíšova byla počata bez poskvrny neb s poskvrnou, ušlechtile lidský kult nejvznešenějšího úkolu ženy — mateřství.

„Neživé, uschlé" pojmy náboženské, jež se nynějšího člověka už nedotýkají, padají jeden za druhým. Není v nich vznětu, není v nich životní síly.

A úžas vzbuzuje lehkost, s jakou jednotliví apoštolé nové církve odlupují „slupky" od jádra. Jeden popírá dědičný hřích, upírá smrti charakter trestu a

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

pokání; jiný uvádí v pochybnost existenci očistce a činí si cynický posměch z věčných trestů. Peklo prý je ovčáckým psem, jímž udržuje římská církev své nemyslící stádo v otrocké poslušnosti.

Některé řezy operační jsou zvláště hluboké — až se při nich dech zatajuje.

Obřady, zatímně přejaté od církve katolické a s nimi i svátosti, nejsou v nové církvi leč symboly k projevu zbožné nálady. Pryč s čarodějnickými formulemi a latinskými kejkly!

Do samých základů vnikají už pod tvrdými ranami kladiv páky oprávcův. I úhelný kámen se viklá. Jak špatně zastírá nejeden z řad vůdčích průbojníkův nové církve nevěru v metafysické Božské synovství Kristovo! A kdo pročítá pozorně programové spisky nejvlivnějšího ideového vůdce, zdaž neodkládá je s dojmem, že tu není vůbec víry v nadpřirozené zjevení Boží, v Božství Kristovo a v nejsvětější Trojici? Či nebylo to dosvědčeno z řad samých stoupenců nového hnutí, ba z úst jednoho nejvýznačnějšího spoluzakladatele církve československé už roku 1921?

Daleko by vedlo in concreto uvádět a rozebírat všechny drobné projevy propagátorů nového hnutí. Obraz, jejž bychom takto sestavili, nebyl by též výstižný. Bylo by v něm mnoho kusého.

Úplnější a ucelenější pojem o ideových směrech, jimiž se sune nové církevní hnutí, lze si utvořiti z programových projevů ideových vůdců církve československé a hlavně z oficielního prohlášení, tlumočeného na prvním valném sjezdu[1]) referentem dogmatickým. Na sněmě mělo se rozhodovat o palčivých otázkách věroučných a jak výslovně slíbeno — mělo se zaujat stanovisko k mešnímu kredu, k stvoření, k duši, životu posmrtnému, kultu eucharistickému, mariánskému, úctě svatých, smyslu života atd.

Slíbené stanovisko se nezaujalo a o otázkách dogmatických v programu uvedených se nic neusneslo a ne-

[1]) V Praze 8. a 9. ledna 1921.

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

rozhodlo. Referent dogmatický prohlásil, že by to bylo nevědecké a nedemokratické. Otázky věroučné nebyly prý dosud theologicky ventilovány a nebyla pro řešení jejich vytvořena žádoucí resonance v církvi československé. K řešení posud nedozrály.

V polemice s profesorem Rádlem před sjezdem prohlášeno to ještě otevřeněji: „Dnes ještě nelze mluvit o učení církve československé. Jsme zatím ve stadiu více méně negativním a k positivní práci teprve se chystáme. Je nerozumno, žádá-li část inteligence, abychom už nyní předložili své učení. Učení to je věcí vývoje.“ (M. Pavlík.)

Tomuto vývoji nezbylo než na sněmě vytýčiti jen několik všeobecných směrnic. Více prý učiniti nemožno.

Směrnice ty přes všechnu svou všeobecnost a neujasněnost ukazují dostatečně podstatu i dosah reformy křesťanství v lůně nové církve. Ústřední směrnice opírá se o evolucionismus a historický relativismus.

„Jsme přesvědčeni o všeobecné platnosti zákona vývoje, jemuž podrobena jest i myšlenka náboženská, a že i křesťanství spadá do tohoto vývoje. S tohoto stanoviska díváme se i na dogmata křesťanská a všechna usnesení sněmů církevních, jež chápeme jako svou dobou podmíněné etapy ve vývoji křesťanské myšlenky.

Uplatněním tohoto vývojového nazírání chceme se uschopnit ke kritické revisi a nové klasifikaci všech pojmů křesťanské myšlenky, jak nám minulými generacemi byly dochovány, vzhledem k jejich životnosti, a nebudeme se rozpakovati nechat opadat vše, co uschlo a nepřináší nám žádného podnětu a žádné mízy. — Naší touhou je znovuzrození a vzrůst života náboženského a mravního.

Vývojovým nazíráním doufáme dospěti i k poznání toho, co je v křesťanství podstatné a co nepodstatné a pouze projevem křesťanské společnosti určité doby. — Doufáme, že touto cestou zbavíme se těžkého balastu ztrnulých formulí, pocházejících z mentality určitých národů (hlavně řeckého, římského a východního)

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

a dob dávno minulých a že dosáhneme svobody synů Božích na základě čisté radostné zvěsti Kristovy." (M. Pavlík na valném sjezdu 8. ledna 1921.)

Tím se přiznává církev československá otevřeně k evolucionismu a dějinnému relativismu. Toť stěžejní opěrné body revise křesťanství v československé církvi. Toť základna, na níž se chce budovat. Avšak už tímto přiznáním pozbývají budovatelé nové církve nároku, aby pojímáni byli ve smyslu positivních věřících křesťanů. Idea evoluční, již přijala moderní filosofie z věd přírodních jako základní dogma, vylučuje naprosto zjevené náboženství, zakazuje mysliti na jakýkoliv vliv nadpřirozený a z kořene vyvrací všechnu víru v nadpřirozené. Zakladatelé nové církve nepřinášejí nic nového, nic originelního. Nenesou nové ideje, jak neustále tvrdí. Teorii, o niž chtějí opírat svou revisi křesťanství, učinili již od desítiletí mnozí theologové protestantští základem při projednávání křesťanských pravd nadpřirozených.

A výsledky? Pokud se v protestantské bohovědě tato nová metoda uplatnila, není protestantismus dnes již nic než jakousi náboženskou filosofií a předělává se stále více na humanisticko-idealistický názor světový, který si zachoval z křesťanství velmi málo. Víra v Ježíše Krista, vtěleného Boha, v nadpřirozené objektivní zjevení již dávno odvržena. Ba i relativní výlučná dokonalost učení Kristova, jakožto čistě přirozeného náboženství je pouhým problémem.

Totéž platí o druhém opěrném bodu, dějinném relativismu. I dle něho nutno všechny zjevy napřirozené v náboženství a limine odmítnouti. Pod jeho měřítky neznačí zjevení křesťanské nic více než pouhý vyšší stupeň přirozeného rozvoje ideje náboženské. Křesťanství nelze přiřknouti ani výlučnou relativní prioritu mezi ostatními náboženstvími. I nejvznešenější ideje, s nimiž se jindy počítalo jako s nezměnitelnými veličinami, nejsou než psychické jevy, relativní produkty duchovní evoluce. Revise křesťanství dle těchto zásad

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

vede neúprosně k negaci všeho nadpřirozeného v křesťanství čili jinými slovy podráží všechny positivní opory křesťanství vůbec.

V důsledcích těchto základních směrnic jest vše oficielní prohlašování dogmatického referenta sjezdového, že Ježíš Kristus je úhelným kamenem veškerého úsilí náboženského v církvi československé, že jeho učení i život je metou této církve a Synovství jím žité a hlásané kotvou a nadějí — pouhým slovem nebo žalostným sebeklamem. Vždyť zásadami své revise či reformy kladou budovatelé nové církve podkopy pod sám úhelný kámen. Evolucionismus a relativismus nemůže přisoudit v posledních důsledcích Kristu nic než jakousi prioritu mezi plně rozvinutými individuy, pokud v něm sebezjevení lidského rozumu v relativně čistší formě vkročilo do dějin lidstva. Kristus není pak než jednou z hybných vzpruh v dějinném rozvoji náboženském, přirozeným, čistě přirozeným článkem v evoluční linii. Zde se tedy nebuduje na úhelném kamenu, na němž stavěli své dílo apoštolé (jestiť Kristus dle prohlášení téhož referenta jednou ze složek náboženské otázky, k nimž se teprve stanovisko zaujme), zde se staví na sypkém písku systémů nazírání na svět, které značí problémy a nikoliv pravdu nade vši pochybnost vyvýšenou, a v jejich jménu vydávají se nejvyšší statky víry a mravnosti v šanc anorganickému, rozkladnému, subjektivismu, který ve všech oborech vyššího lidského snažení novodobé člověčenstvo jen rozerval, zeslabil a ochromil. Hlásať stěžejní zásada církve československé úplnou svobodu svědomí a náboženského přesvědčení jednoho každého. Touto nedomyšlenou zásadou vzdává se církev československá skutečně principielních nároků býti vůdkyní a učitelkou ve věcech víry a křesťanského života, což je dle slov Kristových podstatou církve a jejím jádrem.

Tato zásada neznamená svobodu, nýbrž chaos, rozklad a zahynutí dle slov Kristových: „Každé království proti sobě rozdělené zpustne a dům na dům padne."

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

(Lukáš 11, 17.) Dr. F. X. Novák,[1] poukazuje ve své kritice nedomyšlených zásad církve československé na slova Klementa Alex., která plných 1700 let zní dějinami církve jako krutý smích nad anarchií rozervanosti všech, kteří od církve odpadli: „Chtěl-li by kacíř dle zásad své školy státi se učitelem své víry, takto by musil mluviti (těm, jež chce získati): Volnost víry budiž vaším základním kamenem. Nezkrácená svoboda u výkladu svatých písem nejvyšší zásadou vaší církve. Co činíte vy sami, nebudiž nijak závazným pro vaše potomky, kteří též budou volně písmo vykládati a nepochybně též v něm naleznou něco zcela jiného než vy, jako i já v něm nalezl věci zcela různé od mínění jiných, kteří se výlučně pokládají za křesťany."

Jestliže v oficielním projevu valného sjezdu uznává církev československá sedm prvních všeobecných sněmů a při tom zdůrazňuje vývojové nazírání na myšlenku křesťanskou, jakož i trvání na zásadě svobody svědomí a náboženského přesvědčení, pak nezbývá než počkati, kterak nová církev překlene zející propasti, jež zatím zastírá jen blyskavými slovy.

Z projevů nejvlivnějších teoretiků církve československé patrno, že o nějakém skutečném uznávání sedmi koncilů nemůže býti řeči a že rozkladný proces v lůně nové církve spěje nezadržitelně kupředu.

Náboženství jim není objektivní, všeobecně platný souhrn zjevení Božího o poměru člověka k svému Tvůrci; je souborem představ, které si člověk sám o Bohu a o svém poměru k němu tvoří, dle toho se prakticky zařizuje a dospívá k „náboženskosti". Kořenem a základem těchto představ čili náboženství jsou výsledky věd. Ježto pak věda neřekla ještě poslední slovo a na dlouho neřekne, je ochoten novodobý náboženský člověk přijímati její pokroky a tím ovšem i měniti své náboženství.

Druhým pramenem, z něhož vyvěrá víra, je „cit", kterým vystupuje nový člověk nad vědu a filosofii

[1]) Církev československá a víra. Str. 45 a násl.

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

k pravdám, jichž rozum nechápe, k radostnému nadlidskému, nadsvětovému, absolutnímu, věčnému, božskému, čímž se propracovává k náboženství a ukojuje cit po nekonečném, metafysickém, jehož žádná věda neuspokojí a také nevykoření z lidského nitra. To, co je křesťanství, věčnými pravdami, které jako Atlas nesou veškeren mravně vzatý svět — je dle mnohých vůdců nové církve výronem planého, mlhavého, subjektivně různotvárného, chvilkového a nestálého citu. Citem nadsvětového, absolutního, věčného, božského dospívá prý člověk k náboženství, k životní víře, k životnímu centrálnímu názoru, přesvědčení. A toto jeho „náboženské nazírání" dává účel životu, důvody, proč žíti, určuje poměr k společnosti, řeší otázku poměru k budoucnosti.

Tam tedy, kde víra, kde nadpřirozené zjevení křesťanské v lidstvu postavilo věčně neochvějné kvádry příkazů — tam zůstavují se v nové církve neujasněné odpovědi citu.

O nějaké přesné závaznosti učení Kristova nelze ovšem mluviti. „Z Kristova učení přejímá nový člověk pouze jeho čisté náboženství, to, co má hodnotu všelidskou, věčnou, nepřijímá toho, co má ráz dobového stupně ve vývoji myšlení lidského." V podstatě jeví se toto čisté náboženství Kristovo hlavě církve československé v kázání na hoře, a krátce shrnuto je v Otčenáši; jádrem pak jeho slova: „Milovati budeš Pána Boha svého z celého srdce svého, z celé duše své, ze vší mysli své a ze vší síly své", a „Milovati budeš bližního svého jako sebe samého". (Marek 12, 30.—31.) Z celého evangelia Kristova jeví se tedy převzetí hodným pouze přikázání lásky k Bohu a k bližnímu.

Než ani zde není konečného pevného bodu. Není principu, dle něhož by bylo lze neochvějnou základnu vytvořit. Znemožňuje ť to stěžejní zásada svobody svědomí a náboženského přesvědčení, která vydává vše v šanc neomezenému subjektivismu.

Mnozí se pozastavují nad rozporem mezi ideovým

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

stanoviskem církve československé a dosavadní její praxí v ohledu liturgickém. Jeť tu liturgický řád přejatý od katolické církve, který budí ve vrstvách věřícího lidu, vstupujícího do církve československé dojem, že v nové církvi neběží o nějakou hlubší zásadní změnu ve věcech víry. Slouží se mše svatá, uděluji se všechny svátosti. Věřící venkovský lid, jehož nábožen-skost — vyvěrající ovšem z fondu katolicismu — dodává dodnes církvi československé jakéhosi positivního rázu křesťanského a opojuje jejich vůdce — ten prostý, hluboce věřící lid, který dodnes přichází leckde na bohoslužbu církve československé s velkým kancionálem pod paždím a růžencem v ruce, dodnes tvrdí: „Máme to v té nové církvi všechno jako v církvi staré, jenže je to české."

Je skutečně mezi dosavadní praxí církve československé v ohledu liturgickém a jejím stanoviskem ideovým veliká propast. A vůdcové nové církve jsou si toho vědomi. Je prý to však jenom „prozatím", jenom vzhledem „na poměry dneška", pro lidi „dneška", kteří dosud „nedomyslili". Reformují se sice přejaté obřady napořád, odstraňuje se z nich vše „nedemokratické a nečeské", ale k důsledným radikálním řezům není odvahy. Pořád se zdůrazňuje ohled na sílu tradice. Je v tom mnoho nedůslednosti a neupřímnosti, kterou těžko neviniti z vypočítavosti.

Ve skutečnosti je otázka liturgická právě tak palčivá a neujasněná jako otázky dogmatické.

Liturgický referent na prvním valném sjezdě otevřeně to konstatoval. Poněvadž prý církev českoslov. nemá dosud kreda, nelze nic stanoviti a rozhodnouti o otázce liturgie, která vkládá kredo do obřadů a modliteb. Dogmatika církve československé prý teprve rozhodne o kultu mariánském a eucharistickém, o úctě svatých, obrazů, ostatků, o životě posmrtném, o smyslu života, o Trojici atd. — „liturgie zatím musí čekat, až bude dogmatika hotova, aby pak tomu mohla dáti výraz v obřadech a modlitbě". Proto nelze stanoviti žád-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

ných definitivních forem a nebude to ani za rok, nýbrž „teprve praxe a vývoj ukáže, v jakém dosahu a rozsahu bude obřad změněn".

*

Církev československá má veliká hesla, jimiž se opájí, ve skutečnosti však každým krokem pranýřuje svou vniternou nemohoucnost, duchovní plochost a ideovou chudobu. Za půl druhého roku nevykázala leč několik mlhavých, problematických směrnic, jež pracně sestavila a jimiž se pokouší dáti svému principielně chaotickému ideovému tápání čili volnému vývoji jakýs takýs směr. Směrnice ty však ukazují neúprosně k propastem negace.

Pozoruhodno, že prohlédnuta byla rázem. Přední historikové naši, kteří s obavou sledují náboženský život v našem národě, třebas nestojí na stanovisku katolickém, prohlásili ihned, že tu běží o zrůdu a zploštění, nikoliv o novou ideu a náboženské vypětí.

Nemá nic originelního, nenese nic nového. Je v podstatě tuctovou kopií sekt protestantských, které se rodí po každém silnějším ideovém otřesu a politickém přelomu.[1]) Její sny o svérázném českém nebo všeslovanském typu křesťanství na tradicích husitských a českobratrských jsou v důsledku proklamovaných stěžejních zásad — utopií. Její dosavadní pojímání husitství a českobratrství je příliš negativní a žalostně plytké. I kdyby na ně skutečně kladně navázala, je otázka, zda přinese něco ideově svérázně českého a slovanského.

Jako tak zvaná česká reformace byla stěží něco specificky, výlučně českého (byloť to pojetí křesťanství, jaké se za analogických okolností i jinde dostavilo), tak ani dnešní klasifikace křesťanské myšlenky, pokud se v určitějších rysech obráží v projevech hlavních ideových vůdců církve československé, není nic zvlášť českého, žádný hledaný typ křesťanství slovanského.

[1]) Viz Euckenův spis „Geistliche Strömungen der Gegenwart" 1918.

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

Je to rozšířená dnes západoevropská a středoevropská Allerweltsfilosofie, jejíž nejbližší filiací je novokantismus. Ani pro církev východní není to nic nového a také nic slovanského. Theologové východní církve, studující na protestantských fakultách, dávno tento myšlenkový směr znají, buď mu podléhajíce, buď se mu bránice.

Církev čsl. je mátožný polotvar, nevyhraněný ani ideově ani programově. Nemá základní jednotící ideje, nemá pevného, slučujícího vnitřního tmelu. Nemůže se vykázati žádnou složkou nábožensko-mravně prohlubující, žije povětšině jen negací katolicismu, jednostranným, plytkým bojem proti němu a několika povrchními, líbivě zabarvenými hesly, jež mohou vyvolávat přechodný ohlas v době nábožensky tak zpovrchnělé a nezdravě pohnuté, jako je doba naše. Ve skutečnosti vnáší v široké vrstvy hlavně venkovského lidu neuvěřitelný zmatek a náboženský rozvrat a rodí bratrovražednou, nesmiřitelnou nenávist, jakou dosud ani nejvášnivější politické boje v lidu našem nedovedly vyvolat.

A zda tato církev dokumentuje na foru veškerého kulturního světa — jak frázovitě slyšet dnes namnoze tvrdit — náboženské vypětí duše moderního českého člověka na přelomu věků, v gigantické ideové tavírně XX. století, jež přehodnocuje a likviduje lživé, talmové hodnoty všech pseudonáboženských a pseudofilosofických systémů, v nichž novodobé lidstvo hledalo východsko z dnešní komplikované krise náboženské — to je otázka, hořká otázka.

A lze doufat, že zvítězí v nové církvi národní křesťanství, positivní křesťanství a jeho požehnání? Či je víc než pravděpodobno, že celé toto hnutí skončí jen rozmnožením, zpovrchněním nevěry?

U vzniku viděli jsme — naprostou téměř chudobu positivních, hlubších ideí. Dodnes pak nevidíme leč neujasněnost a tápání vzhledem k pevné směrnici pro budoucnost a vedle toho slabou, rozbitou a tudíž v nejpodstatnějších věcech bezmocnou vládu centrální vůči

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

živlům tak různým (vzpomeňme velikého počtu teoretických i praktických bezvěrců, kteří se k této církvi přidali ze zřejmého vzdoru proti „Římu" a následkem stranické agitace pod různými hesly národními) a tak vlivnými právy církevními nadaným.

Nedomyšlené principy posléz a rozkladné stěžejní zásady, s nimiž tato církev stojí a padá, ukazují určitě, co lze uzavírati o budoucnosti její.

To, co přichází k nám pod krásnými hesly nové církve národní i pod prapory náboženské reformy — je duch náboženského rozkladu a rozvratu.

Dosud je vše ve stavu více méně zárodkovitém a proto namnoze v zhoubných důsledcích nepochopeno; ale až se ty zárodky plně rozvinou, poznají a zakusí se účinky této neblahé, záhubné infiltrace.

I.

Vznik církve československé 8. ledna 1920. Neujasněnost programová. Odmítavá kritika Šusty a Pekaře. Počáteční propaganda — protiřímská agitace. Myšlenkové tápání dvojím směrem. Pokus o vybřednutí z bezsystémovosti orientací pravoslavnou. Akce Zahradníka-Brodského o spojení s pravoslavnou církví srbskou. Jednání s delegátem srbského pravoslaví biskupem Dositejem. První memorandum srbské církvi se závažnou dodatečnou vsuvkou.

Církev československá, založená dne 8. ledna roku 1920 na schůzi „Klubu reformního duchovenstva"[1]) v Národním domě na Smíchově,[2]) těžce zápasila od počátku s myšlenkovou neujasněností. Ve svém prvním

[1]) „Klub reformního duchovenstva" ustavil se dne 15. září roku 1919 z nejradikálnějších členů „Jednoty katolického duchovenstva československého", volně sdružených předtím v „Ohnisku", které od velikonoc roku 1919 agitovalo pro realisováni známých 6 reforem, hlavně pro uzavíráni kněžských sňatků via facti, buď ve formě církevní (tajně) nebo civilní. (Tyto sňatky umožněny v republice čsl. zákonem občanským ze dne 22. května roku 1919.)

[2]) Hlasování zúčastnilo se po odchodu četných jednotlivců 215 členů Klubu. Z těch bylo 140 hlasů pro, 66 proti, 11 neplatných.

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

provolání k české veřejnosti ze dne 10. ledna r. 1920[1]) opověděla se jako církev, „to jest sbor Páně na základě evangelia Kristova“. Prozatímně až do ustanovení vlastního zákona přejala „dosavadní náboženský řád církve římskokatolické, obnovený v duchu demokracie“. Za stěžejní zásadu prohlásila však svobodu svědomí a náboženského přesvědčení jednoho každého tak, aby se nikomu nesmělo z jeho dobrého přesvědčení nic bráti ani vnucovati. Nadšeně slibovala, že napomůže k definitivnímu vyřešení české otázky, která je otázkou náboženskou, aby osvobozený národ československý mohl býti i nábožensky svobodným po svém svědomí, aby očištěno bylo mravní, rodinné i sociální žití českého člověka na podkladě křesťanské kultury, jak se vyvinula svérázně zásluhou Cyrila a Metoděje, Husa a Českých bratří.

[1]) „Národu československému! Věrni velikému odkazu svatého mučedníka kostnického, „Pravdy každému přejte“, po velikých bojích a vnitřních strastech, jimiž rozhárána trpí náboženská duše národa československého, uvědomili jsme si povinnost, kterou přítomné dni velikého osvobození ukládají i stavu duchovnímu. Opět a opět přesvědčuje nás vývoj veškerého života ve svobodné republice československé o pravdivosti výroků velikého našeho filosofa, že česká otázka jest stále ještě otázkou náboženskou, otázkou tolikráte řešenou, ale pro nepřízeň poměrů nikdy nedořešenou, otázkou nejen celonárodní, nýbrž znepokojující nitro každého vážného českého člověka. Nadešla opět po staletích doba, kdy může česká duše přikročiti k rozhodnutí odvěkého rozporu svého nitra: Být nábožensky svobodnou a zbožnou po svém svědomí, nebo sloužiti Bohu podle zákonů neuznávané světovlády cizí, která ztotožňuje náboženství se svou panstvíchtivostí a sebe s Bohem. Proto, aby konečně osvobozen byl duševní a náboženský život náš a tím aby opět bylo očištěno i mravní, rodinné a sociální žití českého člověka na podkladě dosavadní křesťanské kultury, jak vyvinula se u nás svérázně zásluhou apoštolů soluňských Cyrila a Metoděje, Mistra Jana Husa a Českých bratří, přikročilo duchovenstvo československé, sdružené v Klubu reformního kněžstva, na svém sjezdu dne 8. ledna roku 1920 ke zřízení samostatné církve československé. Církev československá, založená svým jménem „církev“, to jest „sbor Páně“, na základě evangelia Kristova, přejímá prozatímně až do ustanovení vlastního zákona dosavadní náboženský řád církve římskokatolické, obnovený v duchu demokracie. V důsledku toho přijato, že stěžejní zásadou církve československé jest svoboda svědomí a náboženského přesvědčení jednoho každého tak, aby se nikomu nesmělo z jeho dobrého přesvědčení nic bráti, ani vnucovati.

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

Tento mlhavý, věroučně neurčitý program, okrášlený líbivými hesly náboženského liberalismu a českého historismu, umožňoval nové náboženské společnosti za poválečné známé mentality úspěšnou agitaci proti církvi katolické, ač náboženská povrchnost i povážlivá šíře proklamovaných hesel od počátku vyvolávala hlavně ve vrstvách inteligence neskrývanou skepsi. Těžce poškodily počáteční propagandu nového hnutí neočekávané projevy dvou významných historiků pražské university Šusty a Pekaře. Za tři dni po založení církve československé objevil se ve „Venkovu" projev prvního. Založení nové církve — psal profesor Šusta — nebylo by prý samo o sobě věcí příliš velikého dosahu ve státě, který nechce vynucovat jakkolivěk náboženskou uniformitu. Důležité jest však, že nová církev již svým názvem „církve československé" sune do

— Neboť chceme, aby konečně přítrž byla učiněna náboženským bojům v národě, a žádáme si svobody svědomí a náboženského přesvědčení nejen pro sebe, nýbrž i pro každého jiného, buď si on kdokoliv. Proto přejímá církev československá, zejména i dosavadní bohoslužebný řád až do podrobnější úpravy s tou jen pozměnou, že veškeré služby Boží, jichž účast jest ovšem dobrovolná, konají se výhradně jazykem mateřským. Zatímní správu církve československé vede církevní výbor duchovních i laiků, Úkolem církevního výboru jest, v jednotě s kulturními činiteli laickými v národě a za pomoci reformního duchovenstva organisovati církev československou, upraviti zatímní řád výchovný a bohoslužebný, ujednati zatímní poměr církve československé ke státu a k církvi římskokatolické a pracovati k brzkému svolání církevního sněmu, Národe československý! Uskutečňujíce proroctví velikého biskupa Jana Amose Komenského, že „vláda věcí tvých vrátí se Ti opět v ruce tvé", skládáme v těchto velikých dnech tvého osvobození do tvého rozhodnutí i svobodu tvého svědomí, v přesvědčení, že nebude svobodného národa československého, nebude svobodné republiky československé, nebude-li svobodného svědomí jednolivcova před Bohem, Nyní jest na jednom každém jednotlivci, aby odhlášením z církve římské a přihlášením do církve československé dokázal, že jest mu zájem o svobodu vlastního svědomí, o mravní povznesení národa a jeho výchovy a zdemoralisování i života náboženského zájmem opravdovým, Dáno v Praze dne 10, ledna leta Páně 1920, Za církevní výbor: B, Zahradník-Brodský, farář v Ouběnicích, nyní odborový rada v ministerstvu školství a národní osvěty. ThDr, Karel Farský, profesor náboženství v Plzni. G. Procházka, farář v Jenišovicích u Turnova F. Stibor, farář v Radvanicích ve Slezsku.

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

popředí myšlenku národní a že zároveň jeví poněkud nevyjasněný poměr ke katolictví, jež jest vyznáním převážné většiny příslušníků státu československého. Od katolické církve odtrhli se budovatelé nového hnutí pro nesplněné požadavky rázu liturgického a kanonického. Tvoření nových církví mívalo prý zpravidla základy poněkud hlubší. Vycházelo z těžkých duševních zápasů jednotlivců neb skupin, pochybujících o správnosti dosavadní cesty k věčné spáse, z úsilovného hledání boha a zásvětných pravd; bolestné záhady věroučné a prudké vzněty citové stávaly u jejich kolébky. Toho u nové církve československé není; proto patrně zakladatelé její, cítíce nedostatek ten, přivěsili k původním svým požadavkům (zrušení celibátu, zavedení českých bohoslužeb a demokratisace církevní správy) aspoň dodatečně heslo svobody svědomí. Nevysvětlili ovšem dosti, co tím jest rozuměti. Kdysi užívalo se slova toho k označení tolerance, kterou stát, chránící práva určité konfese, poskytoval jinověrcům tím, že je nábožensky neznásilňoval, ač jim ovšem nepřál plné svobody kultu veřejného; jen ve svém svědomí a v soukromém životě byli svobodni. To zde míněno býti nemůže, a nezbývá, než rozuměti slovu racionalisticky tak, že v nové církvi ve věcech mravního a věroučného přesvědčení má vládnouti plná volnost jednotlivcova, dokonalý subjektivism náboženského cítění a výkladu.“ Tento subjektivism je však v naprostém rozporu s nejhlubším základem katolicismu, a proto jest prý věru těžko spojovat heslo svobody svědomí s tvrzením, že nová církev přejímá, byť jen zatímně, platný řád církve katolické. „Vskutku sedá se do loďky jiné, než jest loď Petrova, ježto jest tu vskutku nespokojené mužstvo a nová vlajka; kam ale plavba povede a jaký bude náklad, to se ještě neví. Je tu tedy patrně mnoho ukvapené neujasněnosti a přílišná převaha prvků jiného rázu, než jsou prvky čistě náboženské, takže hnutí to velmi upomíná na tak zv. Deutschkatholicismu let čtyřicátých. Tehdy bylo to také něko-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

lik kněží, silně dotčených pokrokovým myšlením, odporem k bezženství a národními hesly, jež se pod vedením Rongeho a Czerskiho ve Slezsku a v Sasích postavili proti Římu jako utlačovateli národní myšlenky německé, a roku 1845 dospěli k úplnému rozkolu. Církev, jež z toho vznikla, živoří dnes ovšem nepovšímnuta, v zákoutí, v době vzniku svého hnutí však budilo značný rozruch a mělo i u nás v kruzích Havlíčkovi blízkých obdivovatele. Není tedy vyloučeno, že novou církev československou čekají podobné konce, ale zaslouží přesto vážné úvahy; neboť, podstatná škoda by mohla nastati, kdyby si původcové věcí a zvláště ti z nich, kdo zároveň působí na význačném místě ve správě státní, neuvědomili náležitě těžkou odpovědnost, kterou na sebe béřou. Zřizují si nový stánek církevní, budiž, ale bylo by nepochybně velmi povážlivé, chtěli-li by snad k jeho stavbě užíti příliš násilně jednotlivých trámců z dosavadní budovy církve katolické. Neboť církev ta je u nás dějinným vývojem tak těsně spiata s budovou státní, že bude věru třeba nemalé opatrnosti a rozvahy při nové úpravě jejich vzájemného poměru ve smyslu svobody a rozumného pokroku. Reformní požadavky, vyslovené značnou částí duchovenstva českého, budou při projednávání úpravy té nepochybně složkou důležitou, a není vyloučeno, že jasné rozlišení živlů méně rozhodných od těch, kdo necouvli před schismatem, věc spíše usnadní než ztíží. Ale i ona strana by měla v jednání svém míti především na paměti vážnost doby, které neslouží valně přimnožování zmatků, a dbáti toho, aby náš mladý stát nebyl snad zavlečen umíněností nebo přílišnou horlivostí jednotlivců na zlá zcestí. Z kruhů reformního duchovenstva samého zazněly vskutku již varovné hlasy,[1]) ukazující na nevlídný ohlas všech těchto věcí na

[1]) Poznámka pisatele. Výbor Jednoty katolického duchovenstva vydal dne 13. ledna ještě zvláštní prohlášení, jímž reagoval na proklamaci církve československé: „Varovali jsme před rozhodnutím tak dalekosáhlým, a tak málo odůvodněným. Když však někteří kněží nedbali našeho projevu, jímž

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

Slovensku i v cizině, a americký účastník schůze varoval před následky, jež by mohlo unáhlené jednání míti pro nás i za oceánem, ve vrstvách lidu, pamětlivého svého českého původu, jemuž však církevní tradice není hodnotou lhostejnou, kterou lze s lehkým srdcem odložiti. Všem nám, a zvláště těm z nás, kdo vědí, jak podstatnou a trvalou potřebou společenských těles jest kultus náboženský, byla by bohoslužba, užívající vskrze mateřštiny novotou cennou a jsme si rovněž dobře vědomi toho, kolikrát Řím neblaze zasáhl do vývoje našich dějin. Mají ale tyto stíny minulosti stále určovati naše jednání? Nyní jde především o to, abychom dovednou rukou tvořili svou další budoucnost se zrakem zbystřeným sice někdejším utrpením, ale neobracejícím se ustavičně jen do zad k jeho stopám." Všemožné znárodnění života církevního je prý žádoucí, ale nikoliv za cenu zhoubného rozvíření našeho života v každé téměř obci, provázeného novým těžkým zápasem s kurií

jsme ukazovali na škodlivé následky, jak pro náboženství, tak pro národ a stát, považujeme za svoji povinnost prohlásiti veřejně, jasně a určitě, že my, organisované duchovenstvo, zavrhujeme tento počin, který dle našeho úsudku je v přímém odporu s vážností a vroucností, s kterou naši otcové otázky náboženské řešili. Není podle našeho přesvědčení možno, zakládati novou církev křesťanskou a dokonce s řády katolickými, vzpomínati při tom Husa, Českých bratří a Komenského a zapomenouti při tom na úhelný kámen budovy křesťanství, na Ježíše Krista.

Ze srdce toužíme po tom, aby lid náš všechen, bez rozdílu svého náboženského přesvědčení, zajímal se o otázky náboženské, ale aby tak činil tou vážností, jaká přísluší zjevení Božímu, jež má život pozemský tak upraviti, aby byl cestou a přípravou k věčnému životu s Bohem.

Kněžstvo, které odhlasovalo osudné rozhodnutí, tvoří jen nepatrný zlomek duchovenstva československého. Všichni ostatní kněží znají jistě svou povinnost, jasně a bez výhrad osvědčiti svou věrnost církvi a svým slibům, jí veřejně nejednou opakovaným. Očekáváme, že také všichni kněží, kteří nesouhlasili s prohlášením nové církve, postaví se na stanovisko Jednoty a jedině s ní budou pracovati k rozkvětu a prohloubení náboženského života v církvi katolické v naší republice.

Svůj lid český, z něhož jsme vyšli, pro nějž pracujeme a žijeme, žádáme vroucně, aby nedal se svésti agitací a náladou, ale aby zůstal věren víře své, aby se jí více než dosud obíral, aby nás v zákonných našich snahách opravných podporoval. Jedná se jak o časné, tak o věčné dobro národa.

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

římskou. Národ český obětoval ve svém dějinném vývoji tolikerou krásnou naději problémům náboženským a církevním (a netřeba prý toho litovat). Smí však dnes někdo žádati na národě našem zase oběti podobné a ohroziti jeho nadějný náběh vnitřním bojem za hesla, jimž snad nelze upříti oprávněnost, která však přece mají ráz jaksi jen podružný a příležitostný, a proto nemohou určovati bezohledně podstatu národního bytí? Hlouček mužů neobyčejně učených a obecné vážnosti se těšících, provedl v sedmdesátých letech XIX. věku, jak známo, proti Římu rozkol starokatolický. Rozkol ten nalezl oporu státní moci pruské i silné ruky Bismarckovy, a skončil přece neúspěchem; ne snad proto, že by každý boj s Římem byl bez naděje ve vítězství, ale proto, že otázky, které Döllingerovi a jeho družině byly životní důležitostí, u většiny ostatních duší, rámcem katolictví spiatých, již neměly téže účinnosti, a mladé říši německé kulturní boj s principem katolictví dal jen těžké rány. Naší republice by bylo rány podobné v dnešní zvířené době zajisté ještě tíže nésti.

Ještě větší pozornost vzbudil projev profesora Pekaře v „Národni politice“ (dne 13. ledna), v němž reagoval na výzvu církve československé ke všem uvědomělým synům národa, aby se odhlásili z církve římskokatolické a vstoupili do církve československé. Touto přihláškou máme dokázati — psal dr. Pekař — že jest nám zájem o svobodu vlastního svědomí, o mravní povznesení národa a jeho výchovy a o zdemokratisování života náboženského zájmem opravdovým.

„Chci krátce vyložiti, proč vyzvání nemíním uposlechnouti.

Především proto, že mi mé české národní svědomí velí vystříhati se všeho, co by těžce poškodilo budoucnost naší mladé republiky.

Všichni Čechové mohou zajisté býti přesvědčeni, že ustavení se nové církve československé, k němuž došlo dne 8. ledna na Žofíně, pozdraveno bylo s velkou radostí nepřáteli našeho národa. Zaradovali se v du-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

chu Maďaři i Němci, zaradovaly se maďaronské živly na Slovensku. Tyto zejména proto, že dána jim byla do ruky nová agitační zbraň, jíž by šířily nechuť k Čechům mezi věrně katolickým lidem většiny Slovenska. Ostatní proto, že byli rozradostněni nadějí, že v malém národě, jež si osobuje panství nad nimi, vznikl nový vnitřní rozkol, nový nebezpečný svár, jenž oslabí podstatně jeho sílu. Někteří také proto, že byli utvrzeni v úsudku, čerpaném z poznání českých dějin, že český stát nebude nikdy představitelem imponující síly mezi sousedy: Čechové vždycky, jak historie učí, kdykoli počalo se jim lépe vésti, poprali se mezi sebou a vzájemnými nenávistmi a boji vnitřními připravili se znovu pod jho ciziny.

Vím ovšem, že dnes nebudou se opakovati výpravy křižáckých vojsk proti českým schismatikům. Ale vím, že značná část národa zůstane věrna zděděné víře, děj se, co děj; bude-li proti ní organisovati se česká církev protiřímská, bude to znamenati přece bojovné rozdělení společnosti v zemi, okresu, obci; dojde zase k trapným zápasům o kostely (o kostely a obročí), hřbitovy, školy, radnice, zápasům vedeným s urputností, jíž jsou schopni rozvášnění církevní sluhové více než kdo jiný. A mezi českou a německou částí země (jejichž správní jednotu národní shromáždění chce s takovým úsilím upevniti) dojde k odcizení ještě většímu než doposud, náboženství bude jaksi znacionalisováno a tudy spolisováno, poměr ke katolickým národům (z nichž zejména na Francii a Polsku nám záleží) se zhorší, aniž by tím získal poměr k národům protestantským; Praha stane se ještě podezřelejší Slovensku. Radost budou mít, opakuji, jen ti, kdož vítají každý rozvrat nebo z povrchního liberalismu podceňují nebezpečí krise církevně náboženské v národě.

Neuposlechnu vyzvání za druhé proto, že doba dnešní jeví se nejméně vhodnou, aby v ní rozpoután byl s nadějí na zdar velký boj náboženský. Mysli přítomnosti jsou více než kdykoliv jindy přeplněny starostmi

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

materielními, zápas sociální naplňuje společnost a ohrožuje ji v jejích základech, v sousedství i doma hrozí bolševictví — jest možno v tomto ovzduší rozdělit tu část národní společnosti, jež ještě nábožensky cítí, v potírající se tábory? Kde v tomto prostředí možno předpokládat vhodnou půdu pro řešení nejtěžších problémů, jež myslícímu duchu namítá náboženská potřeba člověkova? Provolání dovolává se také výkladů Masarykových, že česká otázka je otázkou náboženskou — kdyby autoři jeho tyto výklady opravdu znali, pochopili by teprve, jak dnes více než kdy jindy je nemožno řešiti úkoly jimi nadhozené. Je něco přímo znepokojujícího v představě, jež, jak se zdá, je východiskem všem nám adresovaného provolání: protože jsme udělali revoluci politickou, uděláme také církevně náboženskou; četníci zmizeli, bát se nemusíme; založíme si vlastní církve křesťanskou, její řády a zásady sestavíme však teprve dodatečně . . . Již to nelze vykládati jinak, než že celá myšlenka přichází z vnějška, nikoliv z nitra, z povrchně pochopené příležitosti, nikoliv z hluboce cítěné a zažité potřeby vnitřní.

Tato poslední věta by mohla vlastně býti vůdčím motivem třetího důvodu, jenž mne vede k odmítnutí výzvy, abychom se přihlásili k nové církvi československé. Neboť to, co jsme z debaty o poradách žofínských četli v novinách a nade vše samo „Provolání" z 10. t. m., prozrazují sdostatek, že jest nám tu činiti s podnětem značně mělkého původu, s podnětem nedosti zrale připraveným a promyšleným. Provolání vyzývá od věty k větě ke kritice z míry nepříznivé a celou svou povahou nevymyká se z úrovně průměrného projevu politické organisace, lákající nové členy nebo podílníky. To nejsou slova proroků nebo myslitelů, jež by strhla masy a zajistila vedení jejich. Slibuje se jazyk mateřský v bohoslužbě, o službách Božích se poznamenává významně, že účast při nich bude v nové církvi ovšem dobrovolná, ale nade vše staví se v popředí, že stěžejní zásadou církve československé jest svoboda

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

svědomí a náboženského přesvědčení. Nikomu nebudeme jeho přesvědčení bráti ani mu jaké vnucovati . . . To znamená přece: budete si moci věřiti, co chcete, jen když (jak zajisté třeba rozuměti) budete státi na půdě křesťanství. Liberálnost tak podezřelá neznamená, myslím, pokrok proti dřívějšku, ona musí ohroziti existenci nové církve od počátku a odůvodniti nejvážnější pochybnost, že by nová instituce byla s to, aby ujala se s prospěchem mravního povznesení národa. Neboť svoboda je velmi málo bez citu odpovědnosti a povinnosti, a svoboda svědomí, má-li buditi úctu a dobýti si sympatií v zápasu s autoritou, předpokládá především — svědomí. Generální dispens, daná předem všem, kteří „odhlásili se" od církve katolické a zaručující svědomí jejich příjemnou volnost, není jistě známkou, že by v těchto velmi vážných otázkách počínalo si Provolání s žádoucí opatrností a svědomitostí. I okolnost, že východiskem rozkolné vůle odbojných kněží je především rozdílné nazírání na otázku liturgického jazyka a bezženství kněžského, nasvědčuje tomu, že hnutí vzniklo z motivů celkem vnějškových; potom nepřekvapuje, že radikální, proti samé podstatě katolické církve namířené heslo svobody svědomí přistoupilo k tomu (jak aspoň z rozdílu mezi projevy na Žofíně a Provoláním lze se dohadovati) jaksi dodatečně a více jako heslo agitační než plod hlubokého, z krise zápasu zrodivšího se přesvědčení. Provolání dovolává se také svatého mučedníka kostnického — snad aby zlákalo nevědomé, ale připomnělo vědoucím, že mezi tím, co chtěl a jak jednal Hus, a mezi duchem a vznikem „Provolání" je propast nepřeklenutelná. Co myslil Jan Hus, bylo opravdu „z života čistého, z rodu královského".

V závěru prohlašoval, že je dalek toho, aby psal tyto řádky snad na obranu Říma. Rozhodujícím je prý mu prospěch národa a státu. Proto jediné má za svou vlasteneckou povinnost varovat před počinem zřejmě nebezpečným, jenž může vyvrátit jeden ze sloupů naší síly, to jest náboženský mír v zemi. Jako český histo-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

rik prý ví, co se stalo v minulosti, ví, k čemu neblahému prý se propůjčila církev katolická na příklad v novodobých Uhrách i v Rakousku, ale ví prý též, co lze říci na její obranu. Její inteligence kněžská to byla na příklad především, jež nás zachovala a vychovala v národním vědomí, když vše zdálo se ztraceno. Ale hlavním je: nesmíme se na situaci dívat jen očima minulosti. Třeba říditi se potřebami a příkazy přítomnosti. Ta učí, že značná část národa katolicismu věrnou zůstala a zůstane. A je především, vedle zbytků evangelíků, právě ta část, jež cítí nábožensky. Pomstíme se Římu snad tím, zorganisujeme-li z nenáboženský cítících novou církev, jež církví nebude? Naproti tomu není snad marná naděje, že připravované oddělení státu a církve dá možnost nového života, nového vzepětí mravní energie v katolicismu a že při tom cestou smírné dohody bude lze dosíci aspoň část reforem (na příklad češtinu v bohoslužbě), o kteréž boj dnešní vzplanul především. Že reforem je třeba, uznává a nepochybuje prý také, že potřeba jejich byla z mravních a sympatických složek odhodlání kněží odbojných. Ale doba i povaha vystoupení jejich byla prý po jeho soudu nešťastně volena. Těm, kdož chtějí zasáhnouti Řím v naději, že rozkol bude hrobem katolictví u nás, třeba prý říci: Zkušenosti učí, že pro sílu, cenu i ráz katolicismu v jednotlivých zemích záleží více na situaci, na celkové mravnostní a kulturní výši společnosti v zemích těch, než na moci a direktivě římského centra. Katolicismus je na vítězném postupu ve Francii i v Italii a jinde (Anglii i Americe); rozkolem jej nepotřete, ale posílíte . . .

Ač tyto projevy nebyly diktovány úmyslem hájit katolické církve (Pekař se proti tomu výslovně ohražoval) a nezhodnocovaly ani zdaleka významu katolicismu ani jeho ceny,[1]) byly jako vážné varovné hlasy

[1]) Bylo nesprávno i s naší strany, vyvozovat z těchto projevů více, než v nich bylo. Chybou bylo též zapomínat, kdo je psal. To platilo též o pozdějším jinak velmi cenném projevu Pekařově „Ve vážné chvíli"

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

historických odborníků velmi pozoruhodny a pro poválečnou situaci katolicismu u nás velmi cenny. Vystihovaly po mnohé stránce výborně slabiny nového hnutí, přibíjely drtivě na pranýř jeho náboženskou mělkost, vnějškovost i heslovou jalovost. Československou církev, která se od počátku oháněla hesly historismu, tyto projevy významných liberálních českých historiků (hlavně článek Pekařův) vážně poškodily nejvíce v kruzích inteligence; zchladily též značně nadšení samých zakladatelů.

Přesto i přes malý počet pracovníků[1]) hnutí početně značně v lidu vzrůstalo, ježto účinně využívalo v agitaci protikatolické hesel, která za rozjitřených náboženských poměrů v roce 1920 budila lehce odezvu v širokých vrstvách. Byly to úspěchy laciné, které neměly náboženské valné ceny. Propaganda církve československé měla v prvních dobách ráz nízkého, uličního boje proti Římu. Byla to vlastně akce odpadová. Agitátoři českoslovenští vášnivě rozdmýchávali nenávist proti Římu, používajíce všech protikatolických zbraní, ale při tom obratně se přizpůsobovali náladě svého posluchačstva. Schůze církve československé byly povětšině zcela na úrovni štvaných schůzí politických s pustou demagogií a bombastem. Katolicismus po všech svých stránkách a hlavně papežství podrobováno plytké ničivé kritice. Bito do všeho bez systému se zarážející libovůlí a lehkovážností. Nedostatek kladného obsahu nového hnutí zastírán vznosnými, plytkými hesly a kulatými slovy. Cyrilometodějství, husitismus, reformace, českobratrství, vše mícháno jalově dohromady.

Revoluční hnutí protiřímské záhy vybočovalo. Zabí-

(v „Národní politice", 8. února 1921), kde použito jednoho přímo pochybeného argumentu i o pozoruhodném článku dra J. Stránského „Možná, že se mýlím..." (v „Lidových novinách", 13. února 1921).

K prvnímu viz výbornou kritiku dra Breitenbachera v „Občanských novinách", čís 36., 1921.

[1]) Ze 140 kněží, kteří pro odluku od Říma a zřízení československé církve dne 8. ledna hlasovali, kolem 80 procent záhy couvlo. Také dva z šestičlenného zatímního ústředního výboru brzo po 8. lednu resignovali.

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

rány chrámy a fary za surových násilností. V některých krajích v Čechách, na Moravě i ve Slezsku nabyl protikatolický odboj a teror přímo hrozivých forem; když pak katolíci zahájili ráznější protiakci, rozpoutaly se místy divoké náboženské boje.

Myšlenkově tonulo však hnutí v neujasněnosti. Vedení bylo nejednotné. Na jedné straně byla patrna snaha přes všechno radikálčení podržet aspoň věroučný základ tradičního křesťanství, na druhé straně však oklešťováno křesťanství s hledisk už zřejmě mimokřesťanských. Vůdcové církve československé nemohli se jednotně vyrovnat s positivní křesťanskou věroukou ani s prozatímně přijatým řádem katolickým. Nemohoucně zápasili v myšlenkové bezradnosti s obtížemi slíbeného účtování se „starým" systémem po stránce věroučné i liturgické; nesnáze zvětšovaly také ohledy na venkovský lid, většinou nábožensky konservativní hlavně na Moravě, ač jinak právě z náboženského katolického fondu tohoto lidu nové hnutí v počátečných projevech určité náboženské zvroucnělosti velmi těžilo. Tak slouženy české mše (dle katolických formulářů), udělovány svátosti a při tom na schůzích před liberálním posluchačstvem v městech bušeno do samých základů křesťanství — za potlesk nevěrců.[1])

Neurčitost, mlhavá šíře i líbivá liberálnost programu umožňovala lidem nejrozmanitějších názorů náboženských, aby do nové církve vstoupili a v ní své názory uplatňovali. Od počátku však bylo patrno, že, jakmile nová náboženská společnost dá se do positivní náboženské práce, octne se v těžkých rozporech a krisích. Už roku 1920 bylo pozorovat ve vedení nové církve dva směry, které se později vyhraňovaly: radikální, který se zanášel plánem vytvořit novou formulaci

[1]) Ústřední výbor převzal dosavadní reformní čtrnáctideník „Právo národa" a přeměnil jej v týdeník „Český zápas", první a dosud oficielní list církve československé. Tento časopis je bohatým pramenem dokladů myšlenkové neujasněnosti, povrchnosti a heslovitosti, v níž hnutí hlavně v roku 1920 a 1921 vězelo.

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

křesťanství a provésti tak novou reformaci v duchu moderní kultury, druhý konservativnější, který nehodlal se odkloniti od věrouky starokřesťanské, ale chtěl upraviti novou církev moderně po stránce disciplíny a církevního zřízení.[1]) Ovšem i konservativní směr v roce 1920 zatížen byl hodně radikalismem a tápal v myšlenkové neujasněnosti; krajním radikálům nečelil důvody zásadními, nýbrž poukazy, že hnutí nemá mužů, kteří by mohli provésti revisi a úplně novou klasifikaci křesťanství.

Myšlenková roztříštěnost, jež hnutí stále více škodila, a pak příznaky regenerace katolicismu v zemích českých nutkaly vůdce nové církve, aby rychle pracovali na konsolidaci myšlenkové i organisační. Konservativnější křídlo poukazovalo, že nejsnáze a nejbezpečněji bylo by lze toho dosíci opřením se o některý nekatolický systém církevní, po případě jeho přijetím. Z ohledu na lid, hlavně venkovský, který zůstával i po přestupu z velké části značně konservativním, potřebovala církev československá svěcených biskupů. Bylo toho též třeba, aby se mohlo čelit zvýšené protiakci katolické, která v některých krajích uváděla nové věřící ve zmatek. Nejsnažší cestou k dosažení svěcení biskupského jevilo se opět připojení k některé církvi. Tak se v polovici roku 1920 vykrystalisovala myšlenka, spojit se s pravoslavnou církví srbskou. Hlavním průbojníkem jejím byl velmi vlivný činitel v tehdejším vedení nového hnutí, Bohumil Zahradník-Brodský.[2]) Nutno prý obrátit zraků tam, odkud nám

[1]) Viz spisek biskupa Gorazda Pavlíka, „O krisi v církvi československé", str. 8.

[2]) Inspirátorem jeho byl protestantský nadšenec pro pravoslaví dr. Kopal-Stěhovský, docent Husovy fakulty. Na Moravě se postavil za plány Zahradníka-Brodského chudobínský duchovní Žídek. Pozdější hlavní zastánce této myšlenky, Matěj Pavlík (duchovní správce léčebného ústavu v Kroměříži), redaktor reformního „Práva národa", dlouho kolísal a otálel s přestupem do církve čsl. Rozhodl se 5. července 1920, a den nato, na svátek Husův po prvé konal čsl. bohoslužby na náměstí kroměřížském. Po svém přestupu patřil ke krajním radikálům v nové církvi.

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

přišlo světlo křesťanství, k pravoslavnému slovanskému východu, kde první snahy našich předků roku 1451 se zachycovaly, aby národu duchovní osvobození přinesly. I národní momenty prý k tomu nutkají, kdežto prý internacionalismus římský ochromuje a ničí sebevědomí národů, pravoslavné církve, nedotýkajíce se charakteru a samostatnosti národní, obmezují se pouze na obor náboženský, který u nich není překážkou, ale přímo vzpruhou myšlenky nadšeně vlastenecké. Bratrský národ srbský s celou svou minulostí, svou slávou i svým utrpením, svým žhavým slovanstvím a hlavně svým poctivým demokratismem je českému lidu dávno už milý a drahý. U něho prý jsou uchovány ideje i duch cyrilometodějský.[1]) Sblížení se slovanskou církví srbskou umožnilo by prý církvi československé, aby uskutečnila své poslání, aby čistému křesťanství cyrilometodějskému vrátila důvěru a lásku českého lidu a učinila náboženství zase tím, čím býti má, totiž mocnou oporou mravnosti a charakteru.[2])

Horlení Zahradníka-Brodského vyvolalo velký ohlas a vedení církve československé požádalo oficielně církev srbskou, aby s novou církví bratrského národa navázalo styky ke sblížení náboženskému, aby to, co věky rozloučily, zase bylo spojeno. Žádost tato podána v době, kdy ministr zahraničí navazoval styky se srbskou vládou na utvoření politického spolku. Nahodilá shoda obou počinů prohlašována za dílo Prozřetelnosti. Archierejský Sabor srbský ochotně vyhověl

[1]) „Český zápas", čís. 36., 1920, str. 1, 2.

[2]) Zahradník-Brodský psal frázovitě v superlativech o srbském pravoslaví v době, kdy srbský „Vestnik" přinášel bezohledné útoky srbských kněží proti biskupům, a veřejně prohlašoval, že v pravoslavné církvi srbské vládne „pustota, egoism, zloba, svévole, nepořádek a nečinnost". Nižší pravoslavné duchovenstvo, organisované v „Svešteničkém Udružení", bojovalo v roce 1919 ohnivě za ženitbu kněží ovdovělých. V srpnu dali kněží srbští biskupům ultimatum: buď do nového roku 1920 biskupové vyřeší otázku příznivě, anebo se budou kněží-vdovci ženit bez dovolení. Mnozí kněží se též oženili via facti. Pravoslavní biskupové však je všechny suspendovali.

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

a poslal do Prahy svého delegáta biskupa Dositeje z Niše,[1]) aby zahájil vyjednávání. Dne 22. srpna konferoval už Dositej se Zahradníkem-Brodským v Praze. První dojem z předběžného vyjednávání se zástupcem pravoslaví byl nejlepší. Zahradník-Brodský měl prý v poslední chvíli těžké obavy, aby srbská pravoslavná církev nekladla požadavků, které by národní hnutí československé pro své tradice, pro svůj osobitý charakter národní a pro zvyky v lidu vžité nemohlo přijmouti. Ale přesvědčil se při prvním styku s delegátem Archierejského Saboru srbského, že ničeho z toho nebylo třeba se báti. Dne 23. srpna vyjednával s biskupem Dositejem dr. Farský, a i on prý se vrátil s přesvědčením, že otázka spojení je pouze otázkou času.[2]) Nato vypracováno zvláštní podání o podmínkách, za kterých chce se církev československá připojiti k pravoslavné církvi srbské ve věcech náboženských. Dne 3. září bylo toto podání jednohlasně schváleno usnesením Ústředního výboru církve československé. Na dotečný nátlak delegátů moravských Matěje Pavlíka a Josefa Stejskala vsunut v poslední chvíli do hotového již pergamenového čistopisu k 1. bodu, (v němž církev československá projevovala ochotu přijmouti věroučné učení srbské pravoslavné církve, vyjádřené sedmi obecnými sněmy) významný dodatek „s výhradou svobody svědomí a volného náboženského vývo-

[1]) Narodil se roku 1878 v Bělehradě. Vyššího bohovědného vzdělání nabyl na akademii kyjevské v Rusku. Filosofii a protestantskou theologii studoval v Berlíně a v Lipsku. Tehdy nějakou dobu pod vlivem velkého ruského theologa Malceva, který se zúčastnil unionistického sjezdu velehradského, nakloněn byl myšlence unie. Později studoval v Paříži, Ženevě a Berně, kde se seznámil hlavně s theologií kalvínskou a starokatolickou. Ve stáří 35 let zvolen byl biskupem ve velmi zanedbané diecési nišské. Po vpádu Bulharů octl se v zajetí. Po válce uplatnil se při reorganisaci pravoslavné církve srbské.

[2]) Zajímavo, že tento pozdější nesmiřitelný odpůrce pravoslaví vyhledal tehdy za týmž účelem jugoslávského ministra kultu Marinkoviče, dlícího v českých lázních, a napsal též v doslovu ke své pozdější publikaci „Stvoření", že spojení to bude uskutečněno v době nejkratší. (Viz spisek Gorazda-Pavlíka, „O krisi v církvi československé", str. 10.)

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

je". Tato důležitá vsuvka, která tvořila zadní dvířka radikalismu, byla koncesí učiněnou hlavně Pavlíkovi, tehdy velmi radikálnímu, který, když nemohl překaziti zaslání vypracovaného už memoranda, žádal energicky v posledním okamžiku zmírnění první podmínky uvedenou klausulí.[1]) Byla-li tu pojímána zásada svobody svědomí tak, jak byla vyjádřena v prvním provolání církve československé a jak byla běžně tehdy chápána, pak touto klausulí bylo přijetí dogmatu pravoslavného učiněno ilusorním. Slibováno přijati věroučení pravoslavné a současně onou výhradou odmítáno.

Důležité memorandum doslovně znělo takto:

V Praze dne 3. září 1920.

Nejdůstojnější
Svatý Archierejský Sabor srbské pravoslavné
sjednocené církve v Bělehradě.

Jménem československé církve žádá podepsaný Ústřední výbor církve československé, aby církev československá přijata byla do svazku pravoslavné sjednocené církve srbské za těchto podmínek:

Český národ chová ve vděčné a stálé vzpomínce světlou památku a veliké náboženské dílo svatých věrozvěstů Cyrila a Metoděje, kteří mezi Čechy rozžehli světlo křesťanského učení a položili základ ke křesťanské kultuře jak české, tak jugoslávské a všeslovanské. Bohužel, že působením německé hierarchie bylo pouto, které nás s východními Slovany tak slibně sblížilo, přetrháno a náš národ dostal se do područí Říma, který vždy a všude byl nepřítelem našich národnostních a slovanských snah. Byl to veliký náš kněz a mučedník svaté paměti, Mistr Jan Hus, který bojoval pro mravní obrození národa, pro jeho odtržení od Říma a pro křesťanskou snášelivost svým učením o svobodě svědomí. Ale pro politické a jiné překážky nebylo ani

[1]) Gorazd Pavlík „O krisi v cirkvi československé", str. 10, Spisar, „Ideové směrnice církve československé a bratr biskup Gorazd", str. 33.

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

tomuto muži, jehož úcta v národě českém nikdy nevyhynula a nikdy nevyhyne, popřáno, aby se mohl dožíti osamostatnění a v duchu slovanském obrozeného křesťanství v Čechách. Teprve po nabytí politické samostatnosti vrací se náš národ k této veliké myšlence a chce navázati tam, kde násilně bylo pouto přetrženo, k svatému Cyrilu a Metoději a k svatému Janu Husovi a touží, aby jeho křesťanská víra vrátila se k veliké slovanské rodině, od které světlo nauky Kristovy dostala. Církev československá jako nositelka těchto idei projevuje ochotu přijmouti dogmatické učení srbské pravoslavné sjednocené církve, vyjádřené sedmi oekumenickými koncily a modlitbou Věřím (věruju) a podrobí se předpisům a zákonům srbské pravoslavné sjednocené církve s výhradou svobody svědomí a volného vývoje náboženského.

Vzhledem k nepřekonatelným překážkám a charakteru československého národa žádá a přeje si ústřední výbor církve československé, aby této církvi bylo povoleno:

1. Míti jazyk český jazykem bohoslužebným, kterým by se konala mše svatá i obřady. Církev československá vynasnaží se, aby cestou pozvolné evoluce mladší duchovenstvo a zvláště dorost kněžský naučil se staroslovanštině natolik, aby mohly býti občas obětovány mše jazykem staroslovanským.

2. Žádáme dále, aby obřady, a to jak mše svatá, tak ostatní obřady byly konány dosavadním způsobem a řádem. Časem upraví se potřebné náboženské knihy, modlitby a obřady, aby byly od církve římskokatolické odlišné a aby byly vhodně upraveny nebo přizpůsobeny nové církvi, pokud staré tradice a zvyky lidu tomu brániti nebudou.

3. Žádáme, aby zřízení církve československé bylo demokratické tak, aby kněží v duchovní správě byli ustanovováni se souhlasem farních církevních obcí. Pokud se týká obsazování ostatních předních duchovních úřadů, biskupy nevyjímaje, žádáme, aby i tato místa

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

obsazována byla za souhlasu věřících a aby se biskupem nemohl státi, proti němuž většina věřících by odpor projevila.

4. Žádáme, aby při převzetí našich kněží bylo upuštěno od jejich přesvěcování, analogicky, jako římskokatolická církev nepřesvěcuje pravoslavné kněze, když přestupují z církve pravoslavné do církve římskokatolické.

5. Žádáme, aby našim kněžím bylo povoleno ženiti se, a to nejen před svěcením, ale i po svěcení a nejen jednou, ale i po druhé a po třetí.

6. Žádáme, aby, dokud nebude oekumenickým koncílem odstraněn zákaz ženitby kandidátům úřadu biskupského, nebudeme-li míti dosti schopných neženatých kandidátů této hodnosti, byla i ženatým dána dispens, aby mohli býti na biskupy posvěceni.

7. Žádáme, aby pravoslavná srbská sjednocená církev vyslala do československé republiky svého biskupa, který by pro první dobu byl ordinariem naší církve na tak dlouho, než budeme míti své české biskupy a aby tento biskup naši církev zorganisoval. Výslovně a snažně prosíme, aby sem vyslán byl nejdůstojnější pan biskup Dositej, k němuž chováme plnou důvěru.

8. Žádáme, aby po zorganisování naší církve byli nám vysvěceni naši biskupové, kteří by potom převzali vedení autokefalní — autonomní — československé církve. Vzhledem k tomu, že je zde oprávněné nebezpečenství, že církev římskokatolická, aby snahy po sjednocení našeho národa se srbskou pravoslavnou církví paralysovala, hodlá zříditi v republice římskokatolický patriarchát, a dále vzhledem k tomu, že jest nutno, aby zástupcové, respektive biskupové naši mohli býti účastnými na oekumenickém sněmu pro rok 1921 projektovaném, žádáme, aby posvěcení našich biskupů stalo se v době nejkratší.

9. Žádáme, aby hmotné postavení našich kněží bylo upraveno naprosto spravedlivě a rovnocenně a aby kněží dostali pevný plat dle stupnice státních úředníků lit. A (úředníci s akademickým vzděláním).

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

10. Žádáme, aby pro ten čas, než budeme moci otevříti vlastní fakultu a ústav pro bohoslovce, bylo 15 našich chovanců přijato a vydržováno na bohoslovecké učilišti v Bělehradě.

11. Žádáme, aby nebylo překáženo tomu, aby členy církevních farních výborů mohly býti také ženy, které projevují dosti schopností a náležitého ducha.

12. Protože pod jménem pravoslavný představují si mnozí Čechoslováci církevní poměry v Rusku před válkou panující a v Čechách obavy vzbuzující a také proto, aby byla dokumentována autonomie československé církve, žádáme, aby naše církev měla jméno buď Československá církev pravdověrná, nebo Československá cyrilometodějská církev, nebo církev československá.

Předkládajíce tyto podmínky, máme na zřeteli velikou myšlenku sjednocení Slovanstva ve věcech víry. Staleté zvyky a tradice římskou církví nám vnucené a v lidu zatím vžité nutí nás žádati, aby nám byl popřán čas k harmonickému vybudování naší církve. — Chceme jíti se srbskou pravoslavnou církví ve stopách svatého Cyrila a Metoděje a Mistra Jana Husa, a bude-li nám bratrskou pravoslavnou církví poskytnuta morální a hmotná pomoc, uskuteční se ideál všech upřímných Čechů, abychom byli spjati nejen páskou krve, ale také páskou víry Kristovy.

Prosíme o brzkou vaši odpověď a ujišťujeme Vás svou úctou a vroucí láskou.

Ústřední výbor církve československé.

Dne 6. září odevzdala deputace Ústředního výboru toto memorandum na jugoslávském vyslanectví slavnostním způsobem za přítomnosti ministra Djorice, delegátu církve srbské, který s ním ihned odejel do Srbska, slíbiv, že ve třech týdnech se vrátí, aby bylo zpečetěno, co bylo slibně započato . . .

Náboženským skupinám československé církve po-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

sílány mezitím opisy memoranda a dokazováno jim, že všechny ideály a touhy po církvi opravdu demokratické, autonomní a ryze slovanské budou splněny.

II.

V myšlenkovém bludišti. Bezradné úsilí vyrovnat se s proklamovanými radikálními hesly i orientací pravoslavnou. Pokus o určitější vyjádření programu a polooficielní vymezení stanoviska k věrouce katolické a k převzatému katolickému bohoslužebnému řádu. Přípravy na první sněm. Jeho program. Rozvoj hnutí na Moravě a ve Slezsku. Ve vleku myšlenkového radikalismu mimo půdu tradičního křesťanství. Projevy Farského a Pavlíka v polemice s Rádlem. Kritika publikací ideových teoretiků církve československé v tomto údobí.

Zatím pokračováno v propagační agitaci starými metodami. Myšlenkového obratu nebylo pozorovat a také ne nějakého určitějšího krystalisačního vyjasňování. S neutuchajícím pathosem útočeno na Řím, napadán hlavně primát,[1]) šířen letákový otevřený list papež. nunciovi Micarovi, plný vyzývavosti a urážek, a dále zabírány kostely. Na agitačních schůzích bylo slyšet dále fráze, za něž sklízen potlesk lidí, kteří se s náboženstvím rozešli, posměšně mluveno o dogmatických starožitnostech a ujišťováno, že nová církev chce „odpoutat náboženství Kristovo od zastaralých výkladů a názorů zašlých dob".[2]) Dr. Farský v nesčetných obměnách tvrdil ve svých přednáškách, že je třeba vrátiti se k nezkalenému učení Kristovu, jak je hlásali Cyril a Metoděj, Hus a Komenský, že nutno odvrci prázdnou slupku nesmyslných nálezků lidských a očistit jádro, že třeba náboženství uvést v soulad s rozumovým poznáním zvláště zákonů přírodních, v nichž nutno spatřovat výraz Boží a nikoli v zázracích a nemožných

[1]) Napsáno o tom několik zvláštních článků v „Českém zápase" a vydána zvláštní brožura „O primátu Petrově".

[2]) Viz „Český zápas", čís. 37, 1920.

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

tajemstvích.[1]) V hlavní programové brožuře, tehdy horlivě rozšiřované, stavěno náboženství vůbec (křesťanství nevyjímajíc) pod zákon přirozeného vývoje.[2]) Zahradník horlil pro slovanský typ křesťanského východu, ale současně bylo popíráno, že by slovanský typ křesťanství existoval. Ten prý vytvoří teprve církev československá. Naváže na svou nejlepší minulost cyrilometodějskou, husitskou a českobratrskou a vytvoří formu náboženskou, která bude naše, celá naše. Církev nová bude církví Kristovou. Základem bude jí evangelium Kristovo, „ovšem zbavené římských dogmat, která do něho časem byla vložena". Nesmí se dělat neomylné dogma z toho, co bylo plodem vzdělanosti různých dob. Pravdu Kristovu nutno zbavit rámce doby její, vpravit ji v pojmy naše, jež jsou majetkem doby moderní. A církev nová chce býti moderní. „Poněvadž bude míti nejvyšší zásadou volnost svědomí a volnost myšlenky, badání, vědy a poněvadž bude zdůrazňovat praktický a etický a sociální cíl křesťanství, najde svůj správný poměr k vědě."

Zásadní stanovisko v myšlenkovém tápání v této periodě snažil se dr. Farský vyjádřiti v oficielním listu čís. 37. takto:

Hlavní zásadou církve československé jest držeti pravdu: pravdu boží, totožnou s pravdou vědy. Proto vyřčen zákon svobody svědomí.

[1]) Tak na příklad na schůzi v Kroměříži dne 10. října roku 1920.

[2]) „O církvi československé" (v Brně, v komisi „Nového lidu", 1920) význačná programová publikace vedle Farského „Z pod jařma" a Kovářovy brožury „Království Boží na zemi". „Podle různého stupně vzdělanosti v různých dobách a u různých národů, podle jejich různých povah mění se formy náboženství, kterým říkáme církve. Náboženství Kristovo neméně podléhá tomu všeobecnému zákonu vývoje. Ač jedno v základě, kterým je láska k Bohu Otci a láska k bližnímu, přece vzalo a bere na sebe různé formy. Vznikly v minulosti různé církve křesťanské, různé typy křesťanství." (Str. 4.) Podobně psal Kovář ve Spisku „Království Boží na zemi": „Žádná z dosavadních náboženských forem nepostačuje... Obřady a věrouky upadají v dějinách náboženských v zapomenutí nebo vymírají, náboženství však žije a vždy znova vstává z mrtvých — — měníc se, vyvíjejíc se s vývojem duchového života lidstva... (Str. 17.)

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

Pravdivý má býti i každý obřad, a proto slaví jej církev československá česky.

Pravdivý má býti i život kněze, proto odmítnut příkaz kněžského bezženství.

Tím stává se obřad bohoslužebný národním, národním stává se i duchovní se svou rodinou.

Odmítnutím neomylnosti přestává býti kněz bohem a vrácen opět svému poslání, které mu určeno Kristem: aby sloužil národu a ne mu panoval. Odtud demokratické zřízení obcí církve československé, řízené radami starších.

Pro starodávnou zvyklost podržen ráz obřadů katolických, kterým však vložen duch český, jak seznati možno z bohoslužebných knih.[1]) I roucha bohoslužebná budou zavedena svérázná, česká.

V důsledku svého úkolu: vychovati přímého člověka, občana, svobodného, cení církev československá nade všecko život. Svátosti jsou v církvi československé prostředky obrození života vezdejšího pro život

[1]) Pozn. pisatele: První příručku obřadní vypracoval dr. Farský r. 1920. Obsahovala obřady ke křtu, k oddavkám, manželskému jubileu, k „svátosti veřejného pokání", k veřejné zpovědi dětské, k „útěše nemocných", k Večeři Páně, k poslední útěše, k pohřbu, českou litanii, svěcení kříže a různé modlitby. Obřady rychle pozměňovány a záhy vydána příručka druhá od téhož autora. Nejvíce pozornosti budila veřejná zpověď. Kladeny při ní s kazatelny tři otázky: „Proto táži se vás, drazí bratří a sestry, před Bohem vševědoucím, před nímž nic není tajného ani skrytého: Přiznáváte se, že jste se provinili proti zákonu Hospodinovu, na sobě i na bližních svých? Přiznáváte-li se, rcete: Přiznáváme. — Táži se vás, drazí bratří a sestry v Kristu, před Bohem vševědoucím a věčným: Chcete křivdy, jichž jste se na bližních svých dopustili, napraviti a škody jim nahraditi? Chcete-li, rcete: Chceme. — Táži se vás, drazí bratří a sestry v Kristu; slibujete-li, že již chcete se zlého varovati, bližnímu svému jen dobré prokazovati, zákonu Božímu poctivě sloužiti a při mravních zásadách naší křesťanské církve československé věrně státi? Slibujete-li, rcete: Slibujeme." Formulář pro soukromou zpověď v příručce není. Přepodstatnění, proměnění, nahraženo výrazem „zpřítomnění". Farský sám napsal: „Obřady církevní až dosud po katolicku obvyklé jsou v hlavních rysech ponechány. Ale myšlenka je podložena dle zásad církve československé s vynecháním všeho, co by se příčilo pravdě a smyslu pro ni." („Zápas o svobodu ducha v církvi československé", str. 16.)

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

věčný. Proto nevítá církev československá dítě novorozené křtem na svět jako plod hříchu a nádobu zloby ďábelské, nýbrž radostně, jako nový projev čistého života, v němž biřmováním má býti mladý člověk uvědoměn. Mše svatá je nám zpřítomněním Kristovým, které dokonává se přijímáním pod jednou nebo pod obojí způsobou. Zpověď soukromá se nezavrhuje, obecně však užívá se zpovědi veřejné. Poslední pomazání má býti duchovní útěchou nemocného. Svěcení kněžské a biskupské, jež hodlá přijati církev československá od církve srbské, přijímá se v duchu apoštolském na základě zplnomocnění obce k vedení záležitostí duchovních, především náboženské výchovy; svěcení, ani biskupské, nevylučuje svátosti stavu manželského. Manželství nutno očistiti příměsku hříšnosti dokonalou výchovou v životě pohlavním a úctou k jeho tajemství.

Různých zaklínání a podobně v církvi československé není.

Církev československá je pro rozluku církve od státu. Dokud tato neprovedena, činí si církev československá nároky na rovnoprávnost s druhými církvemi a zvlášť s římskokatolickou.

Přijetí církve československé do rodiny slovanských církví pravoslavných bude dojednáno asi v nejbližším čase.

Církev československá činí si nárok na užívání chrámů dosavadních, které před bitvou bělohorskou z 90 procent nebyly římskokatolické, jsou postaveny národem a majetkem národa a určeny pro náboženskou křesťanskou jeho výchovu, odpovídající vývoji doby. Katolíkům zaručujeme klidné spoluužívání.[1])

Církev československá je celonárodní, nepolitická,

[1]) V brožuře „O církvi československé" prohlašováno: „Kostely patří všem, kdož Bohu chtějí sloužit a Boha chválit. Či máme stavět kostely československé vedle prázdných kostelů římských? Kostely jsou majetkem národa, lidu a slouží bohoslužebným účelům těch, kdož jich užívat chtějí. Kostely byly budovány jako budovy veřejné, aby sloužily veřejnosti. Byly budovány z peněz národa, prací a potem národa. Byl-li národ náš katolický, sloužily kostely církvi katolické. Byla-li veřejnost naše husitská,

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

vůči všem stranám politickým i třídním nestranná s výjimkou strany římské, klerikální, jejíhož oprávnění neuznává, a jež je duchu národa na škodu.

Správu církve československé vede volená konsistoř duchovních a laiků v Praze. Nejvyšším úřadem zatím je volený Ústřední výbor z delegátů obcí. Definitivní zákonodárství vyhraženo jest církevnímu sněmu. [1])

Sněm tento vskutku připravován na den výročí založení nové církve (8. a 9. ledna roku 1921) z usnesení Ústředního výboru dne 4. listopadu 1920. Po nejdůležitější stránce, v ohledu věroučném, měl sněm dle předběžných oznámení zaujati přesné stanovisko (doslovně) k mešnímu kredu (k sedmi prvním obecným sněmům církevním), ke kultu mariánskému, kultu eucharistickému, úctě svatých, ostatků, obrazů, k stvoření a světovému názoru, k duši a životu posmrtnému, k Trojici boží, k smyslu života, k otázce a výchově pohlavní, k vědě . . .

Jednotlivé náboženské obce měly vyslati za každý 1000 členů 1 delegáta (do 1000 jednoho a přesahuje-li počet 1000, tedy dalšího). Všem kněžím, ustanoveným Ústředním výborem, přiznáno rovněž právo delegátů, ostatním věřícím dovoleno se zúčastnit sněmu, ale bez práv delegátů. [2])

Odpověď ze Srbska však nedocházela. Na schůzích oznamováno, že dle sdělení biskupa Dositeje Archierejský Sabor o memorandu dosud jedná. Veliké nadšení vyvolala zpráva Dositejem prý zaslaná, že se už v Bělehradě usnesli, aby Hus prohlášen za svatého v Srbsku.

Při všem radikálčení na agitačních táborech a v publikacích plných neujasněností a protichůdných názorů, českobratrská, byly i kostely husitské, českobratrské. Když mizelo pohanství, zmocňovala se církev katolická kostelů pohanských a měnila je v kostely křesťanské. Husité brali kostely katolické, katolíci pak po Bílé hoře zase kostely husitské, českobratrské. Kostely nemohou patřit jedné církvi, jako někomu patří třeba jeho dům."

[1]) „Český zápas", čís. 37.

[2]) Té doby dostalo se též církvi československé státního schválení ministrem školství a národní osvěty Habrmanem (ze dne 14. září 1920).

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

oznamoval Ústřední výbor, že hledá 15 absolventů středních škol s maturitou „ke studiu bohosloví církve československé" do Bělehradu na universitu, „kde bude o jich bezplatné zaopatření postaráno".

Na Moravě a ve Slezsku čítáno té doby už 22 náboženských obcí, z nichž 12 mělo samostatné duchovní správy (Olomouc, Litovel, Kroměříž, Brno, Uherský Brod, Chudobín, Cholina, Vacanovice, Radvanice, Michálkovice, Petřvald, Poruba). Osamostatnění přes veliký nedostatek kněží slibována ostatním obcím (Náklu, Tovačovu, Zábřehu a Olomouci-Hodolanům). Propagační činnost vedli Stejskal, Malý, Žídek, M. Pavlík a Štibor. Dne 2. listopadu roku 1920 ustavena v Olomouci Zemská rada starších pro Moravu a Slezsko (Polešovský, Bílý, Cekl, Žídek, Lněníček). Na schůzi delegátů v Přerově dne 11. listopadu konstatována jednota v programu. K vládě vyslána deputace, aby žádala upravení otázky používání katolických kostelů a zvláště přiznání příslušné subvence se strany státu, jakož i vyplacení zadržené kongruy pro duchovní i upravení platu katechetů. (Při tom klidně na schůzích voláno po rozluce.) „Rosteme! Mohutníme!" — psáno nadšeně. „Klerikální kdysi Morava, pyšná dcména olomuckých arcibiskupů, kteří v ní mívali svoji největší a nejoddanější oporu, střásá prokleté okovy Říma a svobodně, radostně rozepíná svoji náruč k slunci, aby se obrodila nejen tělesně, ale i duševně. Nic nás už na té cestě k pravdě nezadrží!..." („Český zápas", čís. 45.)

Krátce před sněmem značně ozřejmila myšlenkové stanovisko radikálního křídla ostrá polemika s profesorem Rádlem, který v „Československé republice" obsáhle zkritisoval a odsoudil dílo církve československé a hlavně práci Farského.[1]) Informován z publikací

[1]) Obraz o duchu a učení nové církve konstruoval si Rádl z úvah Farského „Český problém církevní", (z roku 1919), „Zápas o svobodu ducha" (1920), „Z pode jha", „Stvoření" a některých letáků. Nečetl brožury „O církvi československé" a „Království Boží na zemi", kde radikální názory mnohem více vystupují do popředí.

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

staršího data, mylně zaměňoval reformní požadavky Jednoty s programem církve československé, vytýkal jí, že vznikla z politického radikalismu, že ulpívá pouze na reformě katolictví, od něhož nechce se věroučně odchýlit, a to prý je zlá chyba, neboť, jestliže prý nová církev neodliší se od katolictví svou věroukou, nutně v katolictví věroučně velmi silném utone. Farský se příkře ohražoval proti imputovanému nedostatku radikalismu a hlavně výtce, že uzavřel církev československou kruhům, které dle Rádla jsou právě nejživější půdou pro náboženství. O sobě prohlásil:

„Moje stanovisko k dogmatům římskokatolickým je v církvi československé známo až příliš dobře; platím za zastánce směru radikálního a měl jsem pro to i nejedno dojednávání ne právě nejpříjemnější v samé církvi československé se zastánci nezměnitelnosti katolických dogmat. Dokonce mi zapovídáno dogmat se dotýkati! Nejsem pro samou negaci v tom ohledu, mám svoje názory dogmatické promyšlené dost, abych stačil s nimi sám sobě i každému, u koho vidím o to zájem. Kdo byl letos někdy na mých bohoslužbách a slyšel moje bohoslužebné promluvy, nepřečte Rádlovy kritiky, aby jí nezahodil jako bezpráví kritika naprosto neinformovaného. Rádl mohl by si prohlédnouti zmíněné obřadní knihy, a ne-li ty, tedy si přečísti jejich katolickou kritiku, kde právě vytýkáno mně, že sahám na dogmata. Netrhám jich jen, já nahražuji hned tím, co pokládám za pravdivé a dobré . . .“ („Čes. zápas“, č. 47.)

Ještě otevřeněji a významněji odpověděl Rádlovi moravský radikální pracovník Matěj Pavlík, který přiskočil Farskému na pomoc.

„Dnes nelze ještě mluviti o učení církve československé. Jsme zatím ve stadiu více méně negativním a k positivní práci teprve se chystáme. Je nerozumno, žádá-li část inteligence, abychom už nyní předložili své učení, a je předčasno posuzovati a rozebírati učení církve naší. Učení to je věcí vývoje a zatím stačí, prohlašujeme-li, že jsme a chceme býti křesťany, to jest, že

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

podstata učení Kristova je základem, na němž a v jehož smyslu chceme stavěti, a proklamujeme-li svobodu náboženského vývoje."

Rádl měl prý si přečísti brožury „Království Boží na zemi" a „O církvi československé", které jsou programově nejcennější. Kdyby pak vedle toho studoval nové hnutí zblízka in concreto a navštěvoval bohoslužebné schůze církve československé na různých místech, byl by prý poznal, že hnutí církve československé chystá se přinésti českému lidu mnoho — aspoň na poli praktického církevního života — nového a kladného, byl by poznal, že v některých obcích žije se nábožensky, myšlenkově i mravně velmi intensivně, jako by nová krev byla do nich vlita, že náboženský život oplodňován jest myšlenkami moderních náboženských myslitelů, že je zde vůle nechat opadati neživé, uschlé pojmy náboženské, jež nynějšího člověka už dávno se nedotýkají, že je zde tendence sáhnouti na samé kořeny nynější náboženské krise a dáti popud k vytvoření nového typu křesťanství, prostého mytologie a pověry, křesťanství čistého, zbaveného zbytečné přítěže mentality byzantské a římské, že studují se nejen jiné církve křesťanské, ale i mimokřesťanské organisace náboženské, že se chystá nová klasifikace historicky se vyvinuvších pojmů křesťanských, že se přemýšlí o radikální reformě náboženské výuky a výchovy, jež má býti více positivní a postavena na široký základ evolučního nazírání, a že všechna ta chystaná práce ovládána je snahou mravního povznesení československého národa. Podaří se to realisovati aspoň z části? Záleželi bude prý na inteligenci. Lid, hlavně socialistický, jeví živé pochopení. Inteligence cítí se býti z většiny tak povznešena nade vše, že nedá si ani práce, aby se informovala. Kněžstvo katolickou výchovou myšlenkově i mravně zdeptané není s tento veliký úkol. Proto tak málo kněží hlásí se k práci v československé církvi. Nepozná-li ani inteligence, která duševně není tak znetvořena jako kněžstvo, svého úkolu, bude mu-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

siti církev československá probíjeti se těžce a velmi pomalu k naznačenému cíli. Budou-li však pracovníci, hlavně z laických vrstev, kteří by přinesli nové obzory a kteří by pomohli vytvořiti synthesi moderních duševních sil a najít východisko z labyrintu dnešní příliš komplikované krise náboženské a kteří by přispěli k zrození osvobozujícího slova — stane se z nepatrného dítěte církve československé velký rozsévač nového života nejen v našem národě, ale i u jiných. Nelze prý se obejít bez myšlenkové i praktické vzájemnosti s českobratrskou církví, která církvi československé může zprostředkovati duchovní i vědecké obohacení ze západu — ale nelze se obejíti ani bez stejně intensivní vzájemnosti s církvemi východními, z nichž živě zajímá se o nové hnutí církev srbská. Stane-li se vzájemnost na obě strany skutkem, znamenalo by to přiblížiti se duchu Kristovu a splnilo by se, že národ český stal by se potom mostem mezi západem a evropským východem i na poli náboženské myšlenky. Bez činné účasti laického světa není však žádná církev, ani československá, schopna provésti tak velkou věc. Laický svět — a v moderních církvích rozdíl mezi kněžstvem a laiky zmizí — je povolán k nejvelkolepějším úkolům positivní náboženské tvorby. V církvích křesťanských už dávno tvořivá práce spí. Moderní theologie vykonala ovšem mnoho kritické práce, bez níž další pokrok byl by nemožný. Tato veliká doba přerodu je však jako stvořena k tomu, aby zahájena byla práce tvořivá, nad níž nebude nic krásnějšího, radostnějšího a potřebnějšího. Ukáže se, že náboženská myšlenka není věcí odbytou. Je to — v malém ovšem — patrno i v některých náboženských obcích církve českoslov., v nichž mnozí členové, o nichž zdálo se, že nábožensky už dávno odumřeli, zúčastňují prý se se zájmem náboženských debat a přicházejí s podněty plnými svěžesti a nového života.[1])

*

[1]) Viz „Český zápas", čís. 2., 1921.

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

Ve všech tiskovinách a v celé knižnici „Českého zápasu“[1]) marně bylo hledat hlubší diskuse s katolickými principy, s ústředními otázkami katolické věrouky, s podstatnými složkami katolické zbožnosti a mravnosti. Katolicismus a ohromná jeho myšlenková práce odbývána ležérně se zarážející povrchností a povýšeností. Čekalo se, že hnutí, které chtělo vytvářet nový, dokonalejší typ křesťanství, prokáže, jak katolicismus myšlenkově překonalo. Reformátoři, kteří pod hesly české reformace zasedali povýšeně na soudnou stolici nad katolicismem a tisíce českého lidu zaváděli do svých myšlenkových bludišť, měli pro katolickou církev a její staletou myšlenkovou práci ponejvíce jen slova povrchního, paušálního odsuzování, zlehčování a zesměšňování.[2]) Při pracném a neujasněném pokusnictví povětšinou s cizími myšlenkami (liberálně protestantskými), vyjímalo se to trapně, zrovna tak, jako veliká gesta a oslnivé plány do budoucna a při tom horečná snaha upravit vše podle líbivých hesel dnešního průměrného volnomyšlenkaření.

[1]) Dr. Farský „Z pode jha“, dr. Kovář: „Království Boží na zemi“, „O církvi československé“, „O primátu Petrově“, dr. Farský: „Stvoření“, Lemberk: „Církev československá“, dr. Kovář: „Církev pravoslavná a římská“ vedle řady drobných letáků.

[2]) I protestantský theolog dr. Hromádka se nad tím pozastavoval. Pro vůdce církve československé jako by prý neexistovala katolická minulost ani všechny hodnotné a vzácné poklady, jež v minulosti katolické jsou nesporně obsaženy. Nikde hlubší diskuse s katolickými zásadami, hlavně u Farského i v pozdějších publikacích. „Necítíte z nich vůbec, že by pisatel přemýšlel kdy o ústředních problémech křesťanské dogmatiky a zbožnosti, že by se s nimi rval, je překonával a myšlenkově i nábožensky zdolával. Nějak bez bolesti a bez myšlenkové práce rodí se nauky tohoto vůdce nové církve. — — — Co to dalo práce reformátorům, než starou theologii a zbožnost překonali — a co ještě dnešní protestantismus potřebuje fondu a náboženské i myšlenkové síly, aby se s katolictvím vyrovnal! Zdá se mi, že budeme muset ještě i my, protestanté, čeští bratří, mnohem bedlivěji a pozorněji studovat svého odpůrce, abychom se dostali dále. A v československých publikacích není ani naznačeno, že si representanti nové církve uvědomují obtíž a odpovědnou závažnost diskuse s katolickým bohoslovím a že o svých vztazích ke staré církvi vůbec přemýšlejí.“ („Českobratrské hlasy“, čís. 36, roč. X.)

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

Tiskoviny nové církve vykazovaly povšechnou plýtkost a nemohoucnost. Nezarážela tu pouze myšlenková roztříštěnost, bezradné tápání, nýbrž i křiklavě plochá jednostrannost, nekritičnost, neobjektivnost.[1]) Nalézti bylo tu lze v záplavě omšelých, jalových frází plno nepravd, které nedokazovány, nýbrž prostě tvrzeny. Otázky, jež hýbaly staletími a mají svou obrovskou literaturu, řešeny namnoze způsobem, který prozrazoval nedostatek hlubší theologické průpravy a vědecké seriosnosti. (Viz na příklad články a brožuru o primátu, kde se lehoučce několika slovy odbývala historická svědectví argumenty sesbíranými většinou ze školských učebnic protestantských!) Nesmírně těžké otázky, jako na příklad církevní vývoj na východě a na západě, uváděny na snadňoučké formule a řešeny s povrchností přímo neuvěřitelnou. Dokladem zvláště spisek Kovářův („Církev pravoslavná a římská"), který měl skytnouti poučení k poznání pravoslaví. Obsahuje řadu historických nepravd o vzniku rozkolu, o sv.

[1]) Programově a myšlenkově prý nejcennější publikace („Království Boží na zemi") takto odpravovalo katolicismus: „Systém katolický znamená spoutání zdravého rozumu něčím, co snad kdysi rozumu tomu mohlo stačiti, co však dnes je nepřijatelné... Církev katolická nezná pravé svobody bádání... Člověku vychovanému v duchu kulturního vývoje nové doby, katolicismus nikterak nestačí, neboť, neboť neupokojuje ani jeho rozumu, ani vůle, ani citu... Náboženskost, s jakou se církev katolická spokojuje, „je čistě vnějšková, bez vnitřního hnutí, bezduchá obřadnost, mechanismus, pouhý kult, plnění předpisů navenek, přijímání svátosti bez vnitřní nápravy, mechanické odříkávání modliteb bez vnitřního prožívání, pouhé chodění do kostela. Ne, že by\v teorii církevní učení nežádalo něčeho jiného, v teorii je mnoho krásného, ale v praksi spokojuje se pouze tímto. To je nejhorší následek systému katolického, že mu stačí plniti literu, duch však jest zabit. Tímto systémem ubit byl veškerem náboženský duch v našem lidu, náboženské potřeby, vniterné, hluboké, byly vnějškovostí a mechanismem udušeny. Co v ohledu náboženském vytýkal Kristus systému farizejskému své doby, totéž dnes vytkl by systému katolickému". Církev katolická prý nestačí svou mravností. „Následek thostejnosti ve věcech teoretického poznání náboženství je v praksi mravní laxnost, kterou se církev úplně spokojuje. Stačí, když někdo splní všecky předpisy církevní o vnějším projevu náboženského života; ten je dobrým katolickým věřícím, třeba si při tom ve svém nitru věří, smýšlí a žije jakkoliv..."

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

Metodějovi, „žáku a druhu Fotiovu", o demokratičnosti a nedogmatičnosti pravoslaví a psán je povšechně metodou povrchních padělatelů dějin.[1])

O myšlenkové nevážnosti a povrchnosti vždy bude svědčit, co tropeno se „základním dogmatem církve československé" — líbivým heslem svobody svědomí, kterým (pod jménem Husovým!) zacláněna bezpricipielní ideová anarchie a bezradnost. Vše se usnadňovalo poukazem na tuto osvobozující zásadu.[2]) A povrchnosti méně bylo ve straně konservativní, která chtěla spojovat duchovně náš národ s pravoslavím — a při tom žádný z vůdců pravoslaví řádně neznal. „Vůdcové (obou směrů) si spíše jen hráli s význačnými pojmy křesťanství, (pravoslaví, koncily, vyznání, Cyril, Hus, svoboda svědomí a přesvědčení, církev atd.) — napsal pro-

[1]) V některých jednotlivostech viz kritiku dra Vašice v „Našinci" č. 41. 1922, a protestanta dra Hromádky v „Československých hlasech", čís. 36. r. X.

[2]) Protestant dr. Hromádka, který zvláště po této stránce ostře kritisoval myšlenkový diletantismus církve československé, poukazoval na odstračující lehkovážnost, s jakou považována svoboda svědomí za libovůli, mysleti si pod křesťanstvím cokoli a vpravovati do něho složky třeba protichůdných směrů. „Svoboda svědomí nedispensuje dra Farského — aby si upravoval křesťanství podle průměrného volnomyšlenkáře — — Křesťanství není omáčka a matlanina, křesťanství je pravda. A od pravdy ani svoboda svědomí neosvobozuje. Dr. Farský umí ovšem s emfasí napsat: „Nešlo mu (Husovi) o dogma starokřesťanské, nýbrž o jediné velké dogma všekřesťanské a všelidské: o dogma svobody svědomí a přesvědčení, které jest i základním dogmatem církve naší." Netuší, že tak se nemůže spor vyřešiti. Že Hus neumřel za abstraktní svobodu svědomí, nýbrž za svobodu čisté církve Kristovy a Slova Božího. Hus v centrálních principech křesťanských byl zajedno s celou církví a jejími zástupci na sněmu kostnickém a dostal se s nimi do sporu o princip církve v otázce autority a Písma. O základních náboženssko-dogmatických pojmech, na příklad Bohu, Kristu se nemluvilo, byly mimo diskusi — — Farský nepronikà k základům — ale usnadňuje si problémy pathosem ve zvučných a líbivých heslech. Naznačíte mu, že jeho base není křesťanská, že nedělá důsledků z toho, k čemu se sám přiznal — a odpoví vám heslem o „dogmatě svobody svědomí a přesvědčení". Neuvědomuje si, že tak jakoukoliv diskusi znemožňuje? Že svoboda není bezzásadnost a anarchie?" („Českobratrské hlasy", č. 37., r. X.) Podobně odsoudil později frázovité dovolávání se Husa s heslem svobody svědomí v církvi československé R. J. Malý ve své knize „Akord motivů náboženských a sociálních".

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

testant Hromádka — nepromýšleli a nedomýšleli jich. Neučili se, nýbrž si pod nimi každý myslel, co mu bylo příjemno a co se líbilo povrchnímu prostředí náboženskému . . .“

III.

První sněm 8. a 9. ledna 1921. Řešení proponovaných otázek věroučných odsunuto do budoucna. Pokus o kompromis. Myšlenkové směrnice pro revisi a novou klasifikaci pojmů křesťanských (dogmatický referát M. Pavlíka). Zásadní vítězství radikalismu. Povrchní stanovisko k orientaci pravoslavné (referát Zahradníka-Brodského). Schválení I. memoranda. Plány s reformou podržených bohoslužebných forem katolických (liturgický referát Tuháčkův). I. § připravovaného statutu. Herben — obhájce.

V sobotu a v neděli dne 8. a 9. ledna 1921 konán první sněm církve československé v Národním domě na Smíchově. Přítomno bylo vedle hostí kolem 300 delegátů v zastoupení 109 náboženských obcí s 193.665 příslušníky: 32 obce nezastoupeny pro různé obtíže.[1]) Zvolen nový Ústřední výbor v čele s učitelem Vaňkem, delegátem nejsilnější obce nuselské. Hlavní pozornost soustředil referát dogmatický, jímž pověřen čelný moravský radikální pracovník M. Pavlík. Věroučný referát měl dle předběžných oznámení obsahovat návrh, jaké stanovisko zaujati třeba k nejdůležitějším otázkám mešního kreda a zároveň měl vytýčiti myšlenkové směrnice pro další práci, neboť — jak psal oficielní „Český zápas“, čís. 2. — „dosud pracováno a postupováno „revolucionářsky“, více méně dle osobních názorů a snah“. Avšak referent vyhnul se prvnímu, nejdůležitějšímu bodu (určitému návrhu, jak se dívati na Trojici Boží, na kult mariánský, eucharistický, úctu svatých, ostatků, obrazů, na život posmrtný atd.) a v druhé části daného programu pokusil se o návrh povšechný, kompromisní — tak aspoň to mínil — mezi

[1]) Biskup Dositej přítomen nebyl.

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

směrem radikálním a konservativním. Prohlásil, že tento sněm není kompetentní usnášeti se o oněch speciel-nich otázkách dogmatických, jež jsou v programu sjezdového jednání uvedeny. Otázky ty nebyly prý dostatečně promyšleny a propracovány se všech příslušných hledisk. O tak důležitých a choulostivých věcech nelze prý rozhodovati bez předběžné vědecké a popularisační přípravy. Za nynějších poměrů byl prý by to postup nevědecký a nedemokratický. Náboženské obce musejí býti napřed seznámeny s dosahem všech uvedených námětů způsobem třeba lidovým, ale na základě vědecky zjištěných fakt myšlenkových i historických, aby vytvořen byl v celé církvi žádoucí ohlas pro řešení těchto problémů. Nezbývá, než při otázkách věroučných omeziti se na vymezení jen všeobecných směrnic. „Směrnice tyto — pokračoval doslovně — musejí odpovídati naší době, vychované myšlenkově exaktní vědou. Bude nutno zdůrazniti, že uznáváme svobodu vědy naprosto a bez jakýchkoli výhrad, že vědecká metoda je nám věcí samozřejmou a nediskutabilní, a že uznáváme za nutno, aby vědeckou metodou byly zpracovány i všechny obory náboženské myšlenky, pokud jsou přístupny vědě a vědeckému chápání.

Jsme přesvědčeni o všeobecné platnosti zákona vývoje, jemuž podrobena jest i myšlenka náboženská, a že i křesťanství spadá do tohoto vývoje. S tohoto stanoviska díváme se i na dogmata křesťanská a všechna usnesení církevních sněmů, jež chápeme jako svou dobou podmíněné etapy ve vývoji křesťanské myšlenky.

Uplatněním tohoto vývojového nazírání chceme se uschopnit ke kritické revisi a nové klasifikaci všech pojmů křesťanské myšlenky, jak nám minulými generacemi byly dochovány, vzhledem k jejich životnosti, a nebudeme se rozpakovati nechat opadat vše, co uschlo a nepřináší nám žádného podnětu a žádné mízy. Naší snahou je znovuzrození a vzrůst života náboženského a mravního.

Vývojovým nazíráním doufáme dospěti toho, co je

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

v křesťanství podstatné a co nepodstatné a pouze projevem křesťanské společnosti určité doby. Doufáme, že touto cestou zbavíme se těžkého balastu ztrnulých formulí pocházejících z mentality určitých národů (hlavně řeckého a římského a východních) a dob dávno minulých a že dosáhneme svobody synů božích na základě čisté radostné zvěsti Kristovy.

Tímto postupem, tak doufáme, zachytíme též nynější strašnou náboženskou krisi u samých kořenů a přispějeme k jejímu kladnému rozřešení.

Ježíš Kristus je úhelným kamenem veškerého našeho úsilí náboženského. Jeho učení i život je základem a metou naší. Synovství boží, jím žité a hlásané, jest naší kotvou a nadějí. Na něm stavíme s plným intensivním vědomím, k němu vzhlížíme toužebně, dle jeho vzoru chceme řešiti a upravovati svůj poměr k Bohu, Otci svému věčnému, a k lidem, bratřím a sestrám svým. Bez Ježíše Krista nemělo by vše, co podnikáme, žádného smyslu. Jsme a chceme býti křesťany po stránce ideové, citové i mravní. Mravní obroda a spása ve smyslu Kristově jest jediným úkolem naší církve.

Velikým cílem naším je nový čistý typ křesťanství, k němž stanou se bezpředmětnými nepodstatné rozdíly dělící křesťanstvo na církevní denominace na sebe nevražící, a jímž přiblížíme se uskutečnění slova Kristova o jednom ovčinci a jednom pastýři.

Čisté křesťanství má býti prožíváno jednotlivými lidmi a poněvadž člověk jest tvorem společenským a rodí se, žije, přemýšlí a pracuje a umírá jako člen určitého národa, do jehož myšlenkového a citového prostředí jest nerozlučně večleněn a od jehož histor. vývoje nemůže býti odpoután, jsou při uskutečňování a prožívání křesťanství svérázné momenty jednotlivých národů činiteli velmi významnými, ba pro životnost křesťanské myšlenky přímo nepostrádatelnými po stránce ideové i organisační, z čehož vyplývá nutnost, aby veliké společenství organisovalo se v národních církvích, které vespolek mají tvořiti všeobecnou církev Kristovu, jak

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

jest dosud v církvích východních a jak zásada tato uplatňuje se i v církvích evangelických. Tím určen jest i ráz naší církve československé: je církví Kristovou, neboť základem jejím jest učení Kristovo, a současně církví národní, neboť chce žíti v národě a s národem, s jehož historickým vývojem se ztotožňuje, jako organická součástka jeho života.

Tím určen jest též poměr naší církve k ostatním církvím křesťanským: zamítá jakékoli cizí svévolné, to jest nevyžádané, právnicky chápané zasahování v život svůj vlastní, jakož i ona o své újmě nechce zasahovati do života církví jiných; vzájemný poměr všech církví představujeme si jako bratrský, určovaný svéprávností, rovnoprávností a křesťanskou láskou, při čemž ovšem je žádoucno, ba nutno, aby jednotlivé církve národní se vzájemně doplňovaly a oplodňovaly a tak pracovaly solidárně o uskutečňování království Božího na zemi. Naše církev touží zvláště po nejužším společenství s bratrskou církví srbskou a po ideové i praktické vzájemnosti s církví českobratrskou.

Ideové cíle naše ukládají nám povinnost, abychom organisovali čilou theologickou i popularisační práci, kterou jedině připravíme se jako jednotlivci i obce církevní jako celek k podrobnému řešení těchto úkolů. Je věcí svědomí neřešiti otázky tyto bez důkladné přípravy. Bude naší povinností pracovati svědomitě o vyjasnění otázky náboženské vůbec a zaujati historické i myšlenkové stanovisko ke všem složkám jejím, jako jsou: poznání náboženské, zjevení, víra, historické formy a organisace náboženské, křesťanství, osoba Kristova, Písmo, vyznání víry, církev Kristova a církve křesťanské, podání, dogmata, myšlenkové, mravní a sociální problémy dneška, budoucí formy křesťanství po stránce myšlenkové, náboženské a mravní a podobné. Tato práce je naprosto nutným předpokladem k zaujetí stanoviska k celému komplexu otázek věroučných, jež jsme zdědili po minulých generacích křesťanských.

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

Bude třeba založiti moderní revui náboženskou, vysoké úrovně, a snad bez konfesijního rázu, kolem níž by se seskupili lidé zajímající se o náboženské otázky, příslušníci církví (mám na mysli hlavně církev československou, českobratrskou a srbskou), ale i lidé stojící mimo církve, abychom měli možnost náboženské diskuse, a bude dále třeba vydávati sbírku moderních náboženských knih původních i přeložených z jiných literatur, aby obzory našeho českého prostředí se rozšířily. Na úkol tento nestačí žádná ze jmenovaných církví a jest příkazem, aby se spojily k společné práci a aby byly přizvány i náboženské síly mimocírkevní.

Netřeba míti žádných obav z této společné práce. Pravoslaví srbské vychovalo národ hrdinů. Theologie jeho hledá orientaci moderní a nebojí se styků se světem anglosaským, aby se zbavila ztrnulosti myšlenkové. Srbská církev jest si vědoma, že musí se přiblížiti potřebám doby přítomné, a chystá za tou příčinou konati tohoto roku svůj sněm, na nějž pro nepřízeň politických poměrů plných tisíc let nesměla pomýšleti. Ale odezíraje od toho znamená pravoslaví typ křesťanství, který stojí aspoň za studium. Mimo to dlužno očekávati, že světová válka a dozvuky její, zvláště v Rusku, budou míti nedozírný vliv na vnitřní život pravoslaví. Církev českobratrská pak, která je přímou dědičkou české reformace, třebas čistota dědictví tohoto značně utrpěla nepřízní politických poměrů, může nám zprostředkovati poznání veliké theologické práce a náboženskosti západu. A tak společná práce přinesla by nám všem myšlenkové i mravní obohacení.

Z věcných důvodů historické i ideové kontinuity navazujeme na poslední všem křesťanským církvím společný výraz křesťanské myšlenky, jak obsažen jest ve vyznání víry sněmu cařihradského, a uznáváme pouze sedm prvních všeobecných sněmů církevních, čímž zavrhujeme nepřirozený vývoj křesťanství v církvi římské vyvrcholivší v učení o primátu biskupa římského a v prohlášení jeho neomylnosti. Navazujíce na sedm

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

prvních všeobecných sněmů, jako to činila česká reformace i v minulosti, k níž se hlásíme jako věrní synové svých otců, zdůrazňujeme své vývojové nazírání na myšlenku křesťanskou a trváme na zásadě svobody svědomí, jak jsme ji hned při prohlášení naší církve proklamovali a v memorandu zaslaném církvi srbské si vyhradili, kteroužto zásadu v této souvislosti chápeme jako svobodu náboženského přesvědčení.

Zatím žádáme svých bratří a sester, aby o náboženských otázkách uvažovali ve vší lásce a snášenlivosti, varujíce se hádek o jednotlivá dogmata a ponechávajíce si vzájemně volnost osobních názorů, a aby zřetel svůj obraceli k mravnému životu dle zásad Kristových.

Ke konci svého referátu podávám návrh, aby Ústřední výbor zvolil komisi pro organisaci práce theologické v duchu směrnic svrchu uvedených, která by připravila založení náboženské revue, theologické knihovny a úpravu theologického studia."

Jak patrno, směrnice Pavlíkem vytýčené byly hodně všeobecné, nepřesné a heslovité. Slovným zněním i obsahem byly velmi odvisly od radikální programové brožury „O církvi československé" z roku 1920. Proklamovaly — byť z části dosud neujasněně a nepromyšleně — nekompromisně pokrokový program církve československé do budoucna a pronikavě myšlenkově se odlišovaly od memoranda, zaslaného pravoslavné církvi srbské, odezíralo-li od dodatečné, myšlenkově násilně připojené klausule o výhradě svobody svědomí a volném náboženském vývoji. Přesto byly nadšeným potleskem sněmovních delegátů schváleny a formálně přijaty jako závazná linie ideové práce pro budoucnost. Jak si představoval referent i sněm na základě těchto směrnic nejužší spojení se srbským pravoslavím — věru těžko říci.[1]) Byť bylo pravdou, že na

[1]) Protestantský theolog profesor Hromádka napsal v kritice myšlenkové plytkosti a neujasněnosti, která se zračila i ve směrnicích přes všechnu slovnou obratnost, velmi příkrá, ale oprávněná slova: „Nahlédněte do Pavlíkova referátu. „Jsme přesvědčeni o všeobecné platnosti zákona

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

základě těchto směrnic vstoupilo po prvním sněmu „velmi mnoho pokrokových lidí do církve československé, kteří byli zlákáni opravdu čímsi novým a lepším", vymstily se těžce na celém hnutí. Tušili stoupenci pravoslavné orientace při potlesku na prvním sněmu, co schvalují? Sotva.[1]) Na témže sněmu předložena

vývoje —." „S tohoto stanoviska díváme se i na dogmata křesťanská a všechna usnesení církevních sněmů, jež chápeme jako svou dobou podmíněné etapy ve vývoji křesťanské myšlenky." „Velikým cílem naším je nový čistý typ křesťanství —." „Navazujíce na sedm prvních všeobecných sněmů, jak to činila česká reformace i v minulosti, k níž se hlásíme jako věrní synové svých otců, zdůrazňujeme své vývojové nazírání na myšlenku křesťanskou a trváme na zásadě svobody svědomí, jak jsme ji hned při prohlášení naší církve proklamovali a v memorandum zaslaném církvi srbské si vyhradili, kteroužto svobodu chápeme jako svobodu náboženského přesvědčení." „Naše církev touží zvláště po nejužším společenství s bratrskou církví srbskou a po ideové i praktické vzájemnosti s církví českobratrskou." Kolik pojmů a hesel je tu vedle sebe! „Křesťanská myšlenka", „zákon vývoje" „vývojové nazírání", „svoboda náboženského přesvědčení", „nejužší spojení s církví srbskou", „ideová a praktická vzájemnost s církví českobratrskou" a ani pokusu o naznačení jejich smyslu. V čem záleží křesťanská myšlenka(!)? V jakém smyslu lze mluviti o zákonu vývoje? Co nábožensky znamenají staré formulace a symboly a jak lze s určitostí jejich náboženských (nikoli theologických!) principů spojiti ideou vývoje a svobody svědomí? V čem musíme státi a stojíme dnes na náboženské linii starokřesťanské? Co znamená idea české reformace? Jak lze spojiti nejužší spojení se srbským pravoslavím a ideovou vzájemnost s českobratrstvím? A tento referát byl schválen jako závazné hledisko dogmatické práce pro blízkou budoucnost. Každý si z něho smí vybrati, co chce — a má subjektivně pravdu: pravice i levice. Mnoho slov, ale málo věcného rozboru, mnoho zvučných hesel, ale málo studia a zvídané analysy. Pavlík poznal (později) nemožnost takové zmatenosti a přiklonil se k pravoslaví.., Farský zase odbodil pravoslaví a přiklonil se — — k dnešnímu českému průměrnému volnomyšlenkářství..." („Českobratrské hlasy", čís. 37., X.)

[1]) Ex post prohlašováno od zastánců pravoslavné orientace, že směrnice Pavlíkovy navrhovaly společenství s církvemi pravoslavnými na základě sedmi všeobecných sněmů a pokusy o vytvoření nového systému křesťanství odsunovaly do budoucna, až by příslušné problémy byly se všech stran prostudovány, kteréžto vědecké práci dána byla svoboda. (Viz spisek Gorazdův „O krisi v církvi československé", str. 9.) Stoupenci radikálního směru, kteří později odmitli orientaci pravoslavnou, dovolávali se radikálních zásad pro vytvoření nového typu křesťanství směrnicemi vskutku vyjádřených.

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

k schválení žádost o připojení k srbské církvi — a schválena též.

Dříve než bylo memorandum zaslané do Srbska sněmovním delegátům přečteno, mluvil Zahradník-Brodský. Myšlenkovou úrovní i formou byl referát jeho tuctovou agitační řečí táborovou, která trapně ukazovala, jak malou práci si dal hlavní zastánce orientace pravoslavné, aby pronikl k podstatě pravoslaví a vůbec jak myšlenkově nevážně postupováno v jednání s pravoslavím. Omílány nepravdivé fráze o slovanském křesťanství svatého Cyrila a Metoděje, kteří obrátili Slovany na víru pravoslavnou, o despocii Říma a demokratismu pravoslaví atd. Poukazováno stejně povrchně na důvody náboženské i národní, jež prý nutkají novou církev k spojení se slovanským východem. Při všem tom plaidování pro orientaci pravoslavnou byl patrný povážlivý ohled na radikály, jimž nesmělo býti přijetí pravoslaví učiněno nepřijatelným. Referent nechtěl tvrditi, že by všechno, co je v pravoslavné církvi, bylo dokonalé, ale je prý to církev demokratická, která připouští, aby i laici mohli „do náboženských věci mluviti". Budou-li prý tedy laici moci pravoplatně a zároveň s kněžími mluviti o náboženských věcech, nedopustí, aby náboženství zbahnělo. „Nám nejde jen o víru, nám jde o ducha Kristova." Dlouho prý se přemýšlelo, „abychom nevlezli z jednoho bláta do druhé louže, z jednoho klerikalismu do druhého", proto prý stanoveny podmínky takové, „abychom, přijímajíce bratrství, nepřijímali také nějaké otrocké okovy". „Náš vstup do srbské pravoslavné církve nesleduje nic jiného, nežli že s nimi budeme věřiti v ten základ a páteř každé církve, v těch sedm ekumenických sněmů a niccjské vyznání víry, což je základem všech křesťanských církví, ale my se nezaprodáváme, poněvadž v ostatních věcech vyhražujeme sobě úplnou svobodu. Ti bratří, kteří jsou zde přítomni a kteří zúčastnili se památného setkání s panem biskupem Dositejem, musí všichni doznati, že, když jsme s ním mluvili o svobodě

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016
svědomí, byl to právě on, který rozhodil ruce a řekl: „To my máme také, vždyť my také chceme míti svobodu, vaši svobodu my uznáváme . . .“[1])

Memorandem, poslaným do Srbska, není vše dokonale hotovo. Bude to žádat času, dlouhého studia a dlouhých věcných úvah, než se zjedná ve všech podrobnostech jasno a „než se shodneme o tom, co by nás všechny harmonicky dohromady pojilo“. Nutno prý se spokojiti tím, že jde o návrhy hlavních pilířů tohoto spojení a tyto pilíře mohou prý všichni delegáti bez obav schváliti, zvláště prý po referátu M. Pavlíka, který ukázal hluboce, jak si představuje náboženský vývoj atd. Po této přednášce, „kterou by dozajista pan biskup Dositej schválil zplna srdce“ a při které Pavlík položil důraz na nezbytnost, „abychom přijali za základ svého rozhodnutí příkazy sedmi ekumenických sněmů a nicejské vyznání víry“, není prý dnes žádných vážných překážek, abychom řekli: „Ano, na tom základě, na jakém Ústřední výbor učinil ujednání s biskupem Dositejem, jsme my zde všichni ochotni podat i bratrům Srbům ruku a říci, že od této chvíle jsme bratry jednoho otce!“ (Výborně! Potlesk.)

Když byl ještě referent oznámil, že bratří Srbové chtějí církvi československé býti pomocni netoliko morálně, nýbrž i hmotně (nestydí prý se to říci, vždyť naši kněží musí býti živi) a když byl zle vyspílal české inteligenci (většina její nemá prý vůbec charakteru),[2]) skončil za bouřlivého dlouhotrvajícího potlesku.

V rozsáhlém liturgickém referátu (profesor Tuháček) jednáno o úpravě bohoslužeb. Zatím nelze prý nic definitivně ustanovit, dokud se nerozhodne o věcech věroučných. Dogmatika stanoví Kredo církve česko-

[1]) Tato slova vrhají zvláštní světlo na biskupa Dositeje, který přece mohl a měl se informovat, co si vůdcové církve československé svobodou svědomí představují. Jednal biskup Dositej otevřeně bez diplomatických reservací a dvojsmyslnosti?

[2]) Ještě ostřeji to řekl Dlouhý-Pokorný na sněmu, konstatovav, že dnešní Čechové jsou „jen torsem, jen syrovátkou, sbíraným mlékem, jen patoky starého husitského národa“.

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

slovenské a liturgie vloží je do obřadů. Když se ustavila nová církev, rozhodla, že přijímá obřadné formy římské v rouše českém, ale jen potud, pokud nebudou nahrazeny novými. Avšak přece prý během jednoho roku byl mešní obřad namnoze radikálně změněn, ne-li formou, jistě duchem. Je prý všeobecné přesvědčení, že mešní obřad musí býti od základů zreformován. Definitivní formu nelze prý stanovit dnes, ani za rok, teprve praxe a vývoj ukáže, v jakém rozsahu změna se provede. Nelze, než stanoviti směrnice, jakými se reforma brátí má. Celkově řečeno: Poněvadž církev československá chce obřady svými mysl věřících povznášeti a zbožnost zesilovati, proto je musí učinit jazykově srozumitelnými a vyplnit je novým, hlubším a českým obsahem, aby mluvily k duši.

Proti těm, jimž by se zdálo, že není třeba tak složitých obřadů, jako je mše, že by mohla býti odstraněna, aneb docela zjednodušena na pouhou večeři Páně (jako u helvetského vyznání), přimlouval se referent, aby středem bohoslužby zůstala mešní oběť, poněvadž přehnané puritánství helvetské našemu lidu nevyhovuje. K zatímní změně formulářů podával referent řadu návrhů a posléze doporučoval, aby se formuláře sestavovaly též z textů nebiblických. Mnohé stati z našich náboženských spisovatelů — pravil — ať Husa, ať Komenského, kladl bych na roveň listům apoštolským, některé partie z historie o těžkém protivenství církve české na roveň Skutkům apoštolským, a neváhám říci, že Husův list (ze mše Husovy), nebo výňatek z Husovy dcerky (na svátek kněžny Ludmily), nebo Komenského staf z Hlubiny bezpečnosti nebo z I. dílka Jedno potřebné, jest daleko vroucnějším výrazem duše oddaného žáka Kristova než mnohý list apoštola Pavla. O textech Starého zákona ani nemluvě. Ani zdaleka nechci popírati, že není hned tak hluboké studnice náboženských textů, jako je Starý zákon, ale přece Starý zákon není nic jiného než staletá náboženská a literární tradice židovská, nikoli slovně diktované

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

zjevení Boží dané na hoře Sinai atd. Zjevení Boží je v duchu jejím, v jejích zákonech, zvláště v podivuhodném působení a vysoce mravním svědomí proroků, v tomto živém svědomí národa izraelského, jež připravilo půdu Ježíši Kristu.

Avšak ze Starého zákona byly pro římský misál často vybírány texty, jež nemají vůbec s náboženstvím a zvláště ne se zbožností nic společného a našemu duchu jsou naprosto cizí, ba vůbec duchu moderního člověka nevyhovují. Srovnej na příklad výňatky z Písně písní Šalomounovy ve mších na svátky mariánské neb panen; srovnej onu pověstnou, specificky židovskou epištolu Mulierem fortem quis inveniet? A pak, proč bráti texty nám tak vzdálené a cizí, když máme stejně krásné a mnohdy krásnější texty české, ducha českého?

Jen zkuste a hledejte v Písmě texty, jež by ztlumočily radost české duše nad dobytím české samostatnosti, a snad dokonce lépe než Komenského o tom proroctví a Přísaha československého národa v dubnu roku 1918. Jen vyhledejte vhodný text ve St. Zákoně, jenž by ztlumočil lépe naši lásku k otčině než naši věštci a proroci, než naši básníci! — Najděte texty v Písmě, které by lépe vystihly duši Amosovu, lépe než jeho vlastní slova, plná oddané víry a lásky k Bohu.

Co se týká bohoslužebných rouch, třeba prý též stanoviti normu, aby nenastal chaos a nelad. Nutno zavésti roucha jednoduchá, prostá. Pro pouhý černý talár by referent nebyl. Bohoslužby církve československé buďtež zjasněné, povznášející, nikoli ponuré, mračné, jako je neradostná barva černá; avšak postačila by v mnohém případě bílá rochetka s krajkou a jednoduchá štola; jinak jen mešní roucha (při mši), ale nikoli z brokátu nebo hedvábí, nýbrž roucho jednoduché z látky prosté a prostičce vyšívané v národním stilu. O jednoduché výzdobě rouch buďte vydány zvláštní předpisy, aby se nevyvinula římská pompéznost. Tvarem doporučoval by referent buď tvar pluviálový nebo byzantinský.

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

Obřady ostatní buďtež ponechány tak, jak byly navrženy drem Farským.

Nejvíce reforem prý třeba v kazatelství. Poměry, jež prý vládnou v církvi římské, nesmějí býti v církvi československé; to bezduché povídání, nebo šarlatánské hromování, hrozby pekelnými mukami, hromadění nesmyslných zázraků musí prý v nové církvi přestat.

*

Sněmu předložen též návrh statutu církve československé, jehož první a nejdůležitější paragraf formulován takto:

„Křesťané, vyznávající učení Ježíše Krista podle výkladu sedmi prvních všeobecných sněmů církevních a nicejského vyznání víry a řídící se tradicemi slovanských apoštolů Cyrila a Metoděje a Mistra Jana Husa, tvoří církev československou."

Po sněmu rozesílán tento návrh náboženským obcím k posouzeni a dobrozdání.

*

Vedení církve československé bylo s prvním sněmem velmi spokojeno. Stanoveny po prvé zákonodárným sborem nové církve hlavní směrnice díla. Referenti zhostili prý se svých úkolů tak šťastně, jak právě člověka uschopňuje plné porozumění díla a vědomí současné nezbytnosti jeho vykonání. Bylo prý i mnoho obav z chystaného sjezdu — psal dr. Farský — pro možnost obvyklých hádek a sporů. Ale právě šťastnou prý volbou referentů bylo včas i tomu nebezpečí čeleno, takže prý mohl už několik dní před sjezdem dáti na několik stran ujištční, že jednání vyzní souhlasně a hladce...

*

Po sněmu velmi příznivě vyslovil se v české veřejnosti o nové církvi dr. Herben (v „Národních listech"

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

6. a 8. února). V řadách církve československé vyvolalo to radost, že po prvé se hnutí zastal historik.

„Patřím do jiné farnosti— psal Herben — přesto však církev československou pokládám za projev národní, za projev lidového rozumu a citu. Ona je zatím plodem prvých rozpaků českého člověka, jenž si uvědomil slavnou minulost svou s Husem a trapnou přítomnost svou v dědictví Koniášovu. K českému bratrství má daleko, v římské pověře zůstati se mu příčí. Když se nemůže povznésti k novému náboženství, chce změnit aspoň církevní svou formu. Proto rozpačitému Čechu stačí zatím církev osvobozená od Říma, církev s bohoslužbou českou a s kněžími ženatými, kteří se zříkají aristokratické výlučnosti a sbližují se s občany svou světskostí. To všechno je stav zatímní, o tom jsem přesvědčen z analogií historických; ale i takto stav pozoruhodný a vzácný.

Toto lidové hnutí je událostí památnou. Není politické, nepatří žádné politické straně a právě proto zasluhuje jemné a něžné pozornosti všech stran politických a všech dobrých lidí. Kdo mohl věřit, že český lid bude ještě jednou prchat z katolických chrámů, aby se shromáždil na horách, aby si volil nové kazatele? A že budou kazatelé, kteří opustí egyptské hrnce blahobytu, aby pro své přesvědčení raději strádali a žili v odříkání? — — —

Pro mnohé stoupence církev československá bude jen průchodním domem k církvi českobratrské. Na prvý ráz je přechod k protestantismu zarytému jako indiferentnímu katolíku velmi tvrdý. Dosavad nemusil nic myslit. Protestantství je sloučeno ze dvou živlů: autority bible a volného zkoumání. Kdo není schopen o náboženství myslit, nemůže býti protestantem. Ale lidé uzrávají.

Církvi československé (ovšem i Volné myšlence a jiným činitelům) bude připsáno k dobrému, jestliže naše národní statistika po 15. únoru 1921 přinese změny v rubrice církevní. A tuto zásluhu by nakonec měli

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

uznat stejně učení a političtí šosáci jako nesmiřitelní učenci náboženství. — — —“

IV.

Odpověď archierejského Saboru srbského na I. memorandum. Nebezpečí roztržky. Druhé memorandum neúplného Ústředního výboru. Stanovisko k pravoslavným dogmatům. Významný projev Farského v oficielním listě. Biskup Dositej na Moravě. Sjezd v Olomouci 21. dubna 1921. Stanovisko Pavlíkovo. Polooficielní odpověď biskupa Dositeje na II. memorandum. Usnesení úplného Ústředního výboru 7. května pro přijetí pravoslavné orientace.

V březnu došla posléze odpověď na memorandum, podané církvi srbské. Zněla:

Svatý archijerejský sbor srbské pravoslavné církve s radostí pozdravuje hnutí kněžstva a národa v československém státu pro přestoupení do pravoslavné církve, do té církve, ke které oni s počátku také patřili, a která je těsně spojena se jmény velikých, svatých apoštolských učitelů Cyrila a Metoděje.

Pozdravuje toto hnutí, věren tradici a duchu svaté pravoslavné církve — svatý archijerejský sbor, vzdálen je všeho úmyslu podrývati základy neb upírati význam kterékoliv církve nebo společnosti křesťanstva, zejména v nynější době, když má křesťanství na celém širém světě odolati těžkému boji proti duchu negace a když zejména spolupráce a co nejpevnější sbližování všech Božích církví je velice potřebno.

Věren tradici a duchu srbské pravoslavné církve, svatý archijerejský sbor vzdálen jest stínu snahy, že by chtěl proselytisovati ve kterékoliv jiné křesťanské církvi.

Ale s druhé strany považuje svatý archijerejský sbor za svou povinnost pomoci vážnému hnutí pro přestoupení do pravoslaví, zejména, když vyšla iniciativa k tomuto hnutí spontánně ze středu samého českoslo-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

venského kleru a národa. Srbská pravoslavná církev tím spíše nesmí odříci svou pomoc Čechům, když se k ní tito obracejí, poněvadž český národ již za starých dob v XV. věku, vážně o téže věci vyjednával, ale to vyjednávání bylo přerušeno pádem Cařihradu.

Svatý archijerejský sbor má tedy za to, že, vyhovuje žádosti československé, dle své povinnosti pouze pokračuje v díle dávno začatém, ale vážnými událostmi přerušeném.

Proto se usnesl:

K opětným žádostem Ústředního výboru toho hnutí archijerejský sbor vysílá svého člena Jeho Preosvěštenstvo pana Dositeje, biskupa nišského, aby byl věrným tlumočníkem učení svaté Saborné a apoštolské církve východní a moudrým rádcem v záležitostech vnitřního uspořádání nové sesterské církve v Československu.

Přecházeje na jednotlivá, v této věci se strany Ústředního výboru československé církve, přednesená přání a žádosti, archijerejský sbor v upřímné snaze jim vyhověti a jedině pro dobro a zdar té církve, odpovídá:

Na 1. Bohoslužebné knihy v českém jazyku dovolují se s podotknutím, že nejvyšší správa církevní překlad schválí.

Na 2. Může se přijmouti s podotknutím, že se má při sloužení svatými svátostmi (tajně). ono, co je dle učení pravoslavné církve podstatno, zavésti a zachovati.

Na 3. Souhlasíme, aby zřízení církve československé bylo „saborno" a aby byla duchovní správa ustrojena dle vzoru farních církevních obcí. Co se týče volby farního duchovenstva, může se národu přenechati, aby si volil vhodné osoby, které by archijerej vysvětil (rukopoložil). Klerus a národ může voliti a navrhovati kandidáty za archijereje, z kterýchžto kandidátů by kompetentní archijerejský sbor posvěcoval nejvhodnějšího na hodnost biskupa.

Na 4. Přijímá se podotknutí, že budou dány dotyčnému archijerejovi zvláštní instrukce.

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

Na 5. Že se československému duchovenstvu dovoluje jedna ženitba jako i našemu. O druhé ženitbě v duchovenstvu se vyjednává a rozhodnutí, které se učiní, bude míti platnost pro celou pravoslavnou církev.

Na 6. Naše srbská pravoslavná církev předpokládá, že bude míti sesterská československá církev dostatečný počet kandidátů vzdělaných a dle kánonů kvalifikovaných pro biskupskou hodnost, jakož i ostatní pravoslavné církve.

Na 7. Vyhoví žádosti a vyšle Preosveštena biskupa nišského pana Dositeje, aby byl tlumočníkem učení pravoslavné církve a rádcem v záležitostech organisace československé církve.

Na 8. Srbská pravoslavná církev nadchnuta bratrskou láskou k českému národu má pouze ten jediný úmysl a cíl, aby, vedená duchem Božím pomohla svým bratřím, jak by utvořili a v době co možno nejkratší uspořádali autokefalní československou pravoslavnou církev, podobnou ostatním pravoslavným církvím.

Na 9. Srbská pravoslavná církev doufá, že československá vláda uzná utvoření nové pravoslavné církve v československé republice a že bude tedy i materielní postavení duchovenstva spravedlivě upraveno, jak se strany vlády, tak i se strany věřících.

Na 10. Svatý archijerejský sbor učiní potřebné kroky, aby se jejich přání vyhovělo.

Na 11. i 12. Srbská církev je pravoslavná jako i ostatní.

Ústřední výbor československé církve obrátí se k srbské církvi, a až bude se svými věřícími přijat pod jurisdikci srbské církve, bude se tato mateřsky starati o československou církev a pracovati k tomu, aby se vytvořila zvláštní československá pravoslavná autokefalní církev, která bude pak moci provésti své vnitřní zřízení ve smyslu církevních kánonů a tak, jak to bude nejlépe odpovídati potřebám té církve. Tato církev ať se jmenuje „Pravoslavná československá církev svatého Cyrila a Metoděje".

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

(Podepsán předseda Saboru, archiepiskop bělehradský a patriarcha srbský, Dimitrij a tajemník Roš.)

Tato odpověď vyvolala značné rozčarování, ač o ní s počátku v Ústř. výboru dosti hladce jednáno a výslovně konstatováno, že přijetí dogmatu pravoslavného je věcí samozřejmou.[1]) Nevole propukla při otázce sňatku ovdovělých duchovních a celibátních biskupů. Když nebylo lze zjednat dohody, 14 členů Ústředního výboru, kteří byli pro přijetí odpovědi tak, jak zněla, odešli, takže schůze se rozešla bez výsledku. Později se ukázalo, že hlavním důvodem nevole radikálů bylo mlčení Saboru o výhradě svobody svědomí a volném vývoji náboženském. Vskutku, na klausuli o svobodě svědomí Sabor ani slovem nereagoval. Také řeč memoranda o přestupování do pravoslaví těžce nesli radikálové.

Zdálo se, že dojde v církvi československé k rozštěpení. Dne 23. března sešel se však opět Ústřední výbor a formuloval uklidňující projev, že srbské církvi bude podáno druhé memorandum, v němž bude žádáno, aby v bratrské a křesťanské lásce vysvětila církvi československé kandidáty biskupství a tak jí dopomohla k soběstačnosti, „která potom umožní ony ideální, kýžené bratrské styky". Memorandum toto vskutku sestaveno, ale neúplným Ústředním výborem (jeho částí radikální)[2]) a zasláno biskupu Dositejovi. Psáno v něm, že český lid zdráhá se přestoupiti do pravoslaví a utvořiti novou pravoslavnou církev československou. In specie pak k 1. bodu projevena žádost, aby censurní komise bohoslužebných knih složena byla ze členů církve československé; k bodu 2. vysloveno ujištění, že podstata ritu mešního i sedmera svátostí bude zacho-

[1]) Viz spisek Gorazdův „O krisi v církvi československé", str. 13, a násl., „Za pravdou", čís. 20., 22., 1924, „Český zápas", čís. 26., 1924.

[2]) V jaké neujasněnosti vězeli tehdy i zastánci pravoslaví a jaká myšlenková bezhlavost vládla mezi nimi, patrno z článku Zahradníka-Brodského, uveřejného v „Českém zápasu" po odpovědi srbského Saboru (1. dubna). Psáno v něm: „Dosud je nám slíbeno, že naše církev — dojde-li ovšem

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

vána; k bodu 3. poznamenáno, že na volbu prvních biskupů nesmí býti vykonáván od srbské církve žádný vliv; k bodu 4., že se přijímá, jestliže církev srbská uznává za pravoplatné i svěcení, i sňatek kněží československých; k bodu 5. a 6. (kde jednáno o druhém sňatku ovdovělých kněží a manželství biskupů), že se přijímá stanovisko pravoslavných církví s výhradou, že to není otázka dogmatická, nýbrž věc církevní prakse, a předpokládá se, že otázky ty budou na ekumenickém sněmu rozřešeny nejdéle do jednoho roku, a že pro budoucnost trvá se na tom, aby to bylo věcí církevní prakse autokefalní církve československé; ostatní body že přijímají se též, ale žádáno jen, aby zvolení biskupové vysvěceni byli do dvou měsíců, a aby církev jmenovala se pouze církví československou. Do té doby, než bude míti církev československá vlastní biskupy a svůj archijerejský Sabor, chce býti pod jurisdikcí biskupa Dositeje.

Zajímavo, že toto memorandum nenamítalo ničeho proti přijetí věroučení pravoslavného; z poznámky, že druhý sňatek kněží a manželství biskupů netýkají se pravoslavného dogmatu, plynulo, že věrouku pravoslavnou nechtějí porušovat. Těžce splnitelný byl požadatek, aby všeobecný sněm pravoslavných církví do roku o věci rozhodl. I žádost o rychlé vysvěcení biskupů měla mnoho překážek v cestě, kdyžtě volby kandidátů nemohly býti vykonány pravoplatně; církev československá neměla ještě schváleného statutu a náboženské obce nebyly právně ustaveny. Závažným bylo rozhodnutí, že se uznává jurisdikce biskupa Dositeje. k dohodě — bude úplně samostatná, svéprávná, neodvislá jednotka, která nesplyne se žádnou církví, ale bude v sesterském, neodvislém poměru k ostatním slovanským východním církvím, s nimiž bude pouze míti společné oekumenické sněmy a Věřím. Má slíbenu svobodu svědomí, českou řeč, vlastní bohoslužby, demokratické zřízení — volbu kněží a biskupů lidem — účast žen v církevních výborech. A vedle toho má zůstati nezměněno pojmenování: Československá církev. Spornými body zůstávají dva, o nichž chovám bezpečnou naději, že i v nich najde se šťastné východisko." Míněna tím asi otázka druhého sňatku kněží a ženitby biskupů.

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

Velikou pozornost vzbudil však článek dra Farského, který se hned nato objevil v „Českém zápasu".

Zvyklí systému episkopálnímu — psal Farský — máme především snahu podržeti tento systém, bude-li to možno bez úhony našich základních zásad. V tom ohledu navázáno vyjednávání s pravoslavnou církví srbskou o vysvěcení kandidátů biskupských. Podmínky, za jakých je srbská církev ochotna žádosti vyhověti, nebyly shledány přijatelnými pro nesrovnalost se zásadami církve československé v ohledu naprosté naší neodvislosti a svobody. Nezůstalo ani širší veřejnosti tajno, že poslání nišského biskupa Dositeje, dlícího za tou příčinou opětně v Praze, nesetkalo se s úspěchem a usneseno v jednání pokračovati na základě nových proposic. Mimochodem řečeno, zůstalo úplně bez vlivu písemné zakročení československých biskupů římských prostřednictvím jistého kuráta, který poslal biskupské konferenci srbské, tak zvanému archijerejskému Saboru hanopis o církvi československé a jejích předácích. Církev pravoslavnná, jež neprovedla žádných reforem od roku 787, kdy slaven poslední její sněm (ještě bez účasti Slovanů, kteří dnes jsou hlavními nositeli pravoslaví), potřebuje naléhavě reforem. Jest otázka, je-li jich ještě schopna. Mnoho znalců o tom pochybuje. Proto zdráhá se církev československá vázati svůj mladý osud s pravoslavím, které stojí před reakcí, reformací nebo revolucí, a nechce přijati ani svěcení jinak než z pouhé přátelské, bratrské, křesťanské ochoty — beze všeho protizávazku, jsouc samozřejmě ochotna s církví srbskou a celým světem pravoslavným žíti ve styku co nejpřátelštějším. Pochopí-li pravoslavná církev svoji dobu, svůj kritický moment a jeho povinnost, jest otázkou. Navázání všeslovanského sbratření na poli náboženském stojí nyní v možnosti ne naší, nýbrž církve srbské. Máme-li někomu býti nápomocni, nesmíme sami míti ruce ničím spoutány.

Co že by nastalo, kdyby svěcení biskupských od pra-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

voslavné církve získáno nebylo? Pak možno se obrátiti církvi československé jinam. Nabídek nechybí, a budiž konstatováno, že podmínky nikde neukládají tak málo přijatelné, jako z církve východní. Na žádný způsob však nezadá a nesmí zadat církev československá svým svobodám vůči nikomu a za nic. Ujišťujeme však předem, že k žádnému jednání závaznému s nikým dosud nebylo přikročeno. Jde jen o soukromé nezávazné informace, případně nabídky. (!)

Při tom při všem nesmíme pouštěti se zřetele zdejší evangelické církve českobratrské, k níž nás mimo její historii a program víže v poslední době i převaha přistouplých příslušníků, přišlých do obojí církve z jedné a téže společnosti — z Říma. Společný původ obcí není a nebude neznatelný v celém životě obou církví. Ale i dobrá vůle po upřímném přátelství na obou stranách. A tak nedivno, že i v církvi československé ozývají se velmi významné hlasy po opuštění systému episkopálního a převzetí systému presbyteriálního — bez svěcených biskupů — nebo se svěcením, udíleným skládáním rukou starších na zvolené, dle vzoru prvotní církve. Tato snaha po jednoduchosti je čím dále slyšitelnější.

Církev československá musí arci míti ponechán nezbytný vývoj nenásilný. Tyto problémy nesmí řešeny býti vášní, ty chtějí samy zráti. Na nás jest jen jejich organisace.

Doba, postavení i poloha církve československé nese sebou, že musíme hledět přátelství jedněch si získat a druhých si neodpuzovat, především pak se konsolidovati doma se všemi živly nám příbuznými a příznivými. Tak zejména sjednocení církve československé s evangelickou církví českobratrskou je zajisté pouze otázkou doby, čímž ovšem není řečeno, že by církev československá měla se čeho ze svých zásadních zřízení a ustanovení zříci; toho nebude ani s druhé strany žádáno. Neboť musíme napřed býti silni doma, abychom něco znamenali ve světě. Jakákoli ukázka sla-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

bosti, bezzásadovosti, mělkosti nebo neuvědomělosti připravila by nás o každou vážnost i nejochotnějších přátel nebo bratří. Buďme už nyní sami tím, čím chceme a býti máme národu: dobrými, sebevědomými a silnými, vědomi si svého úkolu i své cti a důstojnosti.

Otázka duchovenstva je sice pro církev československou nesmírně naléhavá, ale ujišťujeme své přátele, že rozřešena bude a to včas.

Tento projev jednoho z hlavních činitelů byl v r o z p o r u s druhým memorandem radikální části Ústředního výboru. Co memorandem bylo církvi srbské zaručováno, bylo naprosto neslučitelno s presbyterním systémem. Tvrzení, že církev československá nechce přijati svěcení jinak, než z pouhé přátelské, bratrské ochoty beze všeho protizávazku, ukázalo neuvěřitelnou povrchnost ve znalosti pravoslavných církví, které nemohly svěcení uděliti, jen na základě závazného přijetí pravoslavného věroučení.[1])

V tomtéž čísle „Českého zápasu" oznamovala redakce, že odpověď srbského Saboru na první memorandum nemohla býti Ústředním výborem přijata. Nelze prý vzíti ohled na eventuelní ústní výklad nepřijatelných podmínek biskupem Dositejem, „mužem pro svoji osobu jistě moderním a pokrokovým". Ujištění, které by mohl biskup Dositej dáti, dal by za svoji osobu jako jedinec, nikoli za pravoslavnou církev. Částečnou vinu na nedorozumění prý nese stylisace prvního memoranda. Zdá prý se však též, že rozhodující činitelé v srbské pravoslavné církvi byli mylně informováni „o české náboženské duši a o přáních našeho, z duchových pout sotva osvobozeného lidu". Nové (druhé) memorandum, které bylo již biskupovi Dositejovu podáno, zjedná asi brzo jasno.

V té době vrátil se na pozvání některých stoupenců Zahradníka-Brodského biskup Dositej na Moravu.[2])

[1]) Viz „O krisi v církvi československé", str. 15.

[2]) Pozván byl vlastně do Chudobína u Litovle. Tamější československý duchovní Josef Žídek patřil k nejohnivějším zastáncům směru pravoslavného.

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

Odpovědi Saboru na druhé memorandum neúplného Ústředního výboru nepřinesl, ale nikterak neprojevoval, že by své poslání považoval za ztroskotané. Zván byl různými náboženskými obcemi, aby uděloval biřmování, čemuž ochotně vyhovoval. Přizpůsoboval se vžité tradici katolické. Nikde prý neviděl, že by lid byl zaujat proti pravoslaví. V Chudobíně vysvětil bez zvláštního vyjednávání s vedením církve prvního československého jáhna (Zdražilu). Zástupcové některých obcí, hlavně olomucké (Bílý, Hrdlička, Rubringr, Šubrt) pilně s Dositejem konferovali a výsledek důvěrných porad byl, že ujednáno, pozvati delegáty moravských obcí ke schůzi na dne 21. dubna do Olomouce. Na schůzi pozván též M. Pavlík, nejvlivnější činitel moravského směru radikálního. Delegátů bylo přítomno asi 130. Předsedal Polešovský. První mluvil biskup Dositej. Vysvětloval, proč odpověď na první memorandum nemohla zníti jinak. V živé debatě poukazoval Pavlík, že schůze olomucká není oprávněna závazně se usnášet, ale jistě je významná, neboť projev její musí býti vzat v úvahu Ústředním výborem, který jedině jest kompetentní — ovšem s výhradou konečného rozhodnutí sněmu — jednati závazně. Zdůraznil směrnice lednové, zásadu svobody svědomí a vědecké práce, vývoj, jehož dospěl národ český svojí reformací, která se nesmí pomíjet, a žádal pro církev československou svobodu náboženské tvorby. Posléz upozorňoval na nutnost, aby se udržovaly styky s českými bratry, jejichž splynutí s církví československou třeba prý stále míti před očima.[1]) Ke všemu tomu zaujal biskup Dositej stanovisko velmi příznivé. Na otázku, zda považuje vyznání víry dle sněmu cařihradského a přijetí sedmi všeobecných sněmů za dostačující podmínku, aby kandidáty obcemi církve československé navržené mohl ordinovati, odpověděl, že tato podmínka v zásadě dostačí a že na základě této podmínky už vysvětil jáhna Zdražilu

[1]) Viz „Český zápas", čís. 17., str. 3. (Schůze olomucká.)

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

v Chudobíně.[1]) Nato odhlasována shromážděním delegátů resoluce, jíž církev srbská žádána, aby církvi československé vysvětila biskupy na základě přijetí carihradského vyznání víry a sedmi všeobecných sněmů. Delegáti se rozcházeli s přesvědčením (i Pavlík byl toho mínění), že by snad nebylo už třeba vyčkávati ani odpovědi na druhé memorandum.

Na Pavlíkovi bylo pozorovat té doby, že počíná kolísat ve víře v úspěchy postupu radikálního směru. Velmi těžce nesl vleklou neujasněnost situace, která znemožňovala organisaci a množila ideové zmatky. Potřeba rychlé organisační práce jevila se mu krajně naléhavou. Netajil se svými obavami, svou rozechvělostí i nespokojeností s průtahy ústředního vedení. Nemůže-li prý se církev za daných poměrů rozhodnouti pro systém presbyterní, nezbývá, než učinit vše, aby se jí dostalo co nejspíše svěcených biskupů od církve pravoslavné. Jen af už je odkladům konec.[2])

Dne 6. května objevil se v „Českém zápasu" článek Dositejův, jejž bylo lze považovat za polooficielní odpověď na druhé memorandum. Dositej vysvětloval, že církev srbská nežádá, aby členové církve československé vystoupili formálně (s oznámením úřadům) ze své církve a vstoupili do církve pravoslavné a rovněž prý nežádá, aby církev československá převzala formy církevních poměrů pravoslavných v Srbsku nebo na Rusi. „Nám, pravoslavným, jest již od nejútlejšího mládí vštípeno to, co je tradicí celé naší církve, že ve věcech náboženských, jako v ostatních věcech vnitřní kultury, jde každý národ cestou svou ve shodě se svou individualitou a dějinným vývojem. Při tom však je nám zároveň jasno, že národové křesťanští mají společnou základnu učení Kristova, jehož jméno nesou, a že jednotliví národové křesťanští ve věcech církevních spravují se ústavou demokratickou, sborovou, jaká vyvinula se v prvních dobách církve Kristovy. Bylo nám jas-

[1]) Neopustil tím Dositej půdu prvního memoranda i odpovědi Saboru?

[2]) Viz „Český zápas", čís. 17., str. 3.

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

no, jako každému známému dějin křesťanství, že západ uchýlil se od této původní formy zřízení a že východní církve, jež my zveme pravoslavnými, zachovaly si onu původní formu zřízení, dle níž národové křesťanští, různí svou individualitou a dle ní i úpravou podrobností, jako různí se navzájem povahou synové téže matky, tvoří přece společnou jednu rodinu křesťanskou.[1]) Nuže, do této rodiny demokratických, národních a křesťanských náboženských společností chtěli jsme první přijmouti církev československou my Srbové, jako nejbližší a co nejúžeji spřátelení pravoslavní Slované, a to jako rovnoprávnou sestru, které jsme projevili lásku i tím, že jsme my, po ruské církvi nejpočetnější východní slovanská pravoslavná církev, uznali ji za církev v době, kdy byla od jiných nazývána sektou a kacířstvím. Chtěli jsme proto církvi československé poskytnouti pomoc co největší a ve všech bodech memoranda (I.) šli jsme tak daleko, jak jen která církev, stojící na půdě zákona, jíti mohla. Co nebylo v moci naší (to jest otázka druhého sňatku kněží a manželství biskupů), dáti jsme nemohli, ale i v tom prohlásili jsme ochotu, že chceme se přičiňovati o změnu dosavadní prakse cestou náležitou, jaká rozumí se v cír-

[1]) K tomuto projevu biskupa Dositeje bylo by lze mnoho namítati. Východní církev uplatňovala vůči západu zásadu, že se má rozdělení církve a její vláda říditi dle rozdělení a vlády politické. Na základě této zásady přivlastnili si patriarchové cařihradští primát ve východní církvi a odtrhli se od obecné církevní jednoty. Dle téže zásady rozštěpila se jednota východní církve a vznikly církve samostatné. Odloučení od obecné jednoty církve způsobila rozpadání východní jednoty. Popírání vrchní církevní vlády podkopalo základy východní církevní moci a uvrhlo církve pravoslavné do otroctví moci státní. Nejsmutněji se to projevilo po zničení byzantského císařství za otrockého sultanopapismu, kdy patriarchové pomáhali návodně ničit Srby, Bulhary a Rumuny. Patriarchové cařihradští neústupně drželi se zásady východní, že rozdělení církevní musí se říditi dle rozdělení politického i ve státě nekřesťanském, a proto také bulharskou církev pravoslavnou roku 1872 prokleli a vyobcovali. Bulhaři nejvíce zakusili té svobody a autonomie pravoslavné. Víc než Turky nenáviděli pravoslavné hierarchy Fanarioty, které jim Cařihrad posílal a kteří vyssávali je hmotně i ničili národně.

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

kvích demokratických sama sebou. Církev československou v rámci veliké křesťanské rodiny Kristových církví představovali jsme si úplně samostatnou, autokefalní, tvořící samostatné formy náboženství křesťanského, ve shodě se svou tradicí a historií národní, které by odpovídaly základům jediné, svaté, saborné (sborové — všeobecné — katolické) a apoštolské církve. Naší snahou jen bylo, aby samostatnosti té dosáhla v době co nejkratší, a k tomu chtěli jsme jí dopomoci svými zkušenostmi a radami, jako sami jsme kdysi z říše velkomoravské takové pomoci dosáhli od žáků svatého Cyrila a Metoděje. Doufali jsme, že tím nemálo přispějeme i národu československému, když uvedeme jej ve velké spojení náboženské se slovanským východem, kde Čechové, národ ze slovanských bratří kulturně nejvyspělejší, mohli by plniti úkol nesmírný za cílem sbratření Slovanstva ne pouze snad politického, ale i kulturního, ideového. Doufali jsme, že my i nábožensky budeme moci dáti lidu československému mnoho, neboť u nás jako u ostatních pravoslavných národů slovanských nalezne se ještě náboženství živé, bohatý pramen, který živí vše, co k němu se přiblíží, náboženství hluboce procítěné srdcem a hluboce žité mravním životem, náboženství Kristovo, nenakažené dosud vlivem racionalismu. Naše snahy i cíle byly nejčistší, vyplývající ze srdcí křesťanských a bratrsky slovanských. Více jsme nehledali a nehledáme a v této své upřímné snaze svěřujeme dílo své plně rukám Božím."

Druhého dne po tomto projevu Dositejově (7. května) sešel se úplný Ústřední výbor v Praze. Aniž by učiněna byla zmínka o druhém memorandu, zaslaném před měsícem od neúplného Ústředního výboru, přijata jednomyslně bez jakéhokoliv protestu resoluce tohoto znění:

„Církev československá dle svého statutu[1]) a ve

[1]) Původního shora uvedeného, dle něhož církev československou tvoří „křesťané, vyznávající učení Ježíše Krista podle výkladu sedmi prvních všeobecných sněmů církevních a nicejského vyznání víry a řídící se tradi-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

smyslu usnesení církevního sněmu ze dne 8. a 9. ledna roku 1921 stojí na ideovém základě sedmi oekumenických sněmů a nicejsko-cařihradského vyznání víry a podržujíc název „církev československá", v úředních stycích s východními církvemi pravoslavnými chce užívati názvu „československá církev pravoslavná"; jelikož tím jest přijat společný ideový podklad apoštolských církví východních, prosíme, aby biskupové, zvolení náboženskými obcemi církve československé,[1]) byli v zájmu náboženského života co nejdříve vysvěceni."

Pozoruhodno, že v této resoluci tentokráte nebylo klausule o výhradě svobody svědomí a volném vývoji náboženském.

V.

Druhý sněm 29. srpna 1921. Zásadní rozhodnutí v otázce pravoslavné orientace. Pozměněný I. článek statutu. Žádost do Srbska o vysvěcení prvních biskupů. K Pavlíkově orientační proměně. Svěcení Pavlíka v Bělehradě. Povrchní informace srbské církve. První bouře propuknuvší navenek. Farský contra Zahradník-Brodský. Pád Zahradníka-Brodského. Návrat biskupa Gorazda. Projev Farského v svatomikulášském chrámě.

Na den 29. srpna roku 1921 svolán valný sjezd delegátů celé církve do Prahy. Byl to druhý formální sněm církve československé, ač jeho průběh měl ráz pouhé schůze a program byl nepoměrně menší než na sněmu prvním. Tohoto sněmu zúčastnil se biskup Dositej. Usnesení druhého sněmu mělo veliký význam pro další **vývoj událostí v nové církvi. Schválena totiž bez nejmenšího protestu resoluce Ústředního výboru ze dne 7. května.**

cemi slovanských apoštolů Cyrila a Metoděje a Mistra Jana Husa". Později byl tento článek ústavy pozměněn.

[1]) Zvoleni byli v Čechách dr. Farský, Dlouhý-Pokorný (když resignoval, zvolen na jeho místo R. Pařík), na Moravě M. Pavlík.

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

Zároveň však předložen sněmu nově upravený návrh statut. V tomto statutu byl pozměněn 1. článek, který zněl: „Křesťané, vyznávající učení Ježíše Krista podle podání sedmi prvních obecných sněmů církevních a nicejsko-cařihradského vyznání víry a řídící se tradicemi hnutí husitského, vše v duchu nynějšího stavu lidské kultury, tvoří církev československou.“ Při sestavování před sněmem byl proti novému dodatku k prvnímu článku hlavně M. Pavlík, který v té době ve svých názorech už se odkloňoval od prvotního radikalismu. Poukazoval, že tím dodatkem vlastně nic určitého se nepraví, neboť nynější stav lidské kultury nemá jednotného a určitého rázu, nýbrž trpí velkou roztříštěností a žádný myšlenkový směr nynější kultury není tak preponderantní, aby strhoval vedení na sebe a uchvacoval svou evidencí, ale vše jest ve varu, kdežto definice církve musí býti určitá a přesná. Předpovídá, že tento dodatek povede jen ke sporům.[1]) Dodatek jevil se mu zbytečným, nepromyšleným heslem. Přesto byl statut sněmem bez jakéhokoliv rozebírání přijat en block.

Druhý sněm církve československé poskytl církvi srbské, jejíž delegát byl sněmovnímu jednání přítomen, dostatečné záruky, že církev československá opravdově to míní s přijetím dogmatického základu pravoslaví. V Srbsku prý sice vycítovali, že v nové církvi je jakési vnitřní kolísání, ale považovali prý to pouze za přechodný stav, pochopitelný u hnutí, vyšlého z církevní revoluce, obzvláště když jim zasláno usnesení rozhodující instance, jež se prohlásila pro pravoslaví.[2])

*

Zvláštní zmínky zasluhuje z té doby myšlenkový odklon nejvýznačnějšího pracovníka moravského M.

[1]) Předpověď byla správná. Radikálové v církvi československé se vskutku později tohoto dodatkem chopili, tvrdíce, že kriteriu současné kultury dlužno podrobit všechny axiomy křesťanské víry.

[2]) Viz „O krisi v církvi československé“ od Gorazda-Pavlíka, str. 17.

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

Pavlíka od prvotního radikalismu. Pro pozdější osudy církve československé měl tento moment dalekosáhlý význam. Pavlík vstoupil do církve československé náboženský téměř ztroskotán. Nebylo divu, že stanul s počátku v řadách radikálů. Ve svých bolestných konfesích vylíčil později veřejně, že žil v poválečné psychose, v níž sám fakt světové války jevil se mu jako bankrot konkretního historického křesťanství. Podléhal prý také vnitřně a částečně navenek uhýbal vlivu profesora Spisara, u něhož po vystoupení z katolické církve našel pohostinného přístřeší a na jehož ochotnou výpomoc byl prý odkázán, když zastával československou duchovní správu v Kroměříži a ve Zborovicích. V této duševní situaci vynutil se Stejskalem známý dodatek do prvního memoranda. Výhrada svobody svědomí a volného náboženského vývoje, aspoň prý s jeho strany, nebyla namířena proti přijetí věrouky a kázně srbské církve, nýbrž znamenala prý něco jiného: chtěl míti zaručeno, aby církvi českoslov. nebylo bráněno v církevně-politických otázkách uvnitř našeho státu, který v zásadě uznává svobodu svědomí svých občanů, hájiti totéž stanovisko i v tom případě, kdyby srbská církev pravoslavná nebyla pro takovouto svobodu svědomí a kdyby usnesení všeobecných sněmů církevních takovémuto řešení otázky, která není dogmatická, nepřála, a vedle toho měl prý též na mysli odmítnutí všech donucovacích a persekučních metod uvnitř církve československé, zvláště vůči vědeckým pracovníkům v případě, že by srbská církev nebyla jich prosta, o čemž nebyl informován. Nebyla mu známa, i když pracoval na směrnicích prvního sněmu, struktura pravoslavných církví. Též po stránce církevně politické neměl příležitostí seznámiti se s církvemi pravoslavnými. Nevěděl, jak se pravoslaví staví prakticky i zásadně ke svobodě svědomí a jak dalece jednotlivé národní pravoslavné církve jsou volny a jak dalece jsou vázány. Nebyv členem Ústředního výboru, neměl možnosti stýkati se s biskupem Dositejem a ne-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

byl ani s počátku zasvěcen do jednání se srbskou církví. Směrnice, jimž přiznal mnoho heslovitosti a nepromyšlenosti, pracoval pro krátkost času velmi rychle a byly by prý vyzněly po mnohé stránce jinak, kdyby byl dříve znal pravoslaví. Chtěl jimi zaujat kompromisní stanovisko mezi konservativním a radikálním směrem. Děsil se tehdy roztržky. Proto se snažil vypracovat směrnice kompromisní. Kompromis záležel dle jeho mínění v tom, že žádný z obou směrů nebyl odmítnut, ale úsilí radikálního směru posunuto do budoucnosti, až by příslušné problémy byly se všech stran prostudovány, neboť myslil, že studiem uvědomí si radikálové nicotnost mnohých hesel, a že pro neodkladné životní potřeby církve československé navrženo přijati usnesení sedmi sněmů všeobecných a nejužší společenství s pravoslavnou církví srbskou bez újmy přátelských styků s církví českobratrskou.[1]) Později prací v duchovní správě a nevěrou vůdčích radikálů uváděn byl do stále větších pochybností o plánech jejich a přikloňoval se k směru konservativnějšímu. Deprimovaly jej ubohé perspektivy plochého positivismu a racionalismu, v němž hrozilo celé hnutí utonouti; lekal se stále mlhavosti, neujasněnosti, rozplizlosti a myšlenkového chaosu, znemožňujícího jakoukoliv kladnou práci. Pronikavě na něj zapůsobil bis. Dositej, který prý mu ukázal kladné hodnoty positivního křesťanství a urychlil orientační proměnu „zleva napravo". Z krajního radikála stal se zastánce směru pravoslavného a později jeho hlavní vůdce.[2])

[1]) Mnohému v těchto konfesích velmi odpíral profesor Spisar a uváděl nejeden závažný protidůvod, obzvláště v otázce, jak pojímal Pavlík v první době zásadu svobody svědomí i co vyplývá z jeho směrnic. Viz Spisarův spisek „Ideové směrnice církve československé a bratr biskup Gorazd". Leccos bylo však Pavlíkovi zřejmě nespravedlivě insinuováno od jeho někdejších spolupracovníků. Věřím, že Pavlík nepřiklonil se k pravoslaví z oportunismu. Zaráželo však, že mnohé hodnoty křesťanství, které mu měly býti známy z katolicismu, objevoval udiveně teprve v pravoslaví...

[2]) Nelze nekonstatovati, že tato pronikavá zásadní orientační proměna udála se v značně krátké mezeře časové. Ještě dne 6. dubna 1921 v Bystři-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

Po druhém sněmu měl archijerejský Sabor srbský v rukou dokumenty, jež zaručovaly, že církev československá je věroučně pravoslavnou. Nyní bylo lze přikročit k činům. Na naléhání biskupa Dositeje urychle-

ci pod Hostýnem (ve schůzi učitelské jednoty „Hostýn") mluvil Pavlík jako krajní radikál. Projev jeho byl velmi závažný, poněvadž v něm běželo o vyžádanou informaci liberálních kruhů učitelských. „Církev československá — prohlašoval tehdy — uznává zákon evoluce i na poli náboženském. Dogmata jsou jen etapy v myšlenkovém rozvoji lidstva. Chce se propracovati k náboženství čistému. Jako ve středověku dal český národ povel k myšlenkové revoluci, tak my dáme dnes podnět k oddogmatisování a splynutí křesťanských církví. Přijali jsme sice obřady církve římské, ale pouze jako symboly k projevu zbožné nálady, tedy jen jako pomůcky náboženské, nikoliv jako formulky čarodějné, neboť nemůže býti kněz čarodějem, ale vůdcem v životě náboženském. Každá církev je spasitelna, koná-li svůj úkol, má-li totiž za cíl mravní obrodu. Náboženství se musí prožít, má-li býti svérázné. Proto také církev musí býti národní, má-li se státi životním. Jenom národní církev znamená posilu ve výchově národů. Československá církev je národní nejen proto, že koná bohoslužby jazykem národním, ale že pozoruje celý národní vývoj se stanoviska všenárodního. Jsme dosud rozpoltěni. Oslavujeme na příklad Husa, ale nejsme jeho následovníky. Chceme též jiným národům slovanským dáti podnět k emancipaci církevní. Rusové na příklad také nemají církve národní. Pravoslaví je vlastně církev řecká. Jsme národem vzdělaným a máme své veliké duchy — Komenského, Masaryka — jsme tudíž schopni vytvořiti svérázný typ křesťanství, tak jako to dovedou i Rusové, kteří mají velikého apoštola Tolstého, jen až prodělají strašnou dnešní krisi. Nám nestačí jen český jazyk při bohoslužbách a zrušení celibátu, ale chceme vésti lid k životu mravnímu, a dle toho také člověka hodnotíme. Chceme usilovati o to, aby každý dovedl žíti v úplné shodě se zásadami mravnosti — sám, bez cizí pomoci. Rozdíl mezi knězem a laikem nesmí býti podstatný a zmizí. Jsme pro úplnou odluku církve od státu i školy. Pro nynější dobu přechodnou jsme ovšem rádi, vypomohou-li nám učitelé z nedostatku kněží ve vyučování náboženském. Ale dopřáváme jim úplné svobody přesvědčení. Katechismu neučíme. Čteme písmo a dle něho nabádáme k životu křesťanskému. Bezkonfesijnost chápeme, a máme za to, že je prospěšnější zůstati v duchovním styku s lidem a býti příslušníkem té církve, která nám dává možnost vyžíti se nábožensky svým způsobem. K církvi československobratrské víže nás přátelství. Vychází nám všemožně vstříc, propůjčuje nám svých chrámů k bohoslužbám. Jako ani nynější forma církve československé není stabilní, ale bude se přizpůsobovati budoucímu vývoji, tak i církev československobratrská, dík svým vývojovým možnostem bude se muset reformovat, zmodernisovat. Pak nadejde chvíle, kdy splynou obě církve v jednu." Viz „Český zápas", čís. 18., 1921.

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

no bylo v Saboru jednání o otázce svěcení prvních biskupů a v druhé polovici září telegraficky povolán M. Pavlík, biskupský správce československé diecése moravsko-slezské do Bělehradu k ordinaci. Pavlíka rozhodnuto vysvětiti na prvním místě, poněvadž jeho volba byla jednohlasná, kdežto proti volbě dra Farského a Paříka podány protesty. Slavnost vysvěcení prvního biskupa církve československé připravována v Srbsku s velikou okázalostí.[1]) Psáno o tom jako o historické události dalekosáhlého významu v náboženských dějinách Slovanstva. „Naši slovanští bratří Čechoslovácí vracejí se k víře svých praotců, k společné a pravé víře slovanské, která kdysi slovanskými apoštoly a učiteli Cyrilem a Metodějeme duchovně pojila Slovany severní a jižní" — psal biskup Velimirovič v bělehradském „Balkánu". „Oni vracejí se pod křídlo svobodomyslné a snášenlivé církve pravoslavné. Naše církev upřímně vyhověla prosbě i vyzvání církve československé — — — Proto hvězda Slovanstva vzchází nyní na nebi Bílého hradu, nad vtokem Sávy do Dunaje, dokud Rusko nevstane z mrtvých. Naše církev pravoslavná, jež udržela svobodu a nezávislost Slovanů na Balkáně, podala i bratrskou ruku církvi čsl. — — —" Jak povrchně a nesprávně informováni byli v Srbsku o církvi čsl., patrno bylo i z psaní bělehradské „Politiky", která oznamovala dne 13. září, že více než milion českých katolíků přešlo na pravoslaví. Dne 3. října nejvyšší komisař srbský v Cařihradě Saponič ještě zvětšil tento počet. Po slavných bohoslužbách za krále Petra úředně oznámil Fanaru, že 1,800.000 českých katolíků přestoupilo k pravoslaví. List „Balkán" psal, že v Čechoslovensku na dva miliony duší vrátily se k pravé víře. I anglická revue pro sjednocení církví „Chris-

[1]) Viz k tomu články Tuháčkovy v „Českém zápasu", čís. 40., 41., 1921; D' Herbignyho knihu „L' anglicanisme et l' Orthogoxie gréco-slave", str. 119., až 126., „Za pravdou", čís. 15., 16., 20. (Tento diecésní list moravsko-slezský počal vycházeti v Olomouci 7. července roku 1921 na základě usnesení delegátů moravsko-slezských náboženských obcí v Přerově 27. května 1921.)

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

tian East" uvítala tyto fantastické číslice[1]) s důvěrou. Rev. Fynes-Clinton psal pln nadšení nad úspěchem Dositejovým: „Je to událost v dějinách pozoruhodná, neboť otvírá novou epochu pro sjednocení slovanského kmene."

Pavlíka na cestě do Srbska provázela osmnáctičlenná deputace, jednak z Prahy, jednak z moravských měst i ze Slezska. (Z Čech profesor Tuháček, z moravsko-slezské diecése dva pozdější úhlavní a nesmiřitelní nepřátelé Pavlíkovi, Stibor a ředitel Polešovský, dále profesor Hrdlička, duchovní Kostka, Žídek, Koudelka, zástupci laiků v čele se Slavingrem, Mazáčem a jinými.) Deputaci provázel protodiakon Niketič a dr. Bogatyrec. Už v Novém Sadu byli zástupcové církve československé s Pavlíkem nadšeně vítáni tamním metropolitou a duchovenstvem. Do Nového Sadu přijel delegaci naproti biskup Dositej, který ji pak stále cestou doprovázel. Velikolepého uvítání dostalo se Pavlíkovi v Srěmských Karlovicích. Když za zpěvu hymny „Kde domov můj" a pozdravného jásotu vystoupil z vlaku a vkročil do čekárny, pozdraven byl nadšeně shromážděnými biskupy a kněžstvem. Pak uprostřed zástupů, provázen biskupy, duchovenstvem a žactvem gymnasia i bohosloveckého ústavu, ubíral se do paláce patriarchy Dimitrije. Ten, obklopen pravoslavnými hierarchy, uvítal vřele prvního zvoleného biskupa bratrské církve československé a vyslovil svoji radost nad významným počinem v dějinách Slovanstva. Druhého dne (20. září) přijata byla delegace oficielně shromážděným archijerejským Saborem. Za duchovenstvo přednesl pozdrav radvanický Stibor, za diecési moravsko-slezskou prosbu o vysvěcení Pavlíka ředitel Polešovský z Olomouce, za Čechy profesor Tuháček, za Podkarpatskou Rus dr. Bogatyrec, bývalý profesor university černovické. (Za války byl internován ve Vídni s Raší-

[1]) Dle statistických výkazů měla církev československá při sčítání lidu 15. února 1921 525.333 duší (Statistická příručka republiky československé II., Praha 1925).

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016
nem, Kramářem a Klofáčem; potom zdržoval se nějakou dobu na Podkarpatí.) Posléze promluvil Pavlík a všem odpověděl patriarcha Dimitrij. Pak po vykonané modlitbě zasedal archijerejský Sabor a kanonicky prozkoumal naposled všechny dokumenty, týkající se svěcení Pavlíkova. Zvolený kandidát biskupství na Moravě a ve Slezsku formálně stvrzen, volba jeho přijata. Též volba dra Farského a Paříka schválena; vyšetření podaného protestu svěřeno zvláštní komisi. Večer zvěstoval rozradostněný Dositej delegaci, že přání církve československé jsou splněna a že nadchází duchovně osvobozenému hnutí v bratrském národě lepší doba spořádaných poměrů po intermezů bojů a osobních různic, jimž rozhodnutím Saboru zlomeno ostří a vzata příčina i půda. Ve středu dne 21. září vydala se česká deputace do pravoslavných klášterů na horském hřbetu, zvaném Fruška gora. Tam přijat Pavlík za pravoslavného mnicha. Za řádové jméno zvolil si jméno žáka svatého Metoděje, Gorazda. V Kruše Dole, Grgetku a Chopovu postupně ihned benedikován na igumena (představeného kláštera) a archimandritu (opata). Okružní cestou vrátila se deputace do Srěmských Karlovců. V pátek odjížděli z Karlovců, kam poslán pro archimandritu Gorazda a jeho průvod salonní dvorní královský vagon, do Bělehradu.

Obrovské zástupy lidu čekaly příjezd vlaku na nádraží i před nádražím. Uvítací proslovy pronesli zástupcové církve, vlády a města. Ani prý při významných událostech nebyl nikdy v Bělehradě takový rozruch jako toho dne. Po uvítání za nadšeného jásání zástupů hnul se dlouhý průvod, v němž bylo žactvo škol, kněžstvo, mnichové s biskupy v čele, hlavní třídou do katedrály, kde zakončeno slavné uvítání pobožností večerňou. Druhý den celebrována byla v katedrále slavná smuteční bohoslužba za zemřelého krále Petra. Česká delegace zúčastnila se jí v plném počtu v čele s archimandritou Gorazdem a uctila památku krále Petra věncem s nápisem na stuhách v českosloven-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

ských barvách „Československá církev velikému králi Petru“. Večer slavena večerňa a po ní tak zvané narečenie (provolání volby Gorazdovy za biskupa). V neděli dne 25. září vykonáno posléze slavnostní posvěcení Gorazda na pravoslavného biskupa. Svěcení trvalo půl čtvrté hodiny. Vlastní ordinace konána přesně podle předpisů pravoslavných v slavné liturgii, kterou celebroval patriarcha Dimitrij. Před svěcením složil Gorazd pravoslavné vyznání víry. Po ordinaci pronesl patriarcha k nově vysvěcenému biskupu krátkou řeč, po níž mu podal biskupskou berlu. Biskup Gorazd, oděn v biskupská roucha s korunou na hlavě a berlou v ruce, promluvil v katedrále v obsáhlém českém proslovu o hnutí církve československé a o jejích snahách. Po něm měl nadšenou promluvu biskup Dositej, v níž vyložil velikost i význam tohoto svěcení. Jako žáci Metodějovi, Gorazd, Sáva, Kliment, Angelar a Naum, vyštváni německým biskupem Wichingem z Moravy, přinesli světlo víry Jihoslovanům, tak nyní Gorazd bratry Srby vysvěcený bude šířit světlo téže víry národu československému; mluvil o hnutí husitském, o náboženském duchu českého národa, o snahách nové národní církve a hlavně pojednal o tom, jaký význam bude míti spojení s pravoslavnou církví srbskou pro ostatní kulturní styky a vzájemnost slovanskou. Téhož dne vystrojilo město Bělehrad slavnostní banket na počest biskupa Gorazda. Na banketu promluvili čelní činitelé srbští, zvláště starosta města (předseda obštiny). V pondělí dne 26. září přijat byl biskup Gorazd se svým průvodem u ministerského předsedy Pašiče, u ministra kultu a u starosty Bělehradu. Všichni projevili srdečnou radost nad duchovním sbratřením mezi československým a srbským národem. Biskupu Gorazdovi udělen od srbské vlády řád svatého Sávy. Dositej dal zhotoviti na památku významné události v náboženských dějinách srbských zvláštní medajli: na červenobílém poli pravoslavný kříž v modré barvě s číslicemi roku vzniku církve československé a vysvěcení jejího první-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

ho biskupa. S velkým nadšením v srdci vracela se delegace dne 27. září do vlasti.

*

Tam mezitím došlo k bouři, která církev československou před veřejností těžce zdiskreditovala. Vyvolal ji zmíněný protest proti volbě dra Farského za biskupa západočeské diecése (a tím za metropolitu-patriarchu). Odpor proti Farskému vyšlehl náhle s překvapující prudkostí a divoce rozčeřil na nějakou dobu hladinu hnutí československého v Praze i okolí.

Když byla volba dra Farského publikována, ihned se ohradila proti ní rada starších na Smíchově a podala protest na archijerejský Sabor srbský, na ministerskou radu a ministerstvo vyučování v Praze. K smíchovským připojila se rada starších v Benešově. Akce proti Farskému nabyla velmi ostrých forem. Všem náboženským obcím rozesílány letáky, plné obvinění a útoků na Farského; apelováno na všechny, aby nedopouštěli, by v čelo církve československé postaven byl nevěrec. I dennímu tisku dány tyto hanopisy k disposici. Vedle toho pracováno ústní agitací. Když nebylo lze krajně trapnou záležitost ututlat, zahájili stoupenci Farského s oficielním orgánem „Českým zápasem" ostrou protiakci. Veřejnost zvěděla, že za kampaní proti Farskému stojí vlastně Zahradník-Brodský. Dlouho prý se mlčelo, dlouho bylo usilováno nemilou věc utajiti v naději, že vědomí povinnosti k církvi československé nabude vrchu nad bezdůvodně prý uraženou ješitností Zahradníka-Brodského a hlavně nad uraženou ješitností jeho paní, ale nutno prý všechny ohledy zůstavit stranou. Zahradník-Brodský rozbíjí jednotu proto, že nebyl zvolen biskupem, ač vždy přece prohlašoval, že pro svoji osobu by nikdy kandidatury biskupské nepřijal. Palba, která zahájena byla proti Zahradníku-Brodskému i jeho straníkům, vyvolala mnoho trapných, zahanbujících scén na bouřlivých schůzích. Smíchovští „protestanti"

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016
dali se strhnout i k násilnostem při bohoslužbách. Veřejnost měla příležitost viděti, jak se prakticky zásadě svobody svědomí v církvi československé rozumí, když hlavní spolubudovatel a první předseda Ústředního výboru byl veřejně z církve československé vykazován a vyzýván, aby si založil církev „podle svého vkusu", když v „Českém zápasu" bylo lze čísti jména odbojných bratří, kteří byli bezohledně exkomunikováni prohlášením, že církev nemá s nimi do budoucna nic společného. Farskému podařilo se posléz odboj udolati, ale — za cenu hlavy hlavního spolutvůrce církve československé Zahradníka-Brodského, který se všeho vzdal a zmizel úplně s jeviště. Kdo by byl tušil, že biskupa Gorazda, druhého hlavního budovatele církve československé, který se tehdy rozradostněn vracel ze Srbska, čeká jednou podobný osud.

Zajímavo, že v té době, kdy archijerejský Sabor srbský kanonicky schvaloval volbu Farského (biskup Dositej prohlašoval, že bude vysvěcen hned v říjnu), v samé Praze z řad stoupenců církve československé byl zvolený patriarcha obviňován z nevěry.

*

V době, kdy svěcen byl v Srbsku první biskup církve československé, projevily se též v Čechách první známky jakéhosi napětí, jež později vybíjelo se ojediněle tu a tam výbuchy nevole proti pravoslaví i jakés animosity vůči biskupu Gorazdovi. S počátku zdálo se, že běží o několik jednotlivých radikálů, kteří nelibě nesli, co přinášel denní tisk o svěcení vladyky Gorazda v Bělehradě. Snímky ze slavností bělehradských, na nichž bylo viděti prvního biskupa československého v plném lesku pravoslavných hierarchů, jitřily zřejmě některé radikály. Přesto biskup Gorazd po svém návratu uvítán byl slavně v chrámě svatého Mikuláše v Praze i s biskupem Dositejem, který jej provázel. U vchodu chrámu uvítala oba biskupy rada starších a

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

od oltáře měl uvítací proslov sám dr. Farský. Poněvadž řeč jeho je zajímavým dokumentem pro tehdejší stanovisko Farského i pro posouzení pozdějšího vývoje událostí, dlužno ji uvésti v doslovném znění:

„Vaše Preosvesčenstvo, nejdůstojnější vladyko biskupe! Milý bratře, biskupe Gorazde-Pavlíku! Bratří a sestry!

Je to již po druhé, co máme čest vítati v prostorách tohoto památného chrámu biskupa a zplnomocněnce bratrské pravoslavné církve srbské, vladyku Dositeje. Loni, před 15 měsíci, když přijel sem ponejprv, a dnes. Tehdá říkalo se církvi československé ještě právem církvička, byloť našich příslušníků teprve asi 100.000, náboženským obcím scházela organisace, uvnitř zela nehotovost, neujasněnost, nepropracovanost. Ale jedno přání bylo pronášeno čím dále naléhavě z řad obecenstva: aby co možno záhy byla provedena organisace církve a rozřešena otázka biskupského svěcení. Apoštolská církev srbská pravoslavná projevila ochotu této potřebě našeho díla odpomoci. Z té příčiny přijel tehdy po prvé do Prahy přítomný zde vzácný její plnomocník, aby ujednal potřebné předpoklady a formy příštího sbratření obou církví.

Nebylo snadno úkolu tomu dostáti a šťastně jej vyřešiti.

Neboť i v samém nitru církve naší československé nebylo usjednoceného názoru o tom, jaký že poměr by měl napříště nastati mezi oběma církvemi, a jaké formy by měly býti výrazem chystaného sbratření jejich.

Nescházelo malomyslných, kteří nedovedli si představiti úpravu poměru mezi pravoslavnou církví srbskou a naší církví československou jinak, nežli jako poměr závislosti a jistého druhu podřízenosti, ne-li poddanství. Byl to názor našemu dílu nesmírně nebezpečný.

I byla otázka, projeví-li se velkomyslný duch hrdinného národa srbského také v jeho církvi? Bude národ svobodymilovný míti pochopení pro snahu o svobodu náboženskou u národa druhého? A bude moci tuto svo-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016
bodymilovnost nového díla náboženského nahlédnouti a uznati také starobylá, apoštolská církev srbská pravoslavná? Budou míti odvahu uznati ji její representanti?

Není divu, že o tyto otázky nastala nesjednocenost mezi námi samými, která dávala někdy i podnět ke sporům, kdyžtě každý se snažiti chtěl přispěti tomu, aby docíleno bylo úspěchu díla našeho, jež leželo na srdci zajisté všem.

Osud a zdárný vývoj našeho díla pro celou velkou budoucnost ležel v té době v rukou přítomného zde vzácného hostě našeho, biskupa vladyky Dositeje, jakožto plnomocníka pravoslavné církve srbské.

A hle! O čem ujišťoval nás vladyka biskup Dositej při své první návštěvě této naší metropole, řka, že širocké jest srdce bratrského národa srbského a otevřené sesterskou láskou i srdce pravoslavné církve srbské vůči církvi naší československé a našemu národu, toto veliké ujištění máme dnes dosvědčeno činem:

Starobylé apoštolské srbské církvi pravoslavné bylo milejší získati si v církvi naší plnoprávnou posestryni svobodnou a zcela rovnocennou, nežli učiniti si z nás nějaké svoje poddané, byť i sebe poníženěji oddané. Bratří Srbové nenechali se zavésti přáním, aby zřídili si zde v té vhodné shodě okolností biskupství své, nýbrž dali přednost tomu, aby tu s jejich přispěním vyrostla naše církev úplně a všestranně nezávislá, zcela plnoprávná a soběstačná, jejíž existence, úprava i činnost by samé sesterské pravoslavné církvi srbské byly ctí a k oslavě.

Promýšleným a na výsost šlechetným vykonavatelem tohoto velkomyslného ducha církve srbské jest od prvopočátku milý náš host, vladyka biskup Dositej. On to byl, jenž hned od prvopočátku postaral se o to, aby naší církvi dostalo se i ve světě církví východních uznání církevního, jeho zásluhou přiznala nám hned od počátku církev pravoslavná srbská stejně jako církve zdejší a západní nároky na církevní autonomii, ale zů-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

stane výhradní zásluhou bratří Srbů a zejména vzácného vladyky biskupa Dositeje, že dostává se církvi naší i úplné a plné soběstačnosti tím, že uvolila se a rozhodla pravoslavná církev srbská ve svém archijerejském Saboru poskytnouti kandidátům biskupským církve naší žádoucího vysvěcení, učiníc nás spoluúčastny své tradice apoštolské.

To má pro další vývoj nábožensko-kulturní historie Slovanstva západního význam nesmírný, význam, kterého my, pokolení žijící, ani nedovedeme doceniti, jako tak obyčejně bývá při velikých počinech událostí dějinných.

Náš československý národ i stát je v úzkém spojení s bratrskou říší jihoslovanskou. Cena tohoto svazku vynikla právě ve dnech posledních, kdy se ukázalo, že vlast naše nemůže v kritické chvíli na nikoho spoléhati tak, jako na bratry Jihoslovany.

Toto pouto spojenství politického a mezistátního bude od nynějška utvrzeno a prociťováno i sesterským svazkem obou národních církví našich, když konstatováno a uznáno, že základna našeho života náboženského jest taktéž jednotná, křesťanství nedotčené a čisté tu i tam, nesené duchem demokracie a proniknuté světlem kultury věku. Že k tomu poznání se dospělo a že na základě jeho rozhodla se pravoslavná církev srbská uznati i naši drahou církev československou za sestru rovnocennou a vnitřně neméně pravoslavnou při našich vlastních formách, toho zásluhu nese vzácný náš dnešní host, milovaný vladyka biskup Dositej.

Vaše Preosvešcenstvo, pane biskupe! Přijměte za ten veliký čin v zastoupení celé pravoslavné sesterské církve srbské ujištění našeho vděku nepomíjejícího, a prosím, abyste se tu u nás cítil vždy jako doma u svých.

Vítán budiž nám i ty, drahý bratře biskupe Gorazde-Pavlíku! Vítáme v tobě nejen prvního vysvěceného biskupa církve československé, nýbrž vítáme v tobě prvotní naši kulturu, které se národ náš musil vzdáti, zapudiv ji v cizinu. Nechať památný den tvého návratu

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

ze zemí jihoslovanských stane se vlasti naší na cestě jejího vývoje kulturního východiskem k novému, ucelenějšímu a ujasněnému životu křesťanskému v duchu a v pravdě!

Buďte nám oba, bratří biskupové, ještě jednou vítáni!"

Po Farském ujal se slova biskup Dositej. Ohnivě mluvil o československém původu křesťanské kultury jihoslovanské, jejíž dědictví sesterská církev srbská dnes vrací nedotčené, jsouc k tomu zavázána vděčností za kulturu svoji. Po něm mluvil biskup Gorazd. Vyličoval velikolepé uvítání, jehož se jemu i celé delegaci v Srbsku dostalo. Vypravoval o velikých drahocenných darech bratří Srbů, které v něm vynucovaly cit zahanbení u porovnání s nedostatečnými prostředky hostitelskými u nás, vyřizoval přečetné pozdravy a vzkazy — a mluvil tak vřele, že celý chrám plakal. Poté sloužil česky bohoslužbu za přítomnosti biskupa Dositeje a zástupce jihoslovanského vyslanectví dra Dioriče.

Neméně vřele uvítán byl počátkem listopadu biskup Gorazd v Olomouci v Komeniu delegáty všech náboženských obcí. První proslov za celou diecési měl místopředseda diecésní rady Polešovský. Uvítání zúčastnil se též českobratrský farář olomucký Prudký, který ve své řeči projevil přání, aby nová církev i při své pravoslavné orientaci nevyhýbala se bratrským stykům s církví českobratrskou, neboť mají vedle dobré vůle i společný cíl. Biskup Gorazd ve své odpovědi nastínil úkoly, které nyní církev československou čekají: uvědomit si směrnice projevené duchovním sbratřením s církvemi východními a setrvati důsledně na této linii, prohloubiti náboženský i mravní život, jíti za Ježíšem Kristem, upraviti činnost církve dle jeho zásad, vybudovati vnitřní život církve.

Potom sloužil slavné bohoslužby, při nichž vysvětil na kněze učitele Šustka z Jarohňovic.

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

VI.

Odpor proti pravoslaví. Schůze v Pardubicích 4. ledna 1922. Farský contra Gorazd. Stupňování napětí. První výkřik z tábora pravoslavně orientovaného, věštící boje (články Nermutovy). Vystoupení Gorazdovo proti necharakternosti radikálního směru (články „Aby bylo jasno"). Myšlenkové zásadní rozpory mezi oběma směry. Nešťastné pokusy o smír. Odjezd Gorazdův do Ameriky na agitaci mezi americké Čechy a Slováky. Společná schůze diecésních rad v Pardubicích dne 25. července roku 1922. Nová formulace radikálního programu i poměru k pravoslaví. (Neplatná revokace usnesení II. sněmu). Radikální směr na vítězném postupu.

V Čechách byla koncem roku 1921 patrna stále rostoucí disgustace s východní orientací. Už i v některých článcích oficielního „Českého zápasu" probleskovalo to nepokrytě. Po náboženských obcích šířilo se podezření, vzniklé v Praze, jako by církev srbská biskupem Gorazdem zamýšlela vytlačit dra Farského.[1]) Když o tom zvěděl Gorazd, pokusil se čeliti rozjitření přednáškami v Čechách. Přednášel v Praze a Benešově, ale pak od svého úmyslu upustil, poněvadž v akci jeho spatřováno jen potvrzení onoho podezření. Poukazováno, že se tím uvádí do Čech, ač Gorazd nic takového nezamýšlel. Hlavně však rozjitřovaly průtahy s vysvěcením Farského i Paříka. Ač biskup Dositej prohlašoval, že dr. Farský bude brzo po Gorazdovi vysvěcen, přece se tak nestalo. Na opětovné nervosní dotazy po příčinách stálých odkladů odpověděl biskup Dositej v diecésní radě pražské dne 10. prosince.[2]) Církev srbská prý jen čeká na státní potvrzení zvolených kandidátů Farského a Paříka, poněvadž pokládá věc za akt mezistátní. Na námitku, že i biskup Gorazd nebyl státně potvrzen a není dosud, pravil, že se to přehlédlo, ale dnes že je to i vládě srbské velice nepříjemno. Oddělení pro církevní věci při ministerstvu osvěty v Praze činí podmínkou potvrzení diecésních rad a předse-

1) Gorazd Pavlík „O krisi v církvi československé", str. 18.
2) Viz „Český zápas", čís. 45., 1921.

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

dů jejich státní schválení obcí. Výklady Dositejovy mnoho neuspokojovaly a neklid v Čechách neumenšily. Dne 4. ledna 1922 konal ještě biskup Gorazd jednu přednášku v Pardubicích za přítomnosti Farského a Paříka. Na této schůzi přijata byla resoluce, že kněžstvo východočeské diecése je pro pravoslavnou orientaci. Na naléhání Gorazdovo usneseno též, že k vůli informování veřejnosti, do níž již byly vnikly zprávy o vnitřním napětí v církvi československé, má býti resoluce uveřejněna nejen v „Čes. zápase", ale i v denních listech.[1]) Dr. Farský, předseda Ústřední rady církve československé, však už tohoto usnesení neprovedl . . . Bylo zřejmo, že rostoucí odpor proti pravoslaví má hlubší kořeny. Podiv už předtím vzbudilo, že oficielní list církve československé neuveřejnil ani důležitého usnesení druhého sněmu, kde bylo o otázce pravoslavné orientace učiněno podstatné rozhodnutí. Věc odbyta povážlivě stručným a povrchním referátem. Biskup Gorazd poukazoval, že širší církevní i mimocírkevní veřejnost není při takovém postupu dostatečně informována o oficielních usneseních církve v otázce pravoslavné orientace a že má mylný dojem, jako by tato orientace byla jen podnikem jeho. Marno. Rozpor nebylo lze sklížit. Napětí mezi drem Farským a Gorazdem stupňovalo se nezadržitelně . . .

Ústřední orgán církve československé přinášel články, v nichž odpor proti pravoslavné orientaci nabýval zarážejících forem. Pravoslavná dogmata a vůbec tradiční křesťanství nepřímo nebo otevřeně odmítáno, emfaticky zdůrazňována stěžejní zásada svobody svědomí a volného náboženského vývoje, sarkasticky pokazováno na „nebezpečnou šířku svědomí" u těch, kdož chtějí se držet směrnic prvního sněmu a při tom přisahají na dogmata pravoslavná, a posléze vysvěcení Gorazda srbskou církví prohlašováno za pouhý akt přátelské ochoty bez jakéhokoliv protizávazku . . .

[1]) Viz Gorazd-Pavlík, „O krisi v církvi československé", str. 18.

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

V dusné atmosféře, která v té době zavládla v církvi československé, první předzvěstí otevřených bojů byl podrážděný článek V. A. Nermuta v olomuckém listu „Za pravdou" (v posledním čísle roč. 1921 a v prvním roč. 1922) „Životodárnost a státotvornost církve československé". — — — „Jsme církev katolická, evangelická, pravoslavná? . . ." psáno tam rozechvěle.

„Sněm církve československé v srpnu 1921 odhlasoval, aby bylo požádáno prostřednictvím biskupa Dositeje u arcikněžského sboru srbského o vysvěcení prvních biskupů, aby tak dána byla naší církvi autokefalnost. Tehdy věděli, nebo měli věděti ti, kdo žádali a hlasovali, i ti, kdo podali „pilný návrh", že tímto vysvěcením vstupují do svazku církví východních. A přece ani dnes, již po vysvěcení jednoho ze zvolených biskupů, nebyly provedeny důsledky ani této žádosti ani svěcení. Tak vznikla církevní necharakternost. Jest církev československá církví protestantskou či katolickou? Či je čímsi třetím, snad složkou obou? Jest to možno? Či chce církev československá začíti v Československu nové křesťanství bez ohledu na tradici evangelií, církve prvotní a velikých historických útvarů křesťanských: římské katolicity a pravoslaví? Je to možno? . . ."

Ještě ostřeji a otevřeněji ozval se posléze biskup Gorazd v druhé polovici února v článcích nadepsaných „Aby bylo jasno". Články tyto vyvolaly ve veřejnosti kuse informované přímou sensaci.

Gorazd otevřeně, bezohledně zahrnul radikály výtkami neloyálnosti a necharakternosti. Jednání jejich prohlásil za neslýchanou nedůslednost a „počin v dějinách církevních snad úplně ojedinělý a bezpříkladný". Vždyť (jak psal) „usnésti se na přijetí vyznání víry nicejsko-cařihradského a sedmi ekumenických sněmů, na přijetí jména „československá církev pravoslavná" pro vnitřní církevní styky s církvemi východními, posílati úřední listiny do Srbska jako listiny československé církve pravoslavné — a při tom všemu pravoslavnému se smát, i věroučným člán-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

kům i obřadům", bylo opravdu „něčím neslýchaným" a neuvěřitelným. Poukazoval dále, že odmítání ujednaných a odhlasovaných záruk, na základě nichž dosaženo bylo biskupského svěcení v Srbsku, působí dojmem, jako by se někteří činitelé domnívali, že církev československá mohla za účelem vysvěcení biskupů srbské církvi pouze předstírati přijetí 7 všeobecných sněmů a nicejsko-cařihradského vyznání a po vysvěcení že není vůbec ničím vázána. Kdyby tomu tak bylo, pak „takové jednání by — dle biskupa Gorazda — uvalilo na církev československou potupu proradnosti", a nezasluhovala by, leč aby se od ní „s hnusem odvrátili všichni čestní lidé". Hlavní výtky biskupa Gorazda dirigovány byly přímo na oficielní vůdce českého táboru, seskupené kol patriarchy Farského. Zdrcujícím bylo doznání biskupa Gorazda, že je možno dle projevů posledních týdnů, že „velká část nebo snad i většina bratří a sester" nebude s ním souhlasit, ježto nemile nese pravoslavnou orientaci, „jejíž důsledky teprve nyní snad začíná si uvědomovat". (Tedy delegáti hlasující na druhém sněmě buď nevěděli, pro co hlasují, anebo neprojevili svým hlasováním vůli velké části nebo většiny demokratické církve!). „Snad je pro ně nicejsko-cařihradské vyznání víry nepřijatelno, snad vůbec celý starý tradiční názor křesťanský se zřízením kněžským, se mší, se svátostmi, s obřady jest jim věcí cizí, odbytou — — — snad touží ještě dále po zcela novém pojetí křesťanství, v němž i evangelický názor jeví se již jako zastaralý a neživotný, snad jsou pro křesťanství bezdogmatické, snad jejich ideálem je „přejití na pole čisté morálky" — pak ale mělí dle toho jednat, když se o „orientaci pravoslavnou" jednalo. Neméně pozoruhodnou byla výtka biskupa Gorazda, že, setrvá-li církev československá na svém radikálním stanovisku, neujde výtce, „že velkou část svých bratří a sester klame", ježto odmítá tradiční křesťanství a slouží při tom všude mše, uděluje svátosti, dává si světit kněze atd.

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

Jakkoliv podrážděné výtky biskupa Gorazda vyzněly velmi ostře, přece z nich číšel horečný strach před „neslýchanou" ostudou, která hrozila především jemu, kdyby „téměř už" dostavěná budova církve přičiněním vlastních bratří zhroutila se mu nad hlavou.

Hořká sklíčenost vanula z poslední pohrůžky. „Rozhodne-li se církev pro ideový radikalismus, nebudu se jí vnucovat . . ."

Čekalo se zvědavě, co odpoví český radikální tábor. „Český zápas" však mimo vše očekávání ani slovem na výtky Gorazdovy nereagoval. Gorazdovým stoupencům však k vůli veřejnosti nebylo zaryté mlčení oficielního listu církve československé lhostejno. Patrno to z článku olomuckého profesora Hrdličky, zaslaného koncem března do „Českého zápasu". V článku tom dokazováno, že vlastní příčina odporu proti pravoslaví spočívá v nesprávném pojetí dogmat. Poučná lekce, již tu dával známý laický theolog z okolí biskupa Gorazda odbojným radikálům, byla krotká a účel její průhledný. Věcně byl však to zoufale nešťastný, naprosto absurdní pokus o zjednání smíru. Dokazoval, jaká horentní neznalost pravoslaví a jaká nevěra vládla v nejbližším okolí biskupa Gorazda v řadách inteligence.

Část církve československé, která se staví proti pravoslavné orientaci v domnění, že přijaty byly neomylné, ztrnulé, rozumu odporující a nadpřirozenou autoritou církve vnucené zásady, ubíjející svobodu svědomí, je prý na omylu. Nechápe se správně pojem dogmatu. Církev v prvních dobách prý se nikdy nepovažovala za neomylnou a také usnesení sněmů neplatila za absolutní pravdu. „Evangelická" víra Kristem hlásaná může se vůbec ujat v srdci účinkem nadpřirozené záruky zvenčí a neznamená podrobení se autoritě; jedinou její zárukou je vnitřní samozřejmost. „Proto věřím znamená, jsem pevně přesvědčen." Náboženské poznání nemá vůbec vnějšího předmětu. Bůh není jev, který lze chápati mimo vnitřní zkušenost. Kdo necítí Boha v srdci, nenalezne jej mimo sebe a nedokáže jej logi-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

kou. „Boha, jako objekt a příčinu náboženství chápeme jen tehdy, jsme-li nábožensky dojati, a v tom vnitřním subjektivním pojetí jest základní pravda křesťanství, jak ji chápeme přímo z evangelia. Každé církvi křesťanské však nastává nesnadný úkol tuto pravdu křesťanskou šířiti a upevňovati v srdcích svých příslušníků, a to nelze jinak, než tím, že se snažíme pravdu vyjádřiti objektivně, že tvoříme věrouku, ale tato věrouka nemůže míti absolutní platnosti, neboť nemůže dávati větší záruku, než je církev sama a ta je společností lidskou.“ Není tedy dogma podstatou křesťanství a nemá absolutní závaznosti. Přesto však není zbytečné. „Dogma jako objektivisace práv náboženských má pro církev hlavně význam pedagogický, neboť je nutnou podmínkou šíření, vyučování a vůbec probouzení citu náboženského v jedincích.“

Tak prý pojímáno bylo dogma v prvních stoletích křesťanských. „Neznáme sice přesně pojmu pravoslavného dogmatu,“ pravil dále — a bylo to pozoruhodné doznání po všech hlasováních pro přijetí dogmat pravoslavných, ale při jednání s pravoslavím prý „předpokládali“, že dogma zde nemůže býti pojímáno jinak, než „jak ho vytvořila původní tradice a jak je přijímáme i my.“ (Neprohlašujeť prý se církev srbská za neomylnou a samospasitelnou.) Byli prý v tom utvrzeni i okolnostmi při svěcení biskupa Gorazda (tedy až po odhlasování přijetí dogmat pravoslavných a po zárukách, daných církvi srbské!). „Srbské dogma pravoslavné též nevylučuje svobodu svědomí, kterou my jsme zdůraznili při vyjednávání se srbskou církví jako nutnou podmínku. (Tak tvrdil prof. Hrdlička proti redakci oficielního listu církve československ., která napsala 10. února 1922, že držeti se směrnic prvního sněmu a přisahat na dogmata pravoslavná, „je nebezpečná šířka svědomí, které se dlužno střežiti . . .“)

Ostatně prý „uznati tradici (dogmatiku, pravoslaví), neznamená podrobiti se jí úplně bez nároku na revisi, očištění, zdokonalení a obohacení“.

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

Redakce „Českého zápasu“ otiskla poučení profesora Hrdličky v čísle třináctém, ale s redakční poznámkou, že uveřejňuje „vyžádaný“ článek; aby pak se pisatel neoddával přílišným ilusím o účincích svých vývodů, poukázala na odlišné názory, kterých lze prý rovněž hájiti. Upozornila hlavně na podstatně odlišný názor dra Farského, dle něhož Bůh a náboženství nesmí zůstati výlučně předmětem citu; rovněž vývody o závaznosti dogmatu pravoslavného jí nepřesvědčily; závaznost dogmat není prý asi ve všech církvích pravoslavných stejná. „Někteří přívrženci pravoslaví u nás aspoň pronášejí v tom ohledu názory naprosto odlišné od vývodů bratra profesora Hrdličky a tak intolerantní, že jsou patrně papežštější než papež a církevničtější než všecky církve se všemi dogmaty dohromady.“ (Mínila tím biskupa Gorazda?) Ke konci dodala nevrle, že „pravoslavné církve mají nejvýše na čase, obeznámiti náš svět s lepšími ideami a názory, než jaké jsou tu namnoze také propagovány pod jménem pravoslaví“. Jinak však otázky pravoslavné orientace v církvi československé a výtek biskupa Gorazda se ani slovem nedotkla. I poslán do příštího čísla „Českého zápasu“ nový, ještě smířlivější článeček, nadepsaný „K situaci“. Redakce jej uveřejnila, ale s lakonickou poznámkou: „Psáno z Moravy na Moravu. Redakce projev uveřejňuje, aniž by zaujímala k němu stanoviska.“ Článek byl psán velmi chlácholivým tónem. Hladina vnitřního života v církvi československé je prý sice rozčeřena, že žádný tu nemůže zůstat naprosto pasivním, ale je prý to vlastně samozřejmá věc, kterou nese s sebou kvasivý vývoj nového hnutí. Vnitřní bankrot prý to není. Spousty problémů volají prý po řešení, jež není snadné. Každý má právo a povinnost diskuse, ovšem před patřičným forem a věcným způsobem. Předpokládá se tu, že často se zde střetnou názory rozdílné, ano i protivné. Nesmí se však žádný ztotožňovat se svým názorem a pokládati jej za neomylný. „V zájmu společné věci a většiny musí každý považovati za samozřej-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

mé dobrovolně ustoupit.“ Situace prý není kritická. „Vždyť se neučinilo žádných oficielních závazných projevů, jež by měly porušiti ideovou jednotu“, jisté projevy neznamenají prý v podstatě nic, a pak „přijali jsme a stojíme na ideovém základě 7 ekumenických sněmů s podmínkou svobody svědomí a svobodného vývoje. Může tedy někdo namítati, zdali ten vývoj začíná již znenáhla hned?“ (Proč pak tedy biskup Gorazd se tak podrážděl a příkrými výtkami český radikální tábor zahrnul?)

Co se týče pravoslaví, prosil anonymní pisatel (pod značkou „—U—“), „by se nehledal bez potřeby hned strašák nebo nepřítel, kde ho není. Není však nutno býti pravoslavnějším než pravoslaví samo . . . Máme-li míti povinnosti k pravoslaví, bude muset míti též pravoslaví povinnosti k nám.“ Tedy jen klid a vzájemnou důvěru!

Než ani tento kompromisní článek nepřiměl oficielní list k projevu o pravoslavné orientaci a inkriminacích Gorazdových.

Co se mezitím a potom dálo mezi znesvářenými stranami, neproniklo na veřejnost.

Teprve počátkem srpna přinesl „Český zápas“, č. 31, zprávu o sjezdu tří diecésních rad církve československé v Pardubicích 25. července, kdež jednáno bylo o palčivé otázce pravoslavné orientace. Referenty byli profesor Nermut z Olomouce a duchovní Hůta z Nymburka. Debaty zúčastnilo se přes 20 řečníků, načež sestavena resoluce, která mimo hlas Dlouhého-Pokorného přijata jednomyslně. Zněla pak takto:

Diecésní rady všech tří diecésí církve československé, shromážděné na společné schůzi poradní dne 25. července 1922 v Pardubicích, trvají na směrnicích sněmů církve československé z 8. a 9. ledna 1920 a 29. srpna 1921 v této formulaci:

1. Souvislost, vztah církve československé k církvím pravoslavným jest vyjádřen prvním článkem naší ústavy: „Křesťané, vyznávající učení Ježíše Krista, podle

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

podání sedmi prvních obecných sněmů církevních a nicejsko-cařihradského vyznání víry a řídící se tradicemi hnutí husitského, vše v duchu nynějšího stavu lidské kultury, tvoří církev československou" — s výslovnou výhradou, že církvi nebude bráněno, aby zůstala věrna své základní idei:

I. vytvořiti všeobecnou církev v národě československém, křesťanskou, národní a moderní v podstatě i vyjádření věroučném, mravoučném, bohoslužebném i disciplinárním,

II. aby mohla v souvislosti s církvemi pravoslavnými i ostatními křesťanskými vzíti usnesení všeobecných sedmi sněmů a kredo nicejsko-cařihradské za základ a vývojové východisko k naplnění své náboženské reformace v národě československém v duchu evangelií, všeobecné tradice křesťanské, národní tradice husitské a českobratrské i nynějšího vlivu stavu lidské kultury.

Shromáždění všech tří diecésních rad církve československé pověřuje ústřední radu, aby dosavadní jednání s pravoslavnou církví srbskou co nejdříve o této věci dokončila.

Usnesení pardubického sjezdu bylo velmi závažným počinem. Na první pohled patrno, proč bylo třeba znova „formulovat" záruky dané církvi srbské, a neméně zřejmo, čím lišila se tato resoluce od usnesení a závazků, které tak podrážděně akcentoval před několika měsíci biskup Gorazd.

Vlastní jádro pardubické resoluce spočívalo v prohlášení, že církev čsl. přijme usnesení sedmi sněmů a kredo nicejsko-cařihradské jako základ a vývojové východisko k naplnění své náboženské reformace. Poněvadž tento vývoj musí býti v církvi československé dle základní zásady úplně svobodný a volný, mohli býti radikálové, které odsoudil biskup Gorazd, úplně klidni a spokojeni. Kdo pak za to mohl, že vývoj u nich pokročil rychleji než u jiných, kteří se ještě nedostali od vývojové základny a poctivě ještě věří v dogmata pravoslaví?

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

Velmi názorný výklad k pardubickému usnesení uveřejněn v článku čelného pracovníka v českém táboře, Dostrašila („Čes. zápas“, č. 8. ze dne 24. února 1923).

Tam se četlo: „Kdo nedovede se povznésti nad lidské dílo theologických dogmat, kdo, zůstávaje maličkým, abych užil přirovnání apoštola Pavla, nesnese ještě chleba, takže nutno krmiti ho mlékem, má tu daný výklad sedmi sněmů křesťanských, čím však kdo hlouběji proniknе v podstatu náboženství, čím lépe pochopí ducha slov Ježíšových, jimiž vtěloval náboženství všelidské v život, tím více se přiblíží k ideálu nejvyšší možné lidské dokonalosti“ — a důsledně tedy tím rychleji se odpoutá od lidského díla theologických dogmat, neboť přestane myslet „jako maličký“.

A všichni budou prý míti místo v církvi českoslov. a budou se moci svobodně nábožensky vyžít; i ti „maličcí“, kteří nesnesou ještě chleba a věří ještě prostomyslně v dogmata, i ti vyspělí, kteří hlouběji pronikli v podstatu křesťanství. I kdyby těch vyspělých bylo v církvi československé záhy velká většina — jak lze doufat — „maličcí“ a též biskupové „maličkých“ nechť se neobávají.

„Nic nepřekáží, aby příslušníci církve československé jako jednotlivci, třeba úplně pravoslavně věřící, tedy i biskupové, již nemohou míti menší svobodu svědomí než ostatní členové naší církve, v jejím svazku a poctivě v duchu jejich zásad nemohli nábožensky býti živi.“

Zásadně usnesením pardubického sjezdu zrušeno bylo usnesení II. sněmu. Revokace tato byla však neplatná; shromáždění diecésních rad nemělo k ní kompetence. Platné rozhodnutí příslušelo dle statutu pouze sněmu.

Pozoruhodno, že důležitá resoluce pardubická oznámena byla biskupu Dositejovi Ústřední radou až 18. října 1922.

Referentem pro pravoslaví na schůzi pardubické měl tedy za čtvrt roku býti dle původních disposic bis-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

kup Gorazd, který se tehdy už připravoval na agitační zájezd do Ameriky. Když však na jeho naléhání nebyla schůze v ustanovený čas svolána, vydal svoji řeč tiskem pod názvem „O orientaci a úkolech církve československé" a odejel do Ameriky. Radikálové vykládali jeho rychlý odjezd za útěk před odpovědností.

VII.

Československý katechismus. Protestní projev biskupa Dositeje. Odpověď Farského. Fiasko biskupa Dositeje a odjezd z Moravy. Rozhodnutí srbské církve. Následky aféry katechismové na Moravě. Diecésní rada olomucká proti radě starších. „Za pravdou" v rukou radikálů. Pokusy radikálů zachránit osobu Gorazdovu z obavy před roztržkou na Moravě.

Zanedlouho po odjezdu biskupa Gorazda do Ameriky vydán v radikálním táboře „Československý katechismus", jako první učebnice „pro mládež a věřící". (Sestavili dr. Karel Farský a profesor František Kalous; učebnice schválena diecésní radou pražskou ze dne 13. srpna a východočeskou ze dne 3. října 1922.)

První souhrnná formule zásad věroučných, která vyvolala velký rozruch v české veřejnosti a zvláště v táboře pravoslavně orientovaných, prokázala, že prognosa o nezadržitelném rozkladu positivní křesťanské nauky v církvi československé byla správná.

Československý katechismus dokumentoval nade vši pochybnost jasněji, že ideově dospělo oficielní vedení církve československé k stanovisku nejradikálnějších protestantů, jimž zbylo z křesťanství jen několik vyprázdněných pojmů.

Hned v zásadní definici Boha opuštěna linie křesťanského theismu. „Živý zákon světa je Bůh" (otázka 3. I.). V nadšeném doprovodu k tomu v „Českém zápasu", číslo 41. psáno: „Toto vyjádření Boha je přijatelno pro každého. Nevylučuje představy osobního boha (psáno s malým b) ani jí nevynucuje. Nevylu-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

čuje ani pojem boha — síly, to jest souhrn zákonů přírodních a světových vůbec.“ [1])

Objektivní nadpřirozené zjevení popřeno. Člověk (dle ot. 9. I.) poznává Boha po částech, v jednotlivých zjevech a zákonech přírody, zejména svého nitra.[2]) Bůh nezjevil své vůle ve Starém zákoně skrze proroky a v Novém zákoně skrze Krista. Proroci jsou od prvopočátku lidstva „nesčetní objevitelé, vědci a myslitelé, kteří hledali pravdy boží a poznanou pravdou učili národy novému životu“. Slavní proroci lidstva, jež se tu vypočítávají vedle Krista, byli: Mojžíš, Sokrates, Mohamed, Zarathustra, Budha, Konfuce, z českých: Cyril a Metod, Hus, Komenský, národní buditelé a osvoboditelé. Kristus je jedním z těchto proroků a církev československá jej uznává za proroka největšího.[3]) Bohem však nebyl; nemá též jeho nauka absolutní hodnoty a závaznosti, není jí ani přiznána relativní vrcholná dokonalost. Praví ot. 45.: Nových proroků je zapotřebí lidstvu, protože předešlí proroci celé pravdy boží ne-

[1]) Tento odklon od křesťanského nesmlouvavého stanoviska osobního Boha směrem k pantheismu byl krokem na linii mimokřesťanskou, na níž všechny křesťanské pojmy nabývají mimokřesťanského smyslu, ač autoři katechismu velmi se namáhali, by vžité pojmy obratně přizpůsobili pantheistickým předpokladům. I protestantský theolog (Hromádka), který odsoudil československý katechismus, jako kuriosní směr pantheismu, positivismu, hsitorismu a symbolismu, poukázal, jak právě tímto pojetím Boha byl křesťanský princip v základě zlomen. Bůh katechismu československého nemohl stvořiti svět, nýbrž svět jen tvoří. (Otázka 7. „Život světa se jmenuje tvoření, poněvadž ve světě vznikají nebo tvoří se neustále noví tvorové v nových tvarech.) Přece však se v ot. 8. praví: „Protože Bůh tvoří svět, nazývá se vševládný Tvůrce nebo Stvořitel.“

[2]) Ot. 9 (I.): „Člověk poznává Boha po částech v jednotlivých zjevech a zákonech přírody, zejména svého nitra.“

[3]) Ot. 12. (I.): „Ježíš Kristus nejlépe poznal, vyložil a odkázal všem lidem mravní zákon boží.“ 13. „Ježíš Kristus učí člověka sjednocovati se s Bohem.“ 14. „Žije-li člověk v jednotě s Bohem, stává se božím spolutvůrcem.“ 15. „Člověk se má učiti jednotě s Bohem nejprve od rodičů.“ 16. „První spolutvůrcové boží ve světě jsou otec a matka.“ 17. „Kdo učil Ježíše od dětství býti zajedno s Bohem? — Josef a matka Maria učila Ježíše býti zajedno s Bohem.“

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

zjevili. V doprovodu katechismu („Čes. zápas"), č. 41.) právě při této kapitole důrazně prohlašováno, že „jsou to myšlenky, jež stejně přijme volný myslitel, „bezvěrec", křesťan, budhista, vyznavač islamu i jiní." Duch svatý jest „boží nadšení v člověku" (ot. 20.). Kristus nás nevykoupil svou smrtí, nýbrž osvobozuje nás (ot. 48.) pravdou svou od hříchu a pekla. Dle ot. 45. se jmenuje Vykupitelem lidstva a vítězem nad smrtí jen proto, „že přemohl slabost zloby".[1]) Ospravedlnění nepůsobí milost. O milosti ani zmínky. Svátosti všechny ponechány, pojmy jejich však vyprázdněny a nadpřirozené reality zbaveny.[2]) Není soudu po smrti. „Boží soud v lidstvu se děje: v duši jednotlivých lidí i v životě národů." (Ot. 34., 35.) Není pekla. Peklo jest „lidský život bez zákona božího (ot. 51.). Není vzkříšení po smrti ani zásvětného věčného života. „Člověk sjednocený s pravdou boží zúčastněn je života božího a žije život věčný."

[1]) Ježíš je dle československého katechismu „hrdinný trpitel lidstva". Ot. 37. Ježíš se odhodlal pro evandělium (své učení) obětovati svůj vlastní život. 38. Ježiš obětoval svůj život tělesnou smrtí na kříži. 43. „Co přemohl Jcžíš svou smrtí na kříži? Ježíš přemohl svou smrtí na kříži slabost a zlobu lidskou" 44. „Slabost a zloba vede člověka k záhubě a ke smrti." 45. „Jcžíš, protože přemohl slabost a zlobu, nazývá se vítěz nad smrtí, Spasitel nebo Vykupitel lidstva." 46. Ježíš je Spasitel, poněvadž prokázal, že člověku je možno zvítěziti nad slabostí a zlobou světa. 47. Ježíš žádá: „Chce-li kdo za mnou přijíti, zapři sebe sám, vezmi kříž svůj a následuj mne." 48. Ježíš osvobozuje lidstvo svou pravdou od hříchu a pekla. 49. „Hřích je odchylka lidského jednání od zákona božího." 50. „Hříchem bývá vinen i jednotlivec i společnost." 51. „Lidský život bez zákona božího je peklo." 52. „Ježíš chce osvoboditi člověka od spáchaného hříchu pokáním." 53. „Pokání je rozhodnutí člověka hříšného vrátiti se zase k pravdě boží."

[2]) Ot. 15. (III.) Svátosti nebo tajemstva jsou posvátné úkony, kterými se povznášejí věřící, aby se při různých okolnostech životních sjednocovali s Bohem v duchu Ježíšově. 16. „Tajemstva jsou: Křest, večeře Páně, biřmování (konfirmace), pokání, manželství, útěcha nemocných a svěcení kněžstva" 17. „Nejpřednější tajemstva jsou křest a večeře Páně." 18. „Křest je tajemstvo prvního uvedení člověka do Ježíšova království božího." 19. „Při večeři Páně slavíme zpřítomnění Ježíše Krista a spojení člověka s Bohem.

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

bolestnější rozčarování čekalo překvapeného biskupa. Protest svůj zaslal redakcím všech časopisů církve československé. Avšak ani jeden ho neuveřejnil. V olomuckém listě „Za pravdou" byl sice ihned vysázen, ale, jak jsme zvěděli z „Českého zápasu", na zakročení ředitele Polešovského a profesora Hrdličky jeho uveřejnění odloženo. Teprve za týden 12. října objevil se projev biskupa Dositeje v časopisu „Za pravdou" na úvodním místě. Na to však odpověděl sensačním článkem v „Českém zápasu" dr. Farský („Český zápas", č. 42.). Projev Farského odhalil, co se půl třetího roku tajilo, a pronášel nad moravským táborem Gorazdovým zdrcující soud. Nejdůležitější je obsaženo v uveřejněném dopisu biskupu Dositejovi, z něhož hlavní myšlenky uvádíme. Farský vytýkal biskupu Dositejovi indeksování a anathematisování katechismu, které se nesrovnává s názorem kdysi ústně prohlášeným. Poukazoval na problematickou otázku kompetence Dositejovy i na jeho neprozřetelnost; dále mu dovozoval, že neprávem se dovolává Husa, jakož i usnešení srpnového sněmu roku 1921, proti němuž prý se týmž právem dovolávati lze směrnic sněmu prvního. Posléze dodával s bezohlednou otevřeností:

„Žijete tu v ohromném bludu. A jste zajatcem. Až se budete mít odvahu osvobodit, tedy jsou Vám k disposici úřední i neúřední doklady, z nichž se zhrozíte, v jakém světle objeví se v historii průběh vaší veliké mise.

základě sedmi sněmů všeobecných a nicejsko-cařihradského vyznání. Tím se staví obsah katechismu rovněž proti nejhlavnějším zásadám křesťanským, tradici cyrilometodějské a také velkého zámyslu Mistra Jana Husa, posvěceného jeho mučednickou smrtí, to jest návratu českého národa k apoštolské víře původní. Katechismus dra Farského a profesora Kalouse obsahuje snad jen soukromé jejich názory, které ovšem stojí mimo půdu všech křesťanských vyznání vůbec. Prosím veškerou církev československou, všecky bratry a sestry, aby zůstali věrni víře a zásadám apoštolské církve a aby proto neopouštěli půdu, na kterou postavili církev československou její první budovatelé a první její sněm. — Delegát srbského pravoslavného patriarchy, biskup nišský, Dositej."

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

Varoval jsem Vás a prosil nejednou. Marně. Půl roku už ráčíte dlíti zde, ale přesto, že jsem opětovně se snažil ve vašem okolí zvěděti možnost, kdy bych s Vámi mohl mluviti, nebylo mně to umožněno. Mezitím úklady proti jednotě církve podnikány od vašeho odjezdu v lednu soustavně, byť i marně, a všecky dovolávaly se vaší protekce. O jednání bratra Gorazda ani nechci mluviti. Neodpoví svého neblahého rozkolného jednání nikdy a ne nadarmo se odpovědnosti vyhýbá. Četl jsem v jednom jeho dopise výtku neupřímnosti vůči církvi československé a zejména vůči pokrokovějšímu směru v ohledu věroučném oproti obecenstvu. Patrně dělo se tak ne bez vašeho souhlasu. Ale upřímnost jest, zdá se mi, mnohem méně dovolena. Račte však, bratře biskupe, vzíti přece na vědomí, že my tu v Čechách našeho lidu klamati nechceme a nesmíme. Proto položeny jsou do katechismu jen ty a takové věty, kterých dovedeme uhájiti vůči každému, buď si on kdokoli, nevěrec nebo orthodoxní starověrec. Pohodlnější ovšem jest opakovati usnesení a nálezy dob minulých, nevysvětlovati, neomylnicky sugerovati k věření a anatématisovati ty, kdož jsou dost upřímni pověděti i netheologům a prostému lidu, čeho k náboženské víře nutno a čeho nikoli. Mám čest znáti velmi dobře vnitřní přesvědčení jistých velmi orthodoxních bratří, kterým jsem býval ještě v roce 1921 zpátečníkem, a kteří svého mnohem krajnějšího racionalismu neodložili dodnes. Ale oni jsou „pravoslavní" a já jsem nevěrec, protože oni z jistého oportunismu potřebovali své přesvědčení přeorientovati, a já, neuznávaje toho mravně přípustným, jsem svého přesvědčení ani zevně nezměnil, ani vnitřně nepřeorientoval . . .

. . . Nechť Vás, bratře biskupe, nemýlí Morava! Československou církev tam kromě bratra Malého v Uherském Brodě zakládal výhradně Farský se Stejskalem. Kde byli tehdy ti, kdož si dnes hrají na „pravověrné"? Já úmyslně na Moravu nejedu už téměř dva roky. A stále odmítám pozvánky. Bude-li třeba, budeme pra-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

covati o usjednocení celé církve po celé oblasti. A už od nynějška počínajíc přestaneme trpěti rejdy a pletichy, k nimž jsem zejména já dosud byl shovívavý do krajností, až jsem tím nejednou riskoval svoji popularitu u bratří pořádkumilovných a u rozvratných živlů budil zdání slabosti . . ."

Po obdržení dopisu Farského vydal se zdrcený biskup Dositej na cestu do Prahy, kde dle „Českého zápasu", čís. 42, měl 1 a půl hodiny rozhovor s Farským, po němž prohlásil, „že pokládá své poslání u církve československé za skončeno". Stalo se, čeho na jaře 1922 hrozil se biskup Gorazd . . . Fiasko Dositejovo bylo dokonalé. Když mu „Český zápas", čís. 43. dál bezohledně na srozuměnou, aby „jako muž slova a cti svoje poslání v československé republice ukončil" — opustil Moravu a vrátil se všecek zdeprimován do Srbska . . .

Tam archierejský Sabor 30. listopadu vyslovil souhlas s postupem jeho. Synod srbské církve, jemuž záležitost byla odevzdána, usnesl se 13. února 1923, že srbská církev nemůže vysvětiti na biskupa autora československého katechismu, dra Farského, ani druhého kandidáta Paříka, za jehož předsednictví východočeská diecésní rada katechismus schválila. Formálně oznámeno to Ústřední radě církve československé přípisem ze dne 26. února 1923, v němž doslovně psáno: „Poněvadž bylo konstatováno, že resoluce Ústředního výboru církve československé v Praze ze dne 7. května 1921, znovu přijatá též od sjezdu delegátů celé československé církve v Praze ze dne 29. srpna 1921, která sloužila jako základ vzájemných sesterských vztahů mezi československou a srbskou pravoslavnou církví, obsahem československého katechismu se absolutně neguje, považujeme za nutno sděliti, že za tohoho stavu věcí je bezúčelno další objasňování a jednání. Když se bratrsky něco dojedná a dojednání bez jakýchkoli zvláštních úmyslů se i podepíše, a pak jedna z jednajících stran své slovo nedodrží, tedy jsou jasny

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

i následky takového jednání . . ." (Viz Gorazd Pavlík, „O krisi v církvi československé", str. 25, 26.)

*

Vystoupení dra Farského proti biskupu Dositejovi vyvolalo veliký rozruch v diecési Gorazdově. Diecésní rada, v níž měl biskup Gorazd dosud za sebou většinu, usnesla se v sezení 16. října na projevu, kterým postavila se za biskupa Dositeje. Prohlášení diecésní rady olomucké, uveřejněné v listu „Za pravdou",[1]) pobouřilo krajně radikální tábor český a všechny odpůrce pravoslavné orientace, kteří po incidentu Dositejově zahrnuli dra Farského projevy nadšeného souhlasu.

Dr. Farský i jeho spolupracovníci vrhli se v oficielním listě bezohledně na biskupa Dositeje, moravské pravoslavné oposičníky i nepřítomného biskupa Gorazda-Pavlíka. Pravoslavná orientace dle pojetí Dositejova a Pavlíkova prohlášena za absurdum. Pravoslavní je prý myšlenkovou kazajkou a otrockým jařmem („Čes. zápas", č. 44.), chomoutem daleko horším římského klerikalismu („Čes. zápas", č. 45.). Bylo by prý „hluboce ponižujícím, postaviti mladou, svobodnou, samostatnou církev v područí církve cizí, trvající na zastaralých, u osvícených národů dnes už nemožných dogmatech a obřadnostech". („Čes. zápas", č. 44.) Za problematickou oporu historickou a „slibovanou pe-

[1]) „Diecésní rada církve československé v Olomouci se usnesla v sezeni dne 16. t. m. prohlásiti, že se připojuje k prohlášení biskupa Dositeje v celém jeho rozsahu a prohlašuje, že obsah „Katechismu československého", vydaného v Praze a schváleného radami západo- a východočeských diecésí, nepokládá za věroučení celé církve československé, nýbrž pouze za soukromé bohoslovecké mínění bratří autorů a to z následujících důvodů: 1. neodpovídá prvnému § ústavy schválené státem, podle něhož církev československá ve svém věroučení se řídí podáním sedmi prvých obecných sněmů církevních a nicejsko-cařihradského vyznání víry, 2. odporuje usnesení celého sněmu církve československé ze dne 8. ledna 1921 v Praze, kde bylo prohlášeno, že církev československá vstupuje jako autonomní a rovnoprávný člen do počtu sesterských pravoslavných církví východních." („Za pravdou", čís. 42., 1922.)

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

něžní pomoc" měl prý býti pravoslavím spoután a ujařmen duch církve čs. („Č. zápas", č. 44., str. 3, č. 45., str. 5). Proti tvrzení biskupa Gorazda-Pavlíka dokazováno, že církev pravoslavná není demokratickou a nezná svobody svědomí. („Čes. zápas", č. 46.) Vůdcové českého radikálního táboru přiznali vůbec najednou ve svém podráždění mnoho, o čem se téměř rok z ohledu na jednotnou frontu mlčelo, co se nejednou výslovně zastíralo a maskovalo. Tolik vynášený kdysi biskup Dositej zahrnut výtkami dvojakosti a neupřímnosti („Český zápas", číslo 44.). Pravoslavná oposice olomucká, která držela biskupa Dositeje v zajetí nesprávnými informacemi, obviněna z bezcharakternosti. („Český zápas", číslo 42.) Neméně bezohledně bušeno do biskupa Gorazda-Pavlíka, jemuž vytýkána křiklavá nedůslednost, bezzásadnost, myšlenkový krach, rozkolnické rozbíjení církve československé, jehož prý nikdy neodpoví (ne nadarmo prý se odpovědnosti vyhýbá — odjezdem do Ameriky). („Č. z.", č. 42.) Ba i opravdovost jeho vnitřního přesvědčení brána v pochybnost. („Čes. z.", č. 44.) Vnitřní poměry v diecési moravské se octly v krajně kritickém stadiu.

Než i v Čechách došlo k bouři. Rady starších v Benešově, v Praze VIII, v Táboře, Trhu, Svinech a Solanech uveřejnily 5. listopadu v „Nár. listech" sensační prohlášení, jímž postavily se za pravoslavně orientované Moravany a oficielní vedení pražské obvinily z vědomého klamání lidu. Ústřední vedení církve československé odpovědělo v „Č. záp.", č. 45. briskně — exkomunikací. Bratří, kteří se postavili proti zásadám, vysloveným československým katechismem i proti oficielnímu vedení, z církve československé od 6. listopadu vyloučeni a úřední akty jejich duchovními správami po 6. listopadu vyhotovené prohlášeny za neplatny. Na vyobcovacím dekretu podepsáni za diecésní radu pražskou dr. Farský a generální náměstek Procházka. V doprovodu připojeno, že církev československá nebyla založena, „aby byla nějakou přelejvár-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

nou semhle nebo tamhle“ a rozkolnický počin nízce zesměšňován.

Oleje do ohně přilil projev pomocníka biskupa Gorazda dra Kopala, docenta na Husově fakultě, uveřejněný dne 12. listopadu v „Národ. demokracii“. Československobratrský zastánce pravoslavné orientace obvinil dra Farského z přímého klamání české veřejnosti a činil ho odpovědným za rozklad, který v církev československou vnesl, jakož i za vystoupení proti biskupu Dositejovi a články v „Českém zápasu“, které „vzbudily v Srbsku veliké pohoršení a poškodily české jméno jako národa věrolomného“. Příkře odsoudil katechismus československý, prohlásiv, že nestojí vůbec na půdě křesťanské. (K témuž úsudku dospěl ve své přednášce v Měšťanské besedě v Praze 6. listopadu i prof. Mareš.)

Mezitím v diecési Gorazdově zmatky rostly závratně. Ukázalo se, že i na Moravě má směr Farského mnoho stoupenců, hlavně mezi vůdčími činiteli, kteří stáli v okolí biskupa Gorazda, hájili orientaci pravoslavnou a provázeli biskupa Dositeje po přednáškách. Když nekompromisní stoupenci Gorazdovi prohlásili, že nutno otevřeně odtrhnouti se od směru Farského, a opositičníci z Čech totéž urgovali, odhodlali se radikálové moravští provésti ve vedení olomuckém převrat. Po prudkých bojích prosadili především své vítězství v olomucké radě starších (třeba rozlišovat od olomucké diecésní rady) a zmocnili se redakce časopisu „Za pravdou“; odstranivše staré vedení, jmenovali nový tiskový výbor (Hrdlička, Polešovský, Rezek a Urban) a v listu „Za pravdou“, č. 45. uveřejnili prohlášení, kterým zahájen v moravské diecési nový kurs. Ačkoliv prohlášení bylo formulováno značně opatrně, „aby nepoděsilo“ (dle Volné myšlenky) málo informovaný věřící lid venkovský, navábený na myšlenku cyrilometodějského pravoslaví, dokumentovalo zřejmou kapitulaci před radikalismem směru Farského. Prý několik bratří v Čechách a na Moravě snažilo se a snaží se do-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

sud celé hnutí svésti na koleje církevnictví, na cesty sporů dogmatických a vášnivých uplatňováním svých názorů způsobilo vážné nedorozumění mezi bratry v Čechách a na Moravě . . . „Vystoupili jsme z římské církve proto, abychom mohli žíti skutečně nábožensky dle nejlepšího svědomí, abychom žili skutečným slovem Božím dle Písma, pravým učením Kristovým, které jest ideálem celého lidstva, a nikoli proto, aby noví prostředníci mezi Bohem a námi, obdařeni nadpřirozenou mocí, šířili v řadách našich nové kacířství, aby z neomylné samospasitelné stolice soudili nás a třídili na křesťany a nekřesťany, aby zaváděli, třeba přebarvený, ale přece starý systém církevnický . . .“

Proti komu bylo prohlášení namířeno, bylo informovaným patrno. Kdo pak jiný byl stranou Farského už několik týdnů obviňován, že „snaží se církev československou svésti na koleje církevnictví — vášnivým uplatňováním svých názorů“ — ne-li Gorazd-Pavlík a jeho věrní pomocníci olomučtí, výslovně „Českým zápasem“ jmenovaní (Koudelka, Žídek, Leixner)? Kdo pak byli ti „prostředníci mezi Bohem — obdařeni nadpřirozenou mocí“, jimž od afery katechismové v „Čes. zápasu“ vytýkáno neomylnictví, kaceřování a indexování atd., ne-li Gorazd-Pavlík 21. září 1921 v srbských klášterech Kruše dole, Grgetku a Chopovu, benedikovaný na igumena a archimandritu a čtyři dni nato po vyznání víry (pravoslavné) ordinovaný v Bělehradě na pravoslavného biskupa — a kdo to vedle něho, ne-li do nebe kdys vynášený biskup Dositej, kterému přece otevřeně vytkl dr. Farský neomylnické indexování československého katechismu a roztříďování členů církve čsl. na křesťany a nekřesťany; a kdo byli posléz ti, kdož zaváděli „přebarvený, ale přece starý systém církevnický“, ne-li všichni pravoslavným ritem vysvěcení duchovní bratří, kteří se okázale podpisovali „kněží pravoslavné církve československé“?

Článek, nadepsaný „Hledají se cesty“, kterým se chtělo prohlášení olomucké rady starších učiniti stra-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

vitelným, byl tancem mezi vejci a pokusem o kompromis na všechny strany. Operovalo se tu frázemi, které před několika měsíci v tomtéž časopise (č. 10., str. 6, 7) prohlášeny byly za planá, nábožensky neplodná slova. Běželo hlavně o dokázání tohoto tvrzení: „I kdybychom snad zamítli kredo (podklad všech vyznání křesťanských) neb nekladli na něj přílišné váhy, není pro nás důvodem, abychom nemohli býti zváni křesťany."

*

Nový redakční výbor zahájil nato soustavnou agitaci pro změnu orientace v časopise „Za pravdou"; ovšem postupoval opatrně. A opatrnosti i obratnosti bylo třeba. Bylo mnoho nesnází. Největší potíže působila osobnost nepřítomného biskupa Gorazda-Pavlíka, vlastního sloupu pravoslavné orientace. Postaviti se otevřeně a bezohledně proti němu a naložiti s ním jako s duchovními Koudelkou, Leixnerem a Židkem, bylo naprosto nemožno (ač v Čechách byla krajně podrážděná nálada proti němu). Agitátoři pro radikální orientaci znali dobře jeho popularitu i jeho dosavadní práci a byli rovněž dobře zasvěceni do zákulisí pohnuté historie církve československé na Moravě. Báli se právem nesmírné ostudy a hrozili se zmatků, které mohly způsobiti církvi československé velké pohromy. Jak však vpraviti Gorazdovu „pravoslavnou orientaci" a vůbec jeho názory do rámce zásad radikalismu českého tábora, aneb jak aspoň zachrániti osobnost jeho v očích veřejnosti a hlavně moravské diecése? To byl velmi nesnadný úkol.

Nezbylo posléz než sáhnout k někdejším názorům Pavlíkovým, které vítěznému směru radikálnímu v Olomouci byly velmi vhod. (Vždyť dle směrnic, které kdysi radikální Pavlík na prvním sněmu pražském stanovil, vybudován byl prý vlastně pověstný katechismus Farského a Kalouse.)

Tak v 46. čísle časopisu „Za pravdou" objevil se na-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

jednou na úvodním místě článek, ve kterém se chlácholivě prohlašovalo, že vedení moravské diecése nikým se nedá svésti od cesty a odvrátit od programu, „jak nám jej krásně naznačil bratr biskup Gorazd"; a nato následovala známá řeč biskupa Gorazda-Pavlíka 8. ledna 1921 na I. valném sjezdu pronešená.

Je opravdu s podivem, jak k takovému pochybnému prostředku mohlo býti sáhnuto „na obranu" biskupa Gorazda a klamání neinformovaných. Zůstane to dokumentem, na jakou neinformovanost naši reformátoři spoléhali a co vůbec pod hesly pravdy s pravdou se tropilo.

Uvedenou programovou řeč skutečně biskup Gorazd-Pavlík na prvním valném sjezdě církve československé pronesl. Záhy však po sněmě úplně se přeorientoval a od vlastních „směrnic" se zásadně odklonil. Otevřeně se přiznal před několika měsíci v časopisu „Za pravdou" (číslo 9.), že po prvním sněmě „prožil vnitřní vývoj zleva napravo", poněvadž přes všechny zoufalé pokusy nebylo lze dle směrnic lednových slibovanou formulaci křesťanství podati a „náběhy, jež byly tu a tam učiněny na základě racionalismu — ukázaly se jednak nábožensko neplodnými, jednak vedly k vnitřní rozpoltěnosti a neupřímné obojakosti". O svém referátě pražském pak výslovně prohlásil v tomtéž časopisu („Za pravdou", č. 10., str. 67), že byl prací kvapnou, nepromyšlenou a nedomyšlenou. (Pro krátkou lhůtu času byl prý nucen referát sestavovati velmi rychle a dokončoval jej cestou do Prahy na nádraží v Hulíně.) Kdyby byl měl k oné práci několik měsíců, „byl by (referát) vyzněl v lecčems jinak". Chtěl prý hlavně svou řečí klidnit rozjitřené poměry v církvi československé, v níž „následkem neurčité základny prohlášení nové církve soustředili se lidé nejrůznějších názorů — neschopní klidně každou věc uvážiti do všech důsledků", a potom usiloval oddálit vymezení určitého stanoviska k hlavním pojmům křesťanské tradice, což krátkozrace před sněmem sliboval dr. Farský. „Proto

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

myslím," psal dále, „že tak kvapně napsaný elaborát, přijatý za tak napjaté situace bez klidné a několikeré podrobné kontroly, nelze považovati za nejvyšší zákon mladé církve." Po sněmě pražském se propracoval k poznání, že „církevní život není možný bez formulované konfese". „Církev," psal v časopisu „Za pravdou", čís. 10, str. 67, „může snad pořádati schůze a manifestace, snad i řadu bohoslužeb a řadu přednášek a biblických hodin bez konfese, ale to ještě není život. Řekne se, že Kristovo učení je základem života. Ovšem, ale učení samo zase ne, nýbrž i osoba Kristova. Bez osoby Kristovy není křesťanství živého. A ta osoba Kristova musí býti zase definována. Je to Kristus evangelií a listů Pavlových, tedy Kristus živého křesťanství nebo Kristus lidí jiných, kteří nábožensky nežijí a jsou vlastně vyznavači jen čisté etiky? Není možný skutečný církevní život bez konfese. Domnívá-li se kdo, že právě nedostatek konfese je výhodou, velice se mýlí. Je sice výhodou na získávání lidí nejrůznějšího smýšlení, ale je nepřekonatelnou překážkou, jakmile se má konfese, nelze ani sporů odvrátiti, neboť není kriteria, začíti klidně pracovat, a je pramenem sporů. Bez konfese je církev vydána na pospas silným jedincům, kolem nichž se pak všechno točí. Církev bez konfese není pak skutečně sborem Páně, nýbrž sborem bratra X, nebo bratra Y, nebo bratra Z, atd. Církev bez konfese je společností lidí sobě vzájemně nedůvěřujících."

Biskup Gorazd se úplně odklonil od radikálních zásad, poznav jejich náboženskou negativnost. Otevřeně se přiznal, že po I. sněmu roku 1921 se ve svých názorech po trpkých zkušenostech přeorientoval zleva napravo, a varoval veřejně církev československou před směrem radikálním, který znamená náboženskou poušť a suchopar a může celé hnutí během jedné generace zabít. Postavil se pak se vší energií za orientaci pravoslavnou, a když církev československá na druhém sněmu v srpnu 1921 odhlasovala záruky, že je vnitřně pravoslavnou, dal se ordinovati za pravoslavného bis-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

kupa. Spolu s delegátem církve srbské, biskupem Dositejem zahájil potom úsilovnou akci v duchu pravoslavném. Rozpor mezi zásadami výjádřenými katechismem a pravoslavím, hlásaným biskupem Gorazdem, vyvolal krisi a boje ve vedení moravské diecése.

Stačilo skutečně sáhnouti k lednovým, únorovým a březnovým číslům časopisu „Za pravdou" a nahlédnouti do spisku Gorazdova „O úkolech a orientaci církve československé," aby každému bylo zřejmo, jak nepěkným úskokem slibují vůdcové radikálního směru na Moravě státi věrně při nepřítomném biskupu Gorazdovi, jehož vlastní program opustili.

VIII.

Diecésní shromáždění v Olomouci 23. listopadu 1922 za účasti vůdců českého radikálního směru. Nová formální volba diecésní rady a biskupa delegáty státně uznaných náboženských obcí. Dva listy Gorazdovy z Ameriky s prohlášením o československém katechismu. Nepěkná hra s obsahem prohlášení Gorazdova před veřejností. Volba Gorazda biskupem. Prohlášení jednotného postupu. Kapitulace před radikalismem Farského. Další pokusy o udržení Gorazda. Maskování vnitřní situace před lidem. Nepravdivé výklady o vzniku sporů.

Mezitím svoláváno do Olomouce na den 23. listopadu diecésní shromáždění. Dle ohlášeného programu měli delegáti 12 státem uznaných moravských obcí zvoliti formálně na této schůzi diecésní radu a biskupa, poněvadž dosavadní diecésní rada i biskup nebyli před zákony pravoplatnými zástupci a orgány nové církve; bylo však zřejmo, že diecésní shromáždění má ještě důležitější úkol, a to v palčivé otázce změny orientace. Z toho důvodu pozváni zástupci ostatních diecésí a hlavně nejvýznamnější dvě osobnosti — autoři československého katechismu, ač o tom v ohlášení úplně pomlčeno. Opravdu dostavil se dr. Farský, profesor Kalous s některými důležitými pracovníky radikálního

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

směru. O náležité zdolání „pravoslavné oposice" bylo tedy řádně postaráno.

Oč vlastně v diecésním shromáždění běželo, prozradila hned první stručná oficielní zpráva, kterou ještě téhož dne přinesl časopis „Za pravdou" (čís. 47. z 23. listopadu).

„Shromáždění delegátů moravské diecése církve československé v Olomouci (v Komeniu) dne 23. listopadu 1922 za souhlasu zástupců diecése pražské a ústřední rady prohlašuje, že trvá na jednotě celého hnutí církve československé a usnesení církevních sněmů a odmítá co nejrozhodněji jakékoliv snahy a pokusy tuto jednotu porušit. Biskup Gorazd-Pavlík zvolen biskupem diecése moravské."

Zpráva tato byla příliš kusá a svou neurčitostí (která měla svůj důvod!) vyvolala ve veřejnosti nejrůznější domněnky.

Co v ní bylo po předchozích událostech těžko srozumitelno, netřeba dovozovat. Není divu, že i v tisku vyskytly se nejrůznější zprávy. Někde se tvrdilo, že zvítězil Farský, jinde, že Gorazd-Pavlík. Tak mimo jiné psaly „Lidové noviny" (ze dne 25. listopadu): „Ve shromáždění (diecésní rady v Olomouci) provedena byla volba biskupa a diecésní rady. Biskupem byl zvolen Pavlík-Gorazd, jehož příjezd z Ameriky očekává se v nejbližších dnech. Před volbou byl přečten přípis biskupa (to mohlo býti prozrazeno jen účastníkem, poněvadž do té doby to nebylo známo), v němž sděluje, že si přeje býti volen jedině tehdy, jestliže shromáždění setrvá na jeho směrnicích, to jest při orientaci na východ. Volbou biskupa Pavlíka zvítězil zároveň jeho směr proti směrnici dra Farského, který byl také shromáždění přítomen." Olomucký „Československý deník" (čís. 278.) sděloval proti tomu na základě informací u členů rady, že v shromáždění docíleno bylo naprosté jednoty, a že i dr. Farský vyslovil s usnesením plný souhlas. „Nedošlo k žádným sporům. Zvolena střední cesta, s níž je i dr. Farský srozuměn."

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

Tyto a podobné zprávy a nejrůznější kombinace přiměly redakci časopisu „Za pravdou" k prohlášení (v č. 48. z 30. listopadu), v němž se tvrdilo: „Není pravda, že zvítězil na schůzi směr Pavlíkův proti směru Farského. O žádném směru nebylo jednáno, již z toho důvodu, že oba jmenovaní bratří staví se na půdu sněmu a tím základ, přijatý celou církví československou. Poraženi však byli strůjci sporů a vášnivých hádek náboženských."

I tato zpráva maskovala, co maskovat bylo nezbytně nutno.

V referátu, který o diecésním shromáždění přinesl časopis „Za pravdou" (čís. 48.), bylo lze se dočísti různých zajímavostí. Především, že dr. Farský několikráte účinně zasáhl do jednání. Po prvé při debatě o rozpočtu pro rok 1923. (Rozpočet obnášel celkem 2,323.871 Kč.) Dr. Farský použil vhodné příležitosti, aby moravským bratřím názorně vysvětlil, co v palčivé otázce státní podpory znamená nejednotnost a tříštění církve. „Br. biskup Farský — psáno v referátu — velmi obsažně referoval o krocích, které byly podniknuty u vlády a v kruzích parlamentních, aby ze státního příspěvku na účely církví dostalo se také naší církvi spravedlivé části. Ačkoli se strany nepřátel našeho hnutí podniknuto vše, aby položka téměř 10 milionů na účely naší církve, která je zařazena v rozpočtovém výboru pro letoší rok, neprošla v plenu, jest přece jen naděje, že se nám dostane vydatnější státní podpory, nežli roku loňského. Vše závisí od toho, jak se dovedeme representovati na venek, budeme-li vždy vystupovati jako dobře organisovaný a disciplinovaný celek. Z našich vnitřních nesnází a rozporů by naši nepřátelé rádi těžili, aby naše hnutí také hmotně poškodili."

Tedy jednotná fronta je nutna. „Blaho církve československé" ji žádá! Vývody dra Farského, jež namířeny byly proti oposičníkům a zafaly nesporně na velmi citlivém místě, vysvětlovaly mimo jiné, proč se dříve nejednou okázale tvrdilo v oficielním listě, že církev

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

československá je jednotná, ač jednota nebyla, proč dr. Farský tak dlouho mlčel k činnosti biskupa Dositeje a Gorazda na Moravě, ač znamenala „zrazování programu" a „zaprodávání duše církve československé v cizí jařmo" (jak jsme se dočetli později v „Českém zápasu" z unáhlených, podrážděných projevů, vyvolaných vystoupením Dositejovým proti katechismu), proč ani slovem neodpověděl na ostré články biskupa Gorazda, v nichž obviňován radikální tábor český z necharakternosti, proč nechal tak dlouho biskupa Dositeje v „zajetí" bratří, kteří ho úplně klamně informovali, ač měl po ruce dokumenty — jak ve svém podráždění později přiznal („Český zápas", čís. 42.) — kterých by se byl klamaný biskup Dositej „zhrozil".

Nejpalčivějším bodem jednání byl návrh ředitele Polešovského, aby shromáždění přijalo „prohlášení, že trvá na jednotě celé církve a usnesení prvních dvou církevních sněmů a odmítá pokusy o porušení této jednoty s jakékoliv strany". O to vlastně běželo. Je pochopitelno, že před odhlasováním došlo k „živé" debatě. Zakončil prý ji opět svou řečí dr. Farský. Jest litovati, že časopis „Za pravdou", který měl jinak dosti místa pro rozmanité bezvýznamnosti, obsahu debaty neuveřejnil. Obsah řečí Farského podán velmi stručně. Církev československá prý „nemůže a nesmí se rozhodnouti pro extrémní směr (tedy přece o směru bylo jednáno, ač v oficielním prohlášení se tvrdilo, že „o žádném směru nebylo jednáno"!) — chce-li vykonati své velké obrodné poslání v národě československém, ale jíti střední cestou, cestou vlastní tvořivosti a ve vlastní síle". To je fráze, z níž bylo lze nanejvýš vyčísti, že církev československ. nesmí přijat cizí orientace pravoslavné. — Dvě věci jsou jisté: především, že dr. Farský — jak patrno z „Českého zápasu" — se svého známého radikálního stanoviska, vyjádřeného katechismem, ani v nejmenším zásadně nepopustil, a dále, že v Olomouci triumfoval. Shromáždění po jeho řeči návrh ředitele Polešovského schválilo „až na jeden hlas". Čí byl ten

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

hlas, neodvážil se časopis „Za pravdou“ napsati. Dočetli jsme se to teprve v „Českém zápasu“. Jediný, kdo se postavil proti Farskému a návrhu ředitele Polešovského, byl chudobínský duchovní Žídek, známý nepoddajný zastánce pravoslavné orientace, odsouzený příkře už předtím v „Českém zápasu“ a „obětovaný“ nemilosrdně po sjezdu vlastními bratřími moravskými. Hlásalať oficielní zpráva, že v diecésním shromáždění „poraženi byli strůjci sporů a vášnivých hádek náboženských“.

Povšimnutí též zasluhovala volba biskupa Gorazda-Pavlíka, která hlavně zavdala podnět k domněnkám, že na schůzi zvítězil směr pravoslavný. Volby biskupa zúčastnili se delegáti 12 státem uznaných obcí náboženských (Velká Bystřice, Litovel, Náklo, Kyjov, Dubicko, Přerov, Prostějov, Loštice, Brno, Kroměříž, Uherský Brod, Třebíč) a z duchovních pouze ti, kteří působili v obcích oněch anebo jako učitelé náboženství na systemisovaných místech. Z přítomných 83 (63 delegátů a 20 duchovních), volilo tedy pouze 42. Ze tří kandidátů navržených diecésní radou, obdržel biskup Gorazd 41 hlas a tudíž zvolen. Tento výsledek dal se předvídati. Za daných okolností i svízelné situace nebylo lze biskupa Gorazda nezvoliti. Neběželo pouze o obavu před ostudou v očích veřejnosti (biskup Gorazd té doby informoval cizinu o programu církve československé a jejím jménem navazoval styky s různými náboženskými společnostmi v Americe), nýbrž rozhodoval i ohled na osobnost Gorazdovu a pak jistě i strach před nebezpečnými zmatky a roztržkami. Tolik věděli všichni, že sotva kdo jiný by dovedl na Moravě Farského „jednotu“ církve tak rozmetati, jako biskup Gorazd. Bylo tedy třeba jednat, jak blaho církve vyžadovalo. Ostatně vše by se bylo ujasnilo, kdyby redakce čas. „Za pravdou“ bývala měla odvahu uveřejnit dva dopisy, které biskup Gorazd shromáždění diecésnímu poslal. První dopis měl býti čten a byl také přečten před volbou biskupa; jenže o obsahu jeho ne-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

bylo v referátu ani slovíčka. O druhém dopisu, který platil odstupující diecésní radě, dovídali jsme se z referátu, že obsahoval úsudek o katechismu a prohlášení Dositejově; avšak i tento dopis, který by zajisté velmi zajímal veřejnost, nebyl uznán za vhodný k uveřejnění. V referátu se pouze pravilo, že biskup Gorazd „shledává mnohé přednosti i některá nedopatření katechismu bratří Farského a Kalouse". To byla opravdu nehoráznost, které se bylo těžko neusmát. Stanovisko své k názorům vyjádřeným katechismem vymezil biskup Gorazd před svým odjezdem úplně jasně a určitě — a neméně určitě pronesli svůj tvrdý soud nad zásadami a programem Gorazdovým autoři katechismu, konstatovavše nejednou výslovně, že zde běží o zásadní, propastný rozpor.

Důležitá schůze olomucká dne 23. listopadu dokumentovala, že vedení moravské diecése opustilo program Gorazdův, odklonilo se od pravoslavné orientace a kapitulovalo před radikalismem Farského. Bylo patrno, že bis. Gorazd se může ujat svého úřadu na Moravě, jen jestli se znova úplně přeorientuje zprava nalevo či morálně se popraví a zapře, za co se dvě leta bil. Nové vedení diecése se utěšovalo pevnou nadějí, že tak pro blaho církve učiní.

Zdálo se však, že některým vůdčím činitelům, kteří měli největší zásluhy o „převrat" v diecési moravské, nebylo po „radostném odklizení sporů" přece jenom příliš radostně u srdce. V potu tváři bylo nutno po sjezdu cosi dokazovat a vysvětlovat. Hlavní snaha směřovala k tomu, aby se prokázalo, že radikální orientace je jedině správnou, aby se zastřelo, co kompromitujícího vyšlo na veřejnost ve sporu o katechismus, a hlavně aby se zachránila osobnost biskupa Gorazda a vzbudilo zdání, že přijetí nové orientace nebylo zradou jeho programu. Zajímavým byl v tom ohledu článek v 48. čísle „Za pravdou", nadepsaný „Jak došlo ke sporům v církvi československé". (Autorem pod zkratkou A. P. byl dle „Českého zápasu" ředitel A. Polešovský.)

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

„Český zápas" (čís. 49.) vzal tento článek „s velikým potěšením" na vědomí a tvrdil, že „bohdá mnoha moravským bratřím otevře oči."

K vůli informaci byl potud cenným, pokud přinášel v jistém smyslu otevřené přiznání o obsahu ujednání v diecésním shromáždění.

Psalo se v něm: „Prohlášení moravského diecésního sněmu (23. listopadu) potvrzuje jednotné nazírání všech příslušníků církve českoslov. celé republiky o tom, že si stačí český člověk a je schopný vytvořiti si vlastní náboženství a že jeho mozek může pochopiti a vyložiti si učení Kristovo bez cizí pomoci." (Tedy bez prvních sněmů a bez cizí orientace.) Tato drastická slova, jež byla ohlasem frází v „Českém zápasu", byla jasná; pokud však posloužila k důkazu o upřímnosti oficielních zpráv o jednání sjezdu, je otázka. Ostatní vysvětlování příčin sporů a líčení dějin orientace pravoslavné bylo tendenční, nepřesné a na nejednom místě nesprávné.

Je pravda, že úsilí o pravoslavnou orientaci rozštěpovalo církev československou od počátku ve dvě strany. Rovněž je pravdivo, že strana Zahradníka-Brodského, která pracovala pro spojení s pravoslavím, ulpěla na stanovisku krajně konservativním a první memorandum srbské církvi bylo neslučitelno se „stěžejní" zásadou církve československé. A byl to opravdu též biskup Gorazd-Pavlík — tehda dle „Českého zápasu" representant výstředního radikalismu — který prosadil, aby do memoranda byla vsunuta klausule „s výhradou svobody svědomí a volného vývoje náboženského". Jenže tato pravoslavná strana nebyla by po odpovědi Saboru pro pravoslavnou orientaci nic provedla, čím by byla jednotu církve československé vážně ohrozila (Zahradník-Brodský byl přece velmi snadno odstřelen a z jeho straníků zbyly jen nemohoucné trosky!), kdyby se k myšlence pravoslavné orientace nebyl přiklonil Pavlík, který se za několik měsíců po prvním sněmu úplně přeorientoval a své radikální zásady zlikvidoval. A právě tento nepohodlný fakt se

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

v článku ředitele Polešovského úplně zatajoval. A tím trpěly všechny ostatní výklady. Pavlík to byl, který tuto druhou stranu, jež od počátku vnášela nejednotnost do církve československé, učinil, čím byla a čím se pronikavě uplatnila. Proč neuvedl se v článku otevřeně obsah usnesení druhého sněmu pražského 29. srpna 1921 které bylo vlastním zdrojem neujasněnosti a rozporu v církvi československé? Tam usneseno bylo zástupci celé církve, přijati věroučení církve pravoslavné bez klausule o „svobodě svědomí a volném náboženském vývoji", jak výslovně přiznal profesor Spisar v 51. čís. časopisu „Za pravdou". A na základě tohoto usnesení a záruk daných vysvěcen byl někdy radikální racionalista Pavlík na pravoslavného biskupa. Nepřiznal to otevřeně v článcích „Aby bylo jasno"? A v jakém duchu pracoval biskup Gorazd-Pavlík po svém návratu ze Srbska? Profesor Spisar napsal v zmíněném článku: „Když se vrátil (bratr Pavlík) ze Srbska, počal pracovat pro orientaci pravoslavnou bez „svobody svědomí a volného vývoje náboženského". V časopise „Za pravdou" vydal v březnu minulého roku článek „Aby bylo jasno" a mluvil pro přijetí nejen svěcení, ale i věrouky, mravouky a kázně bez svobody svědomí. Princip svobody snižoval jako cosi, na čem nelze organisovat církev." A ostatní o práci biskupa Gorazda-Pavlíka pověděli bratří z Čech ve svém nedávném podráždění s nemenší otevřeností a bezohledností. (Viz „Český zápas", čís. 42., 44., 45.)

Byla-li po odstřelení Zahradníka-Brodského v církvi československé strana, která pracovala pro orientaci pravoslavnou na základě přijetí dogmat pravoslavných, pak duší té strany byl biskup Gorazd-Pavlík, který pod podmínkou přijetí věroučení pravoslavného dosáhl svého svěcení. On to byl, který umožnil, aby do vývoje církve československé zasáhl biskup Dositej. On to byl, který za pomoci biskupa Dositeje a velmi vydatného přispění evangelíka dra Kopala-Stěhule této idei razil na Moravě cestu. Bez něho by všechny

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

snahy o pravoslavnou orientaci byly bývaly bezvýznamny. Sám pisatel doznával, že všechno úsilí pravoslavných agitátorů „nebylo by mělo značného významu, kdyby nebyli usilovali strhnout ve své sítě též br. biskupa Gorazda" (jako předtím prý učinili s biskupem Dositejem). Strhl-li jej skutečně — o tom nebylo v celém článku ani slova; běželoť pisateli o to, aby dokázal, že pouze jména Gorazdova bylo zneužíváno. Vše hleděl uvalit na hlavy několika nejmenovaných bratří duchovních, pro něž najednou s pozdní srdnatostí nalézal slova velmi ostrá a příkrá. Tak jsme se dovídali, že, zatím co se na schůzích deklamovalo o jednotě a lásce, někteří vášniví duchovní bratří ve spojení se skupinou oposičníků v Čechách uvnitř církve (dle slov ředitele Polešovského) nepříčetně řádili, nenáviděli, podezírali, dělali z bratří nevěrce, bušíce do svých odpůrců hlava nehlava a vylučujíce z církve československé všecky, kdož nepřisahali na jejich kredo. To byli vlastní vinníci, kteří se kryli „za zády biskupa Dositeje" a za jménem biskupa Gorazda, „z něhož by si byli rádi udělali berana proti dru Farskému".

Nikdo nepopírá, že myšlenka pravoslavné orientace měla vášnivé zastánce, kteří všemi zbraněmi bojovali proti radikalismu Farského. (Některé známé osobnosti byly v článku ředitele Polešovského tak věrně zachyceny, že je bylo lze dobře poznat.) Ale bylo úplně nesprávno, jimi zastírat biskupa Gorazda a chtít z něho učinit jakési zneužité pasivum. Kdo se za orientaci pravoslavnou na základě věroučení pravoslavného na Moravě bil, kdo pro ni ze všech sil pracoval, kdo v ní viděl jedinou záchranu církve československé, kdo se hrozil náboženský rozkladného radikalismu českého tábora, kdo otevřeně vyvstal na obranu usnesení druhého sněmu a záruk daných církvi srbské, kdo zahrnul Farského a jeho stranu pro odmítavé stanovisko k pravoslavné orientaci výtkami, jakých jsme nikdy v časopisech církve československé nečetli, kdo prohlásil otevřeně, že nikdy nevstoupí na cestu, pro niž se

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

horovalo v táboře Farského a na niž vkročili předáci diecése moravské, kdo byl při známých výbuších ve sporech o katechismus nejpříkřeji viněn ze zrady radikálního programu církve, ze zaprodávání duše církve československé v cizí jařmo, z rozbíjení církve pravoslavnou orientací — byl biskup Gorazd.

Jestliže úsilí o pravoslavnou orientaci na základě věroučení pravoslavného bylo zradou programu církve československé, pak pro tuto zradu nejvíce pracoval biskup Gorazd, který se však opíral o to, na čem se usnesli zástupcové celé církve na pražském sjezdu 29. srpna 1921, a žádal, aby se tomu charakterně dostálo. Na kom tedy lpěla vina? A jestliže biskup Dositej se octl v zajetí vášnivých zastánců pravoslavné orientace a byl-li jimi špatně informován a přímo klamán, jestliže s biskupem Gorazdem rozbíjeli církev československou, jestliže se pod jejich jmény „nepříčetně řádilo" atd. — proč pak pan ředitel Polešovský jako místopředseda diecésní rady, tedy vedle předsedy Gorazda nejodpovědnější činitel, se proti tomu neozval, proč k tomu řadu měsíců mlčel?

IX.

Gorazdův příkrý soud nad československým katechismem před americkou veřejností. Nepřímé demaskování zastírané situace. Propagační akce Gorazdova v Americe a její výsledky. Ustavení šesti náboženských obcí mezi americkými Slováky. Ujednaná interkomunie církve československé s protestantskou církví episkopální na nesprávných předpokladech.

Zatím, co úsilovně pracováno v diecési moravské pro směr Farského, přinesly denní listy zprávu, že biskup Gorazd v Americe veřejně ohradil se proti katechismu československé církve a příkře jej odsoudil. V americké církvi episkopální, s níž právě biskup Gorazd jménem církve československé vyjednával o církevní interkomunii, vyvolal totiž katechismus Farského a Ka-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016
louse veliký rozruch a biskup Gorazd byl nucen před veřejností americkou veřejně prohlásit o něm své mínění. Učinil tak v „New Yorském Denníku" (č. 2789.) ze dne 24. prosince 1922.

„V poslednej dobe boly uverejnuté proti našej cirkvi v rozličných novinách útočné články, v ktorých sa našej cirkvi robily výtky, že není kresťanská, preto že vraj neverí v božstvo Kristovo, v božskú osobnost Ducha svätého a tedy ani nie v trojjediného Boha. Týmito útokmi nastalo jakési znepokojenie i v niektorých našich osadách. Preto je mojou povinnosťou prehovoriť otvorené slovo o tejto veci. Naša cirkev československá na svojich valných sjazdoch konaných v Prahe dňa 8. januára 1921 a dňa 28. augusta 1921 prehlásila, že prijíma usnesenie prvých siedmych všeobecných snemov cirkevných a nicejsko-carihradské vyznanie viery. Tieto snemy sú všeobecné, čiže katolícke. Usnesenia týchto snemov obsahujú to isté, čo je obsažené v apoštolskom vyznaní viery. Cirkev československá teda prehlásilo tým, že verí v najsvätejšiu Trojicu, v Boha Otca i Syna i Ducha svätého, že verí v božstvo Kristovo v božskú osobnost Ducha svätého, že verí v Boha Stvoriteľa, Vykupiteľa i Posvetiteľa. Príčinu k útokom na cirkev československú, jako by bola nekresťanská a neverecká, zavdala knižka, ktorá v dobe môjho pobytu v Amerike vyšla v Prahe pod názvom „Československý katechismus". Knižka táto zpôsobila veľký rozruch v celej cirkvi našej doma a tiež u cirkví iných, lebo sa v nej podávajú také veci, s ktorými žiaden positivní kresťan nemôže súhlasiť. Preto bola táto knižka odmietnuta od môjho zástupcu pána biskupa Dositeja a tiež od diecesnej rady. A ja, jako dosiaľ jediný pravoplatne zvolený a vysvetený biskup cirkve československej, prehlasujem, že ja tiež túto knižku odmietam. Neni to žiaden katechismus československej, lebo len tá knižka mohla by byť skutočným katechismom, ktorá by bola od cirkevného snemu za takú prehlásená. Knižka, ktorá v Prahe vyšla, obsahuje súkromný názor

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

pisateľov dra Farského a prof. Kalousa, jak oni sami to už prehlásili, a rozhodne neni to žiaden katechismus cirkve československej."

Toto rozechvělé prohlášení biskupa Gorazda 24. prosince 1922 uveřejněné divně se odráželo od událostí, jež sběhly se zatím (od července 1922) v církvi československ. Kompromitovaný biskup neformuloval tu před veřejností americkou ideového stanoviska církve československé, která zatím v obrovské většině pravoslavnou orientaci odvrhla, nýbrž stanoviska svého, proti němuž v té době v Čechách i na Moravě veden byl oficielními činiteli nesmířitelný, bezohledný boj.

Katechismus Farského a Kalouse, který byl výsměchem na usnešení pražského sněmu 29. srpna 1921, jakož i na veškerý věroučný obsah prvních 7 všeobecných sněmů, byl přece hned po vyjití přijat obrovskou, zdrcující většinou stoupenců církve československé jako správná formulace „víry" československé církve a zároveň hned v srpnu a v říjnu schválen jako katechismus církve československé a jako učebnice náboženství československého diecésními radami obou českých diecésí i Slezskem a od 23. listopadu po porážce stoupenců pravoslavné orientace v Olomouci zaveden na školách v diecési Gorazdově a někdejší list Gorazdův „Za pravdou" pracoval od téhož dne pro zásady katechismem vyjádřené zcela otevřeně.

Biskup Dositej, který se proti katechismu postavil z téhož důvodu jako Gorazd, „lebo sa v něm podávajú také veci, s ktorými žiaden positivný kresťan nemôže súhlasiť", byl přece nepěkným způsobem samým drem Farským z Moravy vyhnán. Bezohledně mu bylo řečeno, že věroučení sedmi sněmů a celá pravoslavná orientace, jak si ji s biskupem Gorazdem představoval, je „myšlenkovou kazajkou, otrockým jařmem a chomoutem, daleko horším římského klerikalismu". („Čes. zápas", čís. 44., 45.) Diecésní rada olomucká za několik týdnů po svém projevu pro stanovisko Dositejovo byla desauována radou starších olomuckých, kteří vy-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

dali (v 45. čísle časopisu „Za pravdou“) prohlášení zcela opačné, zmocnili se vedení listu, odpravili svorně s ústředním vedením nepoddajné oposičníky pravoslavné a posléze s nově zvolenou diecésní radou prosadili vítězství radikalismu Farského na důležitém sjezdě olomuckém 23. listopadu, kdež bylo prohlášeno, „že si stačí český člověk a je schopný vytvořiti si vlastní náboženství a že jeho mozek může pochopiti a vyložiti si učení Kristovo bez cizí pomoci“ (tedy bez 7 sněmů a bez cizí orientace). Církev čsl. zkrátka dávno opustila usnesení sněmu pražského 29. srpna 1921, na něž se Gorazd odvoláda l a na základě jehož dosáhl svěcení v Srbsku. Zásadně zlikvidovala toto usnešení už na sjezdě diecésních rad v Pardubicích (25. července 1922).

Otevřeně pak to bylo prohlášeno vůdčími činiteli. Či nečetli jsme v oficielním listě obšírné články, kde se bezohledně dokazovalo, že církev československá pravoslavnou orientaci čili věroučení 7 všeobecných sněmů přijati nemůže a nesmí, a nekončily články ty i zavrhováním jakéhokoliv „navazování“ na pravoslavné učení? Nepravilo se tam doslovně: „Je zcela zbytečné pro církev československou navazovati na tradice a učení církve pravoslavné, jelikož základní názory naše na náboženství a církev jsou si odlišné v podstatě“? Neprohlašovalo se tam do omrzení (a nepsalo se v tomtéž duchu v časopise „Za pravdou“), že církev československá „nebyla založena, aby kopírovala některý typ křesťanství, nýbrž aby v duchu náboženské tradice našeho národa vytvořila si nové pojetí a novou formulaci díla Kristova“? Netvrdilo se, že vydaný a schválený katechismus „je soubor myšlenek a citů, které se skrývají v srdci každého otevřeného a upřímného Čechoslováka, jenž chce zachovati si po svém myslící hlavu, nezkalený zrak, beznáročně cítící srdce i rozhodnou nebojácnost vůle atd.“? (Viz „Český zápas“, čís. 42.—45., „Za pravdou“, čís. 48., 49.)

Prohlášení biskupa Gorazda vrhlo ostré světlo na jednání vůdčích radikálních činitelů moravských v re-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

dakci listu „Za pravdou". Když se 23. listopadu 1922 jednalo na sjezdě olomuckém o palčivou otázku změny orientace, předčítán byl list zaslaný olomuckému shromáždění biskupem Gorazdem z Ameriky (dle referátu časopisu „Za pravdou", čís. 48.). List obsahoval úsudek Gorazdův o katechismu a prohlášení Dositejovu. Tehdy časopis „Za pravdou" oznamoval veřejnosti, že biskup Gorazd v listě svém „shledává mnohé přednosti i některá nedopatření katechismu bratří Farského a Kalouse". A to přece znělo úplně jinak, než naprosté odmítání katechismu (úplně po způsobu Dositejově) v prohlášení před veřejností americkou za měsíc nato — 24. prosince 1922.

Zde kdosi nemluvil pravdu, a to — jak nade vši pochybnost patrno — vědomě . . .

*

Více než čtyřměsíční agitace bis. Gorazda v Americe (od polovice srpna do 27. prosince 1922) nepotkala se se zvláštními úspěchy.[1]) Mezi českými zámořskými katolíky ztroskotala úplně. Velmi upřímné nářky na netušené obtíže v tom ohledu přinesly presbyteriánské „Křesťanské listy" (čís. 796., r. 1922). Také u českých nevěrců v Americe nevyvolala akce pro církev československou žádného ohlasu.

Pouze mezi americkými Slováky podařilo se biskupu „národnej katolickej cirkve československé" na hesla cyrilometodějského pravoslaví získati a zorganisovati šest osad, z nichž však dvě už před jeho příjezdem odštěpily se od katolické církve agitacemi bývalého katolického kněze Tokára. Ve svém posledním pozdravu na rozloučenou („New Yorský Denník" ze dne 24. prosince 1922) nemohl biskup Gorazd o vlastním výsledku

[1]) Za úspěch v ohledu národním prohlašoval biskup Gorazd, že svým vlivem prosadil na pitsburském kongresu dne 28. října 1922 zamítnutí resolucc bývalého guvernéra Žatkoviče, namířené proti československé republice.

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

své zámořské misijní činnosti více konstatovati, než, že v době, „čo propagačná a organisačná práce v Americe trvala“ (připlul do Ameriky 14. srpna), „pripojilo se k našej cirkvi šesť náboženských osad, z ktorých dve už predtým jestvovaly jako neodvislé katolické osady, a štyri boly len teraz založené“.

Tento poměrně velmi skrovný úspěch vysvětloval „New Yorský Denník“ (který se postavil do služeb Gorazdových) nedostatkem kněží-pomocníků. „Daly by se iné osady založiť, ale niet odkial vziať duchovních.“ V řadách kněžstva českého i slovenského potkal se totiž biskup Gorazd s velikým nezdarem. Přes všechno úsilí nepodařilo se mu získati kromě dříve už odpadlého Tokára více než dva slovenské kněze — Ballaye a Šebestu. Dle „New Yorského Denníku“ měla církev československá v Americe při odjezdu Gorazdově i s duchovním Kostkou z Olomouce, který biskupa Gorazda provázel a v New Yorku zůstal, pět kněží (Tokára, Ballaye, Šebestu, Kostku a Takoše); posledního vysvětil biskup Gorazd za svého pobytu v Americe. Je nesporno, že české i slovenské katolické kněžstvo americké nemile zklamalo naděje Gorazdovy. Samozřejmo, že se mu za to dostalo důkladné výplaty v rozezleném „New Yorském Denníku“, ovšem — jako u nás — s pravou křesťanskou distinguovaností a láskou: „Odrodilci,ktorí by rádi udržali ľud v otroctve“, „otrocí řím. Talianov“, „hmotarski kšeftmani, kupčiaci s náboženstvom . . .“; „v Amerike na pohodlie a dobré príjmy naučení rímski kňazi radšej ostanú v starej, dobre organisovanej církvi, než aby sa obetovali národu — — radšej budú slúžiť a poslúchať Talianov, Irčanov a Nemcov jako svoj vlastný národ, preto nepristupujú do národnej katolickej církvi . . .“ atd.

Biskup Gorazd se rovněž netajil svým podrážděním. Ještě se po Americe ani pořádně nerozhlédl, a už si troufal, vyličuje dojmy a zážitky z první polovice září, paušálně prohlásiti, že církev katolická v Americe je „morálně úžasně prohnilá“. (Viz „Za pravdou“, č. 41. II.)

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

Velmi nás zabolela tato potupa katolíků amerických i našich českých a slovenských kněží zámořských, o jejichž náboženské i národní práci pronesli objektivní znalci poměrů úsudky úplně jiné. Faktum je, že biskup Gorazd se v českém a slovenském kněžstvu americkém velice zklamal. Agitátorům nového hnutí v Americe nezbývalo, než těšit se nadějí, že biskup Gorazd dle svého slibu pošle jim brzo několik kněží z Moravy (kde jich byl ovšem nemenší nedostatek). Na valném shromáždění církve čsl. v Palmertonu 15. ledna 1923 bylo oznámeno, že biskup Gorazd z desíti bohoslovců svého semináře v Olomouci, které na jaře vysvětí, pošle 3 nebo 4 do Ameriky. („New Yorský Denník" ze dne 18. ledna 1923.) V Olomouci však biskup Gorazd tehdy žádného semináře ani žádných bohoslovců neměl.

Za hlavní úspěch akce Gorazdovy prohlásil „New Yorský Denník" navázání úzkého spojení s protestantskou církví episkopální. „Keby nič iného biskup Gorazd v Amerike nebol vykonal, toto úzké a sesterské spojení dvoch církví — je cenným víťazstvom."

Episkopální církev americká je odštěpená odnož protestantismu anglikánského. Čítá kol 2 milionů věřících. Je to církev celkem konservativní, ritualistická, a ač má učení v podstatě protestantské, zove se zlatým středem mezi Ženevou a Římem. Hlásí se k ní z veliké části plutokracie a ti, jež výstřednosti a strohosti jiných náboženských společností protestantských v Americe odstrašují a odpuzují. Od osmdesátých let mnoho vnitřních potíží jí působí neshody v otázce sacerdotalismu a ritualismu. Jinak patří k velmi vlivným náboženským společnostem v Americe. Miliony dolarů, jimiž disponuje, umožňují jí rozsáhlou činnost i v Evropě. V nynější době jsou v ní dva směry: „vysoká" církev a „nízká" církev. První užívá všech obvyklých bohoslužebných rouch, druhá pouze superpelice a štoly. Oba směry uznávají zásadně apoštolské i nicejské vyznání víry, šest prvních obecných sněmů, dvě svátosti (křest a večeři Páně), mají společnou veřejnou zpověď, ponechá-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

vajíce členům svým možnost vykonati též i soukromou zpověď, a trvají na řádu kněžském i biskupském. Hlavní bohoslužby jejich pozůstávají ze mše, podobné mši katolické; vsunuta však do ní epiklese po způsobu pravoslavném. Kněží i biskupové se z největší části žení. Většina církve episkopální — dle tvrzení biskupa Gorazda — přeje si spojení s pravoslavnými církvemi, a theologové, hlavně směru „vysoké" církve, pilně uvažují o formuli, která by umožnila přijetí sedmi svátostí a též sedmého všeobecného sněmu.

Církev episkopální — jako i jiné protestantské náboženské společnosti — zajímala se o církev československou hned po jejím prohlášení. Záhy poslala do Prahy zvláštního delegáta R. Keatinga Smitha. Bylo to v době, kdy ještě nebylo jisto, kterým směrem se bude nová církev orientovat. Rovněž biskupu Gorazdovi vyšla v Americe velice přátelsky vstříc a brzo po jeho příjezdu pozvala jej na generální konvent, který právě měl býti konán v Portlandu ve státě Oregonu od 6. do 24. září. Biskup Gorazd se dostavil a velice příznivý dojem vzbudil už tím, že při zahájení konventu zúčastnil se s protestantskými episkopálními delegáty společné Večeře Páně. Na sjezdu byli též tři pravoslavní biskupové: beirutský Gerazimov (zástupce patriarchy antiošského), neapolitský (z Palestiny) Pantalejmon a syrský Aftimios. Poslední choval se k pravoslavnému biskupu československému velmi reservovaně. „Všichni pravoslavní biskupové nejsou Dositejové," psal biskup Gorazd ve svém dopisu z Portlandu. (Viz „Za pravdou", čís. 42., II.) Jinak však ostatní činitelé na konventu přijali prý zástupce československé „orthodoxní" církve velmi přátelsky. Do jednání konventu biskup Gorazd přímo a účinněji zasáhnouti nemohl pro neznalost jazyka anglického. Český pozdravný proslov, který měl k biskupům a poté k delegátům, jakož i projev ve shromáždění, kde jednáno o spojení křesťanů, překládány do angličtiny biskupem Williamsem z německého textu, který bylo třeba před proslo-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

vy dáti tlumočníku do rukou. V jednání o unii křesťanstva omezili se ostatně řečníci konventu na pouhé všeobecné projevy. Také o sblížení církve episkopální s církví československou nebylo na generálním shromáždění v Portlandu nic určitého ujednáno. Stalo se tak teprve později na žádost biskupa Gorazda. Jak jsme se dověděli z „New Yorského Denníku", episkopálních listů a hlavně anglického časopisu „St. Louis Globe-Demokrat", vyjednána byla v prosinci roku 1922 skutečná unie mezi protestantskou církví episkopální a církví československou. Poslední list v čísle ze dne 25. ledna 1923 přinesl zajímavou zprávu o schválení této unie episkopály missurskými. Zpráva zasluhovala zvláštního povšimnutí, poněvadž obsahovala především neuvěřitelné tvrzení, že stoupenců československé církve je prý v Americe přes milion. Dvakrát se to výslovně prohlašovalo. Byla to čirá nepravda. Několik dní před shromážděním missurským (15. ledna) konán byl v Palmertonu první valný sjezd delegátů československých obcí amerických. Z oficielní zprávy v „New Yorském Denníku" (ze dne 18. ledna) patrno, že církev československá v Americe má 6 osad. Také počet věřících byl konstatován. Palmerton — 90 rodin, Perth Amboy — 80 rodin, Masontown — 70 rodin, Monessen — 22 rodin a 11 samostatných, New York — 104 rodiny. Pouze ze šesté obce Mc Keesportu nedostavili se delegáti, proto nebylo lze počtu věřících v ní přesně konstatovat.

Dále zřejmo ze zprávy časopisu „St. Louis Globe-Demokrat", že běželo o skutečné spojení, či jak se praví v resoluci o pevnou affiliaci („into close affiliation"), která byla resultátem ujednání mezi biskupem Gorazdem a zástupcem církve episkopální biskupem Gailem. Církev episkopální slíbila církvi československé všestrannou podporu a zavázala se k duchovní pastoraci členů církve československé všude tam, kde nemají kněží. Je ochotna přisluhovat jim svátostmi a vůbec skýtat jim svými kněžími vše, čeho k náboženskému

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

životu potřebují. Podobný protizávazek vzala na sebe církev československá; bude pastorovati episkopály tam, kde nemají svých duchovních, hlavně v území československé republiky. Tato unie ujednána — jak se výslovně v resoluci konstatuje — na základě usnesení posledního pražského sněmu církve československé 1921, z něhož prý patrno, že dogmatické stanovisko církve československé a episkopální je zásadně shodné, jakož i na základě fakta, že biskup Gorazd vysvěcen byl srbskou církví, kteréžto svěcení uznává episkopální církev za apoštolskou ordinaci. —

I povrchnímu znalci poměrů v církvi československé bylo zřejmo, že hlavní a vlastní předpoklad ujednané unie je úplně nesprávný a nepravdivý. Nebylo pravda, co tvrdil biskup Gorazd v Americe o věroučení církve československé. Nebylo pravda, že církev československá je orthodoxní (pravoslavnou), jak se v uvedené resoluci církev československá za souhlasu biskupa Gorazda episkopály nazývá, nebylo pravda, že věroučení její je shodno s věroučením pravoslavným, jak skutečně usneseno bylo na sněmě pražském 29. srpna roku 1921. Zástupcové církve československé odhlasovali sice na onom sněmě přijetí dogmat pravoslavných (dokonce bez pověstné klausule o svobodě svědomí a náboženského přesvědčení — jak doznal profesor Spisar v časopise „Za pravdou", čís. 51., II. 1922) a poslali do Srbska jménem „pravoslavné" církve československé záruky orthodoxnosti, na základě nichž přivolila srbská církev žádosti o vysvěcení Pavlíka — ale církev srbská záhy poznala, a dnes se o tom nadevši pochybnost jasněji přesvědčila, že usnesení pražského sněmu neodpovídalo smýšlení obrovské většiny církve československé, zrovna tak, jako záruky, na základě nichž udělila svěcení Gorazdovi.

Či nestalo se skutkem, čeho se hrozil biskup Gorazd, co kvalifikoval jako hanebnou proradnost a bezpříkladný čin v dějinách církevních? (Viz „Za pravdou", č. 8., II., 1922.) Neprohlásil někdejší spolupracov-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

ník Gorazdův, český br. dr. Kopal-Stěhule, že jednání církve československé právě v otázce srpnového sněmu pražského a vysvěcení Gorazdovo v Srbsku poškodilo vůbec „české jméno jako národa věrolomného"? („Národní demokracie", číslo 265., 1922.)

Nebyl delegát pravoslavný biskup Dositej půl roku držán v zajetí klamnými informacemi a posléze nepěkně z republiky československé vyhnán?

Neodvrhlo ústřední vedení pověstným katechismem, nadšeně schváleným oběmi diecésemi českými, Slezskem a velikou většinou i diecése moravské, bezohledně pravoslavné věroučení?

Není skutečná nauka církve československé vyjádřená katechismem dle prohlášení pravoslavného biskupa Dositeje „mimo půdu všech křesťanských vyznání vůbec" a nestaví se „proti nejhlavnějším zásadám křesťanským"?

Nenazval oficielní list církve československé nauku, kterou biskup Gorazd v Americe prohlašoval za věroučení církve československé, „otrockým jařmem, chomoutem" a „zastaralými, nemožnými dogmaty"?

Biskup Gorazd neinformoval Ameriku objektivně o skutečném stavu věcí, vydávaje své názory za věroučné zásady církve československé. Není pravda — co prohlašoval emfaticky před svým odjezdem z Ameriky — že církev československá jako taková věří v usnesení 7 obecných sněmů a nicejsko-cařihradské vyznání víry, že věří „v najsvätejšiju Trojicu, v Boha Otca i Syna i Ducha svätého — v božstvo Kristovo i v božskú osobnosť Ducha svätého — v Boha Stvoriteľa, Vykupiteľa i Posvetiteľa" — jako není pravda, že československý katechismus je pouhým „soukromým názorem dra Farského a profesora Kalouse".

Byl v tom kus tragiky i ironie.

Zatím, co biskup Gorazd tvrdil v Americe, že církev československá je věroučně pravoslavná, zatím, co vystupoval jako pravoslavný biskup „orthodoxní" církve československé a přijímal od amerických pravoslavných reverenci jako jejich biskup a vysvětil dokonce

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

pravoslavným Rusínům biskupa, zatím, co ujednával s protestantskou církví episkopální jménem orthodoxní církve československé unii na základě téhož věroučení — církev československá svým ústředním vedením odmítala bezohledně pravoslavné články víry, nadšeně přijímala katechismus, jehož názory jsou čirým výsměchem na všechnu pravoslavnost, oficielní list bouřil proti ujařmování ducha církve absurdními dogmaty i obřadnostmi pravoslavnými a prohlašoval, že biskupové českoslovenští nesmějí míti žádných zvláštních insignií, zvláště ne zlatých řetězů, křížů a rouch, a dokonce i vedení vlastní diecése Gorazdovy postavilo se proti pravoslavným dogmatům a po bok autorů pověstného katechismu, a v diecésním listu moravském (Gorazdově) se psalo o pravoslavném věroučení jako o „vyvětralých a mrtvých formulkách". — — —

Do duše roztrpčen odjížděl biskup Dositej z Moravy — a hořkého zklamání dožila se církev srbská. Podobné zklamání čekalo protestantskou církev episkopální.

X.

Návrat biskupa Gorazda z Ameriky. Kritická desorientace v diecési moravsko-slezské. Rozvášněné boje mezi radikály a zastánci pravoslavné orientace. Nátlak na provedení formální roztržky. Resignace Gorazdova. Hrozivé následky. Pokusy zastrašených radikálů o umožnění odvolání resignace. Diecésní shromáždění v Přerově 28. března 1923. Revokace resignace za výhrady suspense některých článků statutu a autonomie pravoslavného směru v rámci organisace celocírkevní. Zamítnutí požadavku přerovské resoluce Ústřední radou pražskou 12. dubna 1923.

Za bezradné desorientace v moravské diecési a prudkého, bezohledného boje mezi zastánci pravoslaví a vedením radikální většiny vrátil se biskup Gorazd koncem ledna roku 1923 z Ameriky. Zklamání a fiasko, jež ho čekalo ve vlasti, bylo zdrcující. V zámoří odmítal rozhorleně jako pomluvu zprávy v americkém tisku,

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

že církev československá staví se svým radikalismem na půdu mimokřesťanskou, a jménem církve československé na základě orthodoxnosti církve československé uzavřel s protestantskou církví episkopální důležitou úmluvu o církevní interkomunii. Po svém návratu však shledal, že výstřední racionalistický radikalismus Farského ovládl až na nepatrný zlomek celou církev československou v Čechách i ve Slezsku, ba že zachvátil povážlivě i jeho diecési, kde byl opuštěn hlavními vůdčími činiteli. Církev československá ohromnou většinou i se svým ústředním vedením odvrhla pravoslavnou orientaci, a porušivši ujednání s církví srbskou, postavila se za radikální katechismus Farského, jehož názory byly čirou negací věroučení pravoslavného. Situace biskupa Gorazda byla zoufale bezútěšná, obzvláště, když roztrpčený synod srbský formálně prohlásil své úplně zamítavé stanovisko k radikalismu „Československého katechismu" a tím schválil postup i prohlášení svého delegáta Dositeje, který za pohnutých okolností s oficielním vedením církve československé se rozešel a Moravu opustil.

Vnitřní poměry v církvi československé kompromitovaly celé hnutí trapným způsobem. Bezohledný boj svářících se stran nabyl forem netušených. Zlomek zastánců pravoslavné orientace počal vydávati za nepřítomnosti Gorazdovy zvláštní časopis „Náš směr" (od 19. ledna 1923 „Pravoslavný směr"), ve kterém za hlavní opory evangelíka dra Kopala-Stěhule příkře napadal oficielní radikální vedení církve československé a neslýchaným, přímo sensačním způsobem přibíjel na pranýř nekřesťanský radikalismus Farského a jeho spojenců.

Listy radikálního směru odpovídaly neméně ostře a tak rozpoutal se vášnivý boj, který byl krvavým výsměchem na všecka zvučná hesla, jimiž církev československá své nábožensko-obrodné poslání proklamovala. Barbarské polemiky, plné záští, obviňování z úmyslného klamání, lži, podvodu, bezcharakternosti, pro-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

radnosti atd., diskreditovaly těžce církev československou před českou veřejností hlavně v řadách inteligence.[1]) Deprese zachvacovala i největší optimisty, když se veřejně členy církve československé v tisku přiznávalo: „Přítomný stav v československé církvi naplňuje právě ty nejlepší její členy hlubokou lítostí, ano zoufalostí. — — Místo o křesťanském učení slyšíme jen o nelásce, zášti a závisti; projednávají se osobní spory jednotlivců — tedy samé věci, jež s náboženstvím nemají vůbec co dělat. Hotový chaos jak v hlavách, tak i v údech — — spory, hádky, všech křesťanů nedůstojná zášť a nenávist jedněch k druhým . . .“ (Viz „Náš směr“, čís. 8., 12, 13.) Dokumentem zůstane obvinění vmetené členy církve československé veřejně ve tvář některým radikálním duchovním: „Jsou bratří, kteří nevěří vůbec v zpřítomnění a přece zpřítomňují — nevěří v Boha-člověka a přece o něm jako takovém mluví. Ba, jsou i takoví, kteří nevěří v život věčný a přece jím svůj lid utěšují. Běda jim, až je lid prohlédne . . .“ („Náš směr“, čís. 8.)[2])

*

Návratem biskupa Gorazda z Ameriky zdála se krise dostupovat vrcholu. Zastánci pravoslaví, seskupeni kolem „Pravoslavného směru“, naléhali na Gorazda,

1) Už počáteční spory o katechismus československý vyvolaly trapný dojem i v nejliberálnějších listech, kde nová církev byla jinak úsilovně fedrována. Tak četli jsme v „Pozoru“, čís. 301, v listopadu 1922: „Vrhá to divné světlo na náboženskou společnost (církve československé) protože to vypadá, jako by se byla utvořila, nevědouc, v co bude věřiti. A přece bys řekl, že prvním krokem k utvoření církve muselo býti pevné stanovení základních pouček věrouky, protože se přece ti lidé museli na jistých základech sejít, protože přece není myslitelno, že se vstupuje do církve jen tak, jako do elektriky, aniž se uvážilo, kudy jede. Jde přece o církev, do které vstupuje každý měsíc několik tisíc věřících — pro boha, na základě jakých myšlenek do ní lidé vstupují, když ani mezi vedoucími hlavami není jasno, co tato církev bude učit? . . .“

2) Obšírně o vnitřní situaci církve československé v té době pojednáno v mém článku v „Našinci“, čís. 60., 1923.

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

aby otevřeně a formálně vystoupil proti „diktátu volnomyšlenkářské záplavy v církvi československé" a lidi dosud věřící vyvedl z této církve „jako místa záhuby" a založil církev samostatnou. Tak jedině prý lze zachrániti aspoň část církve československé i její vlastní poslání. Prvé pohyby a přesuny budou prý sice uváděti v pochybnosti mnohých, kdož nevidí jasně. Na to prý však netřeba dbát.

Nelze si prý mysliti, že poměry v českoslov. církvi vytváří se tak, že řada obcí a duchovních budou se přidržovati dogmatu pravoslavného pod vedením Gorazdovým, druhá toho pak, co jí předepíše Farský, a obě že budou spolu tichomírno žíti. Farský nestrpí takový stát ve státě, církev v církvi. Posavadní suspense nepohodlných duchovních, rozhánění nepohodlných rad starších a dovolávání se státní pomoci vůči nim ukazují cestu, kudy půjde dr. Farský, zvláště až všechny obce budou schváleny a též obě rady diecésní v Čechách a ústřední rada schválením stanou se skutečnými institucemi veřejnoprávními. Potom nastoupí pomocí Ústřední rady a sněmu, na němž bude míti většinu, proti Gorazdovi, jako biskupu moravskému, cestu církevně-instanční, jejíž exekuci bude prováděti stát. Via facti, pouhým neuznáváním jednoho druhým, nemohou oba sobě protichůdné směry v církvi jediné žíti, pouze vlastní jurisdikce dává jednomukaždému záruku, že vlastní jeho směr nebude potřen. Avšak stěží lze míti naději, že směr Gorazdův zvítězí v církvi na váze, to jest na sněmu. Jedině takové vítězství najednou, votum sněmu pro něho, zabezpečilo by jej. Nelze mysliti, že Farský bude vyčkávati, až bude Gorazd postupně dobývati jedné posice za druhou, že dobude tak Ústřední rady a většiny na sněmu a ponenáhlým bojem získá církev. Nelze mysliti, že Farský bude vyčkávati své konečné záhuby. Nezaopatřiti se tedy před počátkem boje vlastní jurisdikcí, znamenalo by tedy pro Gorazda ztratiti vše.

Teprve prý získáním nové právní formy bude lze zří-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

diti nástroj k opětovnému dobytí původní československé církve. Boje prý se netřeba báti, třebas za Farským stojí zatím velká většina. Farský však nezvítězí; zůstane prý za ním nakonec pouze volnomyšlenkářská skupina, povíce polointeligentní. Opravdové duše budou se čím dále, tím více straniti jeho směru, vidouce náboženskou prázdnotu, opravdoví katoličtí duchovní, vidouce rozvrat v jeho stránce, nebudou se již přidávati k němu.

Nutno prý tedy nebojácně udeřit útokem. Gorazd nechť je Gedeonem, kdo se bojí, ať prý zůstane pod diktátem volnomyšlenkářské záplavy. („Pravoslavný směr", čís. 11.)

Situace byla skutečně kritická a vyžadovala neodvratně rozhodného počinu. I mimo církev československou se psalo o historickém okamžiku. Vše čekalo na rozhodnutí biskupa Gorazda, který za daných poměrů stál před alternativou: buď prohlásiti formální roztržku a zahájiti boj o zachránění alespoň části církve československé pro orientaci pravoslavnou — nebo resignovati.

Zklamaný, zdeprimovaný biskup zvolil východisko druhé, hroze se asi nerovného, bratrovražedného boje, jehož výsledky jevily se mu přes všecek zápal vůdčích obhájců pravoslaví — problematickými. Resignace jeho vrhla pronikavé světlo na situaci v moravském táboře, jakož i na dvojí hru, kterou někteří vlivní činitelé olomučtí od podzimního diecésního shromáždění roku 1922 se jménem Gorazdovým hráli.

V Americe vyvolal nedobrovolný krok biskupa Gorazda asi velmi nemilé překvapení. Vždyť se tam věřilo, že všechny zvěsti o nekřesťanském radikalismu církve československé jsou pouhými pomluvami. Nikdo se nenadál, že biskup Gorazd, o němž se psalo v „New Yorském Denníku", že po návratu z Ameriky bude světit tři československé biskupy (Farského, Paříka, Stibora), nejen že nikoho světiti nebude, nýbrž sám bude donucen resignovati na biskupský úřad, a to za tak

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

trapných okolností. Nepříjemným rozčarováním byla resignace Gorazdova hlavně pro protestantskou církev episkopální, která se dožila s církví československou podobného zklamání, jako církev srbská. V moravském táboře, hlavně mezi neinformovaným lidem venkovským, vzbudila resignace Gorazdova veliký rozruch. Ve velmi svízelné situaci se octli hlavní vůdcové olomučtí, kteří program Gorazdův opustili a dílo jeho z největší části rozvrátili — ale při tom se pořád utěšovali nadějí, že biskup po svém návratu, až uvidí nezbytí, přece se jenom z ohledu na celek „přizpůsobí" poměrům a se situací se smíří. Nečekané rozhodnutí roztrpčeného biskupa, kterému sami podkopali půdu pod nohama, přivedlo je úplně do úzkých. Sklíčeni dojmem, jímž působila resignace na veřejnost, i rozruchem v náboženských obcích moravských, lekali se nebezpečných zmatků, které mohly celé hnutí na Moravě ohrozit. Naléháno tedy na resignovavšího biskupa všemožně prosbami ve schůzích 9. a 12. března, aby rozhodnutí své odvolal. Ten však povolití nechtěl. Polekaná diecésní rada, nevědouc, co počíti, svolala posléze na den 28. března diecésní shromáždění do Přerova a požádala biskupa Gorazda, aby tam před zástupci všech náboženských obcí moravských „svůj krok vysvětlil". („Za pravdou", čís. 11.) Tam měl býti na něj podniknut poslední generální útok. Pozváni i důležití činitelé z Čech.

Zatím Gorazd, trvaje nepovolně na své resignaci, uveřejnil list, kterým rozhodnutí své všem bratřím a sestrám na Moravě oznamoval a s nimi se loučil. Prohlašoval, že směr, který se projevil v „Československém katechismu", jakož i celkové poměry směrem oním zaviněné, znemožňují mu zůstati v čele diecése. Za daných okolností nemůže převzíti na sebe spoluodpovědnost za to, s čím nesouhlasí, „neboť běží o samu existenci církve". Katechismus je „založený na osnově mimokřesťanské" a způsobil církvi československé těžké a nenapravitelné škody. Zaujal prý k němu od-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

mítavé stanovisku už v Americe a pak v dopisu, zaslaném diecésnímu shromáždění 23. listopadu. (Obsah toho dopisu ovšem časopis „Za pravdou" úplně zfalšoval — viz čís. 48., II.! Pozn. pis.) Nikdy prý nebyl by se nadál, že by v církvi československé mohlo se státi něco tak dalekosáhlého, obzvláště v moravské diecési. Netajil se bolestným roztrpčením, „že mnozí činitelé moravské diecése v těžké zkoušce, související s událostí katechismovou, neobstáli tak, jak bylo nutno"; tak prý se stalo, „že v ohledu vnitřní konsolidace bylo to, co bylo za celý rok pracně vybudováno, namnoze zbořeno. Místo konsolidace nastal zase původní chaos". Nakonec prosil za odpuštění, jestli někomu ublížil, a odpouštěl všem, kdož jeho práci nedůvěřovali a jej podezřívali, že chce církev československou zaprodati Srbsku. Milerád prý svěřuje další osudy církve do jejich rukou.

Poslední věta loučícího se biskupa poněkud zarážela. Nějak příliš lehce zůstavoval své stádce v rukou radikálních racionalistů, kteří svými sekyrami racionalismu a positivismu dostatečně už ukázali, co s křesťanskou myšlenkou provedou. Biskup Gorazd přece před rokem napsal, že radikální racionalismus, pro který se většina Farského nepokrytě prohlásila, bude neštěstím pro český národ a skončí náboženským suchoparem, pouští a smrtí u cisteren vyschlých. (Viz „Za pravdou", čís. 10., II., str. 67!) A nyní klidně zůstavoval tisíce duší, které přivedl do církve československé na hesla a sliby něčeho jiného, v myšlenkových bludištích „vedení" těchto radikálů.

Zatím blížila se schůze přerovská. Kdo znal situaci, mnoho od ní nečekal. Pět dní před schůzí přinesl „Čes. zápas" (čís. 12.) článek nadepsaný „Vytrváme!", který nevěstil nic dobrého. Vlivný člen pražské diecésní rady profesor Stržínek vyzýval v něm radikální směr, aby na svém postupu setrval důsledně a „bez kompromisu". Obracel se pak výslovně na Gorazda a žádal jej, „aby ponechal církev československou vyvíjeti se tak,

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

jak si toho přeje valná většina příslušníků jejích". Církev československá nebude prý moci trpěti, aby Gorazd i po své resignaci pracoval svým směrem, poněvadž by tím vnášel do církve stálé znepokojování a zneklidňování, které by jen její vývoj brzdilo, jako jej brzdilo dosud. Všecky pokusy s pravoslavím jsou marné.

Mnoho naději na smír a odstranění rozporů to neskýtalo.

Přesto však první zpráva, jež se rozlétla tiskem z přerovské schůze, hlásala, že biskup Gorazd resignaci odvolal a roztržka v církvi československé zažehnána. Překvapovalo to v prvním okamžiku, ale znělo to příliš neuvěřitelně. V denním tisku objevila se spousta nejrůznějších kombinací. Záhy se však ukázalo, že vše spočívá na stranických a z největší části úplně nepravdivých informacích. Gorazd sice resignaci odvolal, ale propast mezi rozštěpenými bratřími zůstala nepřeklenuta a bezradná situace se ještě více zauzlila. Zatím co olomucký časopis „Za pravdou" v prvním čísle po schůzi přerovské z lásky k pravdě mlčel, pražský „Český zápas", podrážděný nepravdivými zprávami, zřejmě proti dru Farskému zahrocenými (hlavně nehorázností „Večerníku Práva lidu", který psal, že Farský se podrobil Gorazdovi), prozradil nejednu podrobnost, která situaci dostatečně osvětlila. („Český zápas, čís. 14.)

Diecésního shromáždění v Přerově zúčastnili se delegáti náboženských obcí moravských, přidělenec srbského vyslanectví v Praze pan Crvčanin, členové diecésní rady pražské dr. Farský, Kalous a Stržínek, za diecésní radu východočeskou zvolený biskup Pařík. Též mnoho příslušníků moravské diecése mimo delegáty dostavilo se na důležitou schůzi. (Dle všeho byli to z největší části přívrženci Gorazdovi, kteří nepřichvátali do Přerova bez důvodu.) Ústřední rada zaslala písemný projev, podepsaný zúčastněnými zástupci všech diecésí československých, ve kterém prohlašovala, že nepřipustí roztržku v organisaci církve českosloven-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016
ské, jednání pak se srbskou církví že považuje za skončené.

Toto prohlášení bylo velmi deprimujícím úvodem. Jednání na schůzi bylo rušné a pohnuté.

Dalo se předvídat, že biskup Gorazd vystupňuje sklíčenost moravských delegátů, lekajících se ostudy a rozvratu celého hnutí na Moravě, do nejvyšší míry. Stalo se tak. Mluvil půl třetí hodiny, rozebíraje všechny hříchy českého radikálního směru i přítomného dra Farského. Známým způsobem obšírně vysvětlil, proč nemůže převzíti odpovědnost za další vývoj církve čsl. i ve své diecési, která ho tak hořce zklamala. Osobní tragika hlavního pracovníka, kterého vlastní bratří donucují k ústupu od díla, k němuž hlavní základy kladl, jakož i poukaz, že resignace prvního biskupa bude míti osudné následky i mezicírkevní, působily mohutně. Byv tázán, za jakých předpokladů by setrval, odpověděl, že by to bylo možno, kdyby obcím, jež chtějí se přidržet jeho směru, bylo dovoleno utvořit autonomní jednotky ve věcech věroučných v rámci organisace celocírkevní. Prohlásil však, že nedoufá ve splnitelnost těchto předpokladů. Dr. Farský, který mluvil už za vzrušené nálady a nemohl pro krátkost času odpověděti na všechny výtky Gorazdovy, mohl se přesvědčiti, že diecésní shromáždění, které 23. listopadu hlasovalo pro něj, tentokráte pod zdrcujícím tlakem situace a nepovolnosti Gorazdovy bude jednat aspoň většinou svou jinak. Dle „Českého zápasu" obhájil prý sice své stanovisko a dostalo se mu též na různých místech potlesku. Ale po jeho řeči došlo k výbuchu. Slova se ujal učitel Brosman z Konice, který vášniplně obvinil vývody dra Farského z nepravdy. „Český zápas" psal, že nejvíce zaráželo, „že této vášniplné a povrchní kritice tleskal i biskup Gorazd". Nebylo divu, že dr. Farský schůzi opustil a odpoledním vlakem vrátil se do Prahy. Kalous a Pařík postavili se neohroženě za dra Farského a varovali důrazně před trháním jednoty církve československé a bludičkou

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

pravoslaví. Debata byla stále rušnější, a ačkoliv nebyla ještě u konce, přečtena resoluce, jak ji sestavil biskup Gorazd, ve které bylo mimo jiné obsaženo celé nicejsko-cařihradské vyznání víry, suspendovány některé paragrafy ústavy církve československé. Přes všechno usilování známých olomuckých radikálních činitelů, kteří se octli se svou obojakostí v bezradné situaci, biskup Gorazd neústupně trval na alternativě: buď se resoluce odhlasuje — nebo trvá neoblomně na své resignaci. Marné byly sklíčené poukazy, že o tak obsáhlé a důležité resoluci nelze jen tak bez souhlasu členských schůzí v obcích hlasovati, marně volal profesor Paul z Holešova, „že přijetí této resoluce znamenalo by rozchod v církvi". Nadarmo pokoušel se i profesor Spisar umírniti podrážděného biskupa. Poukazoval na spory mezi svatým Petrem a Pavlem v počátcích křesťanství a tvrdil, že střední cesta se musí najít. Obrátiv se pak ke Gorazdovi, žádal jej, aby zůstal a uznal, že je nutno pracovati k dohodě v názorech. Je-li náboženství k tomu, aby slučovalo lidstvo, pak nutno ukázat v církvi československé, že dovede sloučit v první řadě příslušníky téhož národa. Zášť prý už zkazila mnohé dobré dílo u nás. „Zůstaň teď a neutíkej, aby se neřeklo, že jsi odešel, když byla práce těžká!" I profesor Hrdlička marně snažil se chlácholit na obě strany. Ani poukaz delegáta Boháče z Brna, že na rozhodnutí bratra Gorazda čekají statisíce příslušníků církve československé, nepůsobil.

Biskup Gorazd prohlásil na všechny výzvy, „že společná práce není možná, ať se zvolí nový biskup, on že v práci další nebude nikterak překážet". Poslední ujal se slova brněnský delegát Haňávka, který tvrdil, že bratří z Čech jsou ochotni sleviti (?), ať prý sleví i Gorazd. Hned pak navrhl krátkou kompromisní resoluci, která byla jednomyslně přijata, avšak i potom biskup Gorazd trval neústupně na přijetí své resoluce, ač byl již „vášnivě interpelován a vyzýván muži i ženami, aby setrval". „Zatím" — píše „Český zápas", číslo 14. —

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

„odjížděly již vlaky z Přerova o 17 hodinách 30 minutách a mnozí účastníci schůze se vzdálili. I bylo rozhodnuto, dáti dle jmen hlasovati o první resoluci (Gorazdově), která byla většinou hlasujících přijata, a bratr Gorazd odvolal svou resignaci." Oznámil prý, že chce tedy nadále zůstati v čele moravské diecése a pracovati svým pravoslavným směrem dále.

K tomu prohlásil „Český zápas" úsečně, že situace je jasná. Gorazd, chtěje pracovati směrem pravoslavným, chce vlastně organisovati rozkol a „organisováním podobných rozkolů staví se bratr Pavlík sám mimo naše řady . . ."

Přerovským usnešením nebyla roztržka v církvi československé odstraněna, nýbrž zvětšena a zkomplikována.

Biskup Gorazd ve svém pastýřském listě po schůzi přerovské (vydaném dne 29. března) postavil se nepokrytě proti směru Farského. Psal: „Jest na velikém omylu, domnívá-li se kdo, že národ náš bude spasen filosofickými, na rozumu založenými názory na Boha a že nositelkou této spásy může se státi etická společnost, která si dá jméno církve." Usnesením diecésního shromáždění v Přerově učiněn prý „pokus rozřešiti vnitřní krisi" tím způsobem, že pravoslavně-křesťanskému směru dává se možnost samostatné práce.

Že to byl pouhý pokus a to problematický, ukázalo se velmi záhy. Nejvyšší orgán církve československé vydal v „Českém zápasu", č. 16. toto úřední oznámení:

„Ústřední rada církve československé měla ve čtvrtek 12. dubna v Praze schůzi za účasti zástupců všech čtyř diecésí. Jednáno bylo o vyřešení krise, povstalé vyjednáváním s pravoslavnou církví srbskou. Konečný výsledek jednání byl, že návrh biskupa Gorazda z Olomouce, aby obce tak zvaného směru pravoslavného mohly v rámci církve utvořiti autonomní celek s odliš-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

nou ústavou a správou, byl většinou hlasů zamítnut. Tím ponecháno pravoslavnému směru na vůli organisovati se samostatně mimo církev československou, a vyhověno snahám, které projevily se na diecésním shromáždění moravských delegátů v Přerově 28. března přijetím resoluce, v níž prohlášeny byly za suspendované (zrušené) některé články církevní ústavy, zaručující nedílnou jednotu. V tomto bodu Ústřední rada nemohla vzíti na vědomí zmíněného usnesení, protože vymyká se z rámce jednoty celocírkevní, a rozhodnuto umožniti směru pravoslavnému úplnou samostatnost i v ohledu organisačním, nezávisle na církvi československé."

XI.

Rozkol v rozkolu. Gorazdův obdoj proti Ústřední radě. Suspense radikální redakční rady listu „Za pravdou". Diecésní list moravsko-slezský contra oficielní vedení církve československé. Pozoruhodný projev moravského radikálního pracovníka Růžičky proti Gorazdovi. Gorazdovy pokusy o reorganisaci moravského táboru na základě pravoslavné orientace. Úspěchy mezi moravskými československými duchovními. Odtržení Slezska a pohraničních náboženských obcí moravských. Nová diecése slezská proti Gorazdovi. Přestoupení českých zastánců pravoslaví do pravoslavné obce pražské. Resignace zvoleného biskupa východočeské diecése Paříka a jeho projev proti radikálnímu vedení. Organisace odboje proti Gorazdovi v náboženských obcích moravských.

Prohlášením tímto dala Ústřední rada pražská biskupu Gorazdovi oficielně na srozuměnou, aby z církve československé vystoupil i se svými přívrženci, nemíní-li se radikálnímu směru podrobiti. Zákaz pravoslavné orientace v rámci církve československé byl v rozporu se svobodou svědomí, jak ji až do té doby chápal radikální směr. Gorazdovi běželo o to, aby oběma směrům umožněno bylo v církvi československé vedle sebe samostatně se rozvíjet a žádal tudíž resoluci pře-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

rovského sjezdu, zatímní suspensi několika článků církevní ústavy, které tomuto řešení překážely, než by možnost existence obou směrů byla v ústavě zákonným způsobem stanovena. Zamítnutím této žádosti Ústřední radou 12. dubna 1923 byl osud pravoslavně orientované skupiny v církvi československé zpečetěn. Biskup Gorazd se však ani tentokráte k formálnímu prohlášeni roztržky neodhodlal. Rozhodnutí Ústřední rady se nepodrobil, od svého pravoslavného programu neupustil a ačkoli byl v oficielním „Českém zápase" opětovně důrazně upozorněn, že svou další prací veřejně organisuje rozkol a staví se mimo církev československou, přece formálně z toho důsledků nevyvodil.

Moravský list církve československé „Za pravdou", jehož se biskup Gorazd opět v dubnu 1923 zmocnil,[1]) suspendovav radikálně orientovanou redakční radu, přinesl po rozhodnutí Ústřední rady toto prohlášení:

„Ústřední rada jednala 12. dubna o resoluci přerovské a většinou hlasů se usnesla nevzíti ji na vědomí a neponechati pravoslavnému směru možnost samostatného života v církvi. Naopak Ústřední rada většinou hlasů dala br. bis. Gorazdovi pokyn, aby, chce-li setrvati při svém směru — vystoupil se stejně smýšlejícími z církve československé. Vlivní činitelé církve československé na Moravě a též ti, kteří pravoslavně smýšlejí, jsou však toho názoru, že při tak důležitém rozhodnutí nesmí se jednat ukvapeně a že rozhodně nutno učinit pokus samostatného postupu Moravy tak, aby jiné diecése nezasahovaly do vývoje Moravy, a Morava aby nezasahovala do diecésí jiných. Proto též bratr biskup Gorazd chce tento pokus podniknout, aby si nemusil vyčítat, že nevyčerpal všech možností." Zůstane však prý věren pravoslavnému směru, „ať se věci po stránce organisační vyvinou jakkoliv".

Tato motivace rozhodnutí biskupova nejevila se

[1]) Podrobnosti o tomto druhém převratu v Olomouci viz v „Českém zápasu", čís. 16., „Za pravdou", čís. 17. a v mém článku v „Našinci" ze dne 10. května 1923.

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

upřímnou. Bylo velmi pochybno, že by byl někdo z vůdčích činitelů moravského pravoslavného směru po tom, co se událo, opravdu věřil v úspěch nových pokusů o samostatný pokus Moravy a možnost klidného soužití protichůdných směrů v rámci jedné církve. Spíše se zdálo, že běží o poslední rozhodující pokus pod formálním ještě rámcem jednoty zachránit z díla Gorazdova, co se zachránit dalo, a upevnit aspoň z části pravoslavné posice v desorientované diecési moravské, prve než dojde k neodvratné roztržce nebo pokud oficielní vedení nenastoupí proti Gorazdovu směru cestu církevně instanční. Pravoslavný směr na Moravě utrpěl však za pobytu biskupa Gorazda v Americe mnohem větší otřesy, než se původně zdálo. Biskup Gorazd se o tom záhy bolestně přesvědčil. Situaci ve vlivných laických kruzích moravských osvětlil článek uherskobrodského československého učitele a horlivého pracovníka radikálního Růžičky)v „Českém zápasu (ze dne 4. května 1923). Pisatel reagoval na pastýřský list, kterým biskup Gorazd oznámil odvolání své resignace a usnesení přerovské schůze. Bratr vladyka Gorazd prý se ohromně mýlí, domnívá-li se, že pokrokoví lidé v církvi československé dají si vzíti svobodu svědomí, která je prvním článkem církve československé, jejíž ústavu, vládou přijatou, nebyl nikdo v Přerově oprávněn suspendovati, ani co na ní měniti.“ „My také“ — pravil pisatel — „žádných změn v Přerově usnesených neuznáváme.“ Krisi zavinil prý Gorazd sám svou pravoslavnou agitací, která směřovala jen k záhubě. Pravoslavná církev je méně reformovaná, než římská a je vůbec vývoje neschopna.

„Že bratr biskup Gorazd za tříměsíčního pobytu v Srbsku se přeorientoval z krajní levice na krajní pravici (v prostředí mu naprosto neznámém), jak to napsal jednomu bratrovi do Prahy, že se stal mnichem a odpřisáhl pravoslavnou věrouku, mravouku a discipli-

[1]) Totoho vlivného pracovníka radikálního odepřel svého času biskup Dosítej vysvětiti na kněze.

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

nu, to my mu konečně za zlé nemáme, to je věcí jeho svědomí, ale nám to vnucovat nesmí. My držíme se jeho původních směrnic, které jsme na sněmu dne 8. ledna roku 1921 odhlasovali a přijali, za kterými tehdy jejich tvůrce bratr Pavlík stál, a my tím tedy jednotu v církvi zachováváme, a chceme zachovat! Tuto jednotu však rozrazil on sám, změniv své názory."

Za pravoslavím Gorazdovým však prý Morava nepůjde. „Chceme jíti cestou svou — my nebudeme nikdy pravoslavnými..."

„Konečně — pravil pisatel dále — hlasování v Přerově nepodalo pravého obrazu smýšlení náboženského lidu čsl. na Moravě. To spíše podalo obraz smýšlení kněžstva, které od doby zavládnutí pravoslaví na Moravě proti zásadám církve čsl., víc a více laiky od jednání o akutních otázkách vzdalovalo a předkládalo nám hotové věci ku přijmutí. Tak tomu bylo i tentokráte v Přerově. Přítomný delegát bratr H. řekl, že jemu vše připadalo jako teror: „Buď přijmete můj směr pravoslavný, nebo se vzdám!"

Že kněží naši moravští budou pro pravoslavný směr hlasovati, věděli jsme předem, my se tomu též nedivíme, oni žili kdysi v blahobytu, byli to nadlidé, a k tomu všemu jsou nyní morálně zavázáni. Ví to i bratr biskup, ale naše veřejnost to dosud neví, prozradilo se to loňského roku na sjezdu diecésí v Pardubicích, že bratr Ž. dostal peníze ze Srbska, aby je rozdělil mezi kněze pravoslavně orientované. —

Chce-li prý biskup Gorazd — psal Růžička dále — přesvědčiti se o pravém smýšlení lidu na Moravě, nechť nechá bez nátlaku provésti plebiscit. Nynější práce Gorazdova po přerovské schůzi je „vyloženě podkopná činnost proti činnosti sjednocovací".

Prohlašuje-li prý Gorazd ve svém listě po přerovské schůzi, že působením pravoslavného směru nastane v církvi československé nový život „plný vyšší pravdy, krásy, radosti a lásky", pak prý k tomu nutno poznamenati, že nadšení v obcích církve československé by-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

lo, „pokud nepřišlo pravoslaví, ale toto nadšení zmizelo ihned i s pravdou, krásou, radostí a láskou a nastaly nekřesťanské štvanice".

Článek končil konstatováním, že nezbytně nutno, aby se oba směry rozešly.

*

Biskup Gorazd nedbal na hlasy, volající po plebiscitu a rozvíjel horečnou činnost, aby posice pravoslaví na Moravě upevnil. Narážel však na veliké obtíže. Laická inteligence a hlavně polointeligence, která se kdysi houfně dala zapisovat do církve československé, byla v ohromné většině daleko vzdálena víry v pravoslavná dogmata a mentalitou povrchního, anorganického radikalismu zatíženo bylo už celé prostředí církve československé i na Moravě. I mezi venkovským lidem, zapsaným do církve československé, byla positivní víra křesťanská rozkladným působením planého radikálčení z největší části zviklána a podvrácena. A to byl lid, který ze značné části u nás na Moravě s věřícím srdcem vstupoval do nové církve. Lehce se kdysi všechna nevěra kladla za vinu katolické církvi, lehce se před třemi lety na agitačních schůzích církve československé zesměšňovala všechna dogmata křesťanské víry. Byly to laciné úspěchy, kdy apoštolé církve československé krátkozrace bili do všeho, kdy lecjaký planý mluvka v póse náboženského reformátora rouhavě, cynicky karikoval věroučné základy positivního křesťanství a viklal i samým úhelným kamenem — ale tentokráte zatínalo se sekyrami zabijácké kritiky za potlesk ulice nejednou do hlavních kořenů víry a podvracela se positivní křesťanská víra v lidu v samých základech. Biskup Gorazd poznal, co vzešlo ze setby, od níž si sám kdysi tolik sliboval . . .

Určité úspěchy, jichž dosáhl Gorazd mezi československými duchovními na Moravě, vítězství jeho směru za rozháraných poměrů mnoho nenapomáhaly.

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

Časopis diecése Gorazdovy „Za pravdou“ přinesl v 21. čísle tuto zprávu:

Dotazníkem, zaslaným všem činným duchovním se zjistilo: Všechno duchovenstvo stojí za bratrem biskupem Gorazdem. Souhlasí až na jednoho s jeho směrem cyrilometodějským, československy-pravoslavným.

Jaký význam měl tento úspěch, nejlépe ilustrovalo „Zasláno“ z Moravy, které hned nato se objevilo v „Č. zápasu“, čís. 23.

„V 21. čís. „Za pravdou“ je tučným písmem vytištěno provolání (až na jednoho) duchovních diecése moravsko-slezské (nikoliv pouze moravské — red. „Čes. záp.“), kteří všichni souhlasí s postupem a směrem br. biskupa Gorazda. Tím tedy je asi řečeno, že celá Morava odtrhne se od Ústřední rady a bude postupovat samostatně. Však nikdo netáže se nás, skutečně pokrokově československy věřících, zda i my do jednoho budeme s tím souhlasiti? A kdyby se i ten navrhnutý plebiscit provedl, kolik bratří a sester by zůstalo bez církevní příslušnosti, kolik nerozhodných by, žel Bohu, odešlo zpět do římské církve, a kolik, dosud nerozhodnuvších se, rázem by se rozhodlo pro setrvání v Římě vůbec?“

Redakce „Českého zápasu“ otiskla to s nadpisem „Ne naše vina“.

Redakční oprava, že běží o kněžstvo diecése moravské, nikoliv moravsko-slezské, nepřipojena neprávem. Diecése slezská, utvořená z náboženských obcí slezských a „pohraniční Moravy“, Gorazda úplně opustila. Orgán slezské diecése „Palcát“, tlumočil to nepokrytě v čísle 23. a 24. Všechno jednání s pravoslavím je prý věcí odbytou. „Jdeme dále svojí cestou. Má-li předem někdo nějaké závazky, pak ať si to vyrovná soukromě sám...“

*

Mezitím „pravoslavní oposičníci“ v Čechách, rozmrzeni váhavostí Gorazdovou, vystoupili formálně z cír-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

kve československé a vstoupili do pravoslavné pražské obce české. „Pravoslavný směr“, který se proměnil v list „pro šíření pravoslaví v národě československém“, přinesl v čísle 18. a 19. zprávu, že „několik set rodin v Táboře vstoupilo v českou pravoslavnou obec a tím provedlo reálné, skutečné spojení s pravoslavným světem slovanským“. Nemohli prý se uspokojit ani v církvi československé ani v protestantské, „kdyžtě obě upadly pod vlivem doktrinalismu realistického v racionalism a nenáboženské pokusnictvo“. A našli prý v obci pravoslavné „skutečnou církev s dary a milostmi Kristovými a nikoliv šajku (sebranku) debatérů a provokatérů, v jakou zvrhlo se oficiálně-popřevratové pseudo-reformnictvo.“

*

Značnou pozornost vzbudilo prohlášení biskupského administrátora východočeské diecése, R. Paříka (v listu „Za pravdou“ dne 27. května 1923), v němž známý český pracovník radikálního směru odvolal svůj podpis na schválení katechismu, odmítl definitivní volbu za biskupa a prohlásil, že radikální směr zašel nedomyšleně daleko a nese odpovědnost za neutěšenou situaci církve československé. Než ani tento pozoruhodný projev nevyvolal pronikavější odezvy ve prospěch směru Gorazdova.

*

Kuriosní situace Gorazdova směru počala se záhy zauzlovat přímým odbojem, který propukl v moravské diecési. Hlavní akce vyšla z Kroměřížska. Nebeželo však pouze o Kroměříž, nýbrž i o náboženské obce venkovské v okolí, které se postavily za radu starších v Kroměříži. Odboj nabyl povážlivého rázu, když i list „Za pravdou“, který jinak o kvašení v diecési moravské z pochopitelných důvodů mlčel, přinesl v 29. čísle

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

tuto výzvu: „Náboženská obec církve československé v Litovli nesouhlasí s kroměřížskou resolucí . . . Žádá tudíž všechny náboženské obce na Moravě, aby se neztotožňovaly s touto akcí, jejímž výsledkem by bylo rozštěpení našich náboženských obcí a definitivní resignace bratra biskupa Gorazda.

Byl to vrchol tragiky, že Kroměřížsko, kde biskup Gorazd církev československou založil a zorganisoval, zahájilo odboj proti němu a vpadlo mu v týl.

XII.

Poslední pokus o odstranění bezhlavé rozhárannosti na Moravě. Schůze moravských rad starších v Přerově 15. srpna 1923. Nepovolnost Gorazdova. Nemožnost sjednocení. Sensační žádost východočeské diecése o vysvěcení nástupce Paříkova Procházky v Srbsku. Povšechná kritika myšlenkového vývoje církve československé a katechismu Farského a Kalousova zvlášť. Úsudky nekatolických církví. Diskuse mezi oběma směry o základních otázkách křesťanských za neudržitelné situace.

Mezitím, co vnitřní poměry v diecési moravské se stále neutěšeněji komplikovaly a celou československou církev před veřejností kompromitovaly, objevil se návrh na zvolení komise, která by připravila jakousi kompromisní koncepci společné věrouky, jež by mohla býti střední cestou mezi oběma směry a byla by příštím valným sjezdem přijata jako závazná pro celou církev. Byl to poslední pokus o odstranění bezradné rozhárannosti a krajní už nervosity i urovnání neudržitelných poměrů. Dne 15. srpna svolána bez Gorazda a za zády Gorazdovými schůze moravských rad starších do Přerova. Na schůzi usnešeno poslati všem diecésním radám žádost, aby bezodkladně zřízena byla věroučná komise, jež by prozkoumala směrnice biskupů Gorazda a Farského a „utvořila konečně směrnici jednu, vyhovující celé církvi československé"; komisí touto měly býti „neodkladně řešeny také otázky věroučné pro

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

příští sněm a připraveno učivo pro vydání jednotné náboženské učebnice školské“ (i po té stránce panovala totiž pestrá různost). Dále žádáno, aby církevní časopisy vedeny byly diecésními radami, respektive redakčním kruhem, dosazeným diecésní radou (což namířeno proti Gorazdovu listu „Za pravdou“). Posléze vyzván biskup Gorazd, aby spolupůsobil, aby všichni zvolení biskupové československé církve byli v brzku vysvěceni.

Avšak i tento pokus o urovnání poměrů ztroskotal. Biskup Gorazd prohlásil, že trvá nepovolně na svém pravoslaví a postavil se úplně odmítavě k požadavkům přerovské schůze. Ve svém článku „Mé stanovisko k usnesení přerovské schůze rad starších“ („Za pravdou“, čís. 37., 38.), konstatoval:

„Mezi těmito dvěma směry, jak se uvnitř církve československé dosud již vyhranily, není možna myšlenková dohoda; není možno, aby byla nalezena nějaká nová střední cesta. Rozpory jsou zde v nazírání na Boha, církev, věčný život a jiné náboženské otázky tak veliké, že nelze mysliti na střední cestu, aniž by ten neb onen směr nebyl nucen činiti tak veliké ústupky, že by to znamenalo popření vlastních základních zásad, odezíraje již od otázky kompetence (oprávněnosti), která je též velmi důležitá. Mimo to hledání nové střední cesty neznamenalo by nic jiného, než tápání a experimentování (pokusnictví), které by krisi církevní stále prodlužovalo a prohlubovalo.“

Krisi v církvi československé lze dle Gorazda odstranit jen za cenu hlavy Farského a všech radikálních pracovníků. Psalť: „Krise tato nemůže býti odstraněna žádnou komisí, nýbrž jedině veřejným odvoláním, jak „Československého katechismu“, tak všech projevů ve prospěch jeho učiněných, zvláště pak odvoláním článku „Index“, uveřejněného v „Českém zápase“, čís. 42., roku 1922, jakož i prohlášením, že representanti (představitelé) církve uznávají a upřímně litují všech těch osudných chyb, kterých bylo se dopouštěno vydáním a

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

schvalováním katechismu, jakož i vším ostatním, co po tom následovalo. K odstranění krise bylo by dále nutno, aby byla dána záruka, že chyby tohoto rázu nebudou se opakovati. Takovou zárukou by bylo, kdyby všichni, kdož krisi způsobili nebo v ní pro nešťastnou publikaci se angažovali, zmizeli s odpovědných míst, která v církvi zaujímají a kdyby se zavázali, že konsolidační práci nebudou rušiti. Vím, že by to znamenalo velmi bolestný řez pro ně i pro církev, uváží-li se význam jejich v církvi, ale jiným způsobem nikdy v žádné společnosti krise se neřešívá. Teprve kdyby tato záruka byla dána, bylo by lze doufati, že komise za určitých podmínek mohla by s úspěchem pracovat. Takové záruky však církev sotva bude schopna, soudě dle vývoje událostí."

Dále prohlásil Gorazd, že neuznává kompetence nového sněmu církve československé v otázkách věrouč ných, jako jí neuznal u valného sjezdu prvního. Náboženské obce nebyly prý dosud seznámeny s dosahem věroučných problémů, naopak udržovány jsou stále ve věroučné mlhavosti.

Má prý však ještě jiný důvod. Trvá na ujednání s církví srbskou, dle něhož církev československá je věroučně vázána na usnesení všeobecných sněmů církevních. Církev československá může býti jen autokefální církví částečnou, která nemá na svých partikulárních sněmech žádné kompetence ve věcech věroučných; tím méně může nějakou novou československou věrouku sestavovat a suverenně odhlasovat.

Pokud se týká vedení listu „Za pravdou", nemá prý nic proti tomu, aby byl řízen diecésní radou, respektive redakčním kruhem, „jestliže diecésní rada, respektive redakční kruh, postaví se otevřeně a důsledně na stanovisko pravoslavné ve smyslu usnesení valných sjezdů církve naší, bez jakýchkoli mentálních reservací (záludných výhrad). Jsem si však vědom — pravil dále — že naše prostředí jest už příliš zrevolucionováno, proti pravoslaví poštváno a diletantismem zatíženo,

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

než aby se to mohlo státi bez velkých obtíží. — Také bratrská solidarita s ostatními listy je za stejného předpokladu možna. Zachovávati však solidaritu s patrným diletantismem a neloyalitou, jest věc nemožná při sebe upřímnějším bratrství. Chtít bratrstvím překlenout zásadní rozpory v jedné církevní organisaci tak, aby místo vyhraněných zásad byla postavena mlhavost a nastoleno experimentování, jest věc odsouzená již předem k neúspěchu."

Vzhledem k poslednímu požadavku, aby umožnil vysvěcení ostatních biskupů církve československé, prohlásil, že nového biskupa vysvětit nemůže, ježto mu to v té formě, jak si to žadatelé představují, nedovolují příslušná pravidla církve pravoslavné. Nezbývá prý, „než aby církev českoslov. vyžádala si pro druhého biskupa svěcení opět od některé z autokefalních církví, při čemž tato církev bude míti ovšem rozhodující ingerenci na celý akt, jakož i na předcházející kánonický proces".

Avšak o příznivém výsledku žádosti, kterou v té věci zaslala prý už východočeská diecése Archijerejskému Saboru církve srbské, vážně pochybuje.[1])

Po tomto prohlášení Gorazdově bylo i největším optimistům patrno, že na vzájemnou dohodu kompromisem naprosto nelze pomýšleti.

*

[1]) Východočeská diecése žádala srbskou církev, aby vysvětila zvoleného biskupa G. Procházku. Gorazd měl to podporovat. Tento počin východočeské diecése vyvolal veliký podiv. Už rok se v radikálním táboře českém bouřilo proti pravoslaví, jež prohlašováno za chomout, myšlenkovou kazajku, otrocké jařmo atd. Oficielní vedení církve československé známým způsobem porušilo smlouvu s církví srbskou, vyhnalo biskupa Dositeje z Moravy a postavilo se proti pravoslavné orientaci Gorazdově. Církev srbská prohlásila přípisem synodu ze dne 26. února 1923 (uveřejněném v časopise „Za pravdou", čís. 43., 1923), že nemůže vysvětiti zvolených biskupských kandidátů obou diecésí českých (dra Farského a Paříka). A po všem tom obrátila se východočeská diecése na církev srbskou, církev (dle oficielního „Českého zápasu") „trvající na nemožných dogmatech a obřadnostech", aby jí vysvětila nového biskupského kandidáta Procházku, zvoleného po resignovavším Paříkovi.

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

Už na sklonku roku 1922 bylo lze konstatovati, že církev československá skončila se svou „novou formulací křesťanství" nemohoucně ve vlnách nevěreckého volnomyšlenkářství. Až na nepatrnou frakci pravoslavnou, která roku 1923 z církve československé vykázána, zabředlo vše do myšlenkových mělčin anorganického rozkladného náboženského radikalismu.

Snilo se o překlenutí nepochopené propasti mezi positivní křesťanskou vírou a moderní náboženskou skepsí a nevěrou. A zatím, co se překotně provedlo za tři leta, neznačilo nic jiného — než skok do oné propasti. Po dokonání nešťastného, nedomyšleného, sebevražedného podniku zmizela víra — a propast zůstala propastí. Malověrné duše domnívaly se, že zachrání loď, vrhnou-li do rozbouřeného moře stěžeň, plachty, lanoví a přítěž. O překot házeno jedno za druhým do rozkacených vln, až zbyl z lodi — ubohý vrak, zůstavený na pospas rozbouřené zátopě.

Tři leta se reformovalo. Tři leta pracovala kladiva reformátorů pod klenbami katedrály věrouky křesťanské. Reformátoři, opojeni potleskem v řadách nevěrců, bušili bezhlavě do všeho. Nechávalo se „opadat vše, co uschlo a nepřináší žádného podnětu a žádné mízy", jak k tomu vyzýval na prvním sněmu 8. ledna roku 1921 radikální vůdce moravského táboru Pavlík (později ovšem jinak orientovaný biskup Gorazd). Očišťovala se dle Pavlíkova hesla křesťanská myšlenka od „těžkého balastu ztrnulých formulí, pocházejících z mentality určitých národů, hlavně řeckého, římského a východních". Osekával se strom křesťanství sekyrami nacionalismu. Reformovalo se, operovalo se.

K jakým koncům však záhy se dospělo s touto „kritickou revisí a novou klasifikací všech pojmů křesťanské myšlenky" po strmém srázu racionalistického evolucionismu a dějinného relativismu, ukázal pověstný československý katechismus, nad nímž v radostný jásot propukla bezvěrecká „Volná myšlenka".

Spisek tento je kuriosní raritou v náboženské litera-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

tuře XX. století.[1]) Poukazuje úplnou kapitulaci před náboženský negativním racionalismem a bezradný bankrot křesťanských zásad v nové církvi. Křesťanství tu v hlavních kořenech podťato.[2]) Ústřední princip křesťanský úplně zlomen. Ztotožněním Božstva s přírodní zákonností, pantheistickým pojetím „Boha", spjatého podstatně s vesmírem, opuštěna v základě linie křesťanského theismu a vkročeno na půdu mimokřesťanského všebožství, jež je hrobem veškerého positivního náboženství. Na této základně se veškeré positivní křesťanství hroutí a rozpadá, pojmy pak z křesťanství vzaté dostávají mimokřesťanský smysl. Není divu, že v tomto křesťanství Farského zmizelo všechno, co je vlastně podstatou křesťanství, že škrtnuty všechny transcendentní, nadsvětné, nadpřirozené hodnoty a místo nich dosazeny hodnoty jiné — nekřesťanské a nenáboženské. Je to křesťanství bez osobního Boha Tvůrce, Pána a Vládce blažené věčnosti, bez Zjevení, bez absolutního díla vykoupení z hříchu, bez života věčného.

Popřena nejsvětější Trojice, Božství Kristovo, Božství Ducha svatého, Božský pramen poznání zjeveného náboženství, nadpřirozené dílo Kristovo, nadpřirozené ospravedlnění, milost, nadpřirozená hodnota svátostí, poslední soud, věčná odplata i trest. Všecek zásvětný,

[1]) Viz obšírnou kritiku dra J. Hromádky, profesora systematické bohovědy na evangelické Husově fakultě v „Českobratrských hlasech" (číslo 36., 37., 39., roč. X.). Zdrcující odsouzení československého katechismu jedním z nejschopnějších theologů českobratrských, vyvolalo v české veřejnosti značnou pozornost. (Viz o tom můj článek v „Našinci", čís. 27., roku 1923.) Neméně drtivě odsoudil katechismus československý dr. Kopal-Stěhule, docent Husovy fakulty (přestoupil později k pravoslaví a docentury se vzdal) ve spisku „Náboženství aneb občanská nauka". (U Haase, Praha 1923.) S katolického stanoviska precisně zhodnotil katechismus církve československé dr. J. Konečný, profesor bohosloví v Hradci Králové ve spisku „Československý katechismus — rozklad křesťanství". (Časových úvah svazek 283.)

[2]) „Katechismus je směsí pantheismu, positivismu, historismu a symbolismu. Pouze křesťanský princip je zlomen a umlčen." Hromádka, „Českobratrské listy", čís. 37.

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016
nadpřirozený původ, obsah a cíl křesťanství vymýcen.

Člověk je přirozenou bytostí vládnoucí přirozenou mravností. Jediným pramenem poznání Boha je rozum. Co však je Bůh, zůstává nejasným. Rozumem jej poznat nelze a zjevení neexistuje. Jakési poznání o Bohu jako ustanoviteli mravního zákona přinesli proroci lidstva (Mojžíš, Sokrates, Mohamed, Zarathustra, Budha, Konfuce) a z nich dosud nejlíp „Ježíš". Ale i jeho poznání je přirozené a nedokonalé. „Nových proroků je zapotřebí lidstvu, protože předeští proroci celé pravdy boží nezjevili", praví katechismus (str. 12). Proto i naši čeští myslitelé a národní buditelé „přičinili" dodatky k evangeliu Kristovu, na příklad bránit dobrých a nevinně utlačovaných, podávání zákona Božího dětem jazykem mateřským, „Svoji k svému a vždy dle pravdy", „V práci a vědění je naše spasení" atd. K této nehorázznosti napsal český bratr dr. Kopal-Stěhule: [1]) „Farský zapomněl připomenout, že také Masaryk „přičinil" k Evangeliu Kristovu svým heslem: „Nebát se a nekrást," jakož i Tomek svým: „Aby nás Pán Bůh při dobrém rozumu zachovati ráčil".

Náboženstvím získáváme dále poznání mravního, nikoli však spasných darů nadpřirozených. I účel bohoslužby je čistě přirozený. A k tomu všemu stěžejní zásada úplné, ničím neomezené svobody svědomí, která otevírá širokou bránu myšlenkové anarchii a rozplizlosti, mravní neodpovědnosti a libovůli myslit si pod náboženstvím cokoli a vpravovat do křesťanských pojmů nejrozmanitější zvrácenosti a zmatenosti!

Náboženství takto pojaté není žádným náboženstvím a nejméně už křesťanstvím, neboť všechny hodnoty náboženské a specielně křesťanské pustoší a veškeru životní náboženskou sílu ničí.

Toto „náboženství" náboženské učebné knihy oficielní církve československé podvrací všechny pilíře positivního křesťanství a nejvyšší statky víry a mravnosti vydává v šanc anorganickému rozkladnému subjekti-

[1]) L. c. str. 26.

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

visnu. Nic nemění na věci, že v „Československém katechismu" hodně křesťanského názvosloví (království nebeské, znovuzrození, hřích, Spasitel, život věčný, svátosti atd.). Eskamotáží s těmito pojmy, jichž obsah podstatně porušen, maskuje se pouze naprostý nedostatek jakékoliv positivní víry křesťanské. Theologické barbarství s myšlenkovou neseriosností, povrchností, ale též i s opatrným jakýmsi chytráctvím, podávají si zde ruce. Profesionální nevěrec Kunstovný, který jménem Volné myšlenky s jásotem uvítal toto „křesťanství", prohlédl dobře nevěru skrytou pod rouškou křesťanské formy a vydal klasické svědectví o účelu „Československého katechismu": Ve formě křesťanství šířit nevěru tam, kde ve své vlastní podobě přímo nemůže dosud proniknout. („Volná myšlenka", čís. 40. m. r.)

Farského katechismus svou „novou formulací křesťanství" otevřel nejednomu stoupenci církve československé oči. A bylo zajímavo čísti, co psali lidé, utíkající od planých hesel nové církve. Tak četli jsme v „Našem směru", čís. 5. z pera jednoho z rozčarovaných:

„Ve Farského katechismu je křesťanství sedřeno s kůže. Koho chtěl svým katechismem dr. Farský postavit na nohy? Snad lidi, kteří vůbec v nic nevěří? Pakli ano, obrátil se na moc špatnou adresu; neboť léčit nevéru nevěrou, je totéž jako zlomit někomu pravou nohu, aby se mu zahojila zlomenina nohy levé. Nevěřící věří už dávno, že Ježíš Kristus není Bohem, nevěří ve vtělení Ježíše Krista jako Boha-člověka, nevěří ve vykoupení, nevěří ve zmrtvýchvstání Kristovo, nevěří v život posmrtný ani v život věčný. Zkrátka a dobře, nevěřící by se byli bez Farského katechismu velmi dobře obešli, poněvadž oni náboženství „nepotřebují". — Namlouvá-li ale dr. Farský veřejnosti, že buduje křesťanskou církev československou, a vydává při tom katechismus, v němž není po křesťanství ani potuchy, pak se musí každý poctivý Čech-křesťan (ale ne křesťan matrikový) nad tímto hokuspokusem dra Farského vážně zamyslet. Není-li totiž posmrtného soudu, po-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

smrtného života, kdež by člověk dosáhl spravedlnosti (jíž mnohdy na světě nenachází), pak je na tom němá tvář mnohem lépe než člověk; děje-li se totiž němé tváři bezprávi, necítí — nemajíc duše — duševní trýzně. Není-li dle moderního názoru dra Farského posmrtného života, může každý směle pustiti uzdu svým vášním a chtíčům, jen mu třeba dávati pozor, aby ho četnik nedopadl. Není-li ani po smrti žádného vyrovnání, tož jaké pak též fraky s důvěřivým poctivcem? Ať to „hlupák" odnese. Kam by náš národ takové náboženství zavedlo, vypočte si každý na prstech. Náboženství bez života věčného, to jest posmrtného, se nemůže nazývat náboženstvím, ale spíše šířením zvlčilosti, propagací nemravnosti a návodem ke zničení československého národa. Zná snad dr. Farský na širošírém světě jen jedno náboženské vyznání, kdež není třeba vůbec v nic věřit? Ať se přihlásí jen jeden člen církve československé, který by byl z úst dra Farského slyšel, že dr. Farský — co je tím patriarchou na papíře — se vyjádřil, že něco věří. Náboženství bez jakékoli víry je holá nemožnost. Kde není víry v život posmrtný, tam nemůže býti o nějakém náboženství ani řeči."

Jiný rozčarovaný napsal stručněji, ale ještě otevřeněji, že to, co podává církev československá svým katechismem jako zásady křesťanské, „to „Volná myšlenka" dovede napsat mnohem lépe a poctivě bez roušky náboženských pojmů". („Náš směr", čís. 2.) Projevů takových nebylo pořídku. Všechny vyznívaly v jedno: Církev s takovým křesťanstvím je organisovanou společností nevěrců.

Přesto však — a to stojí za uváženou! — členové církve československé v obrovské, zdrcující většině uvítali tento křesťanský katechismus s jásotem jako „soubor myšlenek a citů, které se skrývají v srdci každého otevřeného a upřímného Čechoslováka, jenž chce zachovati si po svém myslící hlavu, nezkalený zrak, beznáročně cítící srdce i rozhodnou nebojácnost vůle." („Český zápas", čís. 42.) Katechismus schválen jako

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

„učebnice pro mládež a věřící církve československé" oběma diecésemi českoslov. v Čechách (diecésní radou pražskou ze dne 13. srpna 1922, a diecésní radou východočeskou ze dne 3. října 1922). Dále postavily se za něj náboženské obce ve Slezsku se svým časopisem „Palcátem" a posléz i veliká část diecése moravské, kterou katechismus uvrhl do bezhlavých zmatků, svárů a bojů.

Jaký údiv vyvolala publikace i přijetí katechismu u pravoslavné církve srbské, je sdostatek známo. I na Podkarpatské Rusi vyvolal katechismus Farského úžas. „Pravoslavný směr", číslo 14. a 15., přinesl zprávu, že se tam pravoslavní, čtouce katechismus československé církve, „křižují, do jakého neštěstí by upadli, kdyby s takovými neznabohy pod jednu střechu se dostali".

Protestantská církev episkopální, se kterou právě biskup Gorazd vyjednával v Americe spojení, pronesla o katechismu československé církve podobný úsudek jako církev českobratrská. Hned na první kongres biskupů přinesli Gorazdovi překlad „Československého katechismu" a „otevřeně mu řekli, že to není křesťanství, a je-li československá církev na takových základech, že nepatří mezi křesťanské společnosti". („Náš směr", čís. 3.) (Přesto však biskup Gorazd smlouvu o interkomunii s episkopální církví ujednal, poněvadž prohlásil, že církev československá je věroučně pravoslavná a katechismus tlumočí názory pouze 2 bratří — Farského a Kalouse. A to bylo v době, kdy episkopální církev volala na církevní soud jednoho ze svých duchovních Rev. dra Granta pro podobné názory, jaké jsou obsaženy v „Československém katechismu"!)

Rovněž i anglikánská církev odsoudila „Československý katechismus" jako nekřesťanský. Roku 1922 dožadoval se u ní o biskupské vysvěcení dr. Farský prostřednictvím dra Žilky. Vedení anglikánské církve odpovědělo zamítavě „s poukazem na mimokřesťanský ráz katechismu" („Pravoslavný směr", č. 14.—15.).

*

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

Čekalo se, že oficielní vedení církve československé vyvodí důsledky ze zásad, prohlášených svým katechismem, že zlikviduje všechny pokusy o systém episkopální, odstraní kněžství, přestane sloužit mše a bude se orientovat radikálně protestantsky i ve svém vnitřním zřízení. Nestalo se tak. Ač už v roku 1923 byl radikální směr dosti zřetelně precisován, nebylo odvahy k důslednému odstranění všeho, co s myšlenkovým stanoviskem církve československé nesouviselo. Pořád se uplatňovaly povážlivé ohledy na lid, který „nedomyslel" ještě úplně a byl příliš tradičně „sakramentálně naladěn". Oficielnímu vedení podivně pořád záleželo na tom, aby církev československá vzdor svému radikalismu měla biskupy a aby ty biskupy vysvětila některá církev křesťanská, ač někteří jednotlivci (hlavně Dlouhý-Pokorný) oprávněně poukazovali, že svěcení biskupů i kněží v rámci oficielního radikálního směru je čímsi cizorodým a že je nesprávno dožadovati se ho, když nejsou uznávány věroučné předpoklady tohoto svěcení. Taktika nedůsledných ohledů vyvolávala podiv i v nekatolické české veřejnosti a byla po zásluze odsuzována. Hlavně mezi českými bratřími bylo na to poukazováno.[1]) Co se vytýkalo v tom ohledu s naší strany, bylo úplně oprávněno. Proč neříci otevřeně, čemu se nevěří, a odstranit vše, co s myšlenkovým stanoviskem církve československé nesouvisí? Nevěřit v Božství Kristovo, nevěřit v proměnění, nevěřit snad i ve vykupitelskou smrt Kristovu ve vžitém tradičním pojetí — a při tom sloužit mši, dokonce dle zčeštělého formuláře katolic-

[1]) „Ty stálé ohledy na lid! — — Co jsem neustále slyšel, byla tato tvrzení: My musíme pomalu, lid by toho nesnesl najednou mu vzít obřady, pannu Marii a svaté. Lid chce před smrtí poslední pomazání. Lid chce popelec. Jednou v poradě byl duchovní československé církve tázán členy své obce, doporučuje-li podržeti popelec. Odpověď byla příznačná: To záleží na vás. Usnesete-li se na tom, tedy to budeme mít, ne-li — také dobře. -- Nedivím se, že se potom někde mohlo agitovat mezi lidem: Jen přistupte, ono je to totéž, jako dříve, jenže české...." Vaverius, Československá církev a my. (Českobratrské hlasy, čís. 41., r. X.)

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

kého (jako tomu na příklad bylo ve Slezsku) zpívat při tom písně, vyjadřující eucharistickou víru katolickou, vystavovat do Božího hrobu prázdný kalich, ba dávat i požehnání prázdným kalichem — jak to chápat? Kdyby se bylo jasně vysvětlovalo, co se v nové církvi vkládá v podržené pojmy i obřady katolické (hlavně ve mši), nevyčítali by církvi československé lidé, kteří ji opustili, že mate lid, nepodivovala by se dokonce „Volná myšlenka" povážlivé obratnosti, s jakou církev československá činí lidu přijatelným učení, kterého by se zhrozili, kdyby je v celé nahotě spatřili, nebyli by na venkově leckde chodili lidé s růženci na bohoslužby československé atd.

V ostrých diskusích a tuhých půtkách, jež vedly mezi sebou oba směry v roce 1923, ozřejmily se principielní rozpory tak, že nemožnost dohody a klidného soužití v rámci jedné církve byla naprosto evidentní. Propastné rozpory dokumentovány v pojetí Krista, Zjevení, Písma sv., sakramentalismu, tedy v základních otázkách. Radikální směr odmítal úplně dogmata a prohlašoval, že obnoví křesťanství bez dogmat, jež prý křesťanstvo rozdělily a znesvářily. Pravoslavný směr proti tomu tvrdil, že křesťanství jest bez dogmat nemyslitelno a pozbylo by s nimi svého náboženského jádra, bez něhož stalo se pouhou etikou, kdežto náboženství, třebas do jeho obsahu spadá též etika, je více než etikou a dogmaty se právě fixují náboženské hodnoty. Radikální směr prohlašoval svobodu svědomí za otázku vnitrocírkevní a představoval si věc tak, že uvnitř církve nemá býti, pokud náboženského přesvědčení se týká, nikomu nic ukládáno, ani nic bráno, a že vázanost má se vztahovati jen na obor organisační disciplíny. Pravoslavný směr prohlašoval proti tomu svobodu svědomí za otázku kulturně politickou v tom smyslu,

[1]) Poukázal na to sám biskup Gorazd („O krisi v církvi čsl.", str. 30.).

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

že každý občan má právo míti své náboženské přesvědčení a hlásiti se k té náboženské společnosti, s níž shodují se jeho názory, nebo nehlásiti se k žádné, aniž by to mělo vliv na jeho práva občanská; pro církev však prý bude nutno předpokládat určité závazné věroučné zásady, jako věc samozřejmou, při čemž má býti ponecháno každému na vůli příslušeti k církvi nebo ne. Církev pojímal radikální směr jako každou jinou společnost, jejíž členové mají právo rozhodovati o všech věcech, spadajících do jejich oboru; všichni členové mají tedy právo ať přímo nebo zvolenými delegáty rozhodovati o všech záležitostech církevních, disciplinárních, mravoučných, věroučných, bohoslužebných a j., a církev má býti ve všech věcech úplně samostatná. Pravoslavný směr zdůrazňoval autoritativnost křesťanství a volnost pohybu zdola připouštěl jen v rámci autority, dané Kristem a vyjádřené biblí i všeobecnými sněmy. Církev československá má býti součástkou všeobecné církve, representované všeobecnými sněmy. Úplnou samostatnost církve československé prohlašoval za úplné osamocení a sektářství. V naprostém zdemokratisování církve je prý veliké nebezpečí diletantismu, který libuje si v heslech a nemá smyslu pro hloubku náboženských a církevních problémů a jejich vzájemnou souvislost.

V důsledcích toho odmítal biskup Gorazd možnost kompromisu. Kompromis prý by vlastně znamenal krok zpět, návrat k neurčitosti a všecek bolestný krystalisační proces, který právě přinášel jasno, byl prý by jím negován[1]).

*

V diskusích mezi oběma směry přetřásána byla velmi ohnivě otázka, kdo má právo odvolávat se na směrnice, schválené prvním valným sjezdem 8. ledna 1921. Radikální směr vytýkal Gorazdovi, že opustil ideový

[1]) Gorazd Pavlík, O krisi v církvi československé, str. 27, 28.

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

program, který sám na prvním sněmu v směrnicích formuloval. On jedině prý tedy nese vinu za desorientaci celého hnutí a těžkou vnitřní krisi, která dvě leta překáží vnitřní konsolidaci, znemožňuje další propagaci a ohrožuje i zevní jednotu. Gorazd proti tomu tvrdil a snažil se dokázat, že vše, co činí, je v naprostém souhlasu se směrnicemi z ledna 1921. Směrnice prvního sněmu mají prý smysl pravoslavný. Neprávem prý dovolává se jich směr radikální (hlavně dr. Farský a Kalous pro československý katechismus.) „Věčnou částí směrnic — prohlašoval Gorazd — byl v zásadě určen pravoslavný ráz církve československé po stránce věroučné. Kdo chápal nebo chápe mé směrnice jinak, dokazuje, že nerozumí ani nejjednodušším pojmům křesťanské ideologie.“[1])

Biskup Gorazd však v hájení svého stanoviska i interpretaci ducha směrnic zašel příliš daleko — a vůdce moravského radikálního tábora, Spisar, mu obšírně a v celku úspěšně v „Českém zápasu“ dokazoval vratkost jeho argumentů.[2]) Přesto však radikální směr nedovedl oddisputovati nemilého faktu, že druhý valný sjezd v srpnu 1921 odhlasoval, že církev československá je věroučně pravoslavná.

Zmatek působilo v těchto sporech prohlášení Gorazdovo, že odmítá kompetenci nejen minulého, ale i všech budoucích partikulárních sněmů církve československé ve věcech věroučných.[3]) Bylo toho též proti pravoslavnému směru velmi zneužíváno. Gorazd zase vytýkal radikálnímu směru, že chce usnesení dosavadních dvou valných sjezdů prohlásit za neplatná, poněvadž nelze je dobře vměstnati do rámce názorů Farským precisovaných. Radikální tábor netajil se tím úmyslem. Běželo mu hlavně o zrušení nepohodlného

[1]) „Za pravdou“, „K směrnicím z ledna 1921“, čís. 39., 40., 1923.

[2]) Viz zvláštní otisk „Českého zápasu“, roč. VI. „Ideové směrnice církve československé a bratr biskup Gorazd“ (Praha II., Blahoslav, 1924).

[3]) Gorazd prohlašoval tak se stanoviska pravoslavného — ovšem roku 1923, nikoliv na prvním sněmu 1921. [Viz „Za pravdou“, čís. 38., 1923.]

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

usnesení druhého sněmu. Za důvod uváděl, že usnesení odhlasovali delegáti náboženských obcí, které nebyly ještě právně konstituovány.

XIII.

Vrcholné vystupňování krise. Diskreditující pusté boje. Obraz vnitřních poměrů koncem roku 1923 a počátkem roku 1924. Ubíjení menšiny Gorazdovy. Poslední zbraně proti Gorazdovi v Olomouci. Sensační protest 20 duchovních, stojících za Gorazdem, proti rouhání Farského v červnu 1924.

Myšlenková krise, jež přes rok zmítala církví československou, tříštíc její vnitřní organisaci a podlamujíc jakoukoliv jednotnou práci, vybila se koncem r. 1923 velmi trapným způsobem. Vleklé, unavující spory v myšlenkových bludištích, do nichž celé hnutí zavlečeno, vystupňovaly se v pusté, nedůstojné i ponižující hádky a rozvášněné řeže, v nichž znesvářené strany navzájem se zahrnovaly nejhoršími obviněními a ubíjely se nejnižšími zbraněmi, diskreditujíce těžce všechna krásná hesla o snášenlivosti, o svobodě svědomí, o pravém bratrství v Kristu a vyšší jednotě čisté křesťanské lásky. Tak octly se protichůdné směry, které se prudce střetly roku 1922 v aféře katechismové a po celý rok 1923 usilovaly navzájem se udolati, opět v otevřeném boji.

Obraz, jaký skýtaly vnitřní poměry v církvi československé koncem roku 1923 a v první polovici roku 1924, byl velmi trapný a vyvolal i v liberálních kruzích české veřejnosti patrné rozčarování.

Detaily z tohoto údobí vývoje církve československé mají dokumentární cenu pro historii a budou vždy kapitolou velmi poučnou.

Radikální směr dra Farského obviňoval stranu Gorazdovu ze „zaprodávání duše církve československé v cizí jařmo“ a zrady hlavních zásad čistého křesťanství, Gorazdův tábor zase prohlašoval oddekretované

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

křesťanství rádikální strany za nekřesťanské volnomyšlenkářství a za hrob vší positivní víry křesťanské; dosavadní práce těchto Herostratů není prý „novou formulací křesťanství, nýbrž jeho destrukcí (zničením)". („Pozor", čís. 83.)

Z radikálního táboru volalo se na biskupa Gorazda a jeho pracovníky, že jim neběží o čisté křesťanství, nýbrž o to, aby „pod plachtou pravoslaví vytvořili sobě novou nadvládu nad lidem i jeho rozumem" a Gorazd zase tvrdil, že volnomyšlenkářskému, povrchnímu směru Farského, který bude „neštěstím našeho národa", nejde „o nekompromisní důsledky křesťanské myšlenky, nýbrž o zavržení toho, s čím křesťanství hned ze začátku stálo neb padalo". („Pozor", č. 78.)

Jeden směr obviňoval druhý z vědomého klamání lidu, tedy z obelhávání a podvodu. „Pracovníci „radikálního" směru klamou vědomě lid," volal bezohledně biskup Gorazd. („Pozor", čís. 82.) Totéž obvinění však vznášeli radikálové na hlavu Gorazdovu. On i jeho pracovníci prý „namlouvají lidu, že samostatnost církve naší bude i v pravoslaví zachována, zamlčují pravý poměr církve k pravoslaví, snaží se namluviti, že vstup do pravoslaví byl na sjezdech pražských přijat" atd. („Český zápas", čís. 12.)

Navzájem svou práci odsuzovali. Na adresu Gorazdovu psalo se v „Českém zápasu", čís. 4., 1924: „V Olomouci a všude tam, kam sahá vliv biskupa Gorazda se intensivně a promyšleně boří. Pořádají se „náboženské" přednášky, před jich ukončením mluví se proti nevěreckému směru pražskému, proti povrchnímu dilettantství, házejí se do lidu jiskry nenávisti — — Dogmata a vše to, v co lid smí a nesmí věřit, se svědomitě a s velkou odpovědností probírá v Nár. domě při sklenici piva a cigaretě." — Gorazd proti tomu neustále přibíjel na pranýř Farského lehkomyslné „pokusnictví s křesťanstvím, pro něž mohou býti jen lidé bezkonfesní nadšeni", a s důrazem konstatoval, „že právě v těch náboženských obcích, ve kterých se domohli

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

rozhodujícího vlivu jedinci radikálního směru, nastal povážlivý úpadek v každém ohledu: ve zbožnosti, v návštěvě služeb Božích, v charitativní práci, ve vzájemném soužití i v ohledu finančním, neboť se v nich mezi bratry a sestry vnášely jen hádky a na některých místech i výzvy, aby se neplatila náboženská daň, aby se děti neposílaly do náboženských hodin a podobně". („Za pravdou", č. 5.) Bezohlednost, již vykazovaly polemiky mezi znesvářenými směry a osobnostmi, místy až zarážely. Stoupenci radikálního směru jsou dle listu „Za pravdou", čís. 50., III. „klaka polointeligence a polokřesťanství, která (Farskému) tleská, poněvadž jí svými frázemi trefil do noty". (Klaka jest dle exegese „Českého zápasu", čís. 6. objednaná, placená, nemravně vyděračná společnost tleskačů.) Orgán radikálního směru psal zase na adresu pravoslavně orientovaných o lidech, kteří hledají v církvi československé „shnilou zátoku ospalého, pohodlného církevnictví". (Český zápas", čís. 16.)

Biskupa Gorazda vinili „z bohapustých štvanic", lámali nad ním hůl jako nad člověkem, „který svou nedávnou činnost prohlašuje za poválečnou psychosu (duševní chorobu) a nutí celou společnost k tomu, aby všichni na sobě vykonali stejnou duševní samovraždu". („Český zápas", čís. 50., VI.)

V listu „Za pravdou" psalo se proti tomu o „nenáboženských zvlčilostech radikálních bratří", Gorazd nazýval počiny radikálních činitelů „církevním robinsonstvím" a o sloupech vítězící radikální většiny psal: „K. Farský, Alois Spisar, František Kalous, Huta a jiní, kteří ani v chudé české literatuře theologické neznamenají nic a v literatuře světové znamenají ještě méně než nic, troufají si dávati křesťanství novou formulaci. — — Mají radost, že vznětlivý lid jim k tomu tleská, a nedbají, že tím ubíjejí celé dílo. — — Vše, co dosud formulovali, je tak ubohé, tak nábožensky mrtvé a neplodné, že v jiných církvích by to vzbuzovalo jen útrpný úsměv . . ." („Pozor", čís. 83.) V odpověď na to se

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

však ozývalo z táboru radikálního: „Jaká to chudoba myšlení (u směru pravoslavného). Jaký to úpadek, nejasnost a citlivůstkářství pařížských dekadentů. — — Ti, kdo se postavili církvi československé na Moravě v čelo, sami si nevědí rady. Mají vésti a sami potřebují vedení. Odstupte, neschopní! Přijali tituly a důstojenství omylem davu, který v nich viděl genia. Teď, kdy mají osvěcovati světlem lepšího poznání, tápají ve tmách a v duševních rozpacích chytají se, jako tonoucí stébla, pravoslaví, protože je organisačně i věroučně hotovo a nepotřebuje myslitelů, ale jen mechanických napodobitelů. — — Odejděte, malověrní! Čím dříve, tím lépe. Každý den, který neprávem, biskupe Gorazde, na svém trůně sedíte, znamená pro církev československou prohranou bitvu.“ (Bauer, myšlenkové proudy v církvi československé, str. 145.)

V listu „Za pravdou“, čís. 12.—14., volal rozechvěle upřímný zastánce pravoslavné orientace, který byl na schůzi Farského v Olomouci „demokraticky ukřičen“: „Kde je ta svoboda svědomí vámi tolik zdůrazňovaná? — — Každý náš projev je prostě terorem umlčen. — — Kdo vnáší zmatek do církve? — — Co bylo dosud v církvi tvořeno, ujednáno a usneseno, není ničím. Začne se budovati znovu, ale dosud nikdo neví, co vlastně budováno bude, a nikdo také se nemůže zaručit, že po dvou letech nenastanou nové třenice, nové hádky, nové boje a nová orientace. — — Po čtyřletém trvání naší církve nevíte vlastně, na čem jste. — Samá nevypracovaná a neujasněná hesla. — — Vy říkáte, že chcete ke Kristu. Odmítáte i tu bibli, která byla našim předkům tak drahá, poněvadž se domníváte, že jest vám závadou sblížení s Kristem. Tato cesta ale, kterou nyní kráčíte, ke Kristu nevede, naopak, právě se od Krista vzdaluje. Či je to cesta ke Kristu, když překrucujete a popíráte usnesení našich sněmů, když nedáte volnost projevu příslušníkům naší církve, píšete a na schůzích přednášíte vyložené nepravdy o lidech jiného názoru. — — Toto vše má býti přibližováním ke Kristu?“

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

Nebylo divu, že tyto nekřesťanské sváry a štvanice těžce otřásaly důvěřivostí lidu a trpce jej rozjitřovaly. „Ustaňte!“ (tak četli jsme v „Čes. zápasu“, čís. 2., 1924, v zaslánu z venkova). „Jako by dýku do srdce člověka vrážel, když čte v moravské „Za pravdou“ polemiky a osobní útoky bratra biskupa Pavlíka a bratra Paříka. — — A oč vám jde? Z vašeho psaní usuzuji, že nejde vám o náboženství. — — To jste nemusili zakládat církev novou — —“

„Chceme klid a nechceme hádek,“ prohlašovali zástupci náboženské obce v Chudobíně, která vystoupila (bez vědomí biskupa Gorazda) z církve československé a vstoupila do pravoslavné. „Nemohli jsme už snášeti napětí, v němž věřící členové církve československé žijí už dlouhou dobu.“ („Pozor“, čís. 103.)

*

Nejtrapnější kapitolou těchto bojů byly veřejné osobní útoky bratří proti bratřím. Největší díl v této nechutné kampani odnesli biskup Gorazd, dr. Farský a Židek. Úžas vzbudil zvláště výpad Růžičkův na Židka v „Českém zápasu“, čís. 2., a hrozné demaskování známého pracovníka na Olomucku Kostky v listu „Za pravdou“, čís. 7. (k čemuž arci byl biskup Gorazd okolnostmi donucen).

Co se podnikalo hlavně proti biskupu Gorazdovi, přesahovalo všechna pesimistická proroctví. V listu „Za pravdou“, číslo 9., r. 1924, sám prohlásil veřejně, že z tábora radikálního podniknuty byly na něho útoky, při čemž se operovalo ďábelsky zosnovanými lžemi“. Za svoji úmornou práci nezasloužil si biskup Gorazd, který jinak svou osobností vynutil si osobní úctu i u nejednoho ideového odpůrce z jiného tábora, takové odměny, jaké se mu dostávalo. „Psychopatický umíněnec“, jehož jednání působí dojmem přímo „patologické nepříčetnosti“, chorobně nepovolný diktátor, povýšenec, který pracuje „o nadvládu kněží nad lidem,

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

o jejich kastovnictví a svoje neomylnictví" a zanechává za sebou „rozklad a nenávistný nesvár", hraje v církvi československé úlohu Augusty, který chtěl zašantročit Jednotu luteránům, u něhož nečekané důstojenství zapůsobilo na mysl i povahu reakčně, jemuž běželo o to, aby se od církve československé měl dobře — toť několik ukázek, jak se na biskupa Gorazda pokřikovalo veřejně v tisku z řad vlastních bratří. Nejvíce se tu proslavila brožura K. Bauera „Myšlenkové proudy v českoslov. církvi", které vytýkal oprávněně profesor Hrdlička celou řadu hrubých, tendenčních nepravd a nazýval ji „povrchní a frázovitou kompilací, ba na mnohých místech přímo plagiátem", svědčícím „o takové neznalosti otázek náboženských, že by bylo zbytečnou ztrátou času, kdyby se mělo na její vývody reagovati". („Za pravdou", čís. 11.)

Oficielní list církve československé „Český zápas" však tuto brožuru velikými inseráty anoncoval a v tisících výtiscích mezi své věrné rozšiřoval.

*

Nejpřiléhavější výraz pro krisi v církvi československé našel biskupský správce slezské diecése Stibor ve svém bezohledném výpadu proti biskupu Gorazdovi (v „Palcátu" ze dne 23. listopadu 1923) „Quousque? Jak dlouho ještě máme býti svědky této nechutné bratrovražedné komedie? . . ." — Tajemník východočeské diecésní rady psal z jara 1924 v tomtéž časopisu: „Hádáme se jak vrabci na střeše, zatahujeme věci osobní do záležitostí všecírkevních a jeden druhého zesměšňujeme. — — Stál jsem u kolébky naší církve jako mladý člověk plný ideálů. — — A dnes? Je věru třeba silné energie a vytrvalosti, aby člověk úplně neupadl do skepse a nestal se pesimistou. Dokud nás bylo málo, nenaříkaly naše náboženské obce ani duchovní. Dnes, když jsme vzrostli do statisíců, slyšíme samý nářek na těžké finanční poměry, přílišnou práci atd. Kdo je tím

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

vinen? Naše vnitřní spory a špinění. Těm, kteří se dali příliš unésti ideály, nastalo rozčarování a nechuť utápěti své snahy a plány v tahanicích o svěcení, obřadech atd. Když byla ztracena víra v ideály, byla hledána náhrada v penězích a hmotných věcech a dnes stojíme před smutným faktem: V našich vedoucích kruzích církevních se vlekou spory osobní a dogmatické, v náboženských obcích spory osobní a peněžní. — —" („Palcát", čís. 17., 1924.)

*

Na schůzi v Olomouci z jara 1924 volal dr. Farský dle referátu listu „Za pravdou", čís. 11.: „Až sem a dost toho skákání. Já nedovolím, aby se krise vlekly, já jim udělám konec." V odpovědi na jeho odsouzení pravoslavného směru (varoval před věrozvěsty Cyrilem a Metodějem, ba dokonce dle referátu listu „Za pravdou", čís. 12., vyslovil pochybnost o jejich existenci!) rozebíral roztrpčený zastánce pravoslavné orientace, co vlastně podává vítězící radikální strana Farského rozhárané církvi československé: „Hotový zmatek různých názorů. Jeden tvrdí, že buduje naši církev na bibli. Druhý naproti tomu prohlašuje bibli za snůšku pověstí a pověr, chce jíti ke Kristu přímo přes Husa. Třetí zase představuje si naši církev jako volné sdružení lidí a chce pouze o Bohu filosofovat. Čtvrtý chce prvotní nefalšované křesťanství, pátý jej ale poráží nějakým novým křesťanstvím, které spojí celý svět, a tak dále a dále. — — Samá nepropracovaná a neujasněná hesla. Kde máte nějakou formu, nějaký určitý, jasný cíl?" — („Za pravdou", čís. 12.)

Hlavně na Moravě pracovalo se úporně, aby frakce pravoslavná byla stůj co stůj udolána. Terčem útoků byla osobnost Gorazdova. V čele akce moravských radikálů stáli někdejší spolupracovníci Gorazdovi, ředitel Polešovský a profesor Spisar (profesor Hrdlička se zatím od radikálů odklonil a znova se připojil ke Go-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

razdovi.) Největší nenávistí vůči biskupu Gorazdovi se vyznamenávali dle listu „Za pravdou“, čís. 20., vůdčí činitelé náboženské obce kroměřížské, kteří byli před třemi lety velkými přáteli biskupa Gorazda a do nebe jej vynášeli.

V neděli 11. května roku 1924 svolána byla odpůrci Gorazdovými schůze „pokrokových“ farních rad moravských do Přerova. Dle referátu v „Lidových novinách“, č. 238., vysloveno bylo na této schůzi jednomyslné přání, aby byl co nejdříve svolán církevní sněm, který by rozřešil s konečnou platností, je-li církev československá bez výhrady samostatná a její sněm nejvyšší lidskou autoritou ve všech otázkách, či zda je členem pravoslaví. Dále bylo žádáno, aby Gorazdův časopis „Za pravdou“ škrtl ze záhlaví označení Diecésní list, když je listem biskupa Gorazda-Pavlíka, anebo aby byl odevzdán znovu redakční radě. Ze zpráv jednotlivých zástupců bylo prý patrno, že vina za dnešní poměry spočívá „v Pavlíkových neúplných a nepochopených informacích širokých vrstev“. Zjištěno též prý „naprosto nesmířlivé stanovisko biskupa Gorazda-Pavlíka k jakémukoliv vyjednávání a dorozumění“. Druhá schůze, jako pokračování schůze přerovské, oznámena na nejbližší dobu do Olomouce.

Gorazdův list „Za pravdou“ prohlásil však, že zpráva v „Lidových novinách“ nepodává správného obrazu o schůzi, na které zase radikální bratří ukázali, jak rozumějí svobodě svědomí a demokracii. (Dali prý hlasovat, zda pravoslavně orientovaní z Přerova vůbec mohou schůzi býti přítomni.) O průběhu schůze pak sdělováno doslovně: „Jediným účelem této schůze bylo, ztepati řádně bratra biskupa Gorazda a nalíti do niter delegátům jedu zášti a nenávisti proti jeho osobě. Řeči, které tam byly pronášeny, hlavně účastníky z Kroměříže (profesor Spisar, učitel Hrabánek a správce Zlámal) a z Olomouce (ředitel Polešovský a jiní) svědčily o nezkrotné zášti a nenávisti těchto domýšlivých jednotlivců, kteří ve svém velikášství snaží se za každou

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

cenu popraviti bratra biskupa. A tito lidé rázu Polešovského, který ještě nedávno jezdil se srbským biskupem Dositejem, chtějí býti vůdci našeho dobrého, hlavně venkovského lidu. Bratří a sestry! Nevěřte těmto falešným prorokům, kteří zanesli rozvrat do našich řad a kteří za každou cenu dokonati chtějí dílo zkázy!" („Za pravdou", čís. 20.)

Tento zoufalý výkřik ubíjené menšiny pravoslavně orientované krvavě ilustroval bezhlavý zmatek v církvi československé.

Z radikálního tábora pokřikovalo se půl roku veřejně, že „zaprodává duši církve československé v cizí jařmo", že dal se „cestou nečeskou", že opustil zásadu svobody svědomí a demokracie, že zmocnil se násilně orgánu diecése moravské a dělá z něho „hlásnou pravoslavnou polnici, a hlasy jinak smýšlející bez pardonu umlčuje", že vnesl do církve československé „rozklad a nenávistný svár", že „tápe ve tmách" a „vede církev československou ve zkázu", že Gorazdovci „rozbíjejí svými pravoslavnými hádkami a věroukou" náboženské obce československé a „hnutí infikují buňkami rozkolu" atd. (Viz články Polešovského v „Českém zápasu" a brožuru Kuneše Bauera!) — a strana Gorazdova v odpověď na to volala k lidu moravskému: „Bratří a sestry! Nevěřte těmto falešným prorokům, kteří zanesli rozvrat do našich řad a kteří za každou cenu dokonati chtějí dílo zkázy!"

Tak se veřejně odsuzovali lidé, kteří před 4 lety slibovali, že učiní „přítrž náboženským bojům v našem národě", že stmelí všecek náš život a zavedou všude „lásku a snášenlivé soužití" atd.! To jsou lidé, kteří v ubohé domýšlivosti frázovitě volali, že překlenou „mezery mezi vědou a vírou, monismem a dualismem, materialismem, spiritualismem, mechanismem, vitalismem, mezi filosofií a náboženstvím — mezi konfesemi a bezkonfesemi"; že jim přispějí na pomoc „všichni proroci světa" — „až k deistům, racionalistům a transcendentalistům", že nebudou „tříštiti náboženství na

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

pravá a nepravá", že se spojí „v jedno náboženství spasitelné, přijatelné všem lidem dobré vůle od Pamíru k Alpám, od moře k moři, od pólu k pólu" („Český zápas", čís. 40., 1922).

*

Počátkem dubna roku 1924 měl dr. Farský v Brně přednášku, ve které mluvil o poměru československé církve k českému protestantství a o krisích v obou církvích. Na jeho sebevědomé, ploché fráze odpověděly českobratrské „Kostnické jiskry": „Že by náboženské stadium Farského směru pro nás mělo býti teprve metou, patříce na jeho a Kalousův katechismus, prostě popíráme. Pro nás by to znamenalo vracet se — řekněme do košutovského či podobného racionalistického suchopáru, z něhož jsme — snad se nemýlíme — dospěli už hodně výše, k hlubšímu náboženství. Proto také „překonání krise" u československých pouhým přehlasováním Gorazdova a Paříkova směru pokládáme za zdánlivé. — Krise se nepřekonávají tak lehko, jsouli vskutku náboženské a ne osobní." Více prý ještě náboženství cítí v Gorazdově listě „Za pravdou" než ve Farského „Českém zápase", třebas pravoslavný směr nepokládají za nejsprávnější. Nastane-li prý skutečný hlad náboženský v církvi československé, nastane i jistá rehabilitace Gorazda, byť ne úplná „a krise, to jest odvrat od nemožného pantheisticko-nacionalisticko-positivisticko-filosofického polokřesťanství, zajatého úplně do předsudků vyžívajícího se již dnešního pokrokářství, nastane znovu, i když se nebude bráti směrem pravoslavné gravitace." —

Už v roce 1923, když byla přetřásána otázka spojení církve československé s protestantskou církví českobratrskou, napsal českobratrský theolog dr. Kopal-Stěhule, který měl příležitost dobře poznat ducha nového hnutí, pozoruhodná slova. Kdyby se počalo vyjednávat s některou protestantskou církví, uviděli by-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

chom prý totéž, co se stalo při jednání s církví srbskou.

„Pány bude irritovat každý zákon, vázanost, kázeň. On chtí býti „nespoutáni církevně" — pouze Kristus a Slovanství (respektive Angličanství), nic víc a nic míň — s podmínkou svědomí a vývoje. Rád bych viděl tyto pány s tou barbarsky pestrou ideologií, se „vzpřímenou páteří také vůči Bohu", pytlačit v čistěných lesích protestantských církví. Jsou to racionalisté, již dnes brojí proti pravoslaví! Dráždí jich pravoslavi, poněvadž je to živá zbožnost a bude jich též tak dráždit protestantism. Nepopuzuje jich pravoslaví jako takové — ale povinnost, poddat se bezvýhradně čemusi vyššímu, absolutnímu, autoritě. A to je v protestantismu také. Klasicky formuloval tento anarchism pan dr. Farský za jedné z debat: že prý pravoslaví je táž autoritativnost jako katolictví — jenom že tam koncil, zde papež. „Myslíte, že my, protestanté, dovolíme, aby naše autoritářství Písma bylo považováno slabším?" byla moje odpověď. Podivuhodný národ! V nich sedí liberalism jako napověda. I našeptává jim svůj strach před absolutnem. Vidí všude jenom relativné hodnoty a myslí, že ani Bůh nemůže myslit a chtít jinak. — Jenom znehodnocené náboženství, zbavené svých nejvlastnějších hodnot, zjevení a autority, je „pokrokové" — to jest pravé! Oni také myslí, že katolicism porážejí sražením absolutních hodnot." („Pravoslavný směr", čís. 14.—15.)

*

V boji mezi radikálním a pravoslavným směrem roku 1924 bylo zřejmě patrno, na kterou stranu se přikloní vítězství.

V myšlenkovém prostředí, jak se vytvořilo v církvi československé vlivem rozkladných nedomyšlených radikálních hesel, nemohl nevítěziti v největší části povrchní „pokrokový" směr Farského. Co na tom, že tu nebylo vidět žádné pevné, kladné linie, že tu za-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

vládla bezsystémovost, že vše tonulo v myšlenkové mlhavosti, rozplizlost a nemohoucné rozháranosti, že vše pod líbivými frázemi se strhovalo do ubohých mělčin anorganického, nábožensky neplodného volnomyšlenkářství, v němž odhodnocováno v základech veškeré positivní křesťanství! Oslnivým heslům radikálních bojovníků proti zpátečnickému směru Gorazdovu se tleskalo. Co vykazovaly objektivně dosavadní nemohoucné pokusy radikálních činitelů o slíbené nové vyjádření křesťanství, na to se málo dbalo.

Významný českobratrský theolog dr. Hromádka, který ve své známé zdrcující kritice přibil na pranýř myšlenkovou nuzotu radikálního směru i jeho diletantskou hru se všemi význačnými pojmy křesťanskými, vystihl jádro věci, když prohlásil, že Farský upravil si křesťanství na mimokřesťanských principech podle průměrného dnešního našeho volnomyšlenkářství. Tím nejsprávněji vyjádřil vlastní charakter radikálního směru a vysvětleno také tajemství jeho laciného, ale ubohého vítězství proti „reakčnímu" směru pravoslavnému.

Biskup Gorazd věřil, že pravoslavím postaví do kvasivého procesu a ideového víru krystalisační bod, který urychlí „odstřeďování mnohotvárných a sebe vzájemně paralysujících prvků v konglomerátové pestrosti a myšlenkovém chaosu" a církev československou uzdraví. To by snad bývalo možné, kdyby nová církev neskládala se v obrovské většině z lidí, kteří byli daleko vší positivní víry křesťanské, kdyby nové hnutí nebylo úplně infiltrováno nábožensky rozkladným racionalismem a kdyby v řadách vůdčích činitelů nebylo bývalo tolik myšlenkové lehkovážnosti a povrchního ležérního náboženského diletantismu. Pravoslaví nezadrželo ani neozdravilo v církvi československé rychlého vnitřního vývoje, který v důsledcích proklamovaných „stěžejních zásad" nebyl než rozkladem všeho positivního křesťanství.

V církvi československé nabyl převahy směr radi-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

kální, směr, kterému nezůstala z křesťanství leč jakási náboženská filosofie, plná neujasněnosti a nemohoucné rozplizlosti, směr nábožensky žalostně chatrný a neplodný, který neskončí než rozmnožením a zpovrchněním planého náboženského volnomyšlenkaření a rozkladné nevěry.

Plán, zachrániti církev československou pravoslavím před myšlenkovým bankrotem, v celku žalostně ztroskotal. Už v roce 1923 bylo patrno, že biskup Gorazd je trosečníkem, jehož zoufalé úsilí nepovede k značnějšímu úspěchu.

Gorazd neměl theologů, kteří by pravoslaví dokonale ovládali a jím opravdu byli nadšeni. Neměl pracovníků, kteří by positivní stránku pravoslaví dovedli úspěšně uplatnit proti skepsi a nevěře radikální většiny. Sám pak nestačil, aby za dané situace Farského zdolal. Jeho akce nevykazovala dosti myšlenkového fondu, ani vnitřní tvořivé síly, aby mohla účinně čelit „zátopě volnomyšlenkářské".

*

Rozhárané poměry v církvi československé na Moravě z jara 1924 stále spletitěji a bezútěšněji se zauzlovaly a rychlým spádem spěly k neodvratnému řešení, jež biskup Gorazd stále oddaloval.

V samém Olomouci byl biskup Gorazd už veřejně bezohledně z církve československé vykazován. Z řad radikálů olomuckých bylo naň veřejně v tisku voláno: „Jest oprávěně ještě biskupem?" (Vláda prý ho uznala biskupem 29. března 1923, tedy v době, kdy stál již mimo ústavu církve československé.)

„Co káže mravnost, shledá-li biskup, že octl se mimo ústavu? Vyvoditi mužné důsledky a jíti svojí cestou, pracovati pod vlastní firmou a na vlastní odpovědnost. Ale obraceti naši církev na ruby, bojovati proti základům a směrnicím církve a pod její firmou působiti vlastně rozvrat a rozkol — a o nic jiného tu vlastně ne-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

jde — a při tom užívati všech výhod, kterých mu významné postavení poskytuje, nezdá se — gentlemanské, ale ani — charakterní.“ (K. Bauer, „Myšlenkové proudy v československé církvi“, str. 107.)

Poměry v náboženské obci olomucké — středisku to československé církve na Moravě — pronikavě osvětlovaly tehdy organisační rozháranost, která vše ovládla.

Vůdce radikálního směru olomuckého a zavilý protivník Gorazdův ředitel Polešovský, vystoupil z diecésní rady, vzdal se předsednictví ve farní radě, ovládl však dva podvýbory — pro vnitřní Olomouc a Řepčín-Hejčín; ač podvýbory nejsou dle ústavy církve československé právními korporacemi a ve všem podléhají farní radě, Polešovský prováděl v nich otevřenou revoluci proti Gorazdovi, farní i diecésní radě. Heslem odboje prohlášeno — jak přinesl list „Za pravdou“ — „nechceme býti pravoslavnými“, a aby to více působilo, vydáno heslo nové „na pravoslavné neplatíme!“. To talo do živého. List „Za pravdou“ prohlásil, že to znamená „desorganisaci a rozklad“. Je prý to postup nerozumný, protiústavní a přímo zločinný, neboť znamená „ohrožení samé existence náboženské obce. Takové heslo ujme se snadno, ale následky mohou býti a budou osudné. Je to heslo ničivé, paličské.“ — Zmatky zvětšily vedle toho ještě tahanice mezi starou a nově zvolenou farní radou (radikální), která, nečekajíc na předání agendy, začala úřadovat, třebas proti její volbě byl pravoslavně orientovanými podán protest.

List „Za pravdou“ zdrceně konstatoval, že tento postup znamená rozvrat. „Apelujeme — psal — na všechny bratry a sestry, buďtež si smýšlení jakéhokoliv, aby to klidně uvážili, a apelujeme i na diecésní radu, aby zakročila, jak jí povinnost káže, dokud nenastane katastrofa, která pohltí oba směry bez rozdílu . . .“ („Za pravdou“, čís. 19.).

*

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

Vrcholu dostoupila krise, když v červnu r. 1924 list „Za pravdou" přinesl sensační protest 20 československých duchovních moravských směru Gorazdova proti postilám dra Farského v oficielním listě církve československé (výkladům Písma svatého Nového zákona), v nichž předseda Ústřední rady a nastávající patriarcha sáhl na charakter Ježíše Krista a apoštolů. „Mlčeli jsme dlouho, doufajíce, že pisatel (postil) dá jiný směr svým úvahám — když však v těchto posledních Kristus a jeho apoštolé jsou líčeni jako vědomí podvodníci, kteří se vzájemným dorozuměním provedli trik se smrtí Kristovou, když se vykládá, že na oko mrtvý Kristus ve vší rychlosti byl s kříže sňat od přátel, s Ježíšem neb jeho učedníky předem smluvených, a bez svědků pohřben, když v důsledku toho Kristus jen domněle mrtvý z hrobu vstal . . . tu déle mlčeti nemůžeme . . ." Prohlašovali pak evangelní výklad oficielního orgánu církve československé za útok na základy křesťanství a protestovali proti směru, kterým se dal, směru, „jenž musí vésti ke katastrofě". Protestovali, aby nebyli v podezření, že mlčíce, souhlasí, a aby „nebyli kdysi obviňováni ze spoluviny, až se dostaví neblahé následky" . . . Ničeho prý nenamítají proti volné diskusi i o osobě Kristově, kterážto diskuse však má býti podepsána jako soukromý názor pisatele, ale posledních postil „Českého zápasu" nelze prý již diskusí nazvat, dokonce ne zdravou diskusí . . .

Poukázal jsem tehdy,[1]) že tento sensační protest přichází už pozdě — a je sám o sobě jako pouhý protest bez dalších důsledků, jež situace neúprosně ukládá, velmi problematickým gestem proti postupu Farského a jeho směru. Po všem, co se v církvi československé událo, byl protest 20 duchovních velmi pochybným prostředkem k burcování lidu a k záchraně z desolátního rozvratu. Byla-li kdy doba, kdy protest, otevřený protest bez dekorace kulatých slov, kdy upřímné varování lidu a energické počiny do posledních důsledků byly

[1]) „Našinec", čís. 140., roku 1924.

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

na místě — ta doba už minula. I otázka spoluodpovědnosti je příliš složitá a bolestná, než aby ji bylo lze odbýt pouhým protestem po tak dalekosáhlých událostech v letech minulých.

Ostatně těch 20 duchovních nebylo ani všechno duchovenstvo nevelké moravské diecése, která tvořila proti Čechám velmi malý zlomek církve československé. Co representovalo těchto 20 duchovních po štvanicích pořádaných „pokrokovými" živly právě v moravské diecési proti směru pravoslavnému, rovněž těžko bylo lze říci. Poukazoval jsem, že přes svůj protest zůstávají nadále duchovními církve, jejíž oficielní vedení dalo se nepokrytě směrem, jenž — jak prohlašují — „musí vésti ke katastrofě"; vyučují na školách vedle svých kolegů, kteří jdou za Farským a dle jeho zásad křesťanství reformují, pastorují leckde v jedné náboženské obci vedle radikálních duchovních bratří, kteří jsou nekompromisní přívrženci oficielního pražského směru a při tom slouží mše, káží Farského křesťanství a udělují svátosti. (Doklad toho v náboženské obci olomucké, kde druhý, pomocný duchovní správce Stejskal dle listu „Za pravdou" přívrženec Farského, klidně pastoroval vedle duchovního bratra, podepsaného na protestu proti rouhání oficielního Farského směru; vyučoval náboženství, kázal, sloužil mše a uděloval svátosti. A v neděli 22. t. m. měl dle plakátů při „pouti pořádané k svatému Antoníčku v Krakovci sloužiti slavnou mši v Náměšti, pravděpodobně za zpěvu cyrilometodějské písně — a to vše klidně s jiným protestujícím duchovním bratrem — Vinklárkem.)

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

XIV.

Formální roztržka. Definitivní resignace biskupa Gorazda a vystoupení z církve československé 21. července 1924. Pozoruhodný slib věrnosti, žádaný Ústřední radou po moravských radách starších a duchovních. Rozchod pravoslavně orientované skupiny s církví československou a přestup do pravoslavné obce pražské 10. srpna 1924. Odklon konservativního směru brněnského od Gorazda. Diecésní shromáždění v Brně 25. srpna 1924. Resignace staré diecésní rady i nástupce Gorazdova, Ševčíka. Volba nové diecésní rady a biskupského správce Stejskala.

Pod tlakem nezadržitelného vývoje událostí, odhodlal se posléze biskup Gorazd ke kroku, který dlouho oddaloval. Když zvolen byl za biskupa západočeské diecése, a tím za patriarchu církve československé dr. Farský,[1]) ohlásil biskup Gorazd v zasedání diecésní rady olomucké dne 21. července roku 1924 resignaci na biskupský úřad i předsednictví diecésní rady, jakož i své formální vystoupení z církve československé.

V prohlášení, uveřejněném v listu „Za pravdou", čís. 30., shrnul známé důvody, jež jej nutkaly proti radikálnímu směru pracovati a posléze jej přiměly s církví československou definitivně se rozejíti. Za poslední příčinu svého kroku označoval volbu dra Farského za patriarchu. „Touto volbou určila již církev československá svůj směr pro budoucnost, neboť zvolila svým patriarchou bratra dra Karla Farského, který jest representantem směru, příčícího se usnesením dvou prvních sněmů. Směr ten odmítá svazek se srbskou církví pravoslavnou, jak o něj v memorandu ze dne 3. září r. 1920 bylo žádáno, neuznává pro sebe závaznosti sedmi všeobecných sněmů církevních a nicejsko-cařihradského vyznání víry, nepřijímá apoštolské víry v božství Kristovo a ve vykupitelský význam jeho smrti, nevěří v jeho skutečné zmrtvýchvstání, neuznává Písma svatého jako zjeveného slova Božího, ani všeobecné tradice cír-

[1]) Předtím zvoleni od právně ustanovených obcí dva biskupové: pro východočeskou diecési G. Procházka a pro slezskou F. Stibor.

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

kevní, chápe církev ne jako tělo Kristovo, nýbrž pouze všeobecně jako náboženskou společnost, neuznává svátostí, jako udělujících znamení milosti Boží, odmítá svátostný ráz biskupského zřízení, a vůbec stojí na stanovisku naprosté autonomie lidské duše vůči Božím věcem."

Poněvadž prý nemůže souhlasiti s tímto směrem, pro který se církev československá volbou svého patriarchy de facto rozhodla a nadarmo se pokoušel celé hnutí odvrátiti od nebezpečného zcestí, na němž se ocitá, odchází se svého místa. „Přívrženci radikálního směru nepokrytě dávali mi najevo, abych odešel z církve československé, domnívajíce se, že s mým odchodem přestanou spory v ní. Nuž, odcházím s pocitem nepochopené a zhrzené lásky, ponechávaje událostem svobodný průběh, když jsem se přesvědčil, že další úsilí bylo by marným plýtváním energie."

Hned pak nato oznámil, že nemíní odejíti do ústraní, a vyzýval všechny stejně smýšlející k přestupu k pravoslaví.[1]) Diecésní rada olomucká, v níž měl biskup Gorazd zatím většinu, zvolila hned 21. července ve svém sezení nového biskupského správce pro moravskou diecési Aloise Ševčíka z Brna, který volbu přijal. Proti tomu postavila se radikálně orientovaná rada starších v Olomouci, která se fakticky předtím zmocnila vlády v náboženské obci olomucké. Biskup Gorazd dopsal dru Farskému loyálně před svým formálním vystoupením, že se rozhodl během měsíce července resignovati na úřad biskupský v církvi československé a stejně smýšlející zorganisovati v samostatný útvar církevní. Dopis byl důvěrný a dr. Farský byl výslovně v něm žádán, aby jej za důvěrný považoval, dokud resignace nebude podána oficielně. Zatím však obsah dopisu nebyl zachován v důvěrnosti, ale oznámen byl radě starších v Olomouci, která oznámila veřejně v „Pozoru", že Gorazd a diecésní rada odevzdají 21. července úřední agendu do rukou patriarchy Farského. Zároveň už sděleno, že správu diecése převezme zatím

[1]) O ostatním viz podrobnější na str. 229.

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

správní komise, sestávající z jednoho duchovního a dvou laiků. Dr. Farský skutečně 21. července do Olomouce přijel. Když však zjistil, že diecésní rada nechce poslechnout diktátu radikální strany starších, neodvážil se do schůze přijíti. Mezitím také pražská Ústřední rada zabývala se důvěrným sdělením Gorazdovým ve své schůzi 11. července, a nevyčkavši oficielní resignace Gorazdovy, patrně v domnění, že Gorazd chystá nějaký úskok, rozeslala ihned všem radám starších i duchovním na Moravě výzvu, by složili slib věrnosti. Formule slibu, kterou měli členové rad starších i duchovní podepsati do 25. července, vzbudila ve straně Gorazdově velikou bouři nevole. Žádáno totiž mimo jiné (pod pohrůžkou vyvození následků), aby stoupenci církve československé složili slib, že poslechnou usnesení i budoucích sněmů. Gorazdův list „Za pravdou", čís. 31., pranýřoval tento počin po zásluze velmi ostře:

„Něco takového ještě se v dějinách křesťanství nestalo. Je věcí samozřejmou, že členové určité společnosti, pokud jsou členy této společnosti, uznávají usnesení kompetentních sborů této společnosti. Aby však byl žádán individuelní slib věrnosti budoucím usnesením, to je věc neslýchaná. V církvi římské byl žádán individuelní slib věrnosti, když byl odsouzen modernismus, a v našich zemích i po vzniku církve československé. Slib tento však se vztahoval na to, co bylo už usneseno a uzákoněno, tedy na něco známého, takže každý věděl, co slibuje, a mohl uvážit, zda to může slíbit. To platí též o slibu poslušnosti, který novokněží skládají do rukou biskupových. Ústřední rada církve československé však žádá slib věrnosti něčemu, co teprve bude usneseno, a co nikdo ještě nezná a nemůže uvážit, zda svědomí mu dovolí věrnost slíbit. Je to úžasné znásilnění svobody svědomí, kterou přece členové Ústřední rady stále tak zdůrazňují a za hlavní dogma církve československé prohlašují. A tento slib žádá Ústřední rada s pohrůžkou, že vyvodí důsledky, jestliže kdo slib neučiní.

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

Slibovati věrnost něčemu neznámému jest věc nemravná, a kdo takový slib žádá, dopouští se násilí. Budoucí sněmy církve československé mohou se usnésti o všeličems, s čím mnozí členové církve nebudou snad moci souhlasiti a co může býti v naprostém rozporu s jejich svědomím. Musí tedy býti ponecháno na vůli členům, aby slib věrnosti činili, až uvidí, o čem se budoucí sněm usnesl. Žádat už nyní slib a to s vyhrůžkou, jest vyložené násilí. Slib takový není konečně ani ve svědomí závazný.

Kolikrát bylo v „Českém zápase" přímo i nepřímo rozlišováno mezi náboženstvím a církvemi, a náboženství kladeno nad církve. A hle, tu najednou církvi tímto slibem má býti vyslovena neobmezená důvěra, oddanost a věrnost, ať si učiní jakákoliv usnesení, a tedy církevní organisaci má býti dána přednost před náboženským přesvědčením. Mluvilo se snad až příliš lehkomyslně proti heslu „církev pro církev" — a hle, zde už tak příliš brzy žádá se uznání dosud odsuzovaného hesla. Už není církev jen — jak se říkalo — prostředkem a náboženství cílem, nýbrž církev stává se cílem! Mluvilo se proti církevnictví — zde však zavádí se církevnictví na kvadrát.

Příliš záhy to začíná a v přílišném rozporu s tím, co se dosud hlásalo!

A pak ta vyhrůžka, že budou vyvozeny důsledky, nebude-li slib do 25. července učiněn! Věru, krátká lhůta na rozmýšlenou! A jaké důsledky to budou? Patrně odpírání mise, suspense a zbavování míst. Jak to bylo vytýkáno církvi římské — a hle, zavádí se i v církvi československé totéž, v rozporu se všemi dosud hlásanými hesly o svobodě. Už neplatí, že „nikomu nemá býti, co se náboženského přesvědčení týče, nic ukládáno ani nic bráno". Už se ukládá a vyhrožuje . . ."

*

Na 10. srpna r. 1924 svolal biskup Gorazd schůzi dů-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

věrníků pravoslavného směru do Olomouce, aby se formálně rozhodlo o rozchodu s církví československou a přestupu k pravoslaví. Zástupci pravoslavně orientované skupiny moravské (v počtu 307) schválili návrh na vystoupení z církve československé i přestoupení k pravoslavné obci pražské; en block schválen statut náboženské obce pražské a přijaty všeobecné zákony pravoslavných církví.

Než záhy se ukázalo, že Gorazda bude následovat jen nepatrný zlomek jeho někdejší diecése. I duchovní, v něž Gorazd skládal své naděje, nezůstali všichni při něm.[1])

Akce pro pravoslaví narážela na známé obtíže. Církev československá rozvinula na Moravě velkou agitaci, aby přesun k pravoslaví co nejvíce znemožnila. Jak se proti Gorazdově skupině pracovalo, o tom bohatý materiál v listu „Za pravdou" od srpna r. 1924.[2])

Ústřední rada církve československé ve své schůzi 7. srpna vyzvala diecésní radu olomuckou, aby se vzdala. Za důvod uváděla hrubé opomíjení úředních povinností ke škodě celocírkevní. Volbu zatímního správce Ševčíka nevzala však na vědomí. Vlivní činitelé horečně pracovali, aby od přestupu k pravoslaví odradili nerozhodné.[3]) Běželo hlavně o konservativnější směr

[1]) Podrobnější o tom viz v II. dílu, str. 230, 231.

[2]) V Olomouci po prohlášení roztržky došlo k trapným scénám v kapli v Janošíkových kasárnách, kde biskup Gorazd bohoslužby konával. Ač i po svém přestupu dostal dovolení od posádkového velitelství k pravoslavným bohoslužbám, byla mu kaple uzamčena členem olomuckého podvýboru. Z kaple vše čechoslováky odnešeno, aby pravoslavné bohoslužby byly znemožněny, ba i schody na kůr byly tak poškozeny, že nebylo lze se na kůr dostat. Dokonce od plachty oltářní odstřihány přišívky. Před kaplí pak došlo k nepěkným výjevům, jež způsobili někteří československí odpůrcové Gorazdovi.

[3]) Malou ukázku, jak se apelovalo na nerozhodné z 1. čísla „Čechoslováka" (7. srpna 1924), nového diecésního listu moravského na místě časopisu „Za pravdou":

„Bratří a sestry! Budou se opakovat české dějiny, kdy Čech sám poškozoval veliké dílo reformační? Budeme pracovat do rukou odvěkého nepřítele národa — Říma? To vše, bratří a sestry, záleží na Vás. Vy máte býti od-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

brněnský, který kolísal nějakou dobu mezi Gorazdem a Farským. Akce se zdařila. Diecésní shromáždění svolané na 25. srpna do Brna vyslovilo se pro setrvání v církvi československé; též diecésní rada se vzdala a zvolena nová. Biskupský správce Ševčík resignoval rovněž a na jeho místo zvolen nekompromisní přívržence Farského Rostislav Stejskal.

Usnesením brněnského diecésního shromáždění odvalen poslední balvan, který stál v cestě vítěznému směru radikálnímu — a zpečetěn osud odštěpené pravoslavné skupiny Gorazdovy.

trženi od církve, která súčtovala s Římem a Vás osvobodila. Vy již osvobození nepotřebujete. Potřebují ho však miliony českých duší. Tam nechť pracuje biskup Gorazd na osvobození lidu našeho. Tam bude míti příliš velké pole působení a práce více než dosti! Ale ať jen netrhá, co sám pomáhal budovati. Vy jste přece nevstupovali do církve pravoslavné, nýbrž do samostatné církve československé, která má jíti ve stopách naší velké reformace husitské! Proč byste tedy vystupovali a měnili opět své církevní příslušenství? Což je to tak snadná a malichemá věc?

Bratří a sestry! Obracíme se na Vás v této chvíli církve československé, vybízíme Vás, abyste zůstali věrni církvi československé a odmítli výzvy k rozkolu, ať přicházejí odkudkoli. Mějte důvěru v církev československou přes všechny pomluvy proti ní vrhané!

Odešel-li biskup Gonazd-Pavlík, jenž ukvapeným vysvěcením na biskupa se strany pravoslavné církve srbské stal se biskupem církve pravoslavné, nemusíte odcházet Vy.

Nechť nastane v našich obcích jednou pokoj a mír. Pryč se spory! Chtějte klid! Dnes je shoda možná. Nejedná se nikterak o rozdíly nepřeklenutelné. Naopak: o slova a formule. Věc nás spojuje. Výtky nám činěné nejsou pravdivy. Jsou to pomluvy.

I my, směr pokrokový, věříme v Boha, k němuž se modlíme. I my uznáváme, že v Kristu Ježíši stalo se zjevení Boží lidstvu. I my přijímáme milost ducha Božího, jež má působit v nás. I my věříme v život věčný. I my prosíme o milost Boží ve svátostech. I my chceme míti bohoslužby mešní, jako zpřítomnění díla a smrti Ježíše Krista. V čem se tedy liší v naší církvi směr pokrokový od konservativního? V tom, že my nechceme míti rozdíl mezi biskupem a knězem? Že biskup má být obyčejným knězem — rovným ostatním kněžím? Což nevíte, že tak bylo v prvotné církvi? ..."

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

XV.

Třetí sněm (I. sněm delegátů pravoplatně ustavených a státně schválených náboženských obcí) 29. a 30. srpna 1924 v Praze. Usnesení v otázkách věroučných se závaznou platností. Proposice otázek odložených k řešení do budoucna. Nová formulace I. § statutu. Nepřímá revokace stěžejní zásady o svobodě svědomí v původním pojetí. Svátost svěcení kněžstva. Nesvátostné zřízení biskupů. Stanovisko směru konservativnějšího.

Na 29. a 30. srpen roku 1924 svolán všeobecný sněm církve československé do Prahy. Byl to vlastně třetí všeobecný sněm, ale prohlášen byl za první, poněvadž na prvních dvou sněmech (v lednu a srpnu 1921) usnášeli se delegáti náboženských obcí pravoplatně neustavených. Gorazd tvrdí, že rozhodoval zde ještě jiný důvod: aby bez zvláštních obtíží mohlo býti hladce likvidováno, co nepohodlného usneseno na sněmech předchozích.

Úkolem sněmu bylo dle prohlášení patriarchy Farského, trvale uzákoniti kladné hodnoty, dosavadní činností přijaté, vyrovnati se kriticky se všemi dosavadními podněty a počiny, které se ukázaly neplodnými. Sněmem tímto účtuje prý církev československá se svou bezmála pětiletou minulostí, ustaluje si své metody, svůj věroučný základ a určuje své místo ve vývoji křesťanství a české reformace. Sněm je prý mezníkem nového období, do něhož vstupuje církev československá s vědomím své nepostrádatelnosti v dnešním světě křesťanském. Zevně přinese prý sněm veliké ujasnění nekompromisní pokrokovosti církve československé v názoru jejím na všelidskou práci vědeckou a kulturní snažení mravní . . .

Fakticky vykázal tento okázalý sněm po nejdůležitější a nejpalčivější stránce — věroučné — velmi málo, mnohem méně, než se čekalo. Těžké rozpaky vůdčích činitelů před bolavými otázkami věroučnými byly patrny už v debatě naukového výboru,[1]) který zasedal

[1]) Předseda naukového výboru doznal to hned v zahajovacích slovech:

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

plných deset hodin a soustředil hlavní pozornost delegátů.

V plenu přijato pouze, že církev československá věří v osobního, nadsvětového Boha, a usneseno, že podrží svěcení kněžstva jako svátost[1]) (vedle pouhého nesvátostného „zřizování" biskupů, jichž úřad i titul ponechán).

Řešení všech ostatních palčivých otázek, jež pouze proponovány, odloženo zase do budoucna . . .

Církev československá vrátí se — jak bylo na sněmu opověděno — ke křesťanství samých evangelií a bude si budovat takové náboženství, které by odpovídalo jak kulturní, tak mravní úrovni nynějšího člověka vůbec a českého zvláště . . .

Bude pokračovat v reformaci husitské a českobratrské a přivede ji k definitivnímu zakončení i v oněch článcích víry, které husitská a českobratrská reformace ponechala beze změny. Zreformuje hlavně nauku o vykoupení, o osobě Kristově, o svátostech, o životě záhrobním.[2]) Tyto články víry musejí býti upraveny tak, aby se staly přijatelnými i oněm lidem, kteří se od náboženství odvracejí. Místo starokřesťanské zbožnosti, vyvěrající z víry v Svátost oltářní a ze mše svaté, zavede církev československá zbožnost jinou, zbožnost, která nezáleží ve vzdýchání a tlučení v prsa, nýbrž je zbožností promyšlenou a důslednou . . .

Své náboženské ideje bude čerpat ne tolik z minulosti jako spíše z přítomnosti. Pramenem náboženství

„Bázeň se mne zmocňuje, máme-li otevřeně říci, jak pohlížíme na otázky věrouky . . ."

[1]) V pojetí zásadně odlišném od katolické nauky. Církev československá nevěří „v mechanické působení úkonu svátostného". Svátosti nebo tajemstva jsou ji „posvátné úkony, kterými se povznášejí věřící, aby se při různých okolnostech životních sjednocovali s Bohem v duchu Ježíšově".

[2]) Hlavní referent naukového výboru Al. Spisar prohlásil, že Kristus není Bohem (ač není obyčejným člověkem, nýbrž tajemným zosobněním působení Božího), odmítal zázraky ve smyslu rušení přírodní zákonitosti, vzkříšení, očistec i vykupitelskou, zastupitelskou a satisfakční teorii o smrti Kristově (je prý to myšlenka pozdější, zvláště Pavlova).

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

jí bude vedle evangelií (v nichž není prý učení Kristovo spolehlivě dochováno) sám život lidský a jeho potřeby.[1]) Věrouka církve československé nemůže vyrůsti najednou. Žádná církev, jež stála na nauce jednotlivce, prý nevytrvala. Proto třeba — dle zpravodaje naukové komise dra Statečného (docenta Husovy fakulty) — kredo církve čsl. budovat zdola, z lidu. Také křesťanství prý nevzniklo najednou. Připravovalo se již před Kristem v pohanství a zvláště v náboženství semitském. Kristus je vyslovitelem toho, co rozptýleno a neujasněno bylo již v duších mnohých jedinců . . .

Závazné, okamžité platnosti nabylo na sněmu vedle přijetí svěcení kněžského nové formulování 1. článku státně schválené ústavy. Církev československá se nově definovala. Až do srpna 1924 tvořili církev československou dle 1. článku statut „křesťané, vyznávající učení Ježíše Krista podle podání sedmi prvních obecných sněmů církevních a nicejsko-cařihradského vyznání víry a řídící se tradicemi hnutí husitského, vše v duchu nynějšího stavu lidské kultury". Od sněmu roku 1924 tvoří ji „křesťané, kteří usilují naplnit současné snažení mravní i poznání vědecké duchem Kristovým, jak se zachoval v Písmu a v podání starokřesťanském, i jak je dochován národu československému hnutím husitským a českobratrským".

Proti dřívější definici, která nedůsledně a nedomyšleně spojovala plýtce tradiční křesťanství s pantheismem, je nová definice ucelenější; třebas však budí do-

[1]) Českobratrský list „Světlo" (čís. 9., m. r.) napsal k tomu: „Bojíme se, že tomu milionu duší bude při té moderní stravě velmi zle, jako bude jednou jejímu vůdci. A což teprve dětem... Ti milí snažitelé podjali se příliš těžkého úkolu, chtějí-li dokončiti dílo reformace, která „v mnohém ohledu zůstala státi na poloviční cestě". Vždyť sami k reformaci ještě nepronikli. Slovo Boží ještě vážně nevzali a již jdou přes ně. Převážným pramenem jejich „křesťanství jest vedle evangelia Kristova sám lidský život a jeho potřeby", a milost Boží, v Kristu Ježíši zjevenou, vyprázdnili si již tím, že praví, že články víry, „hlavně nauka o vykoupení o osobě Kristově atd...", musejí býti upraveny tak, aby se staly přístupnými a přijatelnými i oněm lidem, kteří se od náboženství i odvracejí."

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

jem, že odchyluje od krajního radikalismu, dokumentuje jen důslednější odklon od křesťanství. Gorazd k ní napsal:

„V celku nová definice církve československé jest ucelenější, jednotnější a důslednější, ale také zřetelněji projevuje, že církev československá není žádnou církví v pravém slova smyslu a že je jí pojem církve cizí. Církev je duchovním tělem Kristovým. Kristus je centrem a pánem, jemuž se členové církve bezpodmínečně podrobují, dosahujíce v něm milosti a spásy. V církvi československé je centrem člověk, který si suverenně koncipuje ducha Kristova z různých pramenů a o jeho milosti nic neví . . . Křesťanství je christocentrické; v církvi československé, třebas se mluví o duchu Kristově, nastoluje se egocentrismus. Proto také má býti v církvi československé změněna nauka o vykoupení, o osobě Kristově, o svátostech a o životě záhrobním. Proto má býti odstraněn kult eucharistie a mše svatá a zavedena zbožnost jiná — jaká, z opatrnosti se neříká. Zatím se budou „mše" sloužit, aby věřící nereptali. Proto také církev československá své náboženské ideje chce čerpat z přítomnosti. Evangelium Kristovo uvádí se sice též jako náboženský pramen církve československé, ale je to opět jen heslo— ve skutečnosti důležitějším pramenem má býti sám lidský život, můj, tvůj a ostatních. To znamená: já si budu z evangelia Kristova vybírat, co se mi bude hodit. Je přirozeno, že za tohoto stavu věcí je vedlejší věcí osoba Kristova a jeho vykupitelské smrti, a hlavní věcí jsem já, je má osoba a to, co mně vyhovuje a co mně lahodí . . . („Za pravdou", číslo 37., 1924.)

Zajímavo, že v nové definici není řeči o učení Kristově; stalo prý se tak úmyslně (jak napsaly „Kostnické jiskry", čís. 37.), ježto theologové církve československé vycházejí se stanoviska, že učení není ve všem spolehlivě známo a v evangeliích dochováno, pouze jeho duch. V čem však spočívá ten duch, zatím není formulováno.

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

V učení Kristově, jak je v evangeliích dochováno, je dle ideových teoretiků[1]) církve československé dosti představ a názorů, jež měl Kristus společně se svou dobou, jest tam tedy leccos, co nemá trvalé a náboženské hodnoty. Zde se tedy staví před otázku: Co je v učení Kristově dle podání evangelií „zjevením Ježíšovým" a co je názorem jeho doby? Co je jádrem a co je slupkou? A to je přece otázka ohromného významu, která žádá neúprosně odpovědi. Zatím po 5 letech nemají členové církve českoslov. v rukou „opraveného", očištěného evangelia, které by bezpečně obsahovalo učení Kristovo — a sněm rovněž nerozhodl, co je vlastním „zjevením Ježíšovým". Jakou praktickou cenu mají za této situace evangelia v rukou průměrných členů církve československé, kteří na každé straně jejich mohou narazit na věci, o nichž nevědí, mají-li jim věřit — čili nic?

Ovšem listy církve československé přinášejí na každou neděli výklad k některému úryvku Písma. Tyto postily a nedělní čtení jsou odvary protestantských výkladů, jimiž tlumočeny názory jednotlivců, nikoliv církevní věrouka, která neexistuje. Nedělním výkladům členové církve čsl. mohou věřit i nemusí. Nikde nebylo prohlášeno, že postily obsahují resultáty naukového výboru nebo trest propracovaného „vyzrálého" učení, připraveného pro sněm. A též v tom případě by to oficielně a závazně nic neznamenalo, poněvadž nikdo nemůže tvrdit, co sněm schválí nebo zamítne.

Nikde také dosud církev československá neprohlásila oficielně svým jménem, co si představuje vlastním čistým učením Kristovým, třebas dosud theologicky nezpracovaným.

K pozoruhodnému výstupu došlo v plenu před hlasováním o nové definici církve československé. Vystoupil duchovní Nermut z Kyjova a žádal, aby k změněnému 1. článku ústavy připojen byl dodatek, zaručující svobodu svědomí a právo náboženského sebeurčení pro

[1]) Viz moji diskusi s profesorem Spisarem v „Našinci", čís. 107., 113., 130., roku 1925.

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

každého laika, kněze či obec. Protestantské „Kostnické jiskry líčily scénu, jež následovala, takto: „Nastala dusná chvíle. Povstal patriarcha Farský, zřejmě pobouřen a slovy sice mírnými, jež však zněla pádně, skoro bychom řekli kovově, protestoval proti takovému dodatku, jenž by znamenal jen počátek nových zmatků, sotva ze starých církev vybředla. Jak vyslovil, že by nastala situace znásilnění jeho, patriarchy a s ním 98 procent příslušníků, hlučný potlesk dával najevo, že sněm přeje si v církvi pořádek a kázeň. Řeč dra Farského byla sebevědomá. Žádal, aby navržený 1. článek ústavy přijat byl dle návrhu beze změny . . .“ A stalo se. V propadlišti tedy zmizela zásada svobody svědomí v původním širokém pojetí, kterou dr. Farský po leta prohlašoval za základní dogma církve československé.

Než došlo k hlasování a přijetí svěcení kněžského, vystoupil delegát Šípek ze Žižkova a ohnivě prohlásil se proti jakémukoliv svěcení — nejen biskupů, ale i kněží. Žádal, aby i kněží byli pouze „zřizováni“ jako biskupové. Byl však zamítnut. Návrh dra Farského, aby svěcení kněžstva bylo přijato jako svátost, byl odhlasován, ač celá tato věc je myšlenkovému prostředí církve československé úplně cizí. Odstraněno pouze svěcení biskupské; místo něho zavedeno pouhé „nesvátostné“ zřízení (tituly: biskup a patriarcha — pro biskupa pražského — podrženy). O důslednosti či nedůslednosti tohoto ustanovení, jímž církev československá zůstala stát na poloviční cestě k zřízení protestantskému, netřeba psát.

Konservativnější směr brněnský (část někdejší strany Gorazdovy) vystoupil na sněmu se svými poněkud odchylnějšími názory. Zle to zaskřípalo v jednání sněmovním. Po několika projevech nevole bylo však nakonec přece dovoleno, aby požadavky konservativní moravské skupiny byly přečteny. Žádáno v nich, aby zachována byla víra v život věčný, vykupitelské dílo Ježíše Krista Syna Božího podle pojetí evangelií a v náboženskou autoritu Písma sv. se zřetelem ke skutečným

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

výsledkům vědeckého badání; po stránce liturgické žádáno, aby byly dovoleny některé změny v liturgii patriarchy Farského (ukáže-li se toho potřeba), aby zatím ponechána byla některým moravským obcím liturgie západní a na svátky slovanského rázu aby bylo připuštěno použít liturgie východní.

Postuláty konservativnější strany moravské vzaty sněmem na vědomí. Před plenární schůzí bylo však dojednáno s Moravany, že odloženo bude hlasování o změně 1. článku ústavy. Než úmluva tato nedodržena. Patriarcha Farský vystoupil příkře v plenu proti odkladu a hlasování provedeno.

XVI.

Kritika celkového stanoviska církve československé k hlavním otázkám křesťanským v posledním údobí myšlenkového vývoje. Zřízení prvních biskupů 6. ledna 1925 dle řádu schváleného sněmem. Svěcení prvních 19 jáhnů podle nových obřadů. Svěcení prvních 18 kněží 8. ledna 1925.

Církev československá nemůže tedy ani po sněmu vykázat se obsahem svého kreda, své věrouky. Po pěti letech odhlasován na prvním oficielním sněmu vlastně pouze jeden věroučný článek (o víře v osobního Boha) a vedle toho schváleno podržení svěcení kněžského jako svátost. Co bude obsahovati vlastní křesťanské kredo nové církve, zatím nikdo nemůže říci. Prohlašují-li theologové českoslovenští, že dosud nemají pouze dopodrobna vypracovaného a sněmem schváleného učení čili vypracované theologie, že k pozdějšímu rozhodnutí[1]) odloženy některé otázky, na nichž pracuje dále naukový výbor, dlužno konstatovati, že do budoucna odsunuty k pozdějšímu řešení vlastně dů-

[1]) Až prý otázky tyto budou propracovány, předloží se sněmu „k přijetí nebo zavržení". Církev československá chce místo starých dogmat vytvořit dogmata nová, kterým by rozuměl člověk nynější. (Tak prohlásil předseda naukového výboru v zahajovací řeči.)

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

žité otázky všechny, pokud se týkají vlastního křesťanství. Přes pět let hlásá se tedy mezi lidem čisté učení Kristovo a vyučuje se na školách československému náboženství, jež zatím ve skutečnosti — bude se teprve tvořit a formulovat. Co bude obsahem zrevidované a nově klasifikované křesťanské nauky, na jejímž podkladě církev československá založena, dodnes nikdo neví — a nesmí také nikdo oficielně, jménem církve československé dosud odvážit se tvrdit . . .

Vůdcové církve československé poukazují, že mají zatím z čeho nábožensky žít. Mají prý náboženské základy a směrnice. Na sněmu odhlasován základní článek víry v osobního Boha.[1]) To bylo jediné kladné a nábožensky hodnotné — třebas minimální — plus, které sněm po pětiletých zmatcích formálně vykázal. Stojí-li však na tomto základě jednosvorně členové církve československé, je jiná otázka. V olomuckém diecésním listu „Čechoslováku", čís. 15., 1925, jsme po sněmu četli, že existuje veliké procento příslušníků církve československé, kteří se veřejně netají, „že vůbec ani boha není . . .". Než, i když od toho odezíráme a přihlížíme k formálnímu stanovisku církve, přece dlužno konstatovati, že tento základ sám o sobě nestačí, aby se někdo mohl prohlašovat za věřícího a nábožensky žijícího křesťana.

Má prý však církev československá vedle toho směrnice, jež ukazují cestu. Všechny směrnice podstatně zde málo znamenají, když nikdo neví a nemůže bezpečně zaručit, co sněm schválí nebo zavrhne. Se směrnicemi ovšem velmi halasivě operovalo se v církvi československé od počátku. Už na prvním valném shromáždění roku 1921 vytýčeny směrnice. A bylo mnoho bojů a svárů o jejich smysl. A směrnice ty nezabránily bezprincipielním pětiletým myšlenkovým zmatkům i kuriosnímu pokusnictví. Zrodily — jak alespoň bylo prohlášeno — pověstný katechismus československý, který vyvolal úžas v křesťanských církvích

[1]) Po té stránce opraven v základní definici katechismus československý.

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

a obohatil — jak napsal protestantský theolog — oddělení kurios a abnormalit v literatuře theologické, jako unikum náboženského zhroucení a theologické nevzdělanosti. A autor těch směrnic je už dnes dávno z církve československé ven a prohlašuje, že to, co z nich v církvi československé se vyvozuje, skončí suchoparem a smrtí i cisteren vyschlých . . . Všechny dosavadní směrnice církve československé prokazují jen jedno — že teoretikové nového hnutí jsou úplně v myšlenkovém zajetí liberární theologie protestantské, která svou náboženstvo-křesťanskou negativnost nejrozmanitějším pokusnictvím už dávno v protestantském světě žalostně dokumentovala.

V řadách vůdčích činitelů se tvrdí, že zatím stačí církvi československé k náboženskému životu evangelia. Učí-li však titíž theologové, že v evangeliích není bezpečně a spolehlivě dochováno učení Kristovo, a nerozhodla-li dosud církev československá oficielně, co je v evangeliích vlastním „zjevením Ježíšovým" — a co je dodatkem evangelistů či dobovým, nábožensky bezcenným názorem, mají evangelia v rukou průměrných stoupenců nové církve cenu problematickou. Dosud církev československá nevydala oficielně „očištěného" evangelia, z něhož by vymýceno bylo vše, co není čistým učením Kristovým, aby průměrný člen církve nebyl na pochybách, čemu věřit a čemu nevěřit a aby si nemohl každý vybírat z evangelií, co se mu hodí.

Místo o učení Kristově mluvit o duchu učení Kristova, jest ovšem pohodlnější, obzvláště dokud vedení církve československé neříká přesně, co si tím duchem představuje. Jenže tím se palčivé otázky, které žádají určité odpovědi, pouze odsunují a obcházejí.

Církev československá se přiznává, že vědomě a úmyslně se odkloňuje od „křesťanství církevního, historického" poněvadž prý učení „církví starých" není totožno s učením Kristovým, při tom však prý vrací se k evangeliím, od nichž se nechce odklonit. To jsou zatím slova, která se tvrdí, ale nedokazují. S emfasí

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

prohlašuje, že jinak není možno zachránit Krista lidstvu a lidstvo Kristu; chtějíc tedy křesťanství učiniti přijatelné i oněm lidem, kteří se od náboženství odvracejí, upravuje křesťanství podle průměrného dnešního volnomyšlenkářství . . .

Theologové československí snaží se vysvětliti, že mohou si zatím podržeti mši svatou, přijímání Večeře Páně, svěcení kněžstva jako svátost, že má i pro ně smysl svátek Vzkříšení, Nanebevstoupení atd.

Je věcí odpovědnosti vůdců církve československé, jestliže si podržují z největší části katolickou terminologii pro pojmy, jimž substituují obsah docela jiný. Názvosloví tu zůstává, ale obsah je podstatně jiný; zrovna tak v obřadech, jež v důsledcích nevěry v metafysické Boží synovství Kristovo a vůbec krajně liberálních protestantských názorů vyprázdnili a zbavili vší nadpřirozené reality.

Zásadou svobody svědomí bylo na sněmu povážlivě zavikláno. S líbivým heslem svobody svědomí, co nejšířeji pojatým, jež zakladatelé nové církve házeli mezi lid za potlesku nevěrců, ještě se úplně nevypořádali. Ještě připraví církvi československé horké chvíle. Co se stalo s tímto heslem na prvním oficielním sněmu, není tak jednoduché. Vůdce moravského radikálního směru, profesor Spisar, prohlásil po sněmu v „Pozoru", čís. 106., že zásadě svobody svědomí nerozuměla církev československá nikdy tak, že by v církvi a jménem církve mohl učit každý, co by chtěl. Ti, kdož jsou jiného názoru, jenž se nesrovnává s učením církve československé, budou prý zajisté tak čestní, že buď uvedou své přesvědčení s učením církve v soulad, nebo z toho nesouladu vyvodí důsledky a odejdou. Každý má prý pro svou soukromou osobu jako člověk a člen církve svobodu svědomí. Není pod těžkým hříchem zavázán souhlasiti s učením církve československé. Jeho svědomí se přenechává, aby se rozhodl, dovolí-li mu jeho svědomí v církvi vytrvat nebo ne. —

To zní jinak, než jak se dříve mluvívalo a psalo . . .

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

Už neplatí, že nikomu nesmí býti v církvi československé, co se náboženského přesvědčení týče, nic ukládáno ani nic bráno . . . Kdo je tedy jednou zapsán v církvi československé a chce v ní čestně zůstat, musí věřit, co se na sněmu odhlasuje; kdo nemůže neb nechce věřit v nová dogmata církve československé, má jedinou svobodu, buď nečestně v církvi zůstat — nebo čestně z ní odejít . . .

Honosně se poukazuje, že sněm prokázal jednotu v církvi československé. — — Tuto formální jednotu církev československá draze zaplatila. Prostředky, jimiž ji dosáhla, vážně otřásly vírou v líbivá její hesla, hlavně „stěžejní" zásadu svobody svědomí. Ke kladné vnitřní jednotě má ještě hodně daleko, jak bylo i z jednání sněmovního patrno. Až se přikročí k řešení otázek, na které si poslední sněm netroufal, ukáže se leccos, co se dnes zakrývá hesly v jednotě — negace.

Jak pevný slučující náboženský tmel obsahují hesla a zásady církve československé, dokumentováno za 5 let dokonale . . .[1])

*

[1]) Nekompromisně pokroková „Nová svoboda" napsala po sněmu: „Československá církev, která po překonání těžké krise uspořádala minulý týden sněmování svých obcí, zdá se býti upevněnou a zcelenější, odpoutavši se od pravoslavného směru. Je-li také vnitřně schopna prohloubení a přiblížení se čistému náboženství, ukáže názorně nejbližší budoucnost, ale lze již nyní o tom pochybovati. Duch, kterým je nyní ovládána, sotva je schopen hlubšího náboženského badání a tak — nemůžeme si pomoci — československá církev dnes představuje průměr české povrchnosti. Jestli pak něco je schopno ještě více zploštit tento náboženský útvar, obsahující minimum náboženství, jest to politikaření a politická agitace, kterou provozuje s novou církví strana československých socialistů. Ze sněmování byl zaslán také pozdravný telegram presidentovi, ve kterém se sněm dovolává náboženského hledání Masarykova a slibuje, že československá církev dokončí dílo české reformace. Myslíme, že sněm se neprávem dovolával náboženského hledání Masarykova, neboť až dodnes československá církev neprojevila ani minimum toho, oč právě Masaryk usiloval — náboženské opravdovosti. A že by československá církev tak, jak se nyní presentuje směrem patriarchy Farského, byla schopna dokončiti dílo české reformace, to — myslíme — nebude věřiti ani nejdůvěřivější optimista. Nikoliv, československá církev ani nedokončí dílo reformační, ale nebude ani — setrvá-li v dnešním polo-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

Významným počinem tak zvaného prvního sněmu bylo rozhodnutí, že církev československá sama si zřídí první biskupy. Nauková komise vypracovala zvláštní řád k zřizování biskupů a svěcení kněží i jáhnů a sněm jej schválil. Tak odstranila církev československá vleklé nesnáze se svěcením svého duchovenstva, když církve pravoslavné, církev starokatolická a anglikánská odmítly jí dřívější leta vysvětit biskupy a kněze, poněvadž opustila positivní křesťanskou věrouku. Překonala „římanství" i „tak zvané pravoslaví", zanechala sporů o orientace, jež přinášely prý jen zmatky a nejistotu a „vrátila se sama k sobě a ke své národní tradici náboženské" . . .[1])

Schváleným řádem stanoveno, že biskupy zřídí 12 zplnomocněnců církve československé (šest kněží a šest laiků).

Slavnost zřizování prvních biskupů konána 6. ledna 1925 s velikou okázalostí v chrámě svatého Mikuláše v Praze za účasti zástupců církve českobratrské, Husovy fakulty, státních úřadů atd. Zřizováni tři zvolení biskupové: Dr. Karel Farský (pro diecési západočeskou a zároveň pro úřad patriarchy), Gustav Procházka (pro diecési východočeskou) a Ferdinand Stibor (pro

náboženském a položurnalistickém hledání náboženských pravd — v budoucnosti vážným nebezpečím katolicismu, který vyžaduje odpůrce vyzbrojenčjšího a opravdovějšího." — Podobně napsala „Selská stráž" v čísle 37: „Po posledním tak zvaném ‚církevním sjezdu" církve československé jest zjevno, že celý tento nový útvar nepřivodí u nás žádné prohloubení náboženského života, také ne jeho obrodu, nýbrž jest to politicko-církevní podnik československých socialistů, kde veřejní nevěrci z včerejška a zakrytí nevěrci dneška ze socialistických řad operují velmi obratně se jmény duchovních velikánů naší reformace, svařili z toho jakousi theologicko-politickou omáčku a krmí jí — příští svoje voliče. Lehtá to v bránici, když si představíte, že církevní otci této církve jsou: poslanec Prášek z Čáslavě a jim podobní ‚apoštolé nového života"! Denní a krajinské listy oznamují všechny podniky této církve v rubrice svých organisačních věstníků, místní církevní rady vedou předáci československých socialistů. Z tohoto „Betlému" československých socialistů nevzejde žádné nové světlo, a to ani pro národ, tím méně pro náboženství." — Podobně psal i přerovský „Obzor".

[1]) Tak psáno v „Českém zápasu", čís. 2., 1925. K dalšímu viz totéž číslo a následující.

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

diecési slezskou, sestávající z náboženských obcí slezských a moravských ve třech pohraničních politických okresech).[1]) Obřad zřízení vykonán dvanácti zplnomocněnci, zvolenými ze všech diecésí (6 kněží: Janeš, Kalous, Jelínek, Haňávka, Fuček, Vodička, 6 laiků: Gajdík, Černý, Prášek, Karas, Polešovský, Nogol).[2]) Pět kněží bylo svěcení římskokatolického, jeden (Kalous) svěcení pravoslavného. „Chce-li kdo v tom hledati nepřetržitelnost tradice (!), najde ji také," napsal „Český zápas". „Ale náš život žádá zrovnoprávnění vzdělaných duchovních se vzdělanými bratřími ostatními . . ." Proto vzat stejný počet nesvěcených zřizovatelů. „Byli to většinou učitelé — ředitel učitelského ústavu, řídící učitel, odborný učitel — a bratří zastávající ve státě čestná místa: v poslanecké sněmovně, ve službě státní a zemské . . ." („Český zápas", čís. 3., 1925.

V kněžišti svatomikulášského chrámu shromáždilo se před oltářem 12 zřizujících, kteří při zřizování seskupili se v poloelipsu, jejíž vnitřek tvořili laičtí zřizovatelé a zevnějšek křídla duchovní ordinátoři v talárech s červeným kalichem a bílou štolou. Vlastní obřad proveden při liturgii (mši), která sestavena byla

[1]) Všichni tři jsou bývalí kněží katoličtí. ThDr. Karel Farský (narozen 1880 ve Škodějově v Čechách, na kněze katolického vysvěcen v Praze roku 1904), bývalý profesor náboženství na II. reálce v Plzni; Gustav Procházka (narozen r. 1872 v Kosmonicích u Mladé Boleslavě, vysvěcen v Litoměřicích roku 1895), bývalý farář v Jenišovicích u Turnova; Ferdinand Stibor (narozen roku 1869 v Řepištích ve Slezsku, vysvěcen v Olomouci roku 1894), bývalý farář v Radvanicích u Slezské Ostravy (diecése vratislavská).

[2]) I. Ze západočeské diecése: 1. Gajdík Petr, vrch. úč. rada, Praha. 2. Janeš Alois, duchovní správce, Praha. 3. Profesor Kalous František, duchovní správce, Příbram. — II. Z východočeské diecése: 1. Černý Josef, ředitel škol ve výslužbě, Kutná Hora. 2. Jelínek Karel, duchovní správce, Heřm. Městec. 3. Prášek Ferdinand, poslanec Národního shromáždění za stranu československých socialistů, Čáslav. — III. Z moravské diecése: 1. Profesor Haňávka Karel, Brno. 2. Ing. Karas Cyril, z. staveb. rada, Brno. 3. Polešovský Albín, ředitel, Olomouc. — IV. Ze slezské diecése: 1. Fuček Ludvík, katecheta, Stará Bělá. 2. Nogol Antonín, učitel, Radvanice. 3. Vodička Karel, duchovní správce, Rychvald.

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

z části z obřadu katolického, z části z pravoslavného. Po přečtení evangelia (kapitola 17, verš 1. až 17.) přečetl poslanec Prášek protokoly o pravoplatném zvolení tří biskupských kandidátů a schválení ministerstvem národní osvěty. Po zpěvu Blahoslavovy písně vystoupil na kazatelnu duchovní správce u svatého Mikuláše Janeš a promluvil o významu svěcení prvních biskupů; probrav řády zřizování vlastního kněžstva u Táboritů a jednoty bratrské, poukazoval, že třetí pokus v souvislosti s předchozími dle tradice národní činí církev českoslov. Druhou část obřadu tvořilo skládání slibu. Po zpěvech a modlitbě laický zástupce Ústřední rady (Gajdík), kladl kandidátům biskupství tyto otázky:

1. Jste přesvědčeni, že Písma svatá kriticky přijímaná a vykládaná v duchu Ježíše Krista i našich národních tradic náboženských obsahují ve shodě s ušlechtilými vymoženostmi současného vědění lidského sdostatek nauky, potřebné k dosažení lidského cíle časného i věčného?

2. Jste též pevně rozhodnuti na základě Písem takto vykládaných vzdělávati církev vaší budoucí péči svěřenou a svobody svědomí každému věrně hájiti?

3. Slibujete, že budete povinnosti svého úřadu řádně plniti, usnesení sněmů církevních svědomitě dbáti, církvi československé věrně sloužiti a nad plněním její ústavy svědomitě bdíti?

4. Slibujete, že se vynasnažíte svým životem vpravdě křesťanským naplniti uložení Páně: Tak svěť světlo vaše před lidmi, ať zří skutky vaše dobré?

Když byly otázky kladně zodpovězeny, osvědčili zřizovaní svůj slib rukoudáním zplnomocněnci Ústřední rady, který jim připomenul povinnosti biskupské čtením z listu k Titovi (1, 7.—9.).

Poté duchovní zástupce Ústřední rady (A. Procházka) zahájil vlastní úkon zřizovací vyzváním: „S boží pomocí přistupme již ke zřízení těchto pravoplatně zvolených biskupů!“

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

A modlil se modlitbu Kalousovu:

„Bože vševládný, Otče náš, který silou ducha svého svět naplňuješ, který synem svým, Ježíšem Kristem Pánem naším lidstvo k novému životu jsi povznésti ustanovil, který syny a dcery své v jedno shromažďuješ, zachováváš a k sobě vedeš, jenž jsi v národě našem čisté evandělium Ježíšovo otcům a matkám našim zvěstovati dal, jenž v hmotě ducha vyvoláváš a křísíš, zvrhlosti napravuješ, viny smýváš a neduhy hojíš, jenž život věčný uděluješ svému stvoření, shlédni na nás také v této chvíli a sešli sílu ducha svého těmto našim bratřím biskupům, na něž my skládáme ruce své pro památku Pána našeho Ježíše Krista, a prosíme ducha tvého svatého, aby sestoupil na ně a svými dary posvětil si je pro nás."

Při slovech skládáme ruce . . ., pozvedli všichni zřizující pravé ruce směrem ke kandidátům biskupství a podrželi je tak až ke konci modlitby a po ní společně všichni pronesli: „Nechať posiluje vás Duch boží, bratří." Při tom zřizovaní biskupové, stojíce, sklonili hlavy. Poté přistoupili biskupové Procházka a Stibor k Farskému, a vložili naň pravé ruce se stejnými slovy, načež zase patriarcha Farský vložil svou pravou ruku na oba s těmitéž slovy. Na kůře v té chvíli zazpíváno třikráte: „Vládniž nám, biskupe náš, od lidu božího moc k tomu máš."

Mezitím 3 zástupcové diecésí (A. Procházka, Brančˇ, Fuček) postavili se před své biskupy a po slovech: „Odevzdáváme vám, bratří biskupové a bratře patriarcho, jménem našich diecésí nejvzácnější odkaz otců našich, bibli svatou. Čítejte v ní v duchu a v pravdě, kažte z ní čisté evandělium Ježíšovo a povznášejte bližní své k Bohu" — odevzdal každý za svou diecési biskupům bibli Kralickou.

Když ji všichni přijali, zazpívali všichni shromáždění čtyři sloky husitského chorálu: „Kdož jste boží bojovníci . . ."

Pak přistoupil nově zřízený patriarcha k oltáři, aby

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

pokračoval v liturgii, při čemž mu oba biskupští spoluzřízenci asistovali s biblemi v rukou. Obřad započal patriarcha třemi slokami písně (Věříme v Boha jednoho... Věříme také u věčné rozechvění... Věříme v Ducha svatého... Po prefaci o slavnostech národních zpíván třemi nově zřízenými biskupy Sanktus:

„Velký Bože, my se Ti klaníme
a v své nouzi o pomoc prosíme:
Svatý, svatý, svatý,
svatý, věčně svatý!
dej se nám jen poznati
ve své čisté podstati."

Po tomto zpěvu patriarcha zpíval „zpřítomnění". Při mementu (vzpomínce) na zemřelé vzpomenul všech, kteří se těchto radostných dnů nedočkali: „Otce české reformace Miliče z Kroměříže, Mistra Jana Husa, M. Jeronyma, M. Jakoubka ze Stříbra, biskupa táborského Mikuláše z Pelhřimova, Jana Žižky, Prokopa Velikého, Jiřího Poděbradského, Jana Rokycany a všech vyznavačů Pravdy boží svaté za dob husitských, Petra Chelčického, bratra Řehoře, Lukáše i Blahoslava, Komenského Jana Amosa a všech dobře přesvědčených bratří českých; vzpomenul i těch, kdož, jdouce po svobodě svědomí pro domnělé blouznění a kacířství podstoupiti mučednictví musili; vzpomněl buditelů a zapadlých vlastenců, všech osvícených bojovníků a vyznavačů, kteří pracovali na duchovní kultuře naší, Palackého a Šafaříka, Augustina Smetany i mučedníka Karla Havlíčka Borovského a všech ostatních."

K večeři Páně přistoupili všichni nově zřízení a zřizující. Obřad skončen národními hymnami a blahopřáním biskupům: „Na mnohá leta..."[1])

*

[1]) Podobně zřízen byl na biskupa diecése moravské dne 28. června roku 1925 v Olomouci nejmladší z československých biskupů (třicetiletý) Rosti-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

V časopisu „Za pravdou“, čís. 5., 1925, napsali k tomu někdejší pracovníci českoslovenští, kteří v srpnu roku 1924 církev československou roztrpčeně opustili: „Mohlo odpadnout (při aktu zřizování) mnoho věcí, které věrouce církve československé odporují a vedoucí činitelé staví dle dra Kozáka [1]) do tmy pohanství. K čemu dovolávat se Ducha svatého, k čemu číst evangelium svatého Jana kap. XVII., verš 1.—17., k čemu se modlit při bohoslužbě „Věřím v Boha jednoho“. k čemu skládat ruce, když nevěřím v Krista, Syna Božího, když nevěřím v Trojici, když nauka o Duchu svatém je dle „Českého zápasu“ pozůstatek pohanské filosofie? Patriarcha církve československé přece veřejně prohlásil na církevním sněmu, že odstraněním symbolu „Věřím v Boha“ byly s něho sňaty okovy a teď čtu „dle řádu zřizování biskupů“, str. 8, že „nově zřízený biskup dosluhuje bohoslužbu dále sám, začínaje zpěvem: „Věřím v Boha jednoho“. — Tak spadly ty okovy, či ne? Proč se jich církev československá drží? Či snad na schůzi, konané v Praze dne 8. listopadu roku 1924, někdo je zase vpašoval do „řádu zřizování biskupů“? Než nechme ironie a řekněme si to jasně: Církev československá odstraněním „Věřím v Boha“ (symbolum) z prvního článku ústavy prohlásila, že neuznává základy křesťanské věrouky, a dle toho se měla zařídit i při zřizování biskupů. — Dále je její povinností, by její duchovní a příslušníci přestali dělat kříž — nemají práva, aby říkali ve „Jménu Otce, Syna i Du-

[1]) Jan Stejskal (dříve Josef Stejskal, římskokatolický kooperátor v Německých Libinách, ordinovaný 1918 v Olomouci). Byl jedním z prvních, kteří na Moravě církev československou zakládali. Stál vždy při směru Farského. Po dvouletém studiu na evangelické akademii v Paříži (1921—1923), dosáhl doktorátu této akademie za spis „Les Procès de Jean Huss“. Z kruhů českých historiků byla však publikace tato odsouzena jako vědecky inferiorní a vytknuty jí těžné nedostatky. Viz kritiku. O. Odložilíka v „Časopise Matice moravské“, str. 277, roku 1924.)

) Nejliberálnější českobratrský theolog, jehož názory vyvolávají mezi ideovými teoretiky církve československé veliký ohlas. Na myšlenkový vývoj československého hnutí pronikavě zapůsobil. Někteří jej označují za hlavního ideového vůdce církve československé.

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

cha svatého", neb ve tři božské osoby nevěří — dále nemají práva, aby slavili svátek „Vzkříšení", neb nevěří, že Kristus vstal z mrtvých, též svátek „Nanebevstoupení" by měl odpadnouti, neb nevstal-li Kristus z mrtvých, nevstoupil také na nebesa. — K čemu světit svátky svatodušní, vždyť nauka o pneuma to nedovoluje. — Také několik slov o tom, co biskupové československí slibovali. — Dle řádu klade zástupce Ústřední rady biskupovi (biskupům) tyto otázky: 1. Jsi přesvědčen (jste přesvědčeni), že Písma svatá, kriticky přijímaná a vykládaná v duchu Ježíše Krista i našich národních tradic náboženských, obsahují ve shodě s ušlechtilými vymoženostmi současného vědění lidského sdostatek nauky potřebné k dosažení lidského cíle, časného i věčného? Otázka tato je směs neupřímnosti a povrchnosti. — Písmo svaté má se kriticky přijímat. — Dle kterých kritiků? — Dle Farského či Kozáka, Spisara nebo Hůty? Výklad Písma svatého dle našich národních tradic náboženských byl již dávno zamítnut v „Českém zápase".

Ušlechtilé vymoženosti současného vědění lidského. Co to je?...Pod heslem „ušlechtilá vymoženost současného lidského vědění" skrývá se často sobeckost a darebáctví — a proto je ono heslo pravdou relativní, která nemá s náboženstvím nic společného. Co je dle československé církve lidským cílem časným a co věčným? Zase libovůle — neb ten cíl si může vykládat každý dle vlastního sobeckého zájmu. — „Jsi rozhodnut pevně (jste též pevně rozhodnuti) na základě Písem takto vykládaných vzdělávati církev tvé budoucí péči svěřenou a svědomí každému věrně hájiti?" Biskup má býti rozhodnut vzdělávat církev na základě Písma a nezná jeho výkladu, má s Husem a Komenským učit věřící, že jsou tři božské osoby, že Ježíš Kristus jest Syn Boží, že duše lidská je individuelně nesmrtelná, že Bůh soudí duši každého člověka, či snad s Kozákem a Farským popříti tyto základní pravdy křesťanské? — Biskup má hájit svobodu svědomí? Jak

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

to? Na sněmě církve československé byla svoboda svědomí a sebeurčení obcí na základě protestu dra Farského vyškrtnuta z prvního článku ústavy a návrh Nermutův propadl. — Teď ji biskup má hájit? — Slibuje-li československý biskup, že bude hájit svobodu svědomí, jak pak může dále slibovat, že bude usnesení sněmů řádně dbáti? — Otázka druhá a třetí si odporují. Sněm se usnese na něčem, co svědomí příslušníka odporuje. — Biskup má dle otázky třetí dbáti, by usnesení sněmovní bylo provedeno a dle otázky druhé má zase nechat každému svobodu svědomí. — Jak se má rozhodnout?"

*

Odpoledne 6. ledna 1925 vysvětil patriarcha Farský 19 jáhnů a 8. ledna 18 kněží dle nového řádu, schváleného sněmem. Svěcení udíleno dle schválených obřadů vlastně třemi světiteli, patriarchou Farským a dvěma zástupci církve; jedním duchovním (drem Statečným) a jedním laikem (Plechatým).

Svěcení jáhenské konáno mezi liturgií po epištole. (Skutky apoštolské 6, 1.—7.). Generální tajemník Ústřední rady v taláru a štole uvedl kandidáty k oltáři a představil je světitelům. Patriarcha pak položil otázku uvádějícímu: „Jaké svědectví dává uchazečům, bratře generální náměstku, příslušný církevní úřad?"

Ten odpověděl:

„Všechny příslušné diecésní rady dosvědčují, že tito kandidáti jsou hodni, aby byli vysvěceni, a žádají tě, bratře patriarcho, abys je na jáhny církve československé vysvětil."

Pak obrátil se patriarcha k jáhnům se čtyřmi otázkami:

1. „Máte za to, bratří, že máte v sobě dostatek schopnosti a duchovního nadšení ke službě Boží a cítíte se povoláni k jejímu dílu?"

2. „Jste přesvědčeni, že Písma svatá kriticky přijí-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

maná a vykládaná v duchu Ježíše Krista i našich národních tradic náboženských obsahují ve shodě s ušlechtilými vymoženostmi současného vědění lidského sdostatek nauky, potřebné k dosažení lidského cíle, časného i věčného?"

3. Jste ochotni a rozhodnuti čistým a příkladným životem šířiti čest mravního řádu Božího a vésti, pokud vzdělání vaše stačí a úřad ukládati bude, k následování syna božího, nejmilejšího Krista Ježíše?"

4. „Slibujete církvi československé opravdovou práci, služební ochotu, šetrnost a poslušnost k řádu, jak v církvi československé pravoplatně jest ustanoven v příčině náboženské nauky, bohoslužeb i církevní kázně, která — dle slov velkého Amosa — mezi dítkami božího býti má a musí?"

Zodpověděvše všechny otázky kladně, zazpívali kandidáti českobratrskou píseň v XV. století (Farského zpěvník, čís. 12.): „Ve jméno Krista doufáme . . ." Po zpěvu modlil se patriarcha modlitbu, za níž všichni světitelé pozvedli pravé ruce nad skloněnými kandidáty, načež patriarcha přistoupil ke každému zvlášť a skládal na každého pravici, říkaje: „Osvěcuj a posiluj tě, bratře, Bůh duchem svým svatým. Amen."

Mezitím zpívána „Blahoslavenství".

Poté odevzdal generální tajemník za účasti druhých dvou spolusvětitelů jáhnům bibli Kralickou. A patriarcha otvíraje svou bibli, přečetl bratřím jáhnům napomenutí z Pavlovy první epištoly k Timoteovi, kapitolu třetí, verš 8.—13.

Tím obřad skončen a patriarcha pokračoval v liturgii. K Večeři Páně přistoupili novosvěcenci po vyzvání patriarchově: „Přistupte, bratří, když toužíte vésti život nový s Kristem a v jeho duchu nejen slovem, nýbrž i životem k památnému stolu jeho."

*

Svěcení prvních osmnácti kněží konáno v jubilejní

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

den založení církve 8. ledna. Uděloval je rovněž patriarcha Farský s dvěma spolusvětiteli jako při jáhenství. Obřad započal po evangeliu (Mat. 9, 36.—38.). Po kázání vojenského superiora Jakla a promluvě patriarchově položil hlavní světitel kandidátům pět otázek:

a) „Doufáte, bratří jáhnové, že máte v sobě dostatek schopností a duchovní vyspělosti i nadšení, abyste mohli podjati se závazků a úkolů kněží naší církve československé?"

(Odpověď zněla: „Doufáme, že ano.")

b) „Jste ochotni a rozhodnuti šířiti čest mravního řádu božího především vlastním svým životem, čistým a příkladným?"

(Odpověď zněla: „S pomocí boží ochotni a rozhodnuti.")

c) „Chcete vzíti na sebe povinnost vyučovati nauce náboženské mládež i dospělé, konati veškery kněžské úkony bohoslužebné a zejména také i vysluhovati večeři Páně a přisluhovati sňatkům manželským?"

(Tázaní odpověděli: „To chceme s pomocí boží.")

d) „Jste přesvědčeni, že základ naší náboženské a církevní činnosti, Písma svatá, kriticky přijímaná a vykládaná v duchu Ježíše Krista, našich národních tradic náboženských obsahují ve shodě s ušlechtilými vymoženostmi současného vědění lidského sdostatek nauky, potřebné k dosažení lidského cíle, časného i věčného?"

(Odpověď: „Tak jsme přesvědčeni.")

e) „Slibujete církvi naší československé vážnou, opravdovou a nezištnou práci svou, služební ochotu, šetrnost a poslušnost řádu, jak v církvi československé pravoplatně jest a bude stanoven v příčině náboženské nauky, bohoslužeb i církevní kázně, která mezi dítkami božími podle slov velikého Amosa býti má a musí, a bez které by ani církev československá nemohla obstáti?"

Všichni odpověděli: „Tak slibujeme s pomocí boží."

Poté zazpívali všichni svěcenci československou pí-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

seň: „Zavítej k nám, Duchu svatý.“ (Farského zpěvník, čís. 149.)

Po zpěvu modlil se patriarcha, vzkládaje s bratry světiteli na kandidáty pravici, načež následoval obřad symbolického odevzdání štoly a kalicha po předchozím připomenutí: „Přijměte, bratří novokněží, štolu, tento odznak kněžské své pravomoci. Nechať ona je vám stálou upomínkou mravních závazků, jimiž zavazujete se službě bližních svých.“

„A zde, hle! Kalich Páně, svatý odkaz předků našich, symbol života! Hospodin, jenž píti dává veškerému tvorstvu z kalicha života jeho dobré i zlé, často utrpení, ale též slávu a slast, On provázejž dílo své ve vás požehnáním svým, byste v slavném kalichu Páně každému vždy potěšivou sílu přinášeli . . .“

Jda pak od jednoho ke druhému, podal každému nejprve štolu, přejímaje ji od spolusvětitele laika a vzkládaje na každého pravou ruku se slovy: „Osvěcuj, posiluj a rozněcuj tě, bratře kněže, Bůh duchem svým svatým. Amen.“

Načež každému podal kalich, přejatý od spolusvětitele duchovního. Každý svěcenec uchopil oběma rukama kalich a hledě naň, zvedl jej do výše nad svou hlavu.

Potom přečetl patriarcha úryvek z první epištoly sv. Petra (2, 1.—12.) o všeobecném kněžství.

Nato pokračováno v liturgii. Od obětování asistovali patriarchovi dva nejstarší novosvěcenci. Při přijímání přijímali nejprve novokněží pod obojí způsobou, nakonec patriarcha.

Bchoslužba ukončena husitskou písní „Kdož jste boží bojovníci“.

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ УжгородѢ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

HNUTÍ PRAVOSLAVNÉ V ČECHOSLOVENSKU (1918-1925)

I.

Pokusy o oživení a reorganisaci zbytků pravoslavné skupiny pražské z let šedesátých. Statut dra Červinky. Uznání jurisdikce srbské, historicko-právně odůvodněné. Neoprávněný přechod pod jurisdikci patriarchátu cařihradského. Nekanonické zřízení archiepiskopie pražské. Propaganda pravoslavná na Podkarpatské Rusi a východním Slovensku. Organisační akce delegáta srbské církve, biskupa Dositeje. Zákrok patriarchy cařihradského. Protisrbský postup archiepiskopa Savatije a jeho pomocníka biskupa Benjamina.

Před převratem nebylo na území Čech, Moravy a Slezska žádné veřejnoprávní pravoslavné korporace náboženské. Existovala pouze pravoslavná skupina v Praze, vzniklá roku 1863 více z nacionálně-politických než náboženských důvodů pod vedením Sladkovského a Grégra. Pravoslavní pražští nemohli se zorganisovat v řádnou obec náboženskou pro nepřízeň rakouské vlády, která se bála panslavismu. Příslušeli k pravoslavné farnosti ve Vídni a používali chrámu sv. Mikuláše na Staroměstském náměstí, který jim městská rada pražská propůjčila a petrohradské Slavjanskoje blagotvoritelnoje obščenstvo nákladem asi 30.000 zlatých opravilo. Pravoslavní kněží, kteří z Ruska byli do Prahy posíláni a ruskou církví vydržováni, aby pravoslavnou skupinu pražskou pastorovali, byli pouze jakýmisi výpomocnými duchovními vídeňského pravoslavného faráře, od něhož potřebovali delegace pro své duchovní veřejnoprávní funkce. Jurisdikčně podléhali pražští pravoslavní patriarchovi srjemsko-karlovickému, od roku 1883 pravoslavnému biskupu zadar-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

skému, jehož diecése příslušela od roku 1873 k autokefální metropoli černovické (bukovinské).

Na východním Slovensku i na území nynější Podkarpatské Rusi nebylo rovněž před rokem 1918 žádné veřejnoprávní pravoslavné skupiny neb náboženské obce.

Po převratu projevily se v pražské skupině pokusy o oživení a organisování živořícího českého pravoslaví. Akce se chopil dr. M. Červinka, bývalý advokát v Hrotovicích. Sestavil statut pro českou náboženskou obec pravoslavnou se sídlem v Praze, jejíž obvod by zaujímal území Čech, Moravy a Slezska; hlavou této náboženské obce měl býti biskup. Statut dra Červinky však nebyl se stanoviska kanonického práva pravoslavného správný a neodpovídal též převzatým zákonům státním. Právním pramenem k vybudování pravoslavné církve nemůže býti dle kanonického práva pravoslavného náboženská obec, nýbrž církev, opřená o některou autokefalní církev, která by ji uvedla ve svazek všech církví pravoslavných. Církevní zlomek ve formě náboženské obce nemůže se přímo spojovati se svazkem pravoslavných církví, ani býti zastoupen na jejích sněmech, ani býti představován právně biskupem. Také převzatý zákon o schvalování náboženských společností vyžaduje, aby se ideově i právně vycházelo při organisaci náboženských společností od celku, tedy, běží-li o pravoslaví, od statutu církevního, na základě něhož by se zakládaly jednotlivé obce.[1]) Dr. Červinka, který měl asi potíže s předpoklady pro právní organisační postup od statutu církevního, snažil se věc obejíti statutem náboženské obce v čele s biskupem. Přes to však dostalo se jeho statutu státního schválení usnesením ministerské rady ze dne 16. března 1922 a výnosem ministerstva školství a národní osvěty ze dne 31. března 1922.

Vznikající náboženská obec pražská postavila se

[1]) Viz pojednání bis. Gorazda Pavlíka ve spisku „O krisi v církvi československé" a články dra Kopala v „Pravoslavném směru č. 18 –19, 1923 a můj článek. „Česká obec prav.", „Našinec", číslo 190., 1923.

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

s počátku v kanonický poměr k autokefalní srbské církvi a formálně podrobila se její jurisdikci. (Z důvodů historicko-právních má skutečně srbská církev nároky na vrchní jurisdikci nad pravoslavnými našich zemí, neboť před rokem 1883 patřili čeští pravoslavní pod jurisdikci patriarchy srjemsko-karlovického, jehož metropole je od roku 1920 součástí patriarchátu srbského, a biskupství zadarské, jemuž podléhali, po roku 1883 sloučeno bylo, vyjma město Zadar a jeho nejbližší okolí, taktéž se srbským patriarchátem.) Za biskupa zvolila si pravoslavná obec česká ruského archimandritu Savatije (rodem Čecha, vlastním jménem Vrabce), který tehdy právě v Praze dlel. Srbský Synod, jemuž poslána zpráva o ustavení náboženské obce i volbě Savatijově s žádostí, aby zvolený byl vysvěcen na biskupa, otálela však několik měsíců s odpovědí. Potíže působily prý pochybnosti, lze-li schválit biskupa, jehož zvolila pouze náboženská obec, a pak známé vyjednávání s církví československou. Dvou církví pravoslavných v Československu církev srbská zakládat nechtěla. Zdá se též, že Srbové chtěli míti jinou osobnost v čele českého pravoslaví, než která jim byla z Prahy proponována. Mezitím dr. Červinka a archimandrita Savatij, nelibě dotčeni mlčením srbského Synodu a pak pravděpodobně ovlivněni určitými vysokými kruhy, jež nepřály orientaci srbské, přerušili právní poměr k církvi srbské a obrátili se na cařihradského patriarchu Meletije, opětujíce žádost, na kterou církev srbská nereagovala. Patriarcha Meletij, aniž by byl v Bělehradě zjistil situaci a jurisdikci srbskou respektoval, projevil ihned ochotu žádosti vyhovět a archimandritu Savatije i dra Červinku do Cařihradu povolal. Ač brzo nato přišla do Prahy (asi urychlená) odpověď Synodu srbského, že volba Savatije se bere na vědomí a záležitost bude předložena biskupskému Saboru ke kladnému rozhodnutí, Savatij i Červinka necouvli a do Cařihradu se vydali. Tam vysvěcen patriarchou Meletijem archimandrita Savatij na biskupa; dr. Červinka pak ordino-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016
ván na kněze a hned jmenován infulovaným protopresbyterem patriaršího stolce. Zároveň patriarcha cařihradský — pravděpodobně na základě mylné informace — zřídil pro československou republiku pravoslavnou archiepiskopii se třemi diecésemi (které ve skutečnosti neexistovaly a pro něž také ještě žádných předpokladů nebylo) a připojil formálně novou archiepiskopii jurisdikčně k patriarchátu cařihradskému. Savatij jmenován pravoslavným „archiepiskopem pražským a celého Čechoslovenska". Varovný telegram, který v poslední chvíli poslal patriarcha srbský do Cařihradu, upozorňuje na neoprávněný postup pražské pravoslavné skupiny a nebezpečí vážných církevněprávních komplikací, přišel už pozdě. Počin Meletiův, který vyvolal v srbské církvi velikou nevoli a vrhl zvláštní světlo na vzájemný poměr mezi pravoslavnými církvemi, byl se stanoviska kanonického práva pravoslavného skutečně nesprávný a se srbské strany prohlašován byl také hned za neplatný. I když by se odeziralo od neoprávněného zasažení do jurisdikce srbské církve, zříditi platně arcibiskupství lze dle pravoslavného práva, až když byly organisovány aspoň dvě diecése. Archiepiskopie pravoslavná v Československu zřízena byla — jak napsal sám biskup Gorazd — na fikci tří diecésí, kterých nebylo a dodnes není. „Pravoslavný směr", časopis pravoslavně orientované frakce v církvi československé, prohlásil tehdy: „Svěcení (arcibiskupa Savatije) v Cařihradě je urážkou srbské i ruské církve, taktéž i provokací s námi nejúžeji spojeného srbského státu, jakož i budoucího Ruska."

*

Na východním Slovensku a Podkarpatské Rusi přestoupila k pravoslaví po převratu řada obcí řecko-katolických, uniatských. (Dnes je jich 10 na Slovensku a asi 80 na Podkarpatské Rusi.) Církevní přesun k pravoslaví vyvolal v té formě, jak byl prováděn, velké ná-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

boženské bouře, které dosud neutuchly a vnitřní poměry na Podkarpatské Rusi nemálo zkomplikovaly. Dálo se totéž, čeho jsme byli svědky u nás, kdy církev československá zabírala katolické kostely za krvavých rvaček a pustých násilností, jenže snad ještě v trapnějších a politováníhodnějších formách. Hnutí pravoslavné nevzniklo spontánně jen z důvodů národních, protimadarských — jak bylo u nás psáno — nýbrž vyvoláno a rozdmycháno bylo z největší části pravoslavnými agitátory. Dlouho před rokem 1918 bylo připravováno. V čele akce stál ieromonach Alexij Kabaljuk, karpatoruský mužík, kterého po známém marmarošském procesu do kláštera přijal a na kněze vysvětil metropolita kyjevský Antonij. Tento ieromonach (dnes už od biskupa Dositeje povýšený na archimandritu) po leta prostředkoval ruské vlivy pravoslavné hlavně z Kyjeva. Roku 1918 postavil se veřejně v boj proti karpatoruskému uniatství a zahájil agitaci přestupovou. V obcích, kde pravoslavná akce nabyla ohlasu, vyháněni řeckokatoličtí duchovní, zabírány kostely, fary i pozemky farám náležející. Poměry v pravoslavné skupině takto vzniklé byly velmi rozhárané, hlavně pro nedostatek inteligentních vůdců, kteří by si byli vědomi odpovědnosti. Nebylo též dostatek pravoslavného kněžstva. I poslána žádost na patriarchu srbského, aby se hnutí pravoslavného na Podkarpatské Rusi ujal. Srbská církev, která z důvodů historicko-právních činila si rovněž nároky na jurisdikci nad pravoslavnými na Podkarpatské Rusi (pravoslavní v Uhrách podřízeni byli autokefalní metropolii ve Sr. Karlovcích), vyslala do československé republiky svého delegáta, biskupa Dositeje, který zároveň pověřen byl vyjednáváním s československou církví. Dositej, pokud mu jednání s československou církví dovolovalo, věnoval se organisační práci v pravoslavné skupině karpatoruské. Vypracoval statut pro pravoslavnou církev karpatoruskou, zažádal o jeho schválení u vlády, dal zvoliti zatímní eparchiální (diecésní) radu a snažil se chaotickým

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

poměrům vůbec odpomoci. Úspěchů valných neměl. Situace se však ještě více zauzlila, když patriarcha cařihradský bez ohledu na akci církve srbské zřídil, jak nahoře bylo řečeno, pro všechny pravoslavné na území československé republiky archiepiskopii v čele s biskupem Savatijem a podřídil tak karpatoruské obce pravoslavné pražskému archiepiskopovi. Savatij ohlásil se karpatoruským pravoslavným jako jejich pravoplatný archierej a zahájil hned akci, aby cařihradská jurisdikce byla na Podkarpatské Rusi uznána. I vládní činitelé dali nepokrytě najevo, že jim na tom záleží, aby pravoslavní karpatoruští podřízeni byli Savatijovi a aby tak centralisována byla správa všech pravoslavných pod vedením v Praze. Pravoslavní karpatoruští, kteří viděli v tom nebezpečí čechisace a vlivem agitace srbské zdůrazňovali kulturní autonomii své země (zaručenou smlouvou v Saint Germainu) a tudíž i nutnost vlastní církve a vlastního statutu, postavili se proti snahám arcibiskupa Savatije. Biskup Dositej rovněž neustal ve své akci, neuznávaje opatření, učiněného z Cařihradu — a tak došlo k zmatkům, které beztak rozhárané náboženské poměry na Podkarpatské Rusi krajně zkomplikovaly. Arcibiskup Savatij poslal na Podkarpatskou Rus ruského biskupa Benjamina (vypuzeného biskupa sebastopolského), který přesto, že mu patriarcha srbský jakoukoliv akci přísně zakázal, pustil se do práce, hnutí přestupové velmi posílil a pro arcibiskupa Savatije se všemožně exponoval. Vedle toho vysvětil Savatij celou řadu mužíků na kněze, kteří za to povýšení stali se agitátory cařihradské orientace.

Než přes všechno úsilí arcibiskupa Savatije jurisdikce cařihradská nebyla ve všech obcích pravoslavných uznána. V lednových bělehradských poradách r. 1924 prohlásil českoslov. ministr zahraničí, že vláda uzná jurisdikci srbské církve nade všemi pravoslavnými v Čechoslovensku, bude-li povolena evangelickým Slovákům v Jugoslavii samostatná organisace církevní. Došlo též v tom smyslu k formálnímu dojednání. Když

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

však biskup Dositej v důsledcích toho přišel opět na Podkarpatskou Rus, dal proti němu dr. Červinka předčítati s kazatelen ostré prohlášení, dle něhož žádný podkarpatský pravoslavný nemá se odvážiti podporovati rozkolnou a neodpovědnou akci srbského delegáta.

II.

Spory o jurisdikci cařihradskou a srbskou na Podkarpatské Rusi. Přestup Gorazdovy frakce do české obce pravoslavné. Přenešení sporů o jurisdikci do skupiny českomoravské. Dositej — Gorazd contra Savatij, Červinka. Stav vznikajících pravoslavných skupin na území republiky československé počátkem roku 1925.

Spory o jurisdikci cařihradskou a srbskou mezi arcibiskupem Savatijem a biskupem Dositejem způsobily mnoho zmatků, které nesmírně ztížily organisační konsolidaci pravoslavných skupin v Čechoslovensku. Na Podkarpatské Rusi nastalo mezi pravoslavnými vážné rozštěpení a vyvolána protičeská nálada, jež projevila se i posledními volbami. Tím není řečeno, že by některá ze svářících se stran byla úmyslně prováděla na Podkarpatské Rusi nějakou neloyální politiku vůči československé republice. Oba směry zdůrazňovaly nutnost loyality k československému státu, přece však pražské vedení nepromyšlenou taktikou svého postupu odpor před čechisací vyvolalo a zastánci srbské jurisdikce jej zesilovali, poukazujíce na právo karpatoruské církevní autonomie. Místy pak přímo bylo obavy před čechisací používáno jako agitačního hesla proti směru pražskému a o nebezpečí čechisace mluveno jako o nebezpečí maďarisace.

Vnitřní zmatky ještě se zvětšily, když do otázky jurisdikce zasáhla pravoslavně orientovaná frakce církve československé, tehdy ještě formálně neodštěpená. Vůdce její, biskup Gorazd Pavlík, vysvěcený bělehradským patriarchou Dimitrijem a podřízený jurisdikčně

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

církvi srbské, přirozeně postavil se na stranu Dositejovu a řadou článků úspěšně dokazoval oprávněnost a nutnost srbské jurisdikce. Ve vůdčích pravoslavných kruzích pražských vyvolalo toto zasažení pochopitelnou nervositu, obzvláště když vysloven byl bezpodmíneční požadavek, aby nekanonické zřízení pravoslavné archiepiskopie československé bylo prohlášeno za neplatné se všemi církevně-právními důsledky. Hlavně mnoho podráždění vyvolal článek v „28. říjnu" (č. 288 roku 1924), v němž nějaký pseudonym (dle sdělení redakce „vynikající činitel v československé pravoslavné církvi") ostré, bezohledné kritice podrobil rozhárané poměry mezi pravoslavnými v Čechoslovensku a největší vinu na desolátním stavu a vnitřní roztříštěnosti a krajní nespokojenosti uvaloval na protopresbytera dra Miloše Červinku, z Cařihradu jmenovaného kancléře archiepiskopie pražské, který prý ovládá arcibiskupa Savatije a svým despotismem, nešťastnou organisační metodou i postupem proti biskupu Dositejovi působí jen rozvrat. Hlavní výtky zahroceny byly ostře a nepěkně osobně. Všecek odpor proti biskupu Dositejovi a srbské jurisdikci datuje prý se od té doby, co biskup Dositej odmítl dra Červinku vysvětiti na kněze vzhledem k jeho záhadné minulosti. O cařihradském patriarchátu psáno v onom článku jako o církvi, „která je v rozkladu a ve spojení s bolševickou živou církví", a důrazně apelováno na vládu, aby urovnala poměry v československé pravoslavné církvi a jednala konečně důsledně, kdyžtě už v srpnu 1920 uznána byla státně jurisdikce srbská nad Podkarpatskou Rusí a 12. ledna 1924 v důsledcích úmluv zahraničního ministra v Bělehradě rozhodnuto bylo v ministerské radě pozvat biskupa Dositeje ke konečnému dojednání a odstranění zmatků.

Článek, který byl psán jinak velmi dobře informovanou osobností a vzbudil značnou pozornost, nepřispěl mnoho k vnitřní konsolidaci českého pravoslaví ani nepřiměl vládu k žádanému zákroku, za to však vyvolal

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

velké napětí mezi oficielním vedením pražským a pravoslavně orientovanou skupinou československé církve. Vedení její podezříváno z osobních zájmů, vytýkáno jí ponižující zatahování vlády do vnitřních otázek církve, hájení srbské jurisdikce podkládána snaha dosáhnout na srbské církvi ústupky, kterých nemůže žádná pravoslavná církev učiniti, nemá-li se proti sobě samé prohřešiti a pozbýti charakteru pravoslavnosti. Směr biskupa Gorazda, uvnitř kvasící a nespokojený, pro bezkompromisní pravoslaví dosud nerozhodnutý, nemá prý práva zasahovat do vnitřních záležitostí církve pravoslavné a komplikovati tak těžkou otázku jurisdikce. Své záležitosti ať si upraví dle své libosti na foru své církve, nebo mimo ni, rozhodně však nikoli na účet pravoslaví.

Zatím nezadržitelným vývojem známých událostí nucen byl biskup Gorazd Pavlík učiniti konec svému dosavadnímu vyčkávání v církvi československé. Po volbě dra Farského za patriarchu vystoupil 21. července roku 1924 veřejně z církve československé a v listu „Za pravdou" uveřejnil prohlášení, v němž krok svůj odůvodňoval a stejně smýšlející vyzýval k přestupu k pravoslaví, pro něž leta v církvi československé bojovali a trpěli. Přestup do stávající pravoslavné obce pražské prohlašoval však za možný pouze v tom případě, jestliže uznána bude jurisdikce srbské církve, která má jedině právo, aby byla mateřskou církví všech pravoslavných v Čechoslovensku.

Odvrat od ní byl prý nejen protizákonným, ale i neodpustitelným a samovražedným nevděkem. V případě, že by jurisdikce srbská nebyla uznána, postupovalo by se samostatně a odděleně od ostatních pravoslavných skupin, i kdyby novému útvaru se nedostalo státního schválení, jen když církev srbská bude novému hnutí matkou, dokud nebude lze dosáhnouti autokefalnosti.

V té době však biskup Dositej už úsilovně vyjednával s arcibiskupem Savatijem. Chápal kritičnost situace

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

a proto nasazoval všechny páky, aby mezi vedením pravoslavné české skupiny a směrem Gorazdovým došlo k nějaké dohodě. Úpornému úsilí osobního vyjednávání podařilo se skutečně ulomiti hlavní hroty rozporů a brzo nato ujednáno bylo mezi biskupem Gorazdem a arcibiskupem Savatijem, že oba podrobí se společnému rozhodnutí patriarších stolců v Cařihradě a Běle-hradě. Shodnou-li se oba patriarcháty, že jurisdikci nad pravoslavnými v Čechoslovensku má před prohlášením autokefalní pravoslavné církve pro republiku československou církev srbská, podrobí se arcibiskup Savatij, a naopak.

Na den 10. srpna 1924 svolána schůze důvěrníků pravoslavně orientované frakce Gorazdovy do Olomouce, aby se rozhodlo o formálním vystoupení z církve československé a přestupu k pravoslaví. Na této významné schůzi, kde po prvé se účtovalo s církví československou, manifestovali lidé, zhnusení planým volnomyšlenkářským pokusnictvím, „sytí nepromyšlených frází a prázdných slov“, „sytí laciného křesťanství bez povinností, bez sebeobětování, sebepřemáhání a bez účinné lásky k bližnímu, uštvaní hádkami a nekřesťanskými boji, toužící po uvolnění a vysvobození ze strašného napětí“, že chtějí konečně klid a pokoj a proto že vstupují do církve pravoslavné, od níž doufají, že jim dá možnost žíti nábožensky v pokoji. Formálně schválen postup Gorazdův a přijat statut pravoslavné obce pražské, jakož i všeobecné zákony pravoslavných církví. Arcibiskup Savatij pak požádán, aby pověřil vrchní duchovní správou a organisací církve pravoslavné na Moravě biskupa Gorazda.

Po srpnové schůzi olomucké zahájena formálně akce pro pravoslaví i organisační práce. Kdož věřili, že biskup Gorazd strhne za sebou do pravoslaví největší část církve československé, kterou na Moravě vybudoval, velmi se zklamali. Gorazd vystoupil z církve československé, následován poměrně nepatrným zlomkem někdejší pravoslavně orientované diecése. Kdo má pří-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

ležitost sledovat účinky „odřímšťující" převýchovy v církvi československé, pranic se tomu nediví. Positivní víra křesťanská, pokud si ji lid do církve československé přinesl, je soustavně podvracena a ubíjena.

V myšlenkovém prostředí, jak se vytvořilo vlivem rozkladných, povrchních zásad radikálních v církvi československé, nemůže nevítěziti v převážné většině i dnes zase jen plané „pokrokové" heslo; každá jiná akce ještě dlouho nevyvolá tam větší odezvy. Biskupa Gorazda čeká tuhá práce; bude třeba mnohé stavět, co se dříve bezhlavě bořilo. A podaří-li se mu pravoslavím vyléčit a životně na delší dobu opřít, co zachraňuje dnes ze „zátopy volnomyšlenkářské" — je otázka.

Nejvíce zklamali Gorazda jeho duchovní, kteří kdysi za ním stáli, pravoslavnou orientaci schvalovali a pro ni pracovali. Čekalo se, že aspoň oněch 20 duchovních, kteří 12. června 1924 protestovali proti rouhání Farského, zůstane při Gorazdovi. Zbylo jich však velmi málo. Ba, ani ti, kdož se podepsali 31. července 1924 na provolání, jímž schvalováno přestoupení k pravoslaví, nezůstali všichni. O náhlém přeorientování duchovních, kteří Gorazda v kritické chvíli opustili a dnes pracují pro volnomyšlenkářské křesťanství Farského, které předtím odsuzovali, bylo by lze napsat poutavou kapitolu; některé detaily by vzbudily přímo úžas a vrhly by na leccos strašné světlo.

Vnitřní poměry v pravoslavných skupinách po přestoupení frakce Gorazdovy se mnoho nezměnily; také organisační práce příliš nepokročila. Těžká otázka jurisdikce není dosud úplně rozřešena. (Po odchodu patriarchy Meletije synod cařihradský prohlásil sice, že zřízením archiepiskopie v Československu se stala chyba, avšak patriarcha Grigorij i jeho nástupce Konstantin setrvali zásadně na stanovisku Meletijově.) Není též dosud státně schváleného statutu církevního, dle něhož by bylo možno celkovou organisaci a konsolidaci pravoslaví provést. Na Podkarpatské Rusi zmatky nepřestávají a vyvolávají stále náboženské boje, které se

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

vybíjejí velmi nepěkně. O skutečném, neutěšeném stavu jsme málo v našem tisku informováni. Akce pro uznání arcibiskupa Savatije a cařihradské jurisdikce je sice na postupu, ale napomáhá se tomu hlavně svěcením karpatoruských mužíků, kteří nemají žádného vzdělání, ani theologické průpravy (někteří stěží čtou a dovedou se podepsat); tím se sice získávají stoupenci cařihradské orientace a stranící Savatijovi, ale nikoliv schopní pracovníci, od nichž by bylo lze něco čekat. Ve středu (11. února 1925) přinesla „Pr. Presse" zprávu, že konán byl na Podkarpatské Rusi kongres pravoslavného duchovenstva, který se vyslovil pro arcibiskupa Savatije; zároveň prý schválena kandidatura Kavaljuka (asi Kabaljuka) na biskupství karpatoruské. Pak by byl biskupem na Podkarpatské Rusi bývalý mužík, který nemá naprosto žádného vzdělání, třebas jej biskup Dositej povýšil na archimandritu. Zdá se však, že kandidatura archimandrity Alexije Kabaljuka je obratným tahem hlavního exponenta arcibiskupa Savatije, protojerere Černavina, který se tím zbavuje nepohodlného stoupence srbské iurisdikce a zároveň agituje tím účinně pro uznání Savatije.

*

Zatím existují tedy na území republiky československé tři skupiny pravoslavné: První pro obvod Čech, Moravy a Slezska. Jako organisační novotvar má svůj schválený statut ve formě náboženské obce. Druhá na východním Slovensku; sestává z desíti náboženských obcí (dle Ročenky republiky čsl., roku 1925; dle schematismu, jejž uveřejnil „Pravoslavnyj russkij kalendar na rok 1925" je jich polovice). Dosud nejsou právně ustaveny, poněvadž není pro ně statutu. Třetí na Podkarpatské Rusi tvoří asi 70 náboženských obcí (dle zmíněného kalendara). Rovněž jsou dosud právně neustaveny. Arcibiskup Savatij, zvolený a vládou potvrzený na základě statutu pražské náboženské obce jako

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

její duchovní správce, užívá za tichého souhlasu vlády titulu „archiepiskop pražský a celého Čechoslovenska", který mu byl udělen cařihradským patriarchou, třebas pro to není dosud církevně-právních předpokladů. Na základě tohoto titulu zasahuje arcibiskup Savatij i na Slovensko a na Podkarpatskou Rus za souhlasu vlády, ač k tomu rovněž nemá vlastního práva.

Na Moravě (v distriktu pražské obce náboženské) existuje dle státní statistické Ročenky pro rok 1925 deset pravoslavných skupin, z nichž utvořeno 7 expositur pražské obce, a to v Olomouci, Štěpánově, Chudobíně, Bílé Lhotě, Vilímově, Brně a Dolních Kounicích. Celkový počet českých pravoslavných jest: a) V Čechách: Praha asi 700, Tábor asi 2200, Trhové Sviny asi 400; b) Na Moravě: Olomouc 1258, Štěpánov 1109, Chudobín 1300, Bílá Lhota 621, Vilímov 518, Přerov 209, Tovačov 146, Brno 307, Dolní Kounice 375, Třebíč 273, dohromady v Čechách 3300, na Moravě 6116. Na Moravě jsou pravoslavní vesměs bývalí členové církve československé, kromě 109, kteří přestoupili z církve katolické.

Koncem roku 1924 (dne 29. prosince) konána byla v Olomouci schůze delegátů všech pravoslavných na Moravě za předsednictví protopresbytera dra Červinky, na níž zvolena eparchiální rada olomucká. Biskup Gorazd, designovaný za předsedu, zdráhal se však funkci přijati, poněvadž posud není otázka iurisdikce rozřešena a on podléhá iurisdikci srbské, od níž o své újmě nemůže přejíti k iurisdikci druhé. Teprve když shromáždění se usnesli požádat pražské ústředí, aby se přičinilo o odstranění těchto překážek, a když dr. Červinka prý prohlásil, že ústředí učiní v té věci vše, co jest v jeho moci (!), prohlásil biskup Gorazd, že za těchto předpokladů designaci přijme.

Konstituování eparchiální rady je sice krok kupředu, ale dokud není těžká otázka iurisdikce rozřešena a dokud není celocírkevního statutu, mnoho neznamená.

*

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

Oficielní „Pravoslavnyj russkij kalendar na rok 1925" (vydán ve Svidníku na Slovensku), jenž je určen pro pravoslavné na Podkarpatské Rusi a obsahuje nejen pravoslavný kalendář, nýbrž i církevní schematismus pravoslaví v československé republice, má na konci připojenu „Strossmayerovu řeč na Vatikánském sněmu". Tato řeč je doslovně shodná s podvrženým mrzkým padělkem, který jsme předloni přibili na pranýř. Je to zlomyslný falsifikát, který Strossmayer nazval „bídnou slátaninou, vypočítanou na matení katolického lidu" a na svoji čest o této „řeči" prohlásil, že jí nikdy neměl (18. března 1872). Jest opravdu litovati, že takovým nepěkným, nepoctivým způsobem pracují pravoslavní agitátoři proti katolické církvi mezi neuvědomělým lidem karpatoruským. Neodpovědné rozeštvávání lidu na Podkarpatské Rusi, jak se vůbec dodnes provádí, dobré věc neprospěje. Sporné otázky mezi námi a pravoslavím bylo by lze přece řešiti klidně, věcně, bez nekřesťanské nenávisti. Velikým, svatým zájmům království Ježíše Krista, které stejně musí ležet na srdci každému upřímnému, opravdovému katolíku i pravoslavnému, by to rozhodně více prospělo, než cokoliv jiného.

III.

Vývoj vnitřních poměrů v skupině podkarpatské za sporů o jurisdikci. Taktika Savatijova. Protichůdná akce srbská. Archimandrita Kabaljuk, exponent směru srbského. Černavin, vůdce strany cařihradsko-pražské. Schůze v Hustu a Bušťině. Otázka kandidatury na biskupský stolec.

O skupinu pravoslavnou na Podkarpatské Rusi vede se dlouhý spor mezi patriarchátem cařihradským a bělehradským. Církev srbská uplatňuje své nároky na vrchní jurisdikci nad karpatoruskými pravoslavnými z důvodů historicko-právních. Všichni pravoslavní v Uhrách před převratem podřízeni byli jurisdikčně

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

autokefalní metropolii ve Sr. Karlovcích, která roku 1920 splynula s obnoveným patriarchátem srbským. Pravoslavná církevní organisace prý zásadně i formálně trvá též v nástupnických státech, dlužno ji jen nově upraviti.

Patriarcha cařihradský, aniž by byl respektoval historická práva církve srbské, která už zahájila organisační činnost na Podkarpatské Rusi, via facti podřídil karpatoruské pravoslavné svému patriarchátu, zřídiv pro všechny pravoslavné na území republiky československé archiepiskopii s centrem v Praze. Církev srbská prohlásila počin cařihradského patriarchy za neplatný a akce ve prospěch své jurisdikce na Podkarpatské Rusi nezastavila. Protichůdný postup dvou pravoslavných církví vyvolal mezi karpatoruskými pravoslavnými mnoho zmatků, jež dosud neodstraněny. Třebas že stoupenci cařihradské orientace a jurisdikce pod vedením pravoslavného pražského archiepiskopa nabývají převahy, vnitřní rozštěpení v pravoslavné skupině na Podkarpatské Rusi trvá. Sporná otázka jurisdikce mezi oběma patriarcháty posud nevyřešena a srbská církev se práva ingerence do církevních poměrů karpatoruských nevzdala.

Vnitřní poměry v pravoslavné skupině podkarpatské, která vlivem neodpovědných, fanatických agitátorů stržena byla do politováníhodných, surových a vášnivých bojů proti katolickým uniatům, zasluhují vážné pozornosti. V pravoslavném kněžstvu karpatoruském zápolí dvě strany: srbská a cařihradsko-pražská. V čele první stojí hlavní exponent srbské jurisdikce Kabaljuk. Hlavou eparchiální rady Savatijovy a hlavním průbojníkem cařihradské orientace je protorej Černavin, ruský kněz, bývalý vojenský duchovní, který přišel roku 1920 ze Srbska na Podkarpatskou Rus a uplatnil se pronikavě jako houževnatý agitátor pravoslaví.

Když archiepiskop Savatij začal světiti na kněze karpatoruské mužíky, Černavin zjednával mu kandidáty.

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

Zřídil si v Buštině jakousi duchovní školu, do níž přijímal polonegramotné mužíky a po dvou- nebo tříměsíční průpravě posílal je k svěcení do Prahy. Tato nešťastná taktika, jíž zamýšlelo se odpomoci nedostatku kněží i napomoci uznání cařihradské jurisdikce, těžce poškodila vnitřně celé pravoslavné hnutí. Natropilo se tím i mezi karpatoruským lidem mnoho pohoršení a nevole. Mužíci skládali veliké obnosy peněžní při vstupu do duchovní školy (až 5 ba 10 tisíc Kč). Staly se případy, že mužík, toužící po vysvěcení, prodal svůj domek a octl se se svou rodinou na ulici, jen aby si sehnal potřebné tisíce. Získalo se tím sice hodně kněží a stoupenců cařihradské orientace, ale zatížila se pravoslavná skupina karpatoruská řadou kněží, kteří nemají far a pro své nedostatečné schopnosti nikde se nemohou trvale jako kněží uplatnit ani řádně vyživit. Viděti takové kněze, kterak se potulují od vesnice k vesnici s kufříky, v nichž nesou bohoslužebné potřeby a po domech nabízejí se k duchovním funkcím. Křtí, myrují a pod širým nebem konají bohoslužbu; nejtrapněji působí, když místní pravoslavní duchovní správci proti nim ostře vystupují, duchovní funkce jim zakazují a z farnosti je vykazují. (Stal se případ, že v jedné vesnici pravoslavný farář s kazatelny anathematisoval takového potulného spolubratra; jinde došlo mezi místním duchovním a knězem, kterého nikde nechtěli do duchovní správy přijat, k těžce pohoršlivým výstupům při samé bohoslužbě ve chrámě.) Jak za těchto poměrů komplikuje zmatky anarchie v otázce dvojí jurisdikce, snadno lze si domyslit.

Nyní se kloní vítězství na stranu směru archiepiskopa Savatije. Objevují se o tom kusé a nepřesné zprávy v denním tisku, jež skutečné situace úplně neosvětlují. Cařihradský směr nevítězí bez obtíží a různých pozoruhodností. V srpnu 1924 svolala strana hájící srbskou jurisdikci schůzi kněžstva do Hustu. Ač archiepiskop Savatij zakázal duchovenstvu účast na této schůzi zvláštním ostrým přípisem, ve kterém vinil delegáta

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

srbské církve, biskupa Dositeje z neodpovědného rozkolnického rozbíjení pravoslavné skupiny karpatoruské, přece se dostavila do Hustu většina kněžstva. Schůzi řídil hlavní exponent srbské orientace archimandrita Kabaljuk, který ve své zahajovací řeči horlil proti jurisdikci cařihradské i archiepiskopu Savatijovi a apeloval na přítomné duchovenstvo, aby nezaprodávalo karpatoruské církve Čechům, jako zaprodáváni byli dříve uniatstvím Maďarům. Po něm mluvil biskup Dositej, který dokazoval, že jedinou oprávněnou církevně-právní základnou organisace pravoslavné podkarpatské skupiny je církev srbská. Mluvil proti uznání jurisdikce cařihradské a vinil pražské vedení z rozkolného hubení pravoslaví. Posléze vyzval kněžstvo, aby přisahalo, že zůstane věrno jurisdikci srbské církve, která jedině umožní rozvoj samostatné pravoslavné církve na Podkarpatské Rusi. Shromáždění kněží skutečně (až asi na 6 nebo 7) tak učinili.

Po této schůzi zahájil však protojerej Černavin energickou protiakci. Odebral se do Prahy k archiepiskopu Savatijovi a po domluvě s ním rozvinul úpornou protisrbskou agitaci, obzvláště když biskup Dositej opustil Podkarpatskou Rus. Jal se vyjednávati též s vůdčími osobnostmi srbské orientace a mimo očekávání docílil značných úspěchů. Hlavně otázka kandidatury na biskupský stolec karpatoruský napomohla k odstranění největších rozporů. V prosinci svolána byla schůze kněžstva do Buština, kde Černavin drasticky osvětlil neudržitelnou vnitřní situaci a přesvědčivě dokazoval, že jedině uznáním archiepiskopa Savatije lze odstraniti chaotický, nemožný stav. Sdělil, že Savatij má slíbenu značnou státní podporu na stavbu pravoslavných kostelů; dostane však prý ji jen tehdy, bude-li na Podkarpatské Rusi uznán. Tím by prý se též odpomohlo těžké finanční situaci karpatoruského kněžstva. Zároveň projednána byla otázka kandidatury na biskupský stolec. Tím, že za hlavního kandidáta postaven archimandrita Kabaljuk, zbavil se Černavin nepohodlného

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

vůdce srbské orientace a naklonil si domorodé kněžstvo, které se na konci schůze skutečně prohlásilo pro archiepiskopa Savatije. Kabaljukovou kandidaturou ulomeno hlavní ostří protipražské oposice. Situace však není ještě úplně vyjasněna, poněvadž jsou ještě dva kandidáti na biskupský stolec: ieromonach Bogolep, rodem Karpatorus, který jako válečný zajatec dostal se do ruského kláštera a tam přijat byl za mnicha a vysvěcen na kněze, a pak Jov, ruský inteligentní kněz, který však je příliš mlád (asi 24 roků). Bogolep, který je sám málo gramotný, agituje proti Kabaljukovi a oba proti Jovi jako cizinci. Největšího ohlasu dochází v domorodém kněžstvu kandidatura Kabaljukova.

Osobnost nového biskupa způsobí ještě mnoho starosti archiepiskopu Savatijovi, třebas se nyní pro něj situace velmi zlepšila a k uznání cařihradsko-pražské jurisdikce asi dojde.

Archimandrita Kabaljuk odejel v lednu do Srbska k patriarchovi bělehradskému v záležitosti své kandidatury a obrátil se též na kyjevského metropolitu Antonije, dlícího nyní v Srbsku. Všude však kandidatura jeho vyvolala trapné rozpaky. Na zpáteční cestě zajel do Olomouce k biskupu Gorazdovi a pak k arcibiskupu Savatijovi do Prahy. Pražské vedení stojí před těžkou otázkou, třebas se situace pro archiepiskopa Savatije na Podkarpatské Rusi velmi zlepšila. Nebude-li biskupem karpatoruským ustanoven Kabaljuk, který jinak pro úřad ten nemá schopností a žádoucí kvalifikace, lze očekávati nové bouře. Vítězství cařihradsko-pražského směru není posud úplné; všichni kněží ještě se pro Savatije neprohlásili a lid též není dosud s pražským vedením všude srozuměn. Kněz Luborskij, který byl po prosincové schůzi vyslán Černavinem, aby agitoval v obcích pravoslavných pro uznání arcibiskupa Savatije, leckde nic nepořídil a z některých obcí jej holemi vyhnali.

Zajímavo, že lid karpatoruský, který byl po převratu stržen do odboje proti některým uniatským kněžím

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

a přestoupil k pravoslaví, zůstal z největší části v jádru svém věroučně vlastně katolickým. Mnoho se mu o nějakých změnách ve víře mluvit nesmí. Přestup k pravoslaví byl sice vnějškový a vyvolán byl z části odporem k některým kněžím uniatským, pro jejich maďarskou orientaci za války, ale nejvíce vášnivou agitací pravoslavnou pod hesly více nacionálně-politickými než náboženskými. Neblahým rozvášňováním a nekřesťanským štvaním proti katolickým uniatům se tam pracuje dodnes. K jakým politováníhodným bratrovražedným bojům a násilnostem to vede, dovídáme se téměř každý týden z denního tisku, ač o všem u nás informováni nejsme. Místy zavládly poměry přímo skandální, neuvěřitelné. Bylo by záhodno věnovat věci větší pozornost, než se tak dosud děje.

Přes všechny protikatolické agitace jsou duchovní pravoslavní dosud nuceni s novými pravoslavnými v otázkách víry a projevech zbožnosti jednat velmi opatrně. Lid lpí na zvycích katolicko-uniatských a kněží se musí v mnohém ohledu hodně přizpůsobovat. (Tak světí svíce na Očišťování Panny Marie, dávají zvonit ráno, v poledne i večer „Anděl Páně" atd.; lid koná svým způsobem své pobožnosti a zpívá katolické písně.) Když archiepiskop Savatij rozvedl po pravoslavném způsobu jedno manželství, došlo při ohlášení rozvodu v kostele v Njagově k veliké bouři. Na kněze Potapova na kazatelně voláno: „Ty nejsi kněz, ty jsi rabín! Kdo může rozvést manželství? . . ."

Čeho se docílí k prospěchu dobré věci mezi karpatoruským, hluboce věřícím lidem, hanebným falsifikátem tak zvané Strossmajerovy řeči, kterou pravoslavné vedení připojilo k oficielnímu církevnímu kalendáři, i hrubým nevěcným spiskem Besedy pravoslavného s uniatem (od kyjevského metropolity Antonije), jímž má býti zbožný lid podkarpatský „odřímšťován" — je otázka — hořká otázka.

*

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

Poznamenati ještě dlužno, že k pravoslaví na Podkarpatské Rusi přestoupilo asi 70 obcí. V každé však zůstal určitý zlomek katolických uniatů, někde dosti značný, který je místy neslýchaně terorisován a pronásledován. Rozhárané poměry v pravoslavné skupině karpatoruské, posud řádně veřejnoprávně nezorganisované, komplikují agitace politické. Nejhůře je tam, kde pravoslavné obce zamořeny jsou bolševismem a kde pravoslavný duchovní stal se exponentem komunistickým.

IV.

Detailní obraz poměrů mezi uniaty a novými pravoslavnými po první studijní cestě v březnu 1925. Ráz protiuniatské agitace. Bratrovražedné násilnosti a rozvratné štvanice náboženské s neutěšenými následky.

Co jsem psal dosud o pravoslavném hnutí na Podkarpatské Rusi a v šarišském kraji na Slovensku dle příslušných tiskových zpráv pravoslavných i řeckokatolických, jakož i z ústní informace některých pravoslavných kněží, daleko nevystihuje skutečného stavu věcí. Veškeré představy o akci pravoslavných agitátorů byly vzdor mnohým drastickým detailům i jednotlivým skandálním počinům, o nichž bylo lze si u nás zjednat informace, příliš ideální. Co se ve skutečnosti tropí pod hesly pravoslaví v řeckokatolické eparchii mukačevské i prešovské, je — nejmírněji řečeno — trapné a nebude sloužit nikdy ku cti pravoslaví vůbec. Na katolíka, který seriosně pojímá oživené projevy pravoslaví a v duchu upřímné křesťanské lásky je ochoten vyjíti vstříc každému dobře míněnému počinu z řad odloučených bratří pravoslavných k upevnění velikého, svatého díla Ježíše Krista v lidstvu — působí pravoslavná akce na východě naší republiky ve formách, jakých nabyla, bolestně deprimujícím, ba zdrcujícím dojmem.

V hluboce věřící, zbožný lid karpatoruský, sjednoce-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

ný na celé Podkarpatské Rusi s katolickou církví v uniatské řeckokatolické diecési mukačevské, vnešeny byly po převratu nejrůznější živly (z části velmi pochybných hodnot) bratrovražedné náboženské boje a rozkladné zmatky. Pod rozmanitými, povrchními, tendenčně upravenými, štvavými hesly zahájena byla fanatická agitace proti uniatství a řeckokatolickému duchovenstvu. Prostoduchému lidu karpatoruskému namlouváno, že uniatství je maďarským náboženstvím, ač uniatský staroslovanský obřad i slovo Boží hlásané v řeči lidu na kazatelnách řeckokatolických chrámů byly odedávna a v nejtěžších dobách jedinou hrází, chránící karpatoruský lid před pomaďarštěním, vzdor úpornému a rafinovanému úsilí pešťské vlády. Mnozí z českých bezvěrců a tuctových, povrchních liberálů, kteří přišli po převratu na Podkarpatskou Rus, přiskočili ochotně se svými protiřímskými frázemi pravoslavným agitátorům na pomoc a štvavě pomáhali dokazovat, že podkarpatský lid obrodí se národně, jen odvrátí-li se od „maďarské víry" a přestoupí k pravoslaví. Na katolicismus a jeho hlavu útočeno neuvěřitelně hanebným způsobem. Stydné nehoráznosti a lži, s jakými u nás neodváží se dnes vytasiti na nejzapadlejší vesnici nejomezenější agitátor protiřímský, šířeny mezi důvěřivým lidem karpatoruským. Pravoslavní kněžští agitátoři, mnozí úplně bez vzdělání, úžasně jednostranní a omezení v názorech na katolickou církev, neštítili se nejhorších zbraní. A všeho využito: násilného odstranění východního kalendáře uherskou vládou za války (přes energický protest řeckokatolického duchovenstva, které jej ihned po převratu opět zavedlo), maďarského potlačování cyrilice (rovněž přes odpor kleru), nuceného rekvirování zvonů, lokální bolševické nálady atd. Nejhůře útočeno na uniatské duchovenstvo, které prohlašováno za zrádce a vrahy Slovanstva. V lid vržena formulka: co uniatský kněz — to Maďar — fráze, která se i u nás do dneška neustále omílá. Paušální obviňování a odsuzování karpatorus-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

kého kněžstva u nás rozšířené, je zásadně těžkou, nespravedlivou křivdou. Mnohý popřevratový vlastenec v řadách odpadlého katolického kněžstva, který nejvíce hanobí řeckokatolické duchovenstvo, nesahá mu v ohledu náboženském i národním ani po paty. Na kněžstvo, jako hlavní a nejvlivnější inteligentní třídu karpatoruskou doléhal arci za maďarských vládních metod nejvíce násilnický tlak, kterým měl býti národně dušen podkarpatský slovanský lid. Mnozí naši „proklerikální" popřevratoví vlastenečtí mluvkové nemají potuchy o tom, co bylo přestáti řeckokatolickému duchovenstvu, aby neutonulo v záplavě maďarisace. Neblaze proslulou taktikou soustavně znásilňována byla řeckokatolická diecése mukačevská a využíváno bylo všech prostředků, aby kněžstvo karpatoruské bylo rafinovaně odnárodněno. Přes všechno úsilí však akce se nezdařila, jak si ji Maďaři představovali a přáli.

Nejlepším toho dokladem — u nás ovšem úplně neznámým — že v kritických chvílích, kdy běželo o připojení Podkarpatské Rusi k československé republice, president Masaryk poslal svého tajemníka k vůdcům řeckokatolického karpatoruského kněžstva (ke kanovníkům Gebejovi — nyní biskupu užhorodskému, dru Szabovi, dru Šubovi, msgru Vološinovi, Hadžegovi a jiným) a ti první jménem kněžstva i svých věřících prohlásili se pro připojení k bratrskému státu českému a slíbili pro tuto myšlenku pracovat, ač na ně v první době bylo pokřikováno, že prodali národ Čechům. „Zde, v mé světnici — pravil mi kanovník dr. Szabo, ředitel řeckokatolického kněžského semináře, úctyhodný kněz a starý vlastenec velikého vzdělání i rozhledu — zde s námi vyjednával zástupce presidenta Masaryka a zde jsme jménem kněžstva i lidu první se prohlásili pro připojení k bratrskému národu — a dnes jsme za to po československé republice špiněni jako Maďaroni a zrádci Slovanstva a lecjaký přivandrovalý agitátor pravoslavný nás vykřikuje za vrahy karpatoruského lidu . . ."

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

Podobně mluvil nejdůstojnější pan biskup Gebej, starý vlastenecký pracovník, biskup, vynucující úctu a obdiv svou apoštolskou prostotou i horlivostí, podmaňující srdečností i zápalem pro katolickou myšlenku a zájmy svého lidu.

Shledal jsem vůbec v čele řeckokatolického kněžstva, hlavně v kapitule užhorodské, vynikající kněze, osvědčené národní pracovníky karpatoruské, kteří bolestně nesou nepochopení, s jakým se těžká posice řeckokatolického kněžstva v kruzích českých potkává, i bratrovražedné náboženské sváry, které fanatičtí agitátoři pravoslavní v lidu inscenují.

Zavilé boje, jež vedou na Podkarpatské Rusi pravoslavní proti soukmenovcům pravoslavným, sjednoceným s katolickou církví, nebudou nikdy světlou kapitolou v dějinách křesťanského slovanského východu, zůstanou vždy skvrnou — zahanbující skvrnou. Vidět polonegramotné potulující se kněze pravoslavné, jichž houfně nasvětil a dodnes pořád světí pravoslavný archiepiskop Savatij v Praze, slyšet jejich ubohé, neuvěřitelně nevěcné štvaní proti katolické církvi a řeckokatolickému duchovenstvu, sledovat náboženský rozvrat v mnohých krajích i následky pustých násilností — je opravdu trapno, hořko.

Tak se nábožensko-kulturně Podkarpatská Rus, rozeštvávaná s pravoslavím na mnoha místech i bolševicky, nezkonsoliduje a srdce podkarpatského lidu se k Praze neobrátí. Co se pravoslavnou propagandou poslední leta provádí, diskredituje těžce pravoslaví. Jednostranným fanatickým štvaním lidu, lživým, neslýchaně podlým či hloupým překrucováním nauky katolické, sváděním dobrého podkarpatského lidu s cesty cti a práva, rozdmycháváním slepé bratrovražedné nenávisti i popouzením k politovánihodným protizákonným násilnostem — rozhodně se nenapomůže náboženskému upevnění i zdravému oživení karpatoruské větve slovanské. Nic dobrého z této setby nesvárů a rozbrojů nevzejde, jak už dnes patrno z pusté anarchie v pravo-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

slavném kněžstvu, které je rozštěpeno na několik stran, divoce se sváří a navzájem se za lháře a náboženské škůdce karpatoruského lidu prohlašuje.

Hnusí se mi obšírněji psát o surovostech a nelidských násilnostech, k nimž je svedený lid karpatoruský pravoslavnými štvavými agitátory strhován.

Leccos už prošlo naším tiskem. Mnohým věcem bych nebyl nikdy věřil, kdybych je nebyl býval na vlastní oči spatřil. Viděl jsem na příklad zmučeného řeckokatolického studenta učitelského ústavu Hilariona Chýru z Nerešnice (v marmarošském kraji), kterého poštvaní pravoslavní pořezali noži. Na rukou, na hrudi, na nokou — na horních částech i na chodidlech — mu vyřezali veliké pravoslavné kříže.

Projděte kraji zamořenými novým pravoslavím, na příklad marmarošskou župou, hlavně územím mezi Sevljušem, Hustem, Buštinem a pak nahoru podél řeky Terešvy, všude najdete stopy surových násilností, všude vidíte bratrovražedný rozvrat. Kam se obrátíte, slyšíte řeckokatolický lid vypravovat o násilnickém zabírání kostelů i far, o týrání kněží, o vytloukání a zapalování domů uniatů, o vandalském ničení obilí na poli, pustošení zahrad, o znečišťování studní mršinami a petrolejem, o atentátech dynamitovými patronami, o krvavých řežích — zkrátka o teroru ohněm, holemi a železem . . . A nerozhodnost i bezradnost administrativních úřadů, které nedostávají určitých direktiv z Prahy ani meritorních zásadních rozhodnutí, k odstranění zmatků málo napomáhá. Pravoslavným agitátorům a teroristům ponecháno v rukou dodnes 44 zabraných kostelů řeckokatolických (Čerlenovo, Čapuvci, Goroud, Vel. Lučki, Kanora, Horb, Nižnij Sineviz, Višňa-Bistra, Torun, Prislop, Bereznik, Suchabarnka, Kešelovo, Lisičovo, Lipša, Zadňoje, Kalini, Ruska-Mokra, Pudpleša, Lup, Nižňa-Bistra, Seliště, Kopašno, Herinčovo, Nankovo, Iza, Akna-Rachovo, Strukovskoe, Barnabaš, Buštino, Krajnikovo, Saldoboš, Ujbariovo, Vel.-Bičkuv, Rosuska, Čumalovo, Darva, Dani-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

lovo, Kričovo, Terebla, Ugla, Bedevla, Vulchuvci, Velka Kriva).

A k energickému obnovení těžce porušeného řádu i zákonitých práv řeckokatolické diecése pořád nikde nevidět odvahy. Že se tím ničí autorita státu a ubíjí se v lidu důvěra k zákonům a státní moci, je samozřejmo. Jak roztrpčen je místy karpatoruský lid, který se k pravoslaví nepřidává, a za to, že platí daně, nedochází ani bezpečné ochrany a vydán je leckde v šanc nelidskému teroru zfanatisovaných pravoslavných, lze si snadno domyslit.

Pravoslavná agitace vybočila na koleje bratrovražedných násilností a rozvratných štvanic, poněvadž je vedena z největší části neinteligentními, jednostranně omezenými kněžskými fanatiky, kterým chybí vědomí odpovědnosti. Mezi pravoslavnými agitátory, přišedšími z ciziny, jsou některé živly pochybných hodnot (úřady byly nuceny už některé vykázat za hranice, poněvadž se prokázalo, že byli bolševickými emisary). Převládají však polonegramotní mužíci, které houfně nasvětil archiepiskop Savatij, aby jimi upevnil svou posici proti oposici, hájící jurisdikci srbskou. Uvalil však tím na sebe hroznou odpovědnost a následky se už dnes ukazují. V kněžstvu pravoslavném vládne anarchie, která hlavně poslední dobu nabývá hrozivých forem. Spor cařihradské a srbské církve vytvořil mezi kněžstvem pravoslavným na Podkarpatské Rusi dva tábory, které se stále divoce potírají a hanobí. Zmatek vystupňován posléz třetí stranou Černavinovou. Nejtíže komplikují situaci negramotní kněží Savatijovi, o nichž píše nový list srbské strany „Cerkovna pravda", že se stali z negramotných mužíků kněžími za 5000 korun. Inteligence na Podkarpatské Rusi se jim směje. Slyšel jsem sám od velmi vlivné osobnosti z nejvyšších kruhů, že nejhorší je, že Savatij světí o překot kdejakého pacholka . . . Představte si takové kněze, jak rozeštvávají lid, představte si na příklad, jak po surovém „dobytí" řeckokatolického kos-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

tela jeden z takových kněží (Babič) vylézá na oltář a šlape se po něm, aby jej napřed „odsvětil", než začne bohoslužbu — a máte výstižný detailní obrázek toho, co se poslední leta na Podkarpatské Rusi pod hesly pravoslaví děje. Jak to dopadá za anarchistické rozhárranosti v pravoslavném kleru, když se někde veřejně střetnou dva pravoslavní kněží různých stran, lze si snadno domysliti. V Jasině utkali se tak archimandrita (infulovaný opat) Kabaljuk (rovněž bez jakéhokoliv vzdělání, ale srbské orientace) s Krejerem (Savatijovy cařihradsko-pražské jurisdikce). Podrážděná výměna názorů o oprávněnosti a neoprávněnosti srbské jurisdikce skončila tím, že rozpálený stoupenec Savatijův srazil archimandritovi mitru (korunu) s hlavy a z Jasiny jej vyhnal. K podobnému potupení archimandrity došlo i v Lazách.

V.

Další vyvoj sporů o jurisdikci. Bezohledný boj srbského směru proti Savatijovi. Útoky listu srbské orientace „Cerkona pravda". Desorganisace při protichůdném postupu dvou pravoslavných konsistoří. Černavinův odklon od Savatije.

Vnitřní poměry v karpatoruské pravoslavné skupině jsou krajně rozhárány. Kněžstvo je rozštěpeno ve dva tábory, ve kterých poslední dobou dochází k novému tříštění. Ježto do prudkých sporů v řadách kněží strhován je místy demagogicky i lid, který znesvářené strany navzájem proti sobě popouzejí, zavládá úplná anarchie a bezhlavý zmatek. Hlavní příčinou stále rostoucích rozkladných svárů je spor cařihradského patriarchátu se srbskou církví o pravomoc (jurisdikci) nad karpatoruskými pravoslavnými. Dvě pravoslavné církve učinily Podkarpatskou Rus svojí zájmovou sférou a prou se o vrchní jurisdikci nad nově vzniklou pravoslavnou skupinou. Způsob, jakým se střetly a dodnes

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

proti sobě postupují, vrhá zarážející světlo na vzájemný poměr pravosl. církví. Patriarcha cařihrad. Meletios bez ohledu na určité historicko-právní nároky církve srbské i na zahájenou už propagační a organisační akci srbského delegáta Dositeje na Podkarpatské Rusi, podřídil via facti všechny pravoslavné na území československé republiky jurisdikčně svému patriarchátu a zřídil pro ně (arci úplně proti platným normám kanonického pravoslavného práva a na fikci tří diecésí) zvláštní archiepiskopii. V čelo její postavil faráře nepatrné pravoslavné obce pražské, ruského mnicha rodem Čecha, Vrabce-Savatije, jemuž udělil biskupské svěcení a jmenoval jej „archiepiskopem pražským a celého Čechoslovenska". Ten za souhlasu československé vlády započal ihned zasahovati do poměrů v karpatoruské pravoslavné skupině jako pravoplatný vrchní archijerej. Avšak srbská církev, která svým delegátem už na Podkarpatské Rusi propagačně i organisačně pracovala, prohlásila záskok patriarchy cařihradského i zřízení archiepiskopie cařihradské jurisdikce za počin neoprávněný i neplatný a své akce nezastavila; naopak velmi rozhodně začala pracovati proti Savatijovi a pražskému ústředí cařihradské jurisdikce. Tak rozštěpeno pravoslavné karpatoruské kněžstvo na dvě strany: srbskou a cařihradsko-pražskou. V čele první stanul archimandrita Kabaljuk, v čele druhé hlavní exponent Savatijův, ruský kněz Černavin. Úsilí o vítězství některé ze svářících se stran nevedlo dosud k cíli, třebas archiepiskop Savatij nasvětil si narychlo celé řady polonegramotných mužíků; rovněž snahy o smír neměly výsledku — a na dohodu mezi patriarchátem cařihradským a bělehradským marně se čeká.

Tak část Podkarpatské Rusi, získaná známými agitacemi pro pravoslaví, stala se jevištěm pozoruhodného zápasu dvou pravoslavných církví. Obě uplatňují právní nároky na jurisdikci nad nově vzniklou pravoslavnou větví. Srbská církev reklamuje vrchní pravomoc na Podkarpatské Rusi z důvodů historicko-práv-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016
ních, poukazujíc, že pravoslavní na celém území někdejšího Maďarska podřízeni byli před převratem jurisdikčně metropolii srjemsko-karlovické, která roku 1920 splynula s obnoveným patriarchátem srbským. Stoupenci cařihradské jurisdikce dovolávají se 117. kánonu karthaginského sněmu ze IV. století, který se týkal úpravy jurisdikce nad Donatisty, vrátivšími se do všeobecné církve. Dle tohoto kánonu, v němž stanoveno bylo, že Donatisté patří pod jurisdikci toho katolického biskupa, který byl jejich ordinariem prve, než od katolické církve odpadli, snaží se kuriosně dokazovati, že pravoslavní, kteří nyní přestupují z katolické církve k pravoslaví, podléhají jurisdikčně biskupovi, jemuž byli podřízeni předtím, když byli pravoslavnými. Dokud byli na Podkarpatské Rusi pravoslavní, podléhali stolci cařihradskému; v té době však, kdy zřízena byla metropolie srjemsko-karlovická, byli všichni někdejší pravoslavní karpatoruští už katolíky; když prý tedy nyní vracejí se z katolické církve k pravoslaví, přísluší prý pod jurisdikci cařihradského patriarchátu.

A tak Savatij vydává se za pravoplatnou hlavu řádně zřízené archiepiskopie v Čechoslovensku a usiluje uplatnit svá práva na Podkarpatské Rusi. Srbská strana staví se však proti němu, prohlašujíc jurisdikční přivtělení k Cařihradu, jakož i zřízení archiepiskopie za protiprávní a neplatné. Savatij opětovně veřejně prohlásil na Podkarpatské Rusi veškerou akci delegáta srbské církve, biskupa Dositeje, za rozkolné, neodpovědné rozvracení a ničení karpatoruského pravoslaví. Totéž však prohlásil Dositej o akci archiepiskopa Savatije. Patriarcha srbský přísně zakázal hlavnímu pomocníku Savatijovu, ruskému biskupu Benjaminovi, jakoukoliv činnost na Podkarpatské Rusi ve prospěch jurisdikce cařihradské a biskup Dositej vyžádal si od svých straníků slib pod přísahou, že zůstanou srbské církvi věrni. Savatij v odvetu za to vydává karpatoruskému kněžstvu pod církevními tresty zákazy, podporovati nějakým způsobem akci srbskou. Při tom obě strany dovolávají

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

se státní moci. Savatij opírá se o tichý nebo výslovný souhlas vlády a u vědomí opory státní postupuje na Podkarpatské Rusi jako nejvyšší hlava pravoslaví v Československu, ač je fakticky pouze duchovním správcem státně schválené obce pražské. Srbský tábor podrážděně reklamuje své zákonité právo, které prý československá vláda už vlastně roku 1920 uznala, ale dosud nerespektuje. K tomu dvě konsistoře, Savatijova v Buštině a srbská v Hustu (schválená formálně běle-

hradským synodem) ostrým protichůdným postupem situaci stále zauzlují a povšechnou náladu v pravoslavné rozhárané skupině rozdrážďují.

Že za takové situace lze mnohého zneužíti k protistátním cílům, je samozřejmo. Odporu proti pražskému centralismu a církevní čechisaci využívá se skutečně vydatně.

Počátkem roku 1925 zdálo se, že přece zvítězí směr pražsko-cařihradský. Prosincová schůze kněžstva v Buštině za předsednictví Černavinova vyzněla příznivě pro Savatije; nikdo nepopře, že nejvíc napomohla k tomuto vítězství zpráva, že Savatij má od vlády slíbenou milionovou podporu, která však prý mu bude vyplacena jen tehdy, bude-li na Podkarpatské Rusi uznán. I přijetím vůdce strany srbské, Kabaljuka, do terna kandidátů biskupství zdál se býti učiněn první krok k jakémus smíru. Zatím však nastal neočekávaný obrat. Srbská strana začala v únoru 1925 vydávati svůj zvláštní list („Cerkovna pravda“) a zahájila v něm bezohlednou, ničivou palbu na Savatije a cařihradskou jurisdikci. (List vydává srbská konsistoř v Hustu a redaktorem je kněz Belakov, vysvěcený svého času biskupem Gorazdem Pavlíkem. Belakov je po celé Podkarpatské Rusi znám, ježto je duchovním správcem v hlavním komunistickém pravoslavném ohnisku Gorondě.) Způsob, jakým tento list útočí na Savatije, vládou uznávaného archiepiskopa pravoslavných v Československu, osvětluje pronikavě vnitřní anarchii v pravoslavné skupině karpatoruské a diskredituje pravoslaví

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

vůbec. Savatij prý protiprávně a na škodu pravoslavné věci osobuje si právo zasahovat do náboženských poměrů karpatoruských. Nezákonným, nekanonickým způsobem zjednal prý si svěcení v Cařihradě. Neoprávněným a neplatným je též jeho ustanovení za hlavu pravoslaví v Čechoslovensku. Třikráte těžce prý přestoupil kanonická ustanovení. Jako mnich ruského kláštera, uprchlý do Prahy, podřízen prý byl jurisdikčně patriarchu Tichonovi, respektive Eulogiovi ve Francii, který je řádnou hlavou pravoslavných ruských emigrantů. Bez svolení Eulogiova pokusil se Savatij přejíti pod jurisdikci srbskou. Když srbská církev otálela vyhověti jeho žádosti, aby byl jako farář pravoslavné obce pražské vysvěcen na biskupa (poněvadž nebylo tu právních předpokladů), protizákonně obrátil prý se za souhlasu české vlády na řeckého patriarchu Meletija v Cařihradě a přešel se svou obcí pod jurisdikci cařihradského patriarchátu. Meletijos, který prý poskvrnil patriarší prestol cařihradský a uvalil mnoho zla a běd na pravoslavné církve, dovršil prý své neblahé činy protiprávním vysvěcením Savatije a nezákonným zřízením archiepiskopie v Čechoslovensku. Tím uvrhl prý pravoslavné na území republiky československé do rozkladných zmatků a sporů. Sama pravoslavná obec pražská prý neuznává Savatije. Také prý biskup Gorazd Pavlík jej neuznává. I podkarpatské pravoslavné kněžstvo nemůže prý jej uznat. „Kdo říká, že uznáváme Savatije za svého biskupa, ten lže. Ať nám poví, proč jej pravoslavní Češi neuznávají. Naše karpatoruská církev přináleží k srbské církvi. Běhat od jednoho vladyky ke druhému nemůžeme.“ Vrabec-Savatij má prý mnoho na svědomí. Přicházejí prý k němu lidé, kteří neumějí ani psát, ani číst, a Savatij je světí na kněze. Jimi chce upevnit svou posici. V Buštině otevřena prý celá škola „takových popů“. Tuto „školu“ řídí pravá ruka Savatijova, ruský kněz Černavin, který za 5000 korun přijme každého a za krátkou dobu jej udělá knězem. Savatij je prý vinen na rozvratu karpatoruského

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

pravoslaví a je původcem všech nepořádků a běd. Mezi 30 kněžími, kteří za vedení Černavinova nedávno v Buštině pro něj hlasovali a volili ze sebe kandidáty biskupství, byli prý kněží, kteří předtím přisahali biskupu Dositejovi, že zůstanou při srbské straně. Tito křivopřísežníci jdou prý jen za osobními cíli. Je prý nejvyšší čas, aby se proti straně Savatijově rázně zakročilo a aby se lid postavil proti „buštinským vlkům v ovčí kůži", kteří rozdírají tělo pravoslavné karpatoruské církve. „Hoňte od sebe těch vrahů pravoslavné církve!" — volá „Cerkovna pravda" a vyzývá lid, aby se bezohledně vzepřel kněžím, kteří běhají do Buština a v ekteniích neuvádějí jména srbského patriarchy a biskupa Dositeje.

Tak útočí pravoslavní proti pravoslavným. — — —

Vrcholu dostupují bezhlavé zmatky sensačním prohlášením Černavinovým, které přinesla 12. března „Russkaja zemlja" (čís. 9). Černavin, dosud hlavní průbojník pražsko-cařihradské jurisdikce, najednou mimo očekávání opouští Savatije a oznamuje, že neuznává ani pražského archiepiskopa ani srbského Dositeje. Že tento nejvlivnější pravoslavný agitátor na Podkarpatské Rusi má za sebou část kněžstva, hlavně ruského, je jisto. Tak vráží se do rozháraného, nedisciplinovaného prostředí karpatoruské pravoslavné skupiny nový klín — a vzniká třetí strana.

Srbský tábor však postupuje velmi energicky a všemožně usiluje na sebe strhnouti většinu kněžstva i přiměti vládu, aby nároků srbské církve uznala. Bělehradský synod, neohlížeje se už pranic na „pravoslavného archiepiskopa celého Čechoslovenska", vyzývá svoji konsistoř v Hustu, aby se postarala o zvolení vhodného biskupského kandidáta, který bude v Bělehradě vysvěcen. „Russkaja zemlja" (čís. 8) přinesla zprávu o roztrpčení srbského synodu, který si stěžuje do československé vlády, jež prý slíbila, že uzná zákonité právo srbské církve podle zákona, ale přece tak nejedná. Srbové jsou odhodláni sáhnout k nejradikál-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

vůbec. Savatij prý protiprávně a na škodu pravoslavné věci osobuje si právo zasahovat do náboženských poměrů karpatoruských. Nezákonným, nekanonickým způsobem zjednal prý si svěcení v Cařihradě. Neoprávněným a neplatným je též jeho ustanovení za hlavu pravoslaví v Čechoslovensku. Třikráte těžce prý přestoupil kanonická ustanovení. Jako mnich ruského kláštera, uprchlý do Prahy, podřízen prý byl jurisdikčně patriarchu Tichonovi, respektive Eulogiovi ve Francii, který je řádnou hlavou pravoslavných ruských emigrantů. Bez svolení Eulogiova pokusil se Savatij přejíti pod jurisdikci srbskou. Když srbská církev otálela vyhověti jeho žádosti, aby byl jako farář pravoslavné obce pražské vysvěcen na biskupa (poněvadž nebylo tu právních předpokladů), protizákonně obrátil prý se za souhlasu české vlády na řeckého patriarchu Meletija v Cařihradě a přešel se svou obcí pod jurisdikci cařihradského patriarchátu. Meletijos, který prý poskvrnil patriarší prestol cařihradský a uvalil mnoho zla a běd na pravoslavné církve, dovršil prý své neblahé činy protiprávním vysvěcením Savatije a nezákonným zřízením archiepiskopie v Čechoslovensku. Tím uvrhl prý pravoslavné na území republiky československé do rozkladných zmatků a sporů. Sama pravoslavná obec pražská prý neuznává Savatije. Také prý biskup Gorazd Pavlík jej neuznává. I podkarpatské pravoslavné kněžstvo nemůže prý jej uznat. „Kdo říká, že uznáváme Savatije za svého biskupa, ten lže. Ať nám poví, proč jej pravoslavní Češi neuznávají. Naše karpatoruská církev přináleží k srbské církvi. Běhat od jednoho vladyky ke druhému nemůžeme.“ Vrabec-Savatij má prý mnoho na svědomí. Přicházejí prý k němu lidé, kteří neumějí ani psát, ani číst, a Savatij je světí na kněze. Jimi chce upevnit svou posici. V Buštině otevřena prý celá škola „takových popů“. Tuto „školu“ řídí pravá ruka Savatijova, ruský kněz Černavin, který za 5000 korun přijme každého a za krátkou dobu jej udělá knězem. Savatij je prý vinen na rozvratu karpatoruského

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

pravoslaví a je původcem všech nepořádků a běd. Mezi 30 kněžími, kteří za vedení Černavinova nedávno v Buštině pro něj hlasovali a volili ze sebe kandidáty biskupství, byli prý kněží, kteří předtím přisahali biskupu Dositejovi, že zůstanou při srbské straně. Tito křivopřísežníci jdou prý jen za osobními cíli. Je prý nejvyšší čas, aby se proti straně Savatijově rázně zakročilo a aby se lid postavil proti „buštinským vlkům v ovčí kůži", kteří rozdírají tělo pravoslavné karpatoruské církve. „Hoňte od sebe těch vrahů pravoslavné církve!" — volá „Cerkovna pravda" a vyzývá lid, aby se bezohledně vzepřel kněžím, kteří běhají do Buština a v ekteniích neuvádějí jména srbského patriarchy a biskupa Dositeje.

Tak útočí pravoslavní proti pravoslavným. — — —

Vrcholu dostupují bezhlavé zmatky sensačním prohlášením Černavinovým, které přinesla 12. března „Russkaja zemlja" (čís. 9). Černavin, dosud hlavní průbojník pražsko-cařihradské jurisdikce, najednou mimo očekávání opouští Savatije a oznamuje, že neuznává ani pražského archiepiskopa ani srbského Dositeje. Že tento nejvlivnější pravoslavný agitátor na Podkarpatské Rusi má za sebou část kněžstva, hlavně ruského, je jisto. Tak vráží se do rozháraného, nedisciplinovaného prostředí karpatoruské pravoslavné skupiny nový klín — a vzniká třetí strana.

Srbský tábor však postupuje velmi energicky a všemožně usiluje na sebe strhnouti většinu kněžstva i přiměti vládu, aby nároků srbské církve uznala. Bělehradský synod, neohlížeje se už pranic na „pravoslavného archiepiskopa celého Čechoslovenska", vyzývá svoji konsistoř v Hustu, aby se postarala o zvolení vhodného biskupského kandidáta, který bude v Bělehradě vysvěcen. „Russkaja zemlja" (čís. 8) přinesla zprávu o roztrpčení srbského synodu, který si stěžuje do československé vlády, jež prý slíbila, že uzná zákonité právo srbské církve podle zákona, ale přece tak nejedná. Srbové jsou odhodláni sáhnout k nejradikál-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

nějším prostředkům. Sdělujeť týž list, že srbský synod uvažuje, jak by celou záležitost přenesl na mezinárodní forum.

*

Že tyto bezhlavé spory ztěžují otázku zveřejnoprávnění karpatoruské pravoslavné skupiny na základě určitého statutu, je samozřejmo. Jsou vypracovány dva statuty, Dositejův a Savatijův. První odmítají zastánci Savatijovi, proti druhému se staví strana srbská. Pražské pravoslavné vedení pokusilo se obejít bolavou otázku celocírkevního statutu vzorkovým statutem obecním, na základě jehož mají jednotlivé obce žádat o schválení. To je však postup, který nepřipouští pravoslavné kanonické právo. A proti centralisačnímu úsilí o připojení pravoslavné skupiny na Podkarpatské Rusi pod českou archiepiskopii stojí právo kulturní autonomie, zaručené Podkarpatské Rusi smlouvou saint-germainskou i trianonskou. —

Po státním uznání na základě statutu se sice mnoho volá, ale je před ním též v pravoslavném kněžstvu — jak jsem se sám na Podkarpatské Rusi přesvědčil — mnoho strachu. Více než 90 procent nynějšího pravoslavného kněžstva nebude moci býti státně uznáno, poněvadž nemají pro svůj úřad ani minimální kvalifikace, kterou je nucen žádati stát.

VI.

Propaganda pravoslavná v eparchii prešovské na východním Slovensku. Akce archimandrity Maximenka. Protiakce uniatská pod vedením redemptoristů východního obřadu ve Stropkově.

Pravoslavná propaganda, která zahájena byla po převratu na východě naší republiky, zasáhla též řeckokatolickou diecési prešovskou na Slovensku. Nynější eparchie prešovská patřila v XVIII. století k rozsáhlé

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

uniatské diecési mukačevské a tvořila od roku 1787 zvláštní vikariát košický. Roku 1820 oddělen byl tento slovenský vikariát od eparchie mukačevské a povýšen na samostatnou diecési prešovskou v čele s prvním biskupem Tarkovičem. Nevelká diecése prešovská (čítá 5 archidiakonátů, 23 vikariátů a 189 far), tvořící nejzápadnější slovenský ostrov katolických uniatů (s obřadem řeckým v jazyce staroslovanském), mnoho trpěla za Rakouska pod nacionálním tlakem maďarským. Postupováno zde obdobně jako v diecési mukačevské. Smutně známá maďarizační taktika způsobila nesmírně škod. Bude třeba o tom později ještě obšírně pojednati.

Zvláště veliké pobouření vyvolalo násilné odstranění východního kalendáře, jakož i potlačení cyrilice ve školách, což provedla vláda maďarská přes energický protest vynikajících činitelů v řeckokatolickém kleru roku 1916. Tímto násilnickým politickým počinem vneseno místy mezi lid veliké roztrpčení proti kněžstvu, na něž paušálně vznášena vina. Podráždění zvětšeno po převratě méně šťastným řešením otázky tak zvané kobliny a rokoviny (naturální a manuální podpory na výživu duchovenstva). Lid přispíval kněžstvu určitými dávkami naturálními a též polní prací (dva nebo tři dni v roce). Za války nebylo kobliny a rokoviny dbáno, jelikož lid těžce utrpěl válečnými operacemi, jichž hrozné stopy hlavně mezi Zborovem a Duklou dosud vidět. Roku 1919 vláda koblinu a rokovinu formálně zrušila, aniž by byla současně nově upravila plat duchovenstva, jehož hmotné zabezpečení je v chudé diecési prešovské místy velmi ubohé. Teprve nato vydáno vládní nařízení, kterým uloženo lidu v náhradu za koblinu a rokovinu přispívati kněžstvu určitým peněžním poplatkem. Odporu proti tomuto výnosu, který leckde způsobil nemilé konflikty za trapných, politováníhodných okolností, využili pravoslavní agitátoři, kteří zatím zahájili prudký boj proti řeckokatolickému uniatství na Podkarpatské Rusi. Zakrátko přenesena byla

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

pravoslavná agitace na Prešovsko. Hlavního fedrovatele mělo hnutí pravoslavné od počátku v sociálně-demokratickém senátoru Lažovi z Vyššího Svidníku (podobně jako na Podkarpatské Rusi, kde mají pravoslavní agitátoři předního patrona v poslanci Gagatkovi). Na osobní žádost senátora Laže u archiepiskopa Savatije postaven byl v čelo pravoslavné akce na Slovensku archimandrita Vitalis Maximenko, vypuzený z Počajevské Laury na Volyni. Akce proti uniatskému kněžstvu zahájena byla na několika stranách. K prvním bouřím došlo v Hrabovci, Becherově a Ladomirově. V Hrabovci neměl odboj proti duchovenstvu trvalých výsledků. Horší bylo v Becherově, kde byl už dávno před převratem sklon k pravoslaví přičiněním řeckokatolického kněze Artima. Po převratu usadil se v Berechově pravoslavný kněz Varchol z Ameriky, který rozvinul velkou agitaci. Asi polovice obce přestoupila k pravoslaví. Hlavním centrem pravoslavného hnutí stala se malá horská ves Ladomirovo, poněvadž se tam nastěhoval „náčelník pravoslavné misije", archimandrita Maximenko. Odtud řízen byl protiuniatský boj po celé eparchii prešovské. Taktika byla tatáž jako na Podkarpatské Rusi. Lid divoce rozeštváván a nejhorším způsobem proti řeckokatolickému kněžstvu popouzen. Neodpovědným fanatisováním a vyzýváním k násilnému zabírání kostelů vybočilo hnutí na podobné koleje jako v diecési mukačevské. Prudké náboženské boje vzplanuly nejen v okolí Ladomírova (Černeje, Vagrinec), nýbrž i Medvedži, Porubce, v Hrabsku, Vyšším Orlíku a okolí (Jadlová, Jurkovo Vola), nejvíce však ve Vyšším Svidníku, kam se později Maximenko přestěhoval. Značně napomohl pravoslavné propagandě ruský biskup Benjamin, který nějakou dobu na Prešovsku působil. Hlavní vedení je však dosud v rukou Maximenkových. Je podporován americkými penězi a byl mu též z Ameriky zapůjčen tiskařský stroj. (Vydal dříve zmíněný Pravoslavný kalendář s pověstným padělkem řeči Strossmayerovy.) Ve Vyšším Svidníku zařizuje si

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

monastýr a jakousi duchovní školu, která dodává snadno a rychle kandidáty kněžství jako buštinská „škola" na Podkarpatské Rusi. Byl jsem velmi překvapen, když jsem ve Svidníku nový klášter uviděl. Je umístěn v tanečním sále obyčejné zájezdné hospody. Archimandrita Maximenko je osobně zajímavý strohý mnišský asketa, ale zavilý protikatolický fanatik. Nemá širšího theologického vzdělání a hlavně mu chybí znalost katolické bohovědy. Jeho jednostrannost a protikatolická zaujatost zabíhá do naivností. V Ladomirově začal v červnu roku 1924 stavět značně veliký kostel, který byl asi projektován jako hlavní pravoslavný chrám na Prešovsku. Dnes už je novostavba pod střechou. Aby náklad nebyl příliš veliký, stavěno bylo při vší snaze po okázalosti dosti chatrně (lidé sami z velké části dodávali stavební materiál), takže už nyní objevily se následky, které mohou dostavění velmi ztížiti. Kostel stojí též na méně vhodném místě. Na první pohled patrno, že běželo o to, aby kostel postaven byl okázale proti řeckokatolické faře. Poněvadž náklad na veliký kostel v nepatrné vesnici nad očekávání ohromně vzrostl, je dostavění jeho velikými dluhy vážně ohroženo. Ozývají se i hlasy, aby nepraktická stavba byla prodána — třebas i do rukou uniatů. V březnu, roku 1925, kdy jsem na Prešovsku dlel, bylo už v tom smyslu o prodeji cerkve jednáno.

Poslední dobou pravoslavná agitace značně ochabuje. Kněží vystřídalo se v Maximenkově misijním pravoslavném distriktu mnoho, teď je jich však tam pouze několik. Hnutí ocitá se v stadiu patrné stagnace. Lid, který je nucen přispívat na výživu pravoslavných duchovních, hodně ochladl. Místy se mu náboženské štvanice začínají zřejmě hnusit. Různá dráždivá hesla ztrácejí na síle, obzvláště od té doby, co úřady energicky se postavily proti násilnickému zabírání řeckokatolických chrámů.

Akce pravoslavná naráží na horlivou, neúnavnou činnost apoštolského administrátora prešovského bis-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

kupa dra Dionysia Njaradiho (rodem Ukrajince, biskupa křiževackého z Jugoslavie). Tento hluboce zbožný a učený biskup, známý horlivý návštěvník unionistických sjezdů velehradských a nadšený horlitel pro ideu cyrilometodějskou, s krajní obětavostí věnuje se ustavičné misijní práci. (V biskupské jeho residenci je škola; sám obývá jednu světničku v prešovském bohoslovecké semináři.)

Velmi horlivě působí též redemptoristé východního obřadu, kteří mají klášter ve Stropkově (jižně od Dukelského průsmyku). Jsou zatím tři: P. Trčka, P. Nekula a P. Musil, vedle šesti kněží obřadu latinského. Byl jsem hluboce dojat chudobou kláštera stropkovského. Je to stará, sešlá, vlhká budova, která byla za války těžce poškozena střelbou. Do roku 1914 patřila františkánům. Igumenem této těžce exponované misijní stanice je náš milý krajan P. Trčka. Apoštolská práce našich českých redemptoristů, kteří za velikého strádání ve svízelných poměrech obětují se duchovním potřebám slovenského lidu východního ritu a pracují do úpadu na ustavičných misiích, je u nás málo známa a zasluhovala by více pozornosti i podpory.

VII.

(Po druhé cestě v květnu.) K situaci uniatů na území naší republiky. Historie Karpatorusů. Význam unie. Činnost řeckokatolických biskupů podkarpatských v ohledu kulturně-náboženských. Éra maďarisačního útlaku. Zásluhy řeckokatolického duchovenstva. Nedostatek objektivní orientace v české veřejnosti.

Církevní poměry na Podkarpatské Rusi jsou naší veřejnosti málo známy a proto namnoze nesprávně posuzovány. Nedostatek širší, objektivní orientace zaviňuje i v českých kruzích katolických nejednu nesprávnou představu o skutečné situaci.

Slovanský kmen podkarpatský po staletí sjednoce-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

ný s církví katolickou a po převratu přičleněný jako zvláštní politické těleso k naší republice, zasluhuje hlavně v české katolické veřejnosti pozornosti a všestranné morální opory. I v zahraničních kruzích unionistických jsme upozorňováni, abychom si řeckokatolických podkarpatských uniatů více všímali a užší styky s nimi navazovali. Po staletém politickém i nacionálním útisku maďarském nabyli podkarpatští Rusíni možnosti nového rozvoje v ohledu duchovním i kulturním; než popřevratová importovaná propaganda pravoslavná, rozštěpivší bratrovražednými boji pokojný lid karpatoruský a posílivše povážlivě hnutí komunistické, jakož vůbec agitace různých protikatolických živlů, inscenovavších nedomyšleně odboj proti řeckokatolickému kleru a sjednocení s Římem vůbec, vyvolaly mnoho rozkladných zmatků, jimiž poměry náboženssko-církevní valně desorientovány a žádoucí konsolidace pro zdárný želaný rozvoj na dlouho znemožněna. Řeckokatoličtí uniaté prožívají důležitou fázi náboženských bojů a při tom se potkávají se značným nepochopením v povolaných kruzích českých. Posuzovat i řešit náboženskou otázku Podkarpatské Rusi se stanoviska povrchní, jednostranné zaujatosti protikatolické je velmi pochybno. Pokládám za svoji povinnost upozornit na některé věci, jež jsou nesprávně pojímány, jak jsem se sám v březnu a květnu r. 1925 na Podkarpatské Rusi přesvědčil.

Především není u nás náležitě objektivně hodnocen význam sjednocení podkarpatských Rusínů s katolickou církví v století XVII.

Jihoruský kmen, který od XI. století znenáhla kolonisoval nynější území Podkarpatské Rusi, přinesl s sebou křesťanskou víru a řecko-východní obřad. Rozkol Cařihradu, který přerval svazky jednoty mezi Slovanstvem východního obřadu a katolickou církví, dlouho se pronikavěji neuplatnil mezi karpatoruským lidem, v němž žila stará tradice jednoty, jak je známa ze spisů velikých východních učitelů církevních před odštěpe-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

ním křesťanského východu od západu. Formálně projevil se vlastně rozkol pod Karpatami opětovnými vlivy východními až v XV. století. Netrval však dlouho. Už v první polovici XVII. století objevily se snahy o sjednocení s katolickým západem. Kulturní, duchovní i sociální situace karpatoruské skupiny byla velmi trudná. Kulturní i duchovní úpadek, který projevil se všude na východě po odtržení od živého stromu církve obecné, dostavil se i na Podkarpatské Rusi; náboženský život poklesl, vzdělání duchovenstva bylo naprosto nedostatečné a situaci ztěžovalo žalostné sociální i hospodářské postavení kněžstva, jakož i povšechná sociální nezávislost obyvatelstva i politické ujařmení mocnou šlechtou, vůči níž pravoslavná církev byla bezmocnou. (Viz „Podk. Rus", str. 100 a násl.)

K sjednocení s katolickou církví nedošlo pod nátlakem světského ramene, jak bylo u nás už několikráte napsáno. Jiří Rákóczy, tehdy všemohoucí pán na Podkarpatské Rusi, i reformovaní magnáti stavěli se příkře proti unii s církví katolickou, s níž sami bojovali. Biskup Tarasovič, který vyjednávání o unii zahájil, odvlečen byl roku 1640 žoldnéři Rákóczyho od oltáře a dvě leta vězněn v mukačevském zámku. Vzdor velkým překážkám podařilo se posléze roku 1649 sjednocení ujednati. Téhož roku zvolen biskupem mukačevským Petr Partenios a potvrzen papežem Alexandrem VII. Unií započíná duchovní i kulturní regenerace odumírající slovanské větve karpatoruské. Náboženské i kulturní poměry se rychle zlepšují; zvláště pronikavě to patrno za nástupce Parteniova Josefa de Kamelis (rodem Řeka), který byl vynikajícím biskupem i neúnavným kulturním pracovníkem. Postaráno o náležitou výchovu duchovenstva a postupně zlepšeno i jeho bědné sociální postavení; intensivně pracováno na obnově a prohloubení náboženského života, šířena větší vzdělanost, nově organisovány a budovány školy, vydávány v řeči lidu modlitební i učebné knihy. (Biskup Kamelis sám vydal pro učení čtení „Bukvar jazyka sloven-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

ska" a katechismus „Katechizis dľa nauky uhroruskym ľudem".) Na duchovní i kulturní regeneraci pracovali i nástupci Kameliovi, mezi nimiž zvláště vynikl v XVIII. století biskup Olšavskij, který si získal velikých zásluh o povznešení školství. Roku 1744 zřídil první učitelský ústav v Mukačevě a tamtéž zbudoval roku 1747 samostatný rusínský duchovní seminář. Jedinou nevýhodou bylo, že diecése mukačevská nebyla úplně osamostatněna; podléhalať jurisdikčně latinsko-katolickým biskupům jagerským, u nichž nebylo vždy náležitého pochopení pro východní svéráz i nacionálně-kulturní potřeby sjednocených Karpatorusů. O úplné osamostatnění pracováno už biskupem Olšavským a došlo k němu za biskupa Ivana Bradáče roku 1771. Nástupce Bradáčův Ondřej Bačinskij, vynikající vlastenec a jeden z nejlepších biskupů karpatoruských, přesídlil roku 1772 z Mukačeva do Užhorodu, který učinil kulturně církevním centrem Podkarpatské Rusi. Tam založil první velikou knihovnu, která čítala už v XVIII. století 9000 svazků. Roku 1778 umístil duchovní seminář v starém historickém užhorodském zámku (kde je dosud). Do centrálního rusínského semináře, tak zvaného Barbarea, v téže době ve Vídni otevřeného, posíláno z mukačevské diecése ročně 13 bohoslovců. Z těchto theologů, kteří měli možnost co nejvíce prohloubit svá studia a přicházeli ve styk s kulturou západu, theologií katolickou i s historií ostatních slovanských národů, vyšla řada vynikajících kněžských učenců rusínských. Za biskupa Bačínského nastal veliký rozvoj národních církevních škol. Roku 1794 založen i v Užhorodě učitelský ústav. Do té doby byly hlavními středisky kulturními basiliánské kláštery se svými školami, hlavně na Černecké hoře u Mukačeva a klášter hruševský, kde byla první tiskárna; od Bačínského vystupuje do popředí Užhorod.

V XIX. století začíná zvýšený útisk maďarisační, který dostupuje vrcholu po letech padesátých. Podkarpatská větev ocitá se vlivem politických poměrů a úsilí

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

maďarských šovinistů v těžké situaci. Nejdéle vzdorují záplavě maďarisace církevní školy. Státní gymnasium v Užhorodě, založené Drugetem, pod správou pešťských činitelů, nabývá rychle rázu úplně maďarského. Dlouholetým úsilím biskupů užhorodských docíleno, že aspoň některým předmětům vyučováno rusínsky (náboženství, zeměpisu, dějepisu, ruštině). Roku 1867 v důsledcích maďarského vyrovnání s Rakouskem gymnasium v Užhorodě opět úplně pomaďarštěno a rusínští profesoři vyhnáni. Biskupové dosáhli jen toho, že ruštině bylo vyučováno aspoň jako předmětu nepovinnému i že náboženství smělo býti vyučováno v rodné řeči lidu. Téhož docíleno na pozdějších gymnasiích v Mukačevě a v Prešově.

Přehlíženy nesmějí býti snahy mnohých biskupů užhorodských (Popoviče, Pankoviče, Pastelia, Fircaga) o rozvoj církevního školství ve století XIX.

V Užhorodě zřízen internát Orfanotrofium pro siroty po duchovních, do něhož přijímáni i synové z rodin učitelských. Roku 1884 vybudován internát Alumneum pro studující z rodin duchovních. Péčí biskupů Popoviče a Pankoviče sebrán kapitál, z něhož zřízena v Užhorodě za biskupa Pastelia dívčí národní i měšťanská škola s internátem. Biskup Fircag založil rusínský ženský učitelský ústav. Tentýž biskup ve snaze po vyšším vzdělání učitelstva ustavil „Tovarystvo Pivco Učitelej", jehož úkolem byla zvýšená péče o záležitosti školské. I v ohledu národohospodářském pronikavě pracováno, hlavně agilním biskupem Fircagem.

Karpatoruští uniaté ovšem těžce trpěli pod nacionálně-politickým útlakem maďarisačním. Na státních školách stále bezohledněji postupováno smutně známou taktikou. Hlavní útlak doléhal na kněžstvo, jako jedinou inteligentní vůdčí vrstvu karpatoruské větve. Rafinovaně a všemi prostředky usilováno, aby klerus byl kulturně i národnostně odcizen a oddělen od lidu. Nejhůře bylo v tom ohledu, když maďarská vláda uplatnila svůj vliv při obsazení stolce biskupského. Hrází proti

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

zátopě maďarisace zůstávaly i v nejhorších dobách přece jen z největší části církevní rusínské školy a hlavně staroslovanský obřad v chrámech. Tuto překážku šovinisté maďarští zdolat nemohli. Když začali zasahovat i do bohoslužebné otázky v druhé polovici XIX. století a zahájili akci pro pomaďarštění liturgie, papež to byl, který se energicky vzepřel snahám maďarských šovinistů a rusínských odrodilců. Řím to byl, který se postavil na obranu východní liturgie staroslovanské a prohlásil ji za nedotknutelnou. Kdyby karpatoruský národ byl býval tehdy pravoslavným, dávno by byl — při známé bezmocnosti pravoslaví v podobných situacích — podlehl a pomaďarštěnou liturgií bylo by dílo odnárodnění dokonáno.

Přesto, že úporné maďarisační snahy nezůstaly bez smutných následků, nepodařilo se odnárodnit kněžstvo jako takové v celku. Za války odstranila násilně maďarská vláda východní kalendář a cyrilici ze škol. Kněžstvo bránilo se tomu od roku 1875; biskup proti tomu protestoval a klerus obrátil se až k papeži za obranu cyrilice v liturgických knihách, což nezůstalo bez výsledku. I za nejkritičtějších dob maďarisace kněžský spolek „Unio" vydával rusínské učebné a modlitební knihy i časopisy. Jediný nezávislý list „Nauka" byl v rukou kněžských. Po převratu duchovenstvo ihned zavedlo východní kalendář i cyrilici do škol. K zástupcům kleru v čele s nynějším biskupem Gebejem v rozhodující chvíli poslal president Masaryk svého delegáta, aby zjistil stanovisko kněžstva v otázce připojení Podkarpatské Rusi k Československu. Zástupcové duchovenstva se jednomyslně pro připojení vyslovili. Ve stočlenné deputaci do Prahy byla celá třetina kněží. Za války bylo 30 kněží karpatoruských pro panslavismus uvězněno a po vojenských soudech vláčeno.

Kdo to všechno zná, nemůže bolestně nenésti štvaní proti řeckokatolickému duchovenstvu, jak se dodnes na Podkarpatské Rusi zásluhou pravoslavných agitá-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

torů a českých nevěrců udržuje. Paušální zrádcování duchovenstva karpatoruského je těžkou křivdou. Formule „Co řeckokatolický kněz — to Maďar a zrádce podkarpatského lidu“, vržená mezi lid jednostrannými, fanatickými propagátory pravoslaví a šířená českými volnomyšlenkáři, je lží. Za všecek svůj kulturní rozvoj děkuje podkarpatský kmen slovanský církvi katolické a kněžstvu řeckokatolickému; že ve staletém zápolení s Maďary lid podkarpatský národnostně úplně nepodlehl, o to největší a jedinou zásluhu mají pracovníci, kteří vyšli z řad řeckokatolického kněžstva. Člověku je hořko u srdce, když slyší na Podkarpatské Rusi polonegramotné kněze pravoslavné (objevivší se po převratu), kteří se pořádně nedovedou ani podepsat a které dodnes úřady nemohou pustit do škol, poněvadž nemají ani minimální kvalifikace — kterak prohlašují řeckokatolické kněze za vrahy a zhoubce podkarpatského národa a nepřátele jeho národní kultury atd.

Kdo zná jen poněkud historii Podkarpatské Rusi, nemůže se ubránit roztrpčení. Ze kterého stavu vyšli národní buditelé a všichni slavní spisovatelé karpatoruští? Vološin poukazuje obšírně v prvním popřevratovém encyklopedickém díle „Podkarpatská Rus“, jaký význam v tom ohledu měla práce řeckokatolického kněžstva od dob unie. První literární díla, ve kterých národní jazyk dosáhl rozvoje, první letopisy i první verše psali kněží řeckokatoličtí. První vědecké historické dílo o Podkarpatské Rusi v letech 1779—1805, jež přispělo velmi k rozvoji národního uvědomění, napsal rovněž řeckokatolický mnich Bazilovič. Taktéž prvním učeným filosofem byl a první gramatiku pro podkarpatské Rusíny napsal řeckokatolický kněz Lučkaj roku 1830. Vynikající spisovatelé: Dovhovič, Duchnovič, Pavlovič, Kralickij, Silvaj, Fencik, Jurij Žatkovič a jiní byli vesměs řeckokatolickými kněžími. Duchovní řeckokatoličtí psali první učebné knihy, zakládali prvé časopisy a osvětová díla. Od nich pochází první lidovýchovná jednota „Obščestvo sv. Vasila Velikoho“ v Už-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

horodě, „Obščestvo sv. Joanna Krestiteľa“ v Prešově a knihtiskařský spolek „Unio“. Kněží řeckokatoličtí stáli v čele prvních časopisů karpatoruských („Cerk. Gazety“, „Svita“, „Karpata“, „Listka“ „Nauky“ atd.).

Protiuniatští agitátoři za pomoci českých nevěrců neustále namlouvají lidu, že uniat nemůže býti opravdovým Karpatorusem v tom smyslu, jako by sjednocení s katolickou církví odnárodňovalo. Povrchní, u nás dávno bědně opelichaná fráze, kterou ostatně z nepravdy usvědčují karpatoruští emigranti v Americe. Jsou uniaty, je jich přes půl milionu, mají přes 120 kostelů a církevních škol, mají svého biskupa, a duchovní i národní život se mezi nimi velmi utěšeně rozvíjí. Oni to byli, kdož první pozvedli svého hlasu ve válce za osvobození Podkarpatské Rusi a za tu myšlenku též houževnatě pracovali.

Nyní, kdy po osvobození z ujařmení maďarského mají uniaté na Podkarpatské Rusi možnost národního i nábožensko-kulturního obrodu a plného rozvoje, zasluhují, aby byli jinak respektováni vůdčími kruhy českými, než jak se děje posud. Co se pět let provádí na Podkarpatské Rusi pod hesly protikatolickými, nepřinese dobrého ovoce. Činitelé, kteří pracují proti řeckokatolickému duchovenstvu a podporují ze slepé zaujatosti protikatolickou agitaci pravoslavnou, která posílila jen komunismus a protičeskou náladu, dožili se už velkého zklamání.

VIII.

Nynější strav eparchie mukačevské a prešovské po stránce církevně-náboženské.

Z původní, velmi rozlehlé diecése mukačevské vyňaty byly časem některé větší vikariáty a proměněny v samostatná biskupství. Tak roku 1777 osamostatněn vikariát rumunský a utvořeno z něho řeckokatolické

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

biskupství ve Vel. Varadíně. Pro řeckokatolickou větev v Bačce, Chorvatsku a Srbsku zřízeno téhož roku biskupství v Křiževaci. Roku 1818 osamostatněn vikariát košický a utvořeno z něho biskupství prešovské. (Nynější apoštol. admin. prešovský dr. Njaradi je biskupem křiževackým.) Roku 1912 zřízeno pro maďarské řeckokatolíky biskupství Hajdudorogské s liturgií starořeckou.

Řeckokatoličtí Rusíni mají tedy nyní na území československé republiky dvě biskupství: mukačevské (které podrželo starý název, ač biskup sídlí od roku 1777 v Užhorodě) a prešovské. Rusíni diecése prešovské (župa zemplínská, tak zvaná Makovice v župě šárišské a část župy užhorodské) připojeni byli na mírových konferencích ke Slovensku.

Uniaté Podkarpatské Rusi, která tvoří samosprávnou jednotkou v rámci státu československého, patří vesměs k diecési mukačevské. Na území autonomní Podkarpatské Rusi existuje tedy pouze jedno biskupství řeckokatolické, mukačevské. Nutno to míti na zřeteli, když běží o politicko-církevní otázky řeckokatolických diecésí na území československé republiky. Řeckokatoličtí diecesáni prešovští, připojení k Slovensku stojí v poněkud jiném poměru k československému státu než jejich soukmenovci a souvěrci na autonomní Podkarpatské Rusi.

Podkarpatská řeckokatolická mukačevská diecése (eparchie) čítá v nynějším svém útvaru 5 archidiakonátů, 39 vikariátů a 308 farností. Centrem diecése je od konce XVIII. století ne Mukačevo, nýbrž Užhorod, kde sídlí biskup a sedmičlenná kapitula, zřízená roku 1777. Zároveň je v Užhorodě bohoslovecký i chlapecký seminář, theologické učiliště (tak zvané lyceum) a hlavní církevní školy.

Na podlouhlém východním pahorku vévodí městu výstavná řeckokatolická katedrála Povýšení svatého kříže, obnovená v polovici minulého století biskupy Popovičem a Pankovičem. Vedle stoličního chrámu, který

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

je zároveň farním chrámem, jsou ještě v Užhorodě dva kostely řeckokatolické: druhý farní chrám, tak zvaný ceholňanský, který je v Tur. průvodci Podkarpatskou Rusí od dra Krále a Svobody nesprávně označen za chrám pravoslavný, a kostel při basiliánském monastýru nad Uží. Pro maďarské obyvatelstvo katolické je pod katedrálou v ulici Rákoczyho nevelký římskokatolický chrám, postavený roku 1762. Farář tohoto chrámu je zároveň generálním vikářem 21 maďarských římskokatolických farností, které zůstaly na Podkarpatské Rusi z uherské diecése satmarské. Právě tento „maďarský" chrám, v němž jinak konají též vojenští duchovní bohoslužby a česky káží pro katolické vojáky, zavdává podnět k nedorozumění mezi liberálními Čechy na Podkarpatské Rusi, v jejichž kruzích je velmi vžita zmíněná formule: Co katolický kněz — to Maďar. V rozmluvě s takovým protikatolicky zaujatým a v otázkách církevních povrchně orientovaným krajanem, který ví, že v kostele v Rákoczyho ulici se káže a zpívá maďarsky, se dovídáte, že katoličtí kněží jsou zde jen Maďary, kteří vše po maďarsku „dělají". „A co tento kněz?" tážete se, ukazujíce na mimojdoucího kněze řeckokatolického, který nosí na ulici kolár jako kněží římskokatoličtí. „To je též římskokatolický Maďar," slyšíte v odpověď. „A jaký je tento kostel?" ptáte se v úžasu, úmyslně ukazujíce na řeckokatolický chrám. „Tam se přece koná bohoslužba slovansky a lid tam nezpívá maďarsky?" — „To je pravoslavný chrám," odpovídá vám protiřímsky naladěný krajan. Vysvětlujete mu, že je to řeckokatolický kostel, že kněží, kteří v tom chrámě bohoslužbu konají a na ulici nosí kolár, jsou rusínskými katolickými kněžími, dle východního staroslovanského obřadu atd., než váš krajan hledí na vás, jako by nevěděl, má-li věřit, čili nic. — — —

Vedle tří řeckokatolických chrámů a řady kaplí je v Užhorodě maďarský kalvínský kostel u županátu a na Drugetově náměstí dostavuje se maďarský kostel

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

luteránský. Pravoslavného chrámu v Užhorodě není. (Pro neinformované dlužno poznamenati, že Karpatorusové před převratem byli vesměs řeckokatolíky, a popřevratová propaganda pravoslavná nevyvolala v městech, hlavně v kruzích inteligence, žádného značnějšího ohlasu.)

V čele mukačevské diecése stojí nyní horlivý biskup Gebej, starý zasloužilý národní a kulturní pracovník karpatoruský, který i u českých liberálů na Podkarpatské Rusi vynucuje si respekt a úctu.

Je to biskup vpravdě apoštolské horlivosti, hluboké zbožnosti, neúmorné práce a vzácných vlastností srdce. Přes všechnu agitaci pravoslavnou získává si rázem srdce lidu všude, kde se objeví. Věnuje se svému úřadu s neúnavnou pílí. Od počátku září loňského roku, kdy ujal se správy své diecése, vykonal přes 130 visitací a misií ve venkovských vikariátech. Bydlí dosud ve svém kanovnickém domku. Jinak nelze nazvat malé přízemní bydliště, kde obývá dvě světnice. V biskupské residenci, která je z části už značně sešlá, bydlí zemský velitel, francouzský generál Castella (12 pokojů) a dřívější biskup Papp, který se má co nejdříve stěhovati do Uher.[1]) Kromě toho je v residenci, která uvnitř na první pohled prozrazuje starý bývalý klášter, konsistoř, biskupský archiv a zároveň byty konsistorních úředníků. Statky biskupství mukačevského zůstaly na území Uher a všecky příjmy z nich vláda maďarská biskupu Gebejovi zastavila. (Za režimu maďarského byl nynější biskup velmi špatně zapsán. Třikráte vráceno bylo z Pešti jeho jmenování kanovníkem.) Zatím, pokud není otázka zkonfiskovaného jmění biskupa mukačevského vyřešena, asignovala mu československá vlá-

[1]) V druhé polovici roku 1925 vystěhovali se posléze z residence jak generál Castello, tak biskup Papp. Tento odebral se do Uher, kde vede správu 21 farností, jež z diecése mukačevské zůstaly na území maďarském. Je jmenován titulárním arcibiskupem a vláda maďarská mu vyplácí všecek výnos ze statků biskupství mukačevského. Biskup Gebej marně proti tomu protestuje.

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

da po dlouhém jednání měsíční plat ve výši 3000 Kč (z nich 2000 Kč označeny ad personam). Tyto dva tisíce od ledna roku 1925 biskupu nevypláceny, takže jeho měsíční plat obnáší 1000 Kč.

Seminář a bohoslovecké učiliště umístěno v starém užhorodském hradě. (Patřil ve XIII. století Arpádovcům. Opravil jej palatin Jan Drugeth. Po vymření Drugethovců přešel do rukou Bercsényiho, který jej dal přestavit do nynější podoby francouzským inženýrem Le Mairem. Po Rákoczyho odboji, na tomto hradě zosnovaném, byl státně zkonfiskován a proměněn v kasárny. Koncem XVIII. století umístěn v něm řeckokatolický seminář.)

Na staré, dlouho neopravované budově patrno, že v ní ubytováno bylo vojsko. Účelům duchovního ústavu málo vyhovuje. Nadto je rozlehlá budova z velké části zabrána. Je v ní nyní městská policie, jedno oddělení vojenské (meteorologická stanice), kancelář invalidů, privátní byty poštovních zřízenců a divadelní garderoba. Při zabrání málo respektovány potřeby semináře. Ani jedna chodba (i při kapli bohoslovecké) není klidna; všude potkáváte se s nejrůznějšími obyvateli hradu, kteří se volně pohybují. Večer, kdy v kapli seminární konají se obvyklé modlitby a pobožnosti, ba dlouho do noci, kdy duchovní ústav vyžaduje už úplného klidu, ozývá se budovou často křik, zpěv a lomoz. Trapně na mne působilo, když nutný klid v okolí bytu těžce nemocného, umírajícího vicerektora bylo třeba pracně zjednávat. Intervence toho druhu jsou velmi svízelné. Vše se pojímá jako přehnané kverulantství maďaronů, zaujatých proti Čechům. U brány společného vchodu odehrává se při pozdním nočním návratu různých nájemníků hojně nepěkných výjevů. Nejednou byl už seminární vrátný dokonce ztýrán. Seminář nemá práva, aby mohl kategoricky zabránit přístupu různým osobám, které mohou čest duchovního ústavu ohrozit.

Rektorem semináře je starý, úctyhodný, zasloužilý pracovník karpatoruský a druh nynějšího pana bisku-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

pa, prelát dr. Szábo. Je zároveň generálním vikářem a prodirektorem bohosloveckého učiliště (bývalý profesor dogmatiky). Spirituálem je mladý, velmi agilní profesor pastorálky, Chýra, hlavní organisátor obranné akce proti agitaci pravoslavné. Mile překvapuje při prvním setkání plynnou znalostí češtiny. Mezi ostatními profesory bohosloveckého učiliště jsou dva známí pracovníci unionističtí, vídaní na velehradských sjezdech, prelát dr. Jiří Šuba, profesor morálky, a dr. Julius Hadžega, profesor biblistiky.

Vedle bohosloveckého učiliště jsou v Užhorodě důležité církevní školy s právem veřejnosti a internáty: Mužský učitelský ústav s konviktem, profesory jsou kněží, ředitelem známý pracovník msgr. Vološin, ženský učitelský ústav, rovněž s internátem, v profesorském sboru jsou kněží, civilní profesorky a SS. basiliánky, dvě normální (obecné) školy a hražďanská (občanská) škola. (Reálné gymnasium užhorodské je státní, též ostatní občanské a obecné školy, jakož i obchodní a keramická škola.) Zmínky zasluhují též čtyři zvláštní církevní konvikty: Orfanotrofium, Alumneum, Elisabetinum a basiliánský konvikt. Orfanotrofium je konvikt pro siroty z rodin duchovních (správcem je prelát Šuba), Alumneum pro studující z rodin kněžských, Elisabetinum pro siroty z rodin učitelských, basiliánský konvikt pro studující vůbec, nyní má sedmdesát chovanců.

Církevní ústavy jsou značně obsazeny úřady a vojskem. Tak v učitelském ústavě ženském v klášteře basiliánek je státní zastupitelstvo, telegrafní a telefonický úřad. Orfanotrofium je obsazeno z části vojskem, z části zabráno pro státní internát žákovský. Sirotci z rodin duchovních jsou zatím u basiliánů a v internátě mužského učitelského ústavu. Vyjednávání o vyklizení církevního konviktu dlouho už se vleče a dosud bezvýsledno. Elisabetinum rovněž zabráno vojskem a u basiliánů zabráno celé druhé a třetí poschodí pro soud. (Bílý monastýr basiliánů, vypínající se nad Uží, obno-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

vený roku 1912, jedna z nejkrásnějších ozdob Užhorodu, obsazením značně trpí.)

I Kapitulní ulice je málo obsazena kanovníky, ale úředníky, důstojníky atd. Ze sedmičlenné kapituly, která čítá dnes jen pět kanovníků, pouze dva kapituláři (dr. Vasil Hadžega a Julij Stankaj, hlavní inspektor církevních škol) obývají své kanovnické domky. Ostatní bydlí jinde. Prelát Szabo v semináři, kancléř Korzub v konsistoři a prelát Šuba v Orfanotrofiu. Kanovníci modlí se denně společně hodinky jako naši kapitulárové; officium však trvá mnohem déle než u nás, hlavně ráno. V chóru nosí kanovníci jen epitrachil (štolu) na klerice. Při slavné biskupské mši svaté všichni kanovníci koncelebrují (slouží mši svatou a proměňují spolu s biskupem). Pontifikální bohoslužba působí jak svou vnitřní myšlenkovou stavbou, tak obřady a zpěvem mohutným dojmem a zbožně rozechvívá duši — hlavně při proměňování u prestolu (oltáře) v ikonostasu, jehož hlavní brána při pontifikálce se nezavírá jako při bohoslužbě kněžské. Zbožnost věřících, obcujících bohoslužbě, mile dojímá. Vysoká, štíhlá, velebná postava biskupa, celebrujícího s hlubokou zbožností a usebraností, stále upoutává zraky. Katedrální pěvecký mužský sbor v Užhorodě, řízený knězem, je prvotřídní. Souzvuk, vokalisace a dynamika obdivuhodně precisní. Zvláště krásný a jímavý je zpěv při rekviální pontifikální mši svaté „o usopšich" s panychidou (konduktem); neobyčejně působivě vyjadřuje pokornou úpěnlivost modliteb. Zajímavo, že i v zádušní mši svaté v době velikonoční zpívá se radostná, jásavá voskresná (velikonoční) antifona. První týden po velkonocích mají vůbec všechny pohřební obřady ráz radostný; užívá se při nich též bohoslužebných rouch barvy bílé. Měl jsem také příležitost vidět udílení postřižin a lektorátu. S velkým zájmem sledoval jsem krásný obřad, který je v podstatě úplně podobný obřadu našemu, jen je delší. Postřižiny a lektorát udělují se před epištolou. Biskup střihá ordinandům vlasy na čtyřech místech hlavy

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

pa, prelát dr. Szábo. Je zároveň generálním vikářem a prodirektorem bohosloveckého učiliště (bývalý profesor dogmatiky). Spirituálem je mladý, velmi agilní profesor pastorálky, Chýra, hlavní organisátor obranné akce proti agitaci pravoslavné. Mile překvapuje při prvním setkání plynnou znalostí češtiny. Mezi ostatními profesory bohosloveckého učiliště jsou dva známí pracovníci unionističtí, vídaní na velehradských sjezdech, prelát dr. Jiří Šuba, profesor morálky, a dr. Julius Hadžega, profesor biblistiky.

Vedle bohosloveckého učiliště jsou v Užhorodě důležité církevní školy s právem veřejnosti a internáty: Mužský učitelský ústav s konviktem, profesory jsou kněží, ředitelem známý pracovník msgr. Vološin, ženský učitelský ústav, rovněž s internátem, v profesorském sboru jsou kněží, civilní profesorky a SS. basiliánky, dvě normální (obecné) školy a hražďanská (občanská) škola. (Reálné gymnasium užhorodské je státní, též ostatní občanské a obecné školy, jakož i obchodní a keramická škola.) Zmínky zasluhují též čtyři zvláštní církevní konvikty: Orfanotrofium, Alumneum, Elisabetinum a basiliánský konvikt. Orfanotrofium je konvikt pro siroty z rodin duchovních (správcem je prelát Šuba), Alumneum pro studující z rodin kněžských, Elisabetinum pro siroty z rodin učitelských, basiliánský konvikt pro studující vůbec, nyní má sedmdesát chovanců.

Církevní ústavy jsou značně obsazeny úřady a vojskem. Tak v učitelském ústavě ženském v klášteře basiliánek je státní zastupitelstvo, telegrafní a telefonický úřad. Orfanotrofium je obsazeno z části vojskem, z části zabráno pro státní internát žákovský. Sirotci z rodin duchovních jsou zatím u basiliánů a v internátě mužského učitelského ústavu. Vyjednávání o vyklizení církevního konviktu dlouho už se vleče a dosud bezvýsledno. Elisabetinum rovněž zabráno vojskem a u basiliánů zabráno celé druhé a třetí poschodí pro soud. (Bílý monastýr basiliánů, vypínající se nad Uží, obno-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

vený roku 1912, jedna z nejkrásnějších ozdob Užhorodu, obsazením značně trpí.)

I Kapitulní ulice je málo obsazena kanovníky, ale úředníky, důstojníky atd. Ze sedmičlenné kapituly, která čítá dnes jen pět kanovníků, pouze dva kapituláři (dr. Vasil Hadžega a Julij Stankaj, hlavní inspektor církevních škol) obývají své kanovnické domky. Ostatní bydlí jinde. Prelát Szabo v semináři, kancléř Korzub v konsistoři a prelát Šuba v Orfanotrofiu. Kanovníci modlí se denně společně hodinky jako naši kapituláro-vé; officium však trvá mnohem déle než u nás, hlavně ráno. V chóru nosí kanovníci jen epitrachil (štolu) na klerice. Při slavné biskupské mši svaté všichni kanovníci koncelebrují (slouží mši svatou a proměňují spolu s biskupem). Pontifikální bohoslužba působí jak svou vnitřní myšlenkovou stavbou, tak obřady a zpěvem mohutným dojmem a zbožně rozechvívá duši — hlavně při proměňování u prestolu (oltáře) v ikonostasu, jehož hlavní brána při pontifikálce se nezavírá jako při bohoslužbě kněžské. Zbožnost věřících, obcujících bohoslužbě, mile dojímá. Vysoká, štíhlá, velebná postava biskupa, celebrujícího s hlubokou zbožností a usebraností, stále upoutává zraky. Katedrální pěvecký mužský sbor v Užhorodě, řízený knězem, je prvotřídní. Souzvuk, vokalisace a dynamika obdivuhodně precisní. Zvláště krásný a jímavý je zpěv při rekviální pontifikální mši svaté „o usopšich" s panychidou (konduktem); neobyčejně působivě vyjadřuje pokornou úpěnlivost modliteb. Zajímavo, že i v zádušní mši svaté v době velikonoční zpívá se radostná, jásavá voskresná (velikonoční) antifona. První týden po velkonocích mají vůbec všechny pohřební obřady ráz radostný; užívá se při nich též bohoslužebných rouch barvy bílé. Měl jsem také příležitost vidět udílení postřižin a lektorátu. S velkým zájmem sledoval jsem krásný obřad, který je v podstatě úplně podobný obřadu našemu, jen je delší. Postřižiny a lektorát udělují se před epištolou. Biskup střihá ordinandům vlasy na čtyřech místech hlavy

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

a po různých modlitbách a žehnáních podává jim epištolní knihu k doteku. Nato svěcenci oblékáni v stichar (naši albu) a přepasováni pojasem (cingulem).

Účast věřících na bohoslužbách je vždy značná; i při slavné biskupské mši svaté přistupují k svatému přijímání. Káže se po evangeliu. Též v římskokatolickém kostele v Užhorodě pozoroval jsem každodenně nezvykle velikou účast u stolu Páně.

IX.

Úpadek pravoslavné propagandy. Kněžstvo pravoslavné a jeho zbraně proti uniatům a Římu. Poměry v obcích, kde zabrány kostely a církevní školy. Vůdcové Kabaljuk, Bogolep, Jov.

Pravoslavná propaganda na Podkarpatské Rusi ocitá se ve zřejmém úpadku. Protiuniatské štvanice, vyvolané po převratu několika fanatickými pravoslavnými emisary za podpory různých politických veličin, vnesly v lid bratrovražedné náboženské nesváry, ztížily vnitřní konsolidaci Podkarpatské Rusi a povážlivě posílily komunismus i protičeskou náladu. Nábožensko-kulturní úroveň pravoslavného hnutí, které nemělo inteligentních náboženských vůdců, byla od počátku velmi žalostná; politováníhodné teroristické násilnosti a nelidské surovosti vtiskly propagandě pravoslavné charakter trapně nízký. Velkoruská agitace protiuniatská, šířená nejvíce pod hesly národními a politickými, nedosáhla ani po stránce nacionální, čeho slibovala, ač obratně a působivě využila všeho, čeho využít bylo lze (mentality lidu po svržení tvrdého jařma maďarského, odporu proti některým kněžím, hlavně proti bývalému biskupu Pappovi a vůbec všeho, co neblahého zůstavil v ohledu církevně náboženském staletý maďarský útisk). Srdce popravoslavněného lidu k Praze neobrátila. Čeští nevěrci, kteří podporovali hnutí pravoslavné a frázovitě hlásali, že Podkarpatská Rus obrodí se ná-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

rodně, odvrátí-li se od unie s Římem, dožili se mnohého zklamání. Ke cti pravoslaví nikdy tato agitace sloužit nebude. Boj proti unii na Podkarpatské Rusi veden byl z největší části zbraněmi nepoctivými, zneužíváno přímo neuvěřitelně neuvědomělosti lidu, a ve formách, jakých nabyl, zůstane vždy skvrnou v církevních dějinách slovanského východu. Nejnesmyslnějšími nepravdami, neslýchaně lživým nebo naivním karikováním nauky katolické, neodpovědným podpalováním vášní, rozdmycháváním slepé bratrovražedné nenávisti, svářením s cesty cti a práva, popouzením k teroristickým ukrutnostem bojovalo se pod hesly pravoslaví proti karpatoruskému uniatství.

Mnohé věci jevily se mi naprosto nepochopitelnými, pokud jsem nepoznal zblízka úrovně některých pravoslavných agitátorů. Inteligentnější ruští, haličtí a bukovinští kněží tvoří mezi pravoslavným duchovenstvem karpatoruským velmi nepatrný zlomek. Převládají duchovní úplně nevzdělaní, nasvěcení narychlo pravoslavným archiepiskopem pražským Savatijem. Ti lidé neznají ani skutečného pravoslaví ani katolicismu; jejich ignorance, omezená fanatická jednostrannost i nenávist katolicismu je neuvěřitelná. Nelze je vůbec seriosně považovat za pravoslavné duchovní. Jinde, než mezi neuvědomělým lidem podkarpatským, byli by prostě nemožni. Na východě naší republiky vedou boj proti katolicismu a za podpory českých bezvěrců chtějí kulturně nábožensky obrodit karpatoruskou slovanskou větev . . .

Procestoval jsem kraje, ve kterých je nové pravoslaví nejvíce rozšířeno, a v rozhovoru s lidem snažil jsem se zjistit, co pravoslavní agitátoři o církvi katolické mluví. Žasl jsem nad nehoráznostmi a nepravdami, jaké jsou mezi lidem šířeny. Hnusno o tom psát. U nás zdály by se některé věci přímo pohádkovými. Sám jsem mnohdy nechtěl věřit svým uším a těžko jsem se ubránil smíchu. Tak na příklad o papeži vykládají vážně někteří pravoslavní agitátoři, že má rohy a 28 žen. A to

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

jsem neslyšel pouze na jednom místě. V Ternově na Marmaroši dokonce sbírali už jakémusi pochybovači peníze na cestu do Říma, aby se jel na ty rohy podívat. Největší nesmysly mluví někteří pravoslavní kněží o katolické církvi, jen aby lid proti řeckokatolickému duchovenstvu popudili a unii mu zošklivili; nejnižšími zbraněmi, ovšem pod hesly národními, útočí proti „maďarské víře" (tak nazývají víru katolickou) a za jedinou podmínku národního obrodu vyhlašují „tvrdou ruskou víru". Zatím výsledky této obroditelské práce jsou velmi smutny; lid, přijavší „ruskou víru", rozeštvaný s pravoslavím i bolševicky, navolil si v posledních volbách maďarské komunisty a Židy. Popravoslavněné kraje pomohly na nohy jen komunismu a různým živlům, ze kterých je v Praze malá radost.

Nejžalostnější kapitolou protiuniatských bojů pod hesly pravoslavnými zůstanou surové násilnosti při zabírání kostelů a upevňování posic nového pravoslaví. Terorisování obyvatelstva, které nechtělo přestoupit k pravoslaví, nabylo v některých krajích forem skandálních. Pravoslavní fanatikové mají velkou odpovědnost za nelidské zdivočelosti, k nimž strhli místy rozeštvaný karpatoruský lid. Úřady měly ovšem těžkou úlohu; bylo by se však předešlo mnohému, kdyby se bylo od počátku postupovalo objektivně a hlavně kdyby v Praze bylo bývalo více střízlivého pochopení pro skutečnou situaci, jakož i méně protikatolické zaujatosti. Patronů — dnes už namnoze hodně rozčarovaných, mělo protiřímské hnutí karpatoruské dost. Třebas nynější viceguvernér dr. Rozsypal zasluhuje plného uznání pro svoji korektnost a objektivnost, daleko není ještě všechno urovnáno, co se dřívější leta nezákonnými počiny pravoslavných štváčů natropilo. Dodnes mají pravoslavní agitátoři v rukou kolem 40 řeckokatolických kostelů a far, ač cestou právní bylo opětovně rozhodnuto, že neoprávněně zabraný církevní majetek má býti vrácen. Farní pozemky byly ponejvíce libovolně rozebrány, bohoslužebná roucha i kalichy

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

místy rozkradeny nebo těžce poškozeny. Zpravidla zabrány též s kostely i církevní školy řeckokatolické a učitelé církevní vyhnáni. Vyučování zastaveno. Gubernium, donuceno neudržitelnými poměry, prohlásilo, kde na zabrané škole nebude se šest měsíců vyučovat, tam že školu přejímá stát. Leckde se tak stalo; vyučování svěřeno státním učitelům. Náboženství však se nevyučuje. Řeckokatolický kněz nemá do školy přístupu a pravoslavný duchovní vyučovat nemůže, poněvadž nemá k tomu minimální kvalifikace . . .

Dnes však už i v krajích nejvíce zasažených pravoslavnou agitací nastává vystřízlivění. Jen v některých vesnicích, kam terorem se zabraňuje přístup řeckokatolickému knězi, zůstává posice pravoslavných nedotčena. Celkem však taktika pravoslavných agitátorů selhává; ojediněle tu a tam to vyšlehne, ale na dobývání kostelů a far to nestačí. Dne 26. dubna roku 1925 zapálena byla řeckokatolická fara v Kalinách. Dva dny předtím rozeštvaní pravoslavní vytloukli na oné faře okna a řeckokatolickému faráři poslán vyhrůžný dopis, že bude vypálen, neodejde-li. Velmi trapně na mne působilo, co mi bylo po onom požáru vyprávěno; první, kdo byl četníky přísně vyšetřován, byl řeckokatolický farář Strybský, jako by si byl sám faru zapálil; podobně i jeho syn, jenž byl vyšetřován, není-li sám původcem výhrůžného dopisu. Jak se takové jednání v řeckokatolickém kněžstvu posuzuje a jak roztrpčuje, je pochopitelno. A není to ojedinělý případ, o němž mně bylo vyprávěno. V době, kdy agitace protiuniatské dostupovaly vrcholu, přepaden byl hloučkem zfanatisovaných pravoslavných syn řeckokatolického duchovního z Nerešnice a surově pořezán noži (na těle mu vyřezány veliké pravoslavné kříže). Případ nebyl však přes opětovné výzvy — jak mi bylo důrazně tvrzeno — ani vyšetřen.

Lze doufati, že podobné věci se už na Podkarpatské Rusi nebudou opakovat. Pravoslavné agitace ztrácejí stále více na své účinnosti a celé hnutí se ocítá v stag-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

naci. Na všech stranách patrný úpadek vzdor velikému úsilí vůdce trudové strany Gagatka, který se podobně z politických důvodů exponuje pro pravoslaví jako jeho spojenci čeští socialisté pro československou církev. Z různých krajů, i tam, kde pravoslaví docílilo největších úspěchů, oznamují se značné zpětné přestupy (Ruska Mokra, Bočkov, Velká Kriva, Podpleša, Rosuška, Jasiňa a j.). Vnitřní poměry v pravoslavné skupině karpatoruské jsou stále rozhárány. Kněžstvo je znesvářeno a ve dva tábory rozštěpeno. Spor mezi patriarchátem cařihradským a srbským o jurisdikci na Podkarpatské Rusi posud neurovnán. Pražský archiepiskop Savatij, ustanovený patriarchou cařihradským, marně usiluje, aby udolal stranu srbskou. V čele jejím stojí archimandrita Kabaljuk, který pravoslavnou akci na Podkarpatské Rusi zahájil. (Jak už bylo dříve poukázáno, je to původem karpatoruský mužík, jehož pro účast v marmarošském procesu kyjevský metropolita přijal do kláštera a později (bez vzdělání a theologického studia) na kněze vysvětil. Biskup Dositej jmenoval jej za zásluhy o protiuniatskou akci archimandritou (opatem, prelátem). Zdržuje se nyní v Hustu, kde si v odlehlé venkovské čtvrti upravil malý kostelík a jakýsi monastýr, v němž umístěn též konvikt pro několik studentů hustského gymnasia. Vedle zatímního kostelíčka započíná se stavbou většího pravoslavného chrámu, ač v Hustu poměrně nepatrná část obyvatelstva přestoupila k pravoslaví. V rozhovoru s archimandritou Kabaljukem jsem se přesvědčil, že nelze jej považovati za vůdce nějakého hlubšího náboženského hnutí.) V Hustu je zároveň srbská konsistoř, která neuznává archiepiskopa Savatije. Časopis „Cerkovna pravda", v němž pravoslavní kněží srbské obedience bezohledně útočí na pravoslavnou skupinu cařihradsko-pražskou, dosud vychází.

V čele strany Savatijovy stál do nedávna inteligentní ruský kněz Černavin, pověstný svou duchovní školou v Buštině, kde za pohoršlivě veliké sumy peněz v ně-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016
kolika měsících připravoval pologramotné mužíky ke kněžskému svěcení. Před nějakou dobou prohlásil, že neuznává ani Savatije ani Dositeje, a nyní znechucen chystá se k odchodu z Podkarpatské Rusi. Savatijovu stranu vede po něm jeromonach Bogolep, rovněž bez vzdělání jako Kabaljuk. Rodem je Karpatorus, který jako válečný zajatec dostal se v Rusku do kláštera a tam byl přijat za mnicha a posléze bez studií vysvěcen na kněze. Napřed působil v Bedevli; nyní se přestěhoval do Dubové, kde chce postavit za peněžní podpory archiepiskopa Savatije velký monastýr. Tam je teď též konsistoř Savatijova. Mezi Bogolepem a Kabaljukem je zřejmá osobní rivalita, jako vůbec osobní zájmy se pronikavě uplatňují ve sporech mezi znesvářenými pravoslavnými agitátory. Jak Bogolep, tak Kabaljuk kandidují na karpatoruský biskupský stolec. Žádný však k tomu nemá kvalifikace. V Praze i v Bělehradě vyvolala jejich kandidatura trapné rozpaky.

Tak poměry mezi pravoslavnými agitátory urychlují rozklad hnutí, které málo požehnání přineslo podkarpatskému lidu.

X.

Otázka kobliny a rokoviny v boji protiuniatském. Osudy vládní úpravy. Stanovisko uniatského kněžstva. Projev biskupa Gebeje. Důsledky demagogického boje proti koblině a rokovině mezi pravoslavným duchovenstvem. Pravoslavná agitace a ukrajinismus. Pravoslavná agitace bez ohlasu v uniatském kněžstvu.

Když upravováno bylo v XVII. století trudné sociální postavení uniatského duchovenstva, přiznáno mu dle tehdejších zvyklostí právo na určité daně od farníků. Tyto daně hlavně tak zvané koblina a rokovina, spočívající v naturálních dávkách a výpomoci při obdělávání farních pozemků, zůstaly za maďarského režimu jako přežilý zbytek z feudálních dob úplně nezměněny až do převratu. Prý z příčin „státně právních“ nebylo lze

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

jich v Maďarsku změniti neb odstraniti. Bylo to neblahou chybou. Sociálně už nevhodný způsob vydržování kněžstva nebyl ani úplně spravedlivý, poněvadž stejně zatěžoval chudého i zámožného, a jako zbytek „barštiny" nabyl charakteru velmi odiosního. Fakticky duchovenstvu v novější době více škodil než prospíval; považován byl za integrální část církevní organisace řeckokatolických diecésí uherských. Kněžstvo bylo ovšem na koblinu a rokovinu odkázáno, poněvadž farní obročí z největší části nedostačovala k hmotnému zabezpečení.

Odiosní naturální daně byly v posledních desítiletích hlavní příčinou neshod mezi duchovenstvem a věřícími. Konflikty, k nimž tu a tam o koblinu docházelo (někdy za politováníhodných okolností), odpor k církevním daním jen zvětšovaly. Neutěšené hospodářské poměry lidu za světové války, hlavně v krajích, postižených válečnými operacemi, ztížily přímo kriticky otázku kobliny a rokoviny. Místy už vůbec neodváděna.

Za takové situace přivalila se na Podkarpatskou Rus vlna protiuniatské pravoslavné agitace. První, čeho pravoslavní agitátoři využili, byl přirozeně odpor proti církevním daním. Mezi lid vrženo heslo: „Pryč s koblinou a rokovinou!", jež za poválečné mentality vyvolalo pochopitelně všude mohutný ohlas. Odboj proti církevním daním napomohl pronikavě pravoslavné propagandě a uniatské duchovenstvo uvrhl z největší části do bídy.

O stanovisku řeckokatolického kněžstva k otázce kobliny a rokoviny bývá příliš jednostranně psáno. Valná část duchovenstva podkarpatského dávno už pociťovala potřebu změny přežilých církevních daní a po žádoucí úpravě volala a o ni se zasazovala. Paušální obviňování uniatského kněžstva ze sociálního ujařmování lidu, z tvrdošíjného odporu proti sociálním a hospodářským reformám atd., je příliš povrchní a nespravedlivé. Kněžstvo bylo na staré daně odkázáno, poněvadž nemělo jiné, přiměřenější, právně zajištěné do-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

statečné podpory k hmotnému zabezpečení — a snahy o úpravu za maďarského režimu nevedly k cíli. Ostatně demagogie v boji proti koblině a rokovině vymstila se na pravoslavných agitátorech. Bez naturálních dávek octli se většinou na zabraných farách v nouzi a byli nuceni různými prostředky zjednávat si totéž, proti čemu předtím dryáčnicky bouřili.

Otázka vládní úpravy starých církevních daní po převratu dlouho se vlekla. Několikráte vyplacena byla určitá provisorní náhrada, když hmotné poměry mezi kněžstvem místy stávaly se neudržitelnými. Teprve roku 1925 rozhodla se vláda koblinu a rokovinu formálně zrušit a nahradit ji fixním platem ve výši přiměřené nutnému zabezpečení kněžstva. Skutečnou situaci v otázce kobliny a rokoviny výstižně osvětluje interview s nejdůstojnějším panem biskupem Gebejem, uveřejněný nedávno v „Podkarpatských hlasech", jediném to českém listu na Podkarpatí (ovšem velmi pokrokovém). Projev užhorodského řeckokatolického biskupa je velmi cenným a zasluhuje, aby naň bylo v české veřejnosti upozorněno. Redaktor Svojše netají se milým dojmem, který si odnesl z návštěvy v malém přízemním domku Kapitulní ulice. „Biskup, vysoká, štíhlá postava, jasných očí, dobrého a laskavého rysu tváře, přijal našeho redaktora ve svém pokoji, zcela prostě a jednoduše zařízeném a prozrazujícím, že biskup Gebej patří k těm chudým arcipastýřům. Jediným přepychem pokoje jest stará klubová garnitura. Biskup, uvítav našeho redaktora co nejsrdečněji, sdělil mu (na dotaz, co soudí o vládním opatření v otázce starých církevních daní) následující:

„Velmi se raduji z této zprávy. Tím nastane dlouho želané uklidnění mezi duchovenstvem mně podřízeným. Bylo již dávným přáním zrušiti rokovinu i koblinu, a to již za Maďarska. Bohužel, dotyčná jednání vlekla se již příliš dlouho, a pak příchodem světové války uvázla vůbec na písku. Já osobně nikdy jsem rokovinu a koblinu neschvaloval; tím, že bohatý i chu-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

dý platil ji ve stejné výměře, stávala se tato daň sociálně nespravedlivou. Rovněž i poplatky patronů kostelních byly namnoze až příliš vysoké. Zrušením rokoviny a kobliny zmizí nedorozumění, které panovalo mezi duchovenstvem a lidem, a duchovenstvo může pracovati nyní nerušeně pro dobro lidu a státu. Jsem přesvědčen, že blahodárné účinky tohoto nového stavu věcí pocítíme na Podkarpatské Rusi co nejdříve.

Po svém vyjmenování biskupem neváhal jsem pracovati ihned pro zrušení rokoviny a kobliny, instituce to, která duchovenstvu jest jen zdánlivě na prospěch, neboť ve skutečnosti jest mu na škodu. Obrátil jsem se písemně na našeho pana presidenta Masaryka a vyložil jsem mu všechny své důvody proti rokovině a koblině směřující s prosbou, aby své osvobozovací dílo i na tomto poli ukončil a rokoviny a kobliny nás zbavil. Učinil jsem tak s plnou důvěrou, věda, že pan president jest dobrým otcem všech svých dítek a že ani nám pomoci své neodepře. Veliká jest proto moje radost, že volání naše a prosby naše nezůstaly oslyšeny.

Doznám, že pomoc nám poskytnutá přichází v hodině dvanácté. Uvažte, že duchovenstvo uniatské jest již řadu let takřka beze všech příjmů. Okolnost tato jest právě u nás tím truchlivější, ježto, jak známo, naši kněží jsou takřka vesměs ženatí a mají namnoze četné rodiny, které v poslední době značně strádaly. Uvažte, že mnohé rodiny kněžské v nedostatku prostředků nemohou své děti posílati do školy! Tento fakt jest snad nejvíce zarmucující.

Tomu všemu bude nyní odpomoženo, a neváhám prohlásiti, že milovaný náš pan president zlatým písmem zapsal se do našich srdcí.

Tím usnadněna jest značně situace celé naší církve. Za Maďarska nebyla zde ráda viděna, protože jako drahé dědictví ostříhala svatý odkaz našich otců staroslovanský jazyk svatého Cyrila a Metoděje. Pro tento jazyk naše církev za Maďarska mnoho trpěla. Dnes, v československé republice tento jazyk není více zá-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

vadou, a odpadne-li duchovenstvu i materielní starost o rodinu, není překážek, proč by církev naše nemohla utěšeně vzkvétat.

To, jak doufám, bude se co nejdříve zračiti ve všech údech. Já sám považuji v prvé řadě za nutné, aby mezi duchovenstvem a věřícími panoval dobrý poměr. Neúprosně dbám toho, aby odstraněno bylo se strany duchovenstva vše, co by tomuto dobrému poměru bylo na závadu. Rovněž jsem přesvědčen o naprosté nutnosti toho, aby naší kněží byli prodchnuti úplnou oddaností ke státu; dnes, kdy bída kněžská mizí, mohu tato přání uplatňovati s větším důrazem, nežli to bylo možno doposud.

Jsem přesvědčen, že tento příznivý obrat neutěšeného osudu kněžského nezůstane bez úspěšného vlivu na náš lid. Bohužel, lid náš jest příliš temný a nedůvěřivý. Není možno se diviti tomu a bráti mu to za zlé, že tyto své vlastnosti ihned nemění. Zkušenosti, které lid ten nastřádal během generací, byly, bohužel, velmi špatné. Lid náš nerozumí intensivnímu hospodaření dle českého vzoru a bude to ještě desítiletí trvat, nežli bude všude docíleno obratu k lepšímu. O možnosti toho nepochybuji, jsa přesvědčen, že lid náš při všech stinných stránkách má zdravé jádro. A jednu věc především nesmíme na Podkarpatské Rusi zapomenouti: máli lid náš možnost kulturního vývoje a národohospodářského povznesení, je-li nyní naděje, že lid ten vyjde bohdá v krátké době z poroby temnoty, tedy za to vděčíme výhradně a jedině toliko demokratickým zásadám naší republiky."

*

Bylo už poukázáno, jak se vymstilo demagogické štvaní proti koblině a rokovině na samých pravoslavných agitátorech. Za uvolněných poměrů a v zrevolucionovaném prostředí popravoslavněných vesnic docházelo snadno ke konfliktům, když pravoslavný du-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

chovní vyžadoval, čeho k zaopatření potřeboval. Zpravidla to končilo vyhnáním baťušky, kterého třebas předtím při dobývání kostela a fary na ramenou nosili. Fara svěřena druhému duchovnímu, který tolik nechtěl. Když pražský archiepiskop Savatij nasvětil houfy pologramotných mužíků, pro něž nebylo dosti zabraných far, vyvinuly se volnou konkurencí o fary leckde přímo kuriosní poměry. Obce si libovolně měnily své faráře. Savotijovi kněží chodili od vesnice k vesnici a předstihovali se nízkými nabídkami. Bylo potřebí veliké obratnosti, aby se někdo delší dobu na faře udržel. Pravoslavný farář v horské, chudé vesnici v karpatských lesích mi vyprávěl, že za dobu, co ve vesnici pastoroval, přišlo tam na 50 potulných spolubratří, kteří se pokoušeli fary jej zbavit. Jak ostře a bezohledně někteří se bránili proti potulným konkurentům, už dříve bylo psáno. Považíme-li, že na Podkarpatské Rusi jsou dvě pravoslavné konsistoře, které proti sobě postupují, a kněžstvo rozštěpené ve dva tábory kolísá mezi srbskou a cařihradsko-pražskou obediencí a vzájemně proti sobě lid popouzí, snadno si představíme, jak rozhárané poměry vládnou v pravoslavné skupině.

*

Pravoslavná agitace na Podkarpatské Rusi je agitací velkoruskou, namířenou proti ukrajinismu. Je článkem v řetěze známých předválečných agitací moskvofilských, při nichž pravoslaví používáno jako prostředku za účely nacionálně-politickými. Karpatorusové tvoří národopisně a jazykově větev ukrajinské jazykové skupiny nejdále vyšinutou na jihozápad. Jazyk karpatoruský je jedním z dialektů ukrajinštiny. Pravoslavní agitátoři, kteří využili neblahých následků staleté maďarisace na Podkarpatí a prohlásili se za národní obroditele pod hesly obnovy nacionálního charakteru místní církve, vystupují proti podkarpatskému ukrajinismu. Rozbíjejí karpatoruskou národně-kulturní

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

práci „Prosvity“ a hledí ztěžovati každý národní, kulturní a hospodářský počin, který nemá velkoruského a protikatolického charakteru. Neuvědomělost lidu v některých krajích jim napomáhá. Mluví k němu malorusky, ale usilují přeorientovat jej velkorusky. Všechny zprávy, že lid na Podkarpatské Rusi protestuje proti ukrajinismu a chce ruský literární jazyk, spočívají na nepěkné hře, která se s lidem hraje. Přechodné úspěchy pravoslavné akce na Podkarpatí, už proto, že je to akce protiukrajinská, jsou pro budoucnost ceny velmi problematické . . .

*

S uznáním dlužno konstatovat, že podkarpatské kněžstvo řeckokatolické, které první leta po převratě za divoké protiuniatské agitace místy velmi mnoho vytrpělo a z veliké části octlo se úplně v bídě, stkvěle přestálo těžkou zkoušku. V prešovské diecési neodpadl k pravoslaví ani jeden kněz, v mukačevské eparchii pouze jeden, starý pensista Michail Mejgeš, jehož syn je však horlivým řeckokatolickým farářem.

XI.

Neočekávaný převrat v české skupině pravoslavné. Všeobecné shromáždění dne 22. listopadu 1925. Odstranění Savatije. Vítězství strany Gorazdovy.

Česká obec pravoslavná od svého ustavení roku 1922 malátně živořila. I početně byla vskutku jen náboženskou obcí. Čítala pouze několik set věřících. Duchovní správce její archiepiskop Savatij Vrabec neprojevoval smyslu ani schopností pro akci propagační. Též jeho nejvlivnější inspirátor a kancléř, protopresbyter dr. Červinka, ukázal se činitelem neschopným na svém důležitém místě;[1]) zabýval se ostatně ponejvíce spory

[1]) Tohoto bývalého advokáta bez theologické průpravy vysvětil na kněze patriarcha cařihradský Meletij.

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

v rozhárané skupině pravoslavné na Podkarpatské Rusi, kde svojí nešťastnou, autokratickou taktikou zájmům svého archiepiskopa mnoho neprospěl. Ani organisačně ani myšlenkově nedovedl úspěšně čeliti akci srbské církve, která promyšleně směřovala proti archiepiskopu Savatijovi, jehož proti vůli Srbů postavil v čelo pravoslavné skupiny české cařihradský patriarcha Meletij.

Teprve když připojila se k pravoslavné obci české pravoslavně orientovaná frakce Gorazdova roku 1924, pravoslavný novotvar český početně vzrostl, a v nových obcích projevoval se intensivnější život. Živořící skupina pravoslavná nesporně tím získala. Měla nyní aspoň jeden svůj časopis („Za pravdou") a v biskupovi Gorazdovi dostalo se jí agilního pracovníka, hlavně po stránce organisační. Ovšem, měla tato akvisice za stávajících poměrů ve vedení též relativně stinnou stránku. Frakce Gorazdova, tvořící nyní početně většinu, vnesla do pravoslavné obce české kvas nespokojenosti s dosavadním pražským vedením a rozšířila odpor proti jurisdikci cařihradské, jíž podrobil českou skupinu Savatij. Gorazd vstoupil do pravoslavné obce české vlastně s výhradou, bude-li sporná otázka jurisdikce srbské a cařihradské pravoplatně vyřešena, a netajil se, že jako biskup, vysvěcený patriarchou srbským, podléhá srbské jurisdikci, od níž nemůže o své újmě přejíti k jurisdikci cařihradské. Bylo mu to slíbeno. Těžko však říci, bylo-li k tomu v pražském vedení, příliš zavázaném patriarchátu cařihradskému, dosti dobré vůle. Sporná otázka jurisdikční dále se vlekla při známé administrativní těžkopádnosti pravoslavných církví a při zvláštním poměru patriarchátu cařihradského k osamostatněné církvi velkosrbské v otázce misijní akce v Čechoslovensku. Nelze ovšem neuznati, že vlastně incident, o jehož smírné odstranění běželo, byl velmi choulostivého rázu. Zasáhla tu svévolně jedna pravoslavná církev do sféry jurisdikce církve druhé a dopustila se vedle toho těžkého přestupku proti

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016
pravoslavnému kanonickému právu zřízením archiepiskopie, na základě zřejmě prokázané — fikce.

Organisačně tvořila česká pravoslavná skupina podle svého statutu vlastně pouze jednu obec (pražskou) — arci pro obvod Čech, Moravy a Slezska. Z obcí přestoupivších s Gorazdem z církve československé utvořeno sedm expositur náboženské obce pražské. Celkem bylo počátkem roku 1925 pravoslavných v Čechách 3300 (v Praze pouze 700) a na Moravě 6116. Biskup Gorazd byl vlastně jen duchovním správcem expositury olomucké. Když pak sedm pravoslavných obcí moravských ustavilo si eparchiální (diecésní) radu, zvolen za jejího předsedu.

Mezi Savatijem či lépe drem Červinkou a Gorazdem projevilo se záhy značné napětí. Pražské vedení vidělo v Gorazdovi soupeře a exponenta srbské církve, která dosti otevřeně dávala najevo, že by ráda měla v čele vznikající pravoslavné církve české Gorazda. Nečinnost a neschopnost pražských vůdčích činitelů, jejichž zásluhou octla se pravoslavná skupina na mrtvém bodu, jitřila zase stoupence Gorazdovy. Rozpadnutí pravoslavné obce v Trhových Svinech a pak hospodaření s udělenými státními subvencemi nespokojenost krajně stupňovalo. Mezi nespokojenci objevila se posléze myšlenka, která už za první krise v církvi československé vznikla, aby pořádek učinila sama československá vláda. Všechny expositury podaly k vládě stížnost do vedení české obce pravoslavné, zejména proti dru Červinkovi. Na základě těchto stížností pověřilo minist. vyučování a národ. osvěty v květnu 1925 vládního radu Eichlera úředním vyšetřením záležitosti. Ten zjistil vskutku veliké nepořádky a posléze k překvapení všech interesantů zkonstatoval, že česká obec pravoslavná nebyla vůbec pravoplatně ustavena a státní schválení že je tudíž neplatno. V Praze utvořil se totiž roku 1919 občanský spolek s názvem „Československá obec pravoslavná“, jehož úkolem bylo, dle stanov potvrzených zemskou politickou správou, zařídíti

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

vše potřebné pro utvoření samostatné církve pravoslavné. Spolek tento podal v červenci roku 1921 k vládě žádost o povolení k zřízení pravoslavné obce české pro Čechy, Moravu a Slezsko. Zároveň přiložen ke schválení statut, vypracovaný předsedou drem Červinkou. Ministerstvo osvěty statut schválilo a zřízení obce povolilo v březnu roku 1922. Dne 15. června 1922 se pravoslavná obec česká pravoplatně ustavila dle zprávy, zaslané předsedou drem Červinkou ministerstvu národní osvěty. Vskutku však tato schůze — jak šetřením bylo zjištěno — nebyla všeobecným shromážděním vznikající obce, jak předpisoval schválený statut, nýbrž valnou hromadou občanského spolku „Československá obec pravoslavná", takže neměla práva volit duchovního spávce (archimandritu Savatije Vrabce) ani předsednictvo. Pravoslavná obec nebyla tudíž faktícky ustavena a zpráva o tom podaná ministerstvu školství i zemské politické správě nezakládala se na pravdě. Vláda však považovala obec za pravoplatně ustavenou a udělovala jí též subvence (na rok 1922 20.000, na rok 1923 100.000, na rok 1924 30.000 Kč).

Po zjištění tohoto dalekosáhlého nedopatření jmenovalo ministerstvo školství a národní osvěty dne 14. července 1925 radu Eichlera vládním komisařem české obce pravoslavné a zmocnilo jej, aby převzal veškeru agendu její a připravil a svolal dodatečně ustavující všeobecné shromáždění. Po pracném uspořádání nepořádně vedených seznamů zvoleni v obcích delegáti a svoláni na všeobecné shromáždění do České Třebové dne 22. listopadu roku 1925. Tam byla za předsednictví vládního komisaře pravoslavná obec pravoplatně podle statutu ustavena. Za duchovního správce zvolen jednohlasně biskup Gorazd. Archiepiskop Savatij i dr. Červinka, kteří se nedostavili a neomluvili, tím úplně odstaveni a vůbec morálně popraveni. Prohlášeno, že česká obec pravoslavná staví se z důvodů právní kontinuity a ve smyslu kanonických předpisů pravoslavných v kanonický poměr k pravoslavné církvi srb-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

ské, jako církvi mateřské a neuznává pravoslavné archiepiskopie, zřízené patriarchou cařihradským, poněvadž se tak stalo na základě neexistujících předpokladů. (Buď jednal tedy patriarcha cařihradský vědomě proti platným normám pravoslavného práva — nebo byl oklamán.)

Než i toto ustavení pravoslavné české obce je jenom zatímní a má své slabiny. Provedeno bylo totiž na základě podrženého monstrosního statutu dra Červinky. Dle tohoto statutu tvoří pravoslavná skupina česká — obec, ale pro celý obvod Čech, Moravy a Slezska. Není tedy ani církví ani obvyklou farní obcí pro svůj zvláštní rozsah. Nemá též práva, aby vskutku de jure stál v čele jejím biskup. Není v ní dosud žádné eparchie pravoplatně zorganisované. Takový útvar nepřipouští vlastně kanonické právo pravoslavné, leč v určité církvi už stávající; nemůžeť církevní zlomek ve formě náboženské obce přímo se spojovati se svazem pravoslavných církví, ani býti zastoupen na jejich sněmech, ani pravoplatně býti představován biskupem, nenít rovnoprávnou jednotkou po boku církví pravoslavných. V té formě, jak je český pravoslavný organisační novotvar ustaven, je pouze náboženskou obcí pravoslavné církve srbské. Po odstranění Savatije je biskup Gorazd duchovním správcem této obce, nikoliv de jure archierejem.

Dle resoluce všeobecného shromáždění v České Třebové („ Za pravdou“, čís. 48., 1925) je si vedení české pravoslavné skupiny vědomo, že bude nutno vypracovat nový statut, který by vyhovoval pravoslavným předpisům. Chce se v tom smyslu pracovat, aby bylo možno vybudovat soběstačnou pravoslavnou církev českou, která by se mohla státi autokefalní. Až budou řádně zorganisovány aspoň dvě eparchie, hodlá se zříditi archiepiskopie. K tomu ovšem malý počet věřících zatím daleko nestačí. Pomýšlí se i na zřízení vysoké školy bohovědné.

Zdaří-li se pokusy o naštípení pravoslaví na českou

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

duši v dnešních poměrech zatížených rozkladným, jalovým radikalismem a docílí-li se tu vskutku kladných, trvale hodnotných výsledků ve větším rozsahu v myšlenkovém směru, který vlastně vyšel z povrchního revolučního hnutí a nedisciplinovaného, nevěrou otráveného prostředí církve československé — je otázka. Vůdcové českého pravoslaví věří, že právě pravoslavná církev je uschopněna vytvořiti u nás „synthesi doby cyrilometodějské, husitské, obrozenské a přítomné . . .“

To jsou pěkná slova, jež jsme slyšeli, když budována byla náboženská obec pravoslavná v roce 1921, která přes to tři leta nemohoucně živořila a pomalu se rozpadala. Čítali jsme též podobná slova v projevech církve československé v letech 1920—1921 — a jak málo se slova ta uskutečnila — a jak daleko je církev československá dnes od nich!

Zajímavo, že nepořádky v pravoslavné skupině české nedovedly odstranit pravoslavné církve (srbská a cařihradská) a že k tomu vyzvány byly státní úřady. Bylo potřebí státního zákroku, jejž si sami čeští pravoslavní vyžádali, aby urovnány byly nepřístojnosti a nepořádky, které dvě církve pravoslavné urovnat nedovedly.

Pozoruhodno též, že právní ustavení pravoslavné skupiny české pod dozorem vládního komisaře na základě statutu, který ostatně neodpovídá úplně pravoslavnému kanonickému právu, umožněno bylo jen za cenu odboje proti vselenskému patriarchátu cařihradskému, s nímž smírná dohoda v důležité otázce jurisdikce ujednána nebyla.

Jak bude v pravoslavném světě posuzováno odstranění archiepiskopa Savatije, ustanoveného patriarchou cařihradským, ukáže budoucnost. Savatij podá prý neb podal už proti počinu strany Gorazdovy protest.

*

Koncem roku 1925 podali pravoslavní biskupové

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

srbští Svazu národů zvláštní memorandum o barbarském týrání příslušníků „srbské orthodoxní církve" na Podkarpatské Rusi československými četníky. Je to těžká obžaloba československého státního režimu, který prý svojí taktikou se vyrovná řádění evropské „civilisace" v Africe.

Na Podkarpatské Rusi došlo v náboženských bojích mezi novými pravoslavnými a uniaty k mnohým politováníhodným počinům. Svalovat však vinu za vše na státní úřady a ostouzet republiku naši na foru mezinárodním, je neoprávněno. Že protiuniatské hnutí vybočilo na koleje surových, nelidských násilností, jichž obětí byli právě uniaté, vinni jsou fanaticky jednostranní, neinteligentní vůdcové hnutí pravoslavného, kterým od počátku chybělo vědomí odpovědnosti. Státním orgánům nelze vytýkat, že stranily uniatům, jak v předchozích kapitolách bylo prokázáno. Snaží-li se nyní obnoviti porušený právní řád, plní svou povinnost. K mnohé politováníhodné věci by nebylo došlo, kdyby nebyl býval lid karpatoruský krátkozrace fanatisován. Co se inscenovalo v prvních letech po převratu na Podkarpatské Rusi pod hesly propagandy protiuniatsko-pravoslavné, neprospěje veliké svaté věci, jejíž zájem stejně leží na srdci katolíka i uvědomělého pravoslavného. Energii, kterou projevují biskupové srbští, bylo dříve a jinde uplatniti. Biskupové srbští měli se už dávno postarat místo ostouzení československého státu o urovnání skandálních poměrů v pravoslavné podkarpatské skupině, měli zakázat pohoršlivé svěcení pologramotných mužíků bez vzdělání, měli odstranit neschopné vůdce, kteří nekřesťansky rozeštvávali pokojný lid podkarpatský a strhovali k nezákonným činům. Kdyby byl pořízen podrobný, dokumentární přehled nelidských násilností, jež napáchány byly na uniatech v uplynulém pětiletí, byl by to hrozný obraz. Bylo by to velmi trapné, kdyby jej bylo třeba — už v zájmu cti karpatoruských uniatů — vskutku pořídit.

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ УжгородѢ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

K SITUACI ČESKOBRATRSKÉHO PROTESTANTISMU (1924-1925)

I.

Krise protestantismu, projevující se v českobratrském evangelictví. Ztráta garancií víry. Na uhýbajícím, sypkém písku náboženské filosofie.

Naše české bratrství stůně chorobou protestantismu, sténajícího dnes pod přívalem nevěry, skepse, duchovní unavenosti a vysílenosti. Rozkladný proces, který zasáhl v protestantismu samé kořeny víry, ohrožuje vážně nevelkou větev českého evangelictví. Protestantismus ztratil ve svém vývoji v důsledcích zásad reformačních postupně všechny pevné garancie positivní víry křesťanské. Po popření formálního principu víry hroutil se jeden pilíř za druhým s neúprosnou důsledností, v níž tušil už Strauss „vznešené drama reformace". Autorita bible, jako hlavní neochvějná garancie víry prvních reformátorů, zviklána a posléz podvrácena vzdor úpornému a několikrát obnovenému úsilí celých generací biblicky věřících theologů protestantských. S vírou v neomylnost Písma padla víra v Božství Ježíše Krista i positivně křesťanský charakter evangelictví. Od té doby, co sekyry racionalismu zasáhly hlavní kořeny křesťanství, odumírá nezadržitelně víra v protestantismu; křesťanství v něm pod hesly zvědečtění náboženství bezútěšně rozleptáváno a podstatných svých prvků zbavováno. A těžko zastavovat neblahý rozklad víry i důsledný vývoj směrem k propastem negace. Není pevných, neochvějných opor, není bezpečných garancií. Theologie protestantská cítí dnes pod nohama jen uhýbající písek náboženské filosofie.

Bolestnou vnitřní krisi protestantismu lze dobře sledovat a studovat na našem českobratrském evangelic-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

tví, na němž se vyrážejí všechny nemoci zestárlého, duchovně vysíleného protestantismu. Propastné myšlenkové rozpory mezi vůdčími theology českobratrskými, chaotické teoretisování o československé teorii (hlavně roku 1924), deprimující diskuse o stěžejních otázkách křesťanských mezi nejčelnějšími vůdci dávají nahlédnout v ideovou roztříštěnost a zarážející rozháranost a nemohoucnost, jíž českobratrský protestantismus u nás duchovně churaví. A běží tu o samé základy víry, které se vlivem rozhárané filosofie náboženské viklou a veškeren život náboženský vnitřně ohrožují.

V našem českobratrství jsou dnes hlavní kořeny víry povážlivě podvráceny. Není divu, že tento fakt — stále patrnější — vyvolává neklid i v řadách českobratrských evangelíků; zaclánět jej krásnými slovy o zvýšeném mravním úsilí (třebas upřímně míněném), frázemi ošumělého už historismu atd., je velmi pochybno. Bez světla a síly pevné víry je všecek umělý náboženský duchovní život sterilním živořením.

Pozornost vzbudila otevřená slova, jež o duchovní situaci českobratrství napsal v květnu 1924 vážný českobratrský pracovník B. Hladký v „Kostnických jiskrách" (č. 22): „Náš církevní i náboženský život od kořene vážně churaví. — My u nás máme mnoho v duši skryté náboženské skepse. Bůh nám mnohým není naprostou skutečností, nýbrž jen jakýmsi pravděpodobným teoretickým předpokladem našeho mravního úsilí. — My vlastně málo věříme; my jsme jen přesvědčeni o Bohu asi tak, jako filosof je přesvědčen o svých ideách; nic více; skepsi, pokud jsme jí unikli, překonali jsme spíše teoreticky, ne však v samé hloubce své bytosti, prakticky; a proto vážně nábožensky a církevně churavíme."

Českobratrský protestantismus trpí u nás ztrátou pevných garancií víry v stěžejních otázkách křesťanských a náboženskou filosofií marně jich hledá.

František Hrejsa, pojednávaje o této bolestné otázce

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

v „Českobratr. hlasech“ (čís. 23. a 25. 1924), poukazuje na jádro věci. „Reformátorům a našim předkům bylo samozřejmým, že celé Písmo je Slovo Boží. V tom spočívala jistota jejich víry. V Písmu jakožto Slovu Božím měli plnou garancii, že naděje, které plnily jejich srdce, nejsou pouhými vidinami, nýbrž vyplní se zcela jistě a měli v něm zároveň pravidlo nebo-li kánon víry, dle něhož poznávali pravdu ode klamu.“ Wiclif, Hus, Luther, Zwingli, Kalvín věřili v nadpřirozenou autoritu Písma. Lutherovy katechismy, Heidelberský katechismus a všechny konfese zbudovány na víře v inspiraci. Dnes tento hlavní princip starých reformátorů mezi protestanty zviklán. „Nám již není samozřejmým“ — píše Hrejsa — „že celé Písmo je Slovo Boží. Tím ztratili jsme plnou garancii své naděje a bezpečné pravidlo své víry.“ Třebas že se utěšují, že vlastní kořen síly a života má křesťanství „bez pochyby“ jinde a „mnohem hlouběji než v Písmu“, přece jen ztrátou této pevné garancie ztrácí evangelictví „na své síle a na své jistotě, množí se pochyby a roste lhostejnost, ale zároveň vzmáhá se čím dále, tím více touha a mohutní snaha, nalézti něco bezpečného, nalézti onen základ, na němž spočinuv, mohl by člověk býti jist svojí nadějí i určitě rozeznati, co může považovati za pravdu a co nikoliv . . .“

Vůdčí místo při tomto hledání připadá prý prozatím náboženské filosofii. „Její hledání je však velice zmatené. Každý z těch mnohých náboženských filosofů hledá jinde a odporují si navzájem.“ Mezi českými bratřími představují krajní body této náboženské filosofie dr. Hromádka a dr. Kozák ml. Dr. Hromádka přes všechnu dosavadní neujasněnost je prý dnes velmi blízek staré orthodoxii. Není však biblicky věřícím theologem, proto nezdůvodňuje svých dogmat autoritou Písma, nýbrž svým vlastním míněním, které opírá o německé filosofy. (Je žákem Wernlovým a Herrmannovým.) O nějakých garanciích jistoty nelze prý u něho ani mluvit. Dr. Kozák ml. obrací se vší silou proti bib-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

licky věřící theologii. A patří prý k jeho zásluze, že otřásl mezi českobratrskými protestanty starou baštou orthodoxie. (Přivedl opravdu do velikých a bolestných rozpaků nejenom svého otce, známého konservativního theologa českobratrského, nýbrž i mnohé jiné bohoslovy české.) Po stránce negativní má prý značný význam. Avšak positivně je výsledek jeho práce problematický. Smělý oslňující filosofický radikál, který chtěl zvědečtiti náboženství — staví nakonec vše na tušení víry. Začal prý tak slibně vědou, ale končí vírou a to vírou ničím nepodepřenou, která je opakem v rozporu s dosavadní vědou, jak sám uznává.

O bezpečných garanciích není rovněž u něho ani řeči. Filosofie náboženská, která se nedovede nakonec než odvolati na tušení plnější pravdy a na víru věřících, nemůže uspokojit. Nezbývá než hledat garancie víry a pravidlo, dle něhož by bylo možno bezpečně rozeznati pravdu od klamu — jinde. Lze-li jich však nalézti metodou protestantských theologů v křesťanství samém jako historickém zjevu a vývojovém činiteli — jak se domnívá Hrejsa — je otázka, bolestná otázka. I sebe horlivější a úsilovnější dokazování, že křesťanství samo svým dosavadním působením i obzorem, který otevírá, poskytuje garancie, že mravní naděje nejsou vidinami, neřeší uspokojivě otázku pevného, jasného pravidla víry, které zůstává stále neujasněným mučivým problémem. A že by tím ubývalo myšlenkových zmatků mezi českými bratřími a ozdravovala se víra, nikde nevidět . . .

*

Českobratrský protestantismus u nás nemá pevné křesťanské ideové základny. Dobře cítí, že nemůže růsti ze vzduchu, ale z kořenů. Ví též, že nedostatek pevné teorie dogmatické byl příčinou slabé odolnosti českého bratrství v minulosti. Ale úsilovné, úporné hledání vůdčích theologů nevykazuje pořád nic jednot-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

ného, ani kladně organicky jednotícího i bezpečně uspokojujícího. Přednášky o palčivých otázkách českobratrských, pořádané r. 1924 v akademickém spolku „Jeronym", jakož i pozoruhodná diskuse nejdůležitějších pracovníků ukázaly ideovou roztříštěnost v zarážejícím světle. „U nás" — prohlásil tam dr. Boháč — „je kolísání od extrému do extrému. Dokud naše theologie nebude míti pod nohama pevnou půdu — naše církevní vedení je v krisi." („Kostnické jiskry", čís. 19.) Doznává se, že českobratrství nemůže se rozvinouti, až si sestrojí úplnou teorii, až najde svou všestrannou formulaci metafysickou a přestane se rozplývat v neurčitých náladách. Ale výsledky dosavadního tápání jen množí nervositu. Rozpětí názorů v jedné a téže církvi, na jedné a téže fakultě, jak je představují jména dr. Hromádka a dr. Kozák mladší, nemůže býti ani nejshovívavějším posuzovatelům lhostejno. Roztříštěnost a propastné rozpory mezi hlavními vůdci a ideovými teoretiky budí nedůvěru a skepsi. „U evangelické církve dnešní vadí inteligentovi nejasnost, ano nedostatek určitého učení," prohlásil 1924 profesor Váša v přednášce v brněnském odboru Kostnické jednoty. (Viz „Kostnické jiskry", číslo 1.) Ano, nejen nejasnost, ale rozpory, zacházející neuvěřitelně daleko. Je to svrchovaně na pováženou, když po pětiletém trvání církve českobratrské (v nynějším útvaru) jeden z nejčelnějších theologů jejích, profesor systematického bohosloví na Husově fakultě (dr. Hromádka) zodpovídá otázku, je-li českobratrství vůbec dnes možné — záporně. (Viz „Kostnické jiskry", čís. 40.)

Tutláním vnitřní krise a násilným potlačováním nemilých, kompromitujících diskusí se nic nedocílí. Ututlán musel býti už jednou aspoň před veřejností spor Kozákův s Hromádkou, aby církve českobratrské nepoškodil. Před nedávnem postaven byl tentýž dr. Hromádka a redaktor „Kostnických jisker" Hladký „před soud obránců církevního konservatismu", protože se odvážili vysloviti odlišný názor o katolicismu a nabá-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

dali k revisi protiřímského boje. (O nepěkných výpadech na dra Hromádku za jeho články o katolicismu a hlavně o veřejném protestu českobratrských farářů pražských bylo by lze napsat obšírnou kapitolu.) Hromádka a Hladký odvážili se říci, že katolicism po válce je jiný, omládlý, připravenější a poukázali na některé kladné jeho hodnoty. Avšak i varování před pohodlností bylo hříchem. „Dnes list českobratrský, který se odváží něco podobného psáti" — píše —dk— (Hladký?) — „musí se obávati o svou existenci, neboť je mezi námi příliš mnoho nábožné demagogie, získávající starobylými argumenty až ze století XVIII., a to proti katolicismu století XX. A což pokusy vybaviti církev ze sociálních předsudků? Dobře to nedávno vyslovil jistý čtenář: jsou českobratrská tabu, o nichž se nesmí diskutovat. Ale zaslepenost naše, strach před diskusí je u nás opravdovým nebezpečím, které v sobě nosíme. Při nejmenším je to vyhlídka na vnitřní hnilobu . . ." (Viz „Kostnické jiskry", číslo 38., 1924.)

*

Pokusy o vysvobození českobratrství ze zajetí duchovně schátralého, povrchního, nábožensky rozkladného našeho pokrokářství (o němž tak mužná a vzácně otevřená slova napsal v květnu roku 1924 Hladký v „Kostnických jiskrách") se nedaří. Bez vážného ohlasu zůstává varování před nepřítelem „zleva", před nepřirozeným spojenectvím s volnomyšlenkářstvím, z něhož prosakuje do prostředí českobratrského nebezpečný prvek skepse, nedověry, neplodného, rozkladného racionalismu atd. Tím se vnitřní choroba jen zhoršuje. Téměř všechny symptomy těžké nemoci protestantismu, na něž poukazují protestantští horlitelé o evangelickou katolicitu (Söderblom, Heiler, Frommel, Orchard) vyrážejí se na našem českobratrství. I na něm vidíme, jak protestantismus, zachytivší jen jednu složku křesťanství, slabě odolává nevěře a

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

snadno propadá náboženské chudobě i duchovnímu vysýchání, jak evangelictví, postrádající ducha světovosti, ekumenicity, roztříštěné v mnohé církve v jednotlivých národech, trpí omezeností obzoru, provincialismem, postrádá vyšší duchovní nezávislosti na nacionálních a státních zájmech, chybách i omylech a dusí se v průměrné a povrchní náladě nacionální a kulturní.

Kde jsou dnes naši českobratrští protestanti za evangelíky, kteří nezavírají oči před nebezpečnými příznaky choroby protestantismu — a varovně volají: „Protestant musí zlomit svou omezenost a kožené šosáctví a musí otevříti zrak pro svěží projevy katolické duše; musí se dívati přes hranice národů a zemí, musí přehlédnouti všechna období křesťanských dějin, všechny směry reformační a toužiti po církvi, ve které by byl útulek pro všechny unavené, obtížené, lačnící, bojující, klesající i vítězící . . .“ (Viz článek Hromádkův v „Kostnických jiskrách“, čís. 23., 1924.)

II.

Důsledky vnějškové unifikace českých církví evangelických roku 1918. Hledání záchrany v kalvinismu, v luterství v evangelickém presbyterianismu. Vlastní cestou bez plagiátství cizího církevnictví. Toužení po bezpečném základu a naděje do budoucna.

Českobratrská církev, v níž mnozí viděli po převratu nejpovolanější zachránkyni z těžké krise náboženské, nevnesla nic positivního, nic ozdravujícího do chaotického víru, jenž zmítá rozeklanými dušemi, trpícími skepsí a nedověrou dnešního sterilního náboženského tápání a pochybování. Sama těžce churaví nemocí, z níž měla léčit, ztrácejíc stále povážlivěji na odolnosti vůči nábožensky negativnímu racionalismu a jalové nevěře. Českobratrský protestantismus, který tak povýšeně zasedl na soudnou stolici nad katolicismem a cho-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

jako „přímý dědic české reformace“ určovat duchovní směr náboženského života národního, je vnitřně ideově rozhárán a nemohoucně roztříštěn, tápá sám neujasněně v stěžejních otázkách křesťanské víry a postrádá určitých směrnic, dle nichž bylo by lze vyjít z pouště náboženské skepse a zlhostejnělosti i z bludišť zplanělého racionalistického polokřesťanství. Nikde tu pevných hledisk, nikde jednotné a jednotící bezpečné base. Nervosní honba od směru ke směru, od hesla k heslu. Církev českobratrská, ustavená dne 17. a 18. prosince roku 1918 ze staré církve luterské a kalvínské (kromě slovenských evangelíků, kteří se nepřipojili) postavila se sice „na základ“ konfese české z roku 1575 a českobratrské z roku 1662, chtějíc tím zdůrazniti kontinuitu se starým českobratrstvím; leč základ ten je velmi vratký a problematický. Církev českobratrská přijala ony konfese nikoli v plném jejich obsahu, nýbrž pouze v jejich „duchu“. „V čem však tento duch záleží, neví nikdo,“ doznává jeden z vůdčích theologů českobratrských, dr. Kozák mladší. („O otázce náboženské“, str. 22.) „Při tom — dodává — jsou poměry mezi evangelíky takové, že nikde nenaleznete větších protikladů.“ I bible není už pevnou, jednotnou a jednotící základnou. Vlivem protestantského liberalismu zviklána víra v inspiraci Písma svatého. „Tím ztratili jsme plnou garancii své naděje a bezpečné pravidlo své víry,“ píše František Hrejsa. („Českobratrské hlasy“, čís. 23. 1924.)

Církevní vedení špatně zastírá celkovou bezradnost. U předních ideových teoretiků bohosloveckých, kteří usilují razit dnešnímu českobratrství osvobozující cestu z myšlenkové neujasněnosti, vidět překotné experimentování od extrému k extrému.

Avšak jejich roztříštěnost opravdu zaráží. Po šestiletém trvání církve nejsou zajedno ani v zásadní otázce, je-li vůbec dnes českobratrství možné, má-li existenční právo jako církevní typ, zda nacionálně zúžuje křesťanství a ochuzuje evangelium v jeho katolicitě, či

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

ne. Není mezi vedoucími theology dosud prokázaně zodpovězěna otázka, je-li návrat k českobratrství v dnešní době oprávněným příkazem, či omylem.

Církev českobratrská zdědila ústrojí a formy dvou církevních protestantských společností: augsburské a helvetské: přes všechno úporné úsilí svých vůdčích kruhů není však s to, aby překonala nesourodost dvou různých církevních útvarů i dvou zásadně rozdílných životních, duchovních hledisk, jakož aby přesně vyjádřila kladný, plodný obsah českobratrské myšlenky, na nějž by se pevně postavila a vnitřně zkonsolidovala. Tak zvaná obnova českobratrství sloučením dvou evangelických církví provedena byla příliš vnějškově a heslovitě. Velmi upřímně o tom píše českobratrský duchovní Polák: „Je opravdu podivné, jak málo duchové práce stačilo, aby provedena byla unifikace českých církví evangelických, jež měla býti návratem k domácí reformaci (malá brožura a několik unionářských článků). Nebylo také duchovního vůdce, který by byl vážil ze svého nitra krystaly jasných pojmů náboženských a razil osvobozující cestu celku a daroval pro chvíle vnitřních zmatků prorocké jistoty. Přešli jsme do nových poměrů bez opravdového duchovního přerodu, neprožili jsme mravní revoluce a tak místo v zemi kananejské ocitli jsme se na poušti církevní malosti, oportunismu, nedůslednosti. Tu je pravá příčina, že jsme dosáhli tak málo ve hnutí převratovém.“ („Kostnické jiskry“, čís. 40., 1924.)

Doznává se těžká situace, jež vyvolává leckde i na vůdčím místě skepsi proti českobratrství. Jedni hledají záchranu před vnitřním rozkladem v kalvinismu či anglickém presbyterianismu, jiní však vidí v kalvínství nebezpečí a dokazují, že náboženské zabezpečení církve českobratrské je pouze v luterství. Jiní opět (a ti právě nejostřeji si stěžují do českobratrské myšlenkové malosti) tvrdí, že presbyterianismus je české psychice stejně cizí jako německé luterství. Netřeba prý vypůjčovat si cizích berel, netřeba cizích vzorů. Pryč

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

s malodušným obskurantismem, zpátečnictvím a neplodným napodobováním, plagiátstvím cizího církevnictví! Tradice husitská a bratrská není prý jenom sentimentálním ohlížením se po minulosti, nýbrž je duchem českého člověka do dnešního dne. „Živá síla v cítění tu je, je zde předpokladů k živému, silnému náboženství — ale není zde rozumového uvědomění toho cítění.“ Jenže právě nejschopnější mladý českobratrský theolog, který považován je za nejzdatnější hlavu dnešního českobratrství a byl „předurčen vlíti do bohoslovecký forem to, co si prostý úd církve pod českobratrstvím představuje“ (profesor Hromádka), prohlašuje otevřeně českobratrství dnes za mrtvé a dává radu, aby českobratrská církev hledala záchranu před vnitřním rozpadem v kalvinismu.

Pěkně se čtou krásná slova: „Luterství je individualistická radost ze smíření s Kristem. Kalvinismus je zákonitá poslušnost vyvoleného. Českobratrství je aktivita Beránkem Božím povolaného spoludělníka na díle lásky a pravdy“ — — — „Českobratrství je jako náboženský směr a reformační typ ušechtilejším a životaschopnějším útvarem nežli německé luterství a románské kalvínství“ — — —, ale tvrdě, bolestně zapadají do těchto utěšujících výkladů slova oficielního učitele českobratrské věrouky na Husově fakultě (dra Hromádky), který nezavírá očí před skutečností a hořce volá: „Je nám zoufale při pohledu na skutečnou zřejmou bezvýznamnost naší činnosti“ — — — českobratrství jako živý typ náboženský a církevní je na tento čas mrtvý. Nedejme se klamati husitskými a historickými hesly . . .“

Jak přijímá takové kritiky církev českobratrská? Českobratrský duchovní Krause napsal kdysi k uvedeným výrokům v přerovském „Obzoru“: „Když to čte obvyklý čtenář českobratrských církevních listů, totiž do jisté míry horlivější církevník, tak se nad takovými přece přímo zdrcujícími výroky již ani nepozastavuje. Takový je tón českobratrské sebekritiky. Tak se mluví

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

mezi bohoslovci, tak se projednává náboženská otázka publicisticky a vědecky. Ovšem v praktické církevní činnosti mluví se „erbaulich", do praktické církevní činnosti taková kritika nepatří, nesmí se v ní mluvit o tom, co štěbetají vrabci po všech střechách, zde se všichni nutí do konvence, do dojemného pobožného tónu . . ."

*

Před nějakou dobou uveřejnil tentýž českobratrský vikář článek o vnitřní situaci českobratrství (přerovský „Obzor", čís. 160., 1924), v němž četli jsme pozoruhodná slova, osvětlující krisi českobratrství. „Po převratu upírali mnozí svůj zrak k obrozené církvi českobratrské a čekali od ní také duchovní obrodu národa. Dnes jsou namnoze zklamáni. Číselně zůstali čeští bratří církví malou a — což je závažnější — také jejich vnitřní život a jeho odraz v národě mnoho neimponuje. Církevní listy vyplněny jsou pastorským hašteřením, které až příliš jasně zrcadlí bezradnost ve vedení, ba dokazuje naprostý nedostatek jakéhokoliv duchovního vedení." Přesto že prý v protestantském náboženském životě bude se vždy uplatňovat svoboda osobního přesvědčení, „jasný musí býti všechny individuální odstíny sjednocující charakteristicky protestantský, českobratrský duch. Té jasnosti svérázu širší národní veřejnost na českobratrské církvi dnes postrádá. Táže se udiveně: co je vlastně českobratrství? Kde je máme hledati?"

Církev českobratrská může prý na to říci k své obhajobě, že je malá a mladá, že teprve krátkou dobu buduje svůj duchovní svéráz. Hledá a buduje. Je slabá, ale je prý to slabost mládí, nikoli stařeckost. Českobratrská myšlenka je prý snaha po mravním zdokonalení národa. Vytýká-li se českobratrství chaos, je prý to pouze intelektuální spor, ale v cítění jsou prý si jisti a zajedno. (Stokrát čtená krásná slova. Problematická jednota a jistota v cítění je problematickou hrází proti přívalům myšlenkové bezradné rozháranosti. Právě

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

myšlenkový chaos — jak dosavadní vývoj církve českobratrské ukazuje — rozvrací a nezadržitelně rozleptává křesťanský základ snahy po mravním zdokonalení a zbavuje ji všech bezpečných nábožensko-křesťanských opor. Bezprincipielní myšlenkový chaos, jemuž nemůže českobratrství postavit pevných hrází, vydává všechny křesťanské opory mravních snah v šanc subjektivismu a skepsi. Pozn. pis.)

Velmi zajímavo však, co praví Krause dále: . . . „Vytýkáte-li nám přesto chaos v našich rozumových názorech, tedy si uvědomte, že to není náš zvláštní církevní chaos, nýbrž náš všeobecný, český, ba evropský a světový chaos. Praví se s jistou škodolibostí o českém protestantismu, že se mu zlomila berla německé liberální theologie, o kterou se opíral, a že dnes kulhá, poněvadž nemá dosud nové berle. Zrnko pravdy v tom je. Ale ta „německá" liberární theologie byla jenom nutnou součástí všeobecného positivistického (populárně řečeno nevěreckého) světového názoru, který stejně „zkrachoval", jako zkrachovala naše liberální theologie . . . Naše náboženská slabost je naše všeobecná slabost. A naše ozdravení nastane, až rozeznáme v tom chaotickém reji dneška stálice s vlastním světlem od jejich planet, trabantů a bludiček. A věřte, že s těmi stálicemi budou jenom takoví druhové, kteří snesou přísné, nesmlouvavé měřítko Kristova evangelia. A ta víra stane se světlem národa a světa, která upokojí jak srdce nejprostší, tak rozum nejbystřejší . . ."

Krause se utěšuje, že katolicism jí nebude.

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

DODATEK

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ УжгородѢ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

PODVRŽENÁ ŘEČ STROSSMAYEROVA, ŠÍŘENÁ CÍRKVÍ ČESKOSLOVENSKOU

Historie padělku řeči Strossmayerovy na vatikánském sněmu. Autor falsifikátu. Strossmayer a falsifikát. Zlehčování památky Strossmayerovy. Církev československá a falsifikát.

Dokladem lehkovážnosti a neobjektivnosti, s jakou vůdcové církve československé postupovali u nás proti katolicismu a hlavně proti neomylnosti papežské, zůstane agitace s padělanou řečí Strossmayerovou.

Koncem roku 1921 vydána byla v knižnici moravského listu církve československé „Za pravdou" brožura s nadpisem: Římskokatolický biskup Strossmayer: „O neomylnosti papežské". (Řeč, pronesená na vatikánském sněmu v Římě roku 1870.) V úvodu oznamováno, že církev československá dává v tomto spisku do rukou české veřejnosti řeč Strossmayerovu na vatikánském sněmu, jak byla nalezena v pozůstalosti velikého ďakovského biskupa a vydána chorvátsky roku 1921 z latinského originálu. Je prý to významný dokument pro poznání církevního smýšlení tohoto velkého křesťanského a slovanského muže. Pomůže prý českému národu zbavit se strašného předsudku — „rouhavého učení o neomylnosti papežské", jež sedí „jako můra na duších mnohých českých a slovenských lidí" . . . Strossmayerovo cyrilometodějství, pravé dědictví otcův, pozvedá prý církev československá z prachu hlavně svým přiklonění m k východním církvím. Jenom na tomto podkladu možno prý vybudovati svéráznou celonárodní kulturu náboženskou v zemích československých a dospěti k duchovní jednotě Slovanstva . . .

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

Po prvním přečtení bylo patrno, že v brožuře otištěn tendenční padělek, proti němuž sám Strossmayer několikrát veřejně protestoval a jako podlou insinuaci rozhorleně odmítal.

Tentýž falsifikát šířen v české veřejnosti už dávno předtím socialistickými bezvěrci, ač bez valnějšího ohlasu. (Vydán byl „Rovností" a „Červánky" v knižnici nejsurovějších protikatolických pamfletů vedle „Tajností španělské inkvisice", „Řeči generála jezovitů na tajném sněmě v Římě" atd.)

Církev československá neprávem si přisoudila první zásluhu, že zčeštěn a veřejnosti naší podán tento bídný padělek, zneuctívající čest a památku velikého katolického slovanského biskupa.

Ač už z Granderathových „Dějin vatikánského koncilu" bylo zřejmo, že běží o tentýž falsifikát, který šířen byl nepřáteli katolicismu za života Strossmayerova, přece požádal jsem prostřednictvím arcibiskupa dra Stojana v Jugoslavii o přesné srovnání zčeštěného padělku s falsifikátem, šířeným v letech sedmdesátých a devadesátých. Známý učenec dr. Svetozar Rittig porovnal pečlivě českou brožuru s archiválními dokumenty hlavně v Ďakově a v Záhřebě a zkonstatoval naprostou shodu s padělkem, který sám Strossmayer jako podvodný podvržek odsoudil. Zároveň v chorvátském časopisu „Katolički list", čís. 7., 1922, ukázal dr. Rittig jugoslávské veřejnosti v obšírném článku „Apokrifní govor Strossmayerov na vatikánském saboru", jak nepoctivě nová národní církev československá bojuje proti katolicismu a znevažuje čest Strossmayerovu.

Strossmayer mluvil na vatikánském sněmu pětkrát. Po prvé 30. prosince 1869 o učení katolickém (De doctrina catholica), po druhé 24. ledna o biskupech (De episcopis), po třetí 7. února o životě a počestnosti duchovních (De vita et honestate clericorum), po čtvrté 22. března o katolické víře (De fide catholica), po páté 2. června o církvi Kristově (De ecclesia Christi), v kteréžto řeči zaujal své stanovisko k projednávané otázce

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

o neomylnosti papežské. Tento projev biskupa Strossmayera zachován je přesně nejen v aktech koncilu, nýbrž i v autentickém zápisu dra Voršaka, průvodce a důvěrníka Strossmayerova na koncilu (v archivu ďakovském). Rittig zjistil, že český falsifikát (shodný s padělky vydanými za života Strossmayerova) od vlastní historické řeči Strossmayerovy se křiklavě liší. Podkladem řeči Strossmayerovy, která byla mistrovským dílem řečnickým, formou i výrazem umírněným a odměřeným, byla these:

„Jam vero iis, quae quattuor capitibus schematis nostri praeprimis capite ultimo de personali et absoluta Romanorum Pontificum infallibilitate continentur, hicce divinus ecclesiae organismus ita mihi affici videtur, ut iisdem jura episcoporum per orbem dispersorum aeque ac in conciliis congregatorum ipsaque aeterna ac immutabilis fidei catholicae regula quodammodo alteretur." (Obsahem 4 článků naší projednávané předlohy a zvláště článku posledního o osobní a neomezené neomylnosti římských papežů zdá se mi Božské ústrojí církve tak dotčeno, že by jimi práva biskupů po světě roztroušených, jakož i na sněmu shromážděných, ba samo věčné a nezměnitelné pravidlo katolické víry bylo poněkud porušeno.) V projednávání své these užil Strossmayer hlavně tří důvodů: sporu svatého Cypriana s papežem Štěpánem, chování Otců na sněmě chalcedonském k poselství papeže Lva I. (roku 451), známý kánon Vincence Lerinského, že to je katolickým, co všude, vždy a všemi bylo věřeno. Na konci své veliké řeči (14 psaných stran veliké čtvrtky) krátce dotkl se i toho důvodu: toto prohlášení zavdá příčinu ke mnohým nebezpečím v mém chorvátském národě.

Motiv Strossmayerova opositního postupu proti projednávanému článku o neomylnosti nelze hledati v jeho osobní duchové svobodomyslnosti nebo volnomyšlenkářském liberalismu, nýbrž v jeho theologických tehdejších názorech, které vlivem theologické literatury německé a francouzské byly hodně blízké myšlenko-

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

vým deviacím galikanismu, febronianismu a josefinismu, s nimiž církev katolická na sněmu vatikánském definitivně se vyrovnala.[1]) Zdůrazniti dlužno, že Strossmayer nemluvil proti definované nauce katolické. A když článek o neomylnosti byl pravoplatně ekumenickým sněmem definován, Strossmayer definici tuto uznal, ve své diecési prohlásil a víru svoji v toto dogma výslovně veřejně osvědčil. Jevila-li se mu na základě jeho theologických názorů roku 1870 neomylnost něčím, čím by ústrojí církve bylo dotčeno, přijal ji po rozhodnutí sněmu jako definovaný článek a odmítl všecky nabídky, činěné od opositního hnutí protikatolické-

[1]) „Zjev Strossmayerův nabývá v našem národě epochálního významu. Dnešní generace — nepotřísněná stranickými a osobními vášněmi — jasně poznává, jak byla jeho ideologie hluboká, jak řešívala od kořene náš národní problém, řešívala definitivně; jak, tyčíc se nad chmurným obzorem své doby, osvětlovala daleké vidiny budoucnosti. Vpravdě genij, který viděl, co jiní neviděli. Odtud i ono neomezené uznání a úcta k jeho jménu u všech směrů našeho národa. Svědkem toho byl i právě uplynulý den jeho narozenin (dne 4. února). Avšak do líčení jeho myšlenek a názorů vzplížily se hrubé nesprávnosti. Strossmayer slouží dnes za „obecný sklad", z něhož každý novinář a publicista vynáší své zboží na trh. Jeho jméno bývá firmou kdejakým svobodomyslným kulturním i politickým proudům, které vládnou naší společností. Pravý obraz je docela jiný. Strossmayer byl křesťanského názoru na svět; věřil ve vyšší duchovní povolání člověka. Byl katolickým knězem nejen svou kulturou, nýbrž plným svým přesvědčením, a ačkoli jako vysoce osvícený duch, jako humanista, vládl nejširším duševním obzorem, dovedl v soulad uvésti náboženské pravdy s vědeckými resultáty a srovnati vždy církevní a národní zájmy. Na této vzájemnosti nejvyšších ideálních dober zbudoval své kulturní poslání, ježto vyrostl v době našeho národního obrození, byl horlivým vlastencem hned pod jihoslovanským, hned pod chorvátským jménem; a ve své politické práci — na rozdíl od jiných ať katolických nebo pravoslavných biskupů — svým cholerickým temperamentem byl vždy bojovného ducha. To je krátká charakteristika jeho náboženskosti. Naši svobodní myslitelé, přisvojujíce si Strossmayera pro sebe, odvolávají se obzvláště na jeho řeči na sněmu vatikánském, které roznesly jeho jméno po celém světě. Avšak, jak celé jeho chování, tak ani pronesené názory nevybočují z mezí pravověrného vyznání. Jeho řeči na sněmu vatikánském nejsou plodem „svobodného myšlení" nebo filosofického racionalismu, nýbrž jsou refleksemi jeho bohoslovných názorů a onoho ducha, který nassál ve školách své doby, a hlavně ze současné německé a francouzské literatury . . ." Rittig, „Apokrifní govor Strossmayerov na vatik. saboru". („Katolički list", čís. 7., 1922.)

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

ho. Vedly jej nesporně důvody hluboké a čisté, jak u ryzí povahy a při hloubce a vroucnosti křesťanskosti tohoto velikána jinak býti nemohlo. Jednal-li tedy jako charakterní biskup katolický — přeorientoval se (lze-li toho výrazu užíti) čestně a neutrpěla tím, jak jeho veliké životní dílo ukazuje i nepřátelům, ani jeho velikost a ryzost křesťanská ani vlastenecká.[1])

Je známo, s jakým napětím čekali nepřátelé sněmu vatikánského, uveřejní-li biskupové tak zvané minority ve svých diecésích promulgace definic koncilu. Promulgace znamenala veřejné uznání. Strossmayer promulgoval usnesení vatikánského sněmu dne 26. prosince 1872 ve svém diecesánním „Glasníku biskupství ďakovsko-srjemského" a prokázal tak veřejně svůj poměr k sněmu i k papeži.

Ve zvláštním pastýřském listu ze dne 28. února 1881 vyznal tak slavně a nadšeně víru v neomylnost papeže, že jeho projev zdrtil starokatolické theology. Dle hlavního průbojníka protivatikánského hnutí starokatolického Schulteho Strossmayer prý se tímto listem v očích odpůrců vatikánského koncilu zabil. Schulte prohlásil tehdy, že jen ze slušnosti zdráhá se vyjádřiti pravým výrazem způsob, kterým Strossmayer ve svém pastýřském listě uznal papežskou neomylnost a svrchovanou moc (päpstliche Unfehlbarkeit und Allgewalt).[2])

Podobně veřejným a slavným způsobem osvědčil Strossmayer svoji víru v článek o neomylnosti ve své památné řeči ke Lvu XIII. o slovanské pouti dne 5. července roku 1881 v Římě. Významná řeč tato rozlétla se veškerým katolickým Slovanstvem. U nás uveřejněna v latinském originálu i vzorném českém překladu ve „Sborníku velehradském", roč. II., str. 7—14, 1881).

R. 1871 objevila se ve Florencii brožura s názvem:

[1]) Viz obšírněji o tom ve velmi důkladné studii dra J. Oberského, Chorvati proti neomylnosti papežské na koncilu vatikánském, Križevac 1921.

[2]) Dr. J. F. v. Schulte, „Der Altkatholicismus", Giessen, Verlag von E. Roth 1887, (str. 264).

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

„Papa e Vangelo, discorso di un veskovo nel concilio vaticano" („Papež a evangelium, řeč biskupa na sněmu vatikánském"). Tento pamflet, obsahující podvrženou řeč Strossmayerovu, rozšířen byl záhy v Německu a Rakousku. V Augsburku vyšel roku 1871 s nadpisem: „Rede des Bischofs Strossmayer über die Unfehlbarkeit des Papstes". Uveřejnil ji též „Kr. Wochenblatt" v 9. čísle roku 1872. Roku 1872 objevil se i v Chorvátsku s titulem „Řeč biskupa Strossmayera o neomylnosti papežově na církevním sněmu římském." [1])

Jakmile zvěděl Strossmayer od svého někdejšího průvodce a tajemníka na sněmu vatikánském dra Voršáka, který vyřizoval záležitosti ďakovské diecése u papežské Stolice, že vydána byla ve Florencii podvržená řeč jemu imputovaná, ihned jej pověřil, aby jeho jménem (jak zdůrazňuje sám Schulte, „Der Altkatholicismus", str. 263) proti bídnému falsifikátu v italské veřejnosti protestoval. Dr. Voršak uveřejnil 20. prosince 1871 v „Osservatore Romano" prohlášení, v němž konstatoval, že řeč obsažená v brožuře nebyla na sněmu vatikánském proslovena, aniž kdy vyšla z pera Strossmayerova. Výslovně pak zmiňoval se o skvělých nabídkách, které marně Strossmayerovi byly s mnoha stran činěny, aby se postavil v čelo „protestních katolíků".

Když byl Strossmayer upozorněn hipolytským biskupem Fesslerem, který byl tajemníkem koncilu vatikánského, že podvržený padělek objevil se i v německém překladu, ihned poslal Fesslerovi dopis dne 18. března roku 1872, v němž vyslovil příkrý úsudek o bídném zneužívání svého jména v boji proti vatikánskému koncilu a zplnomocnil hipolytského biskupa, aby jeho ohražení proti domnělé řeči dle potřeby použil pro veřejnost.

V důležitém onom dopisu psal doslovně:

[1]) Vydal ji Aleksander Wagner v Lukovaru. Tisk Mederschitzkyho v Oseku. Bez udání roku. Překlad je velmi chatrný, jistě od laika. Ekumenický překládá: veřejný.

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

„Probe nosti, quemadmodum reliqui omnes, qui in concilio vaticano aderant, me sermonem, qualis modo mihi supponitur, nunquam habuisse. Principia mea quippe ex asse opposita sunt iis quae in praedicto sermone sustinentur. Conscius mihi sum, me nunquam aliquid dixisse, quod autoritatem Sanctae Sedis vere afficere et labefactare, aut quod Ecclesiae unitati in detrimentum cedere posset. Tibi Rssme Domine facultatem et jus tribuo, harum litterarum usum, quem libuerit faciendi." („Víš dobře, jako všichni ostatní přítomní na sněmě vatikánském, že jsem řeči, jaká se mi právě podkládá, nikdy neměl. Zásady mé jsou úplně protivné těm, jež ve zmíněné řeči jsou vyjádřeny. Jsem si vědom, že jsem nikdy ničeho neřekl, co by se dotýkalo vážnosti svaté Stolice neb jí otřáslo, nebo co by mohlo škoditi jednotě církve. Dávám ti, nejdůstojnější pane, dovolení a právo, abys listu mého dle své libosti použil.")

Když pak se objevil tentýž falsifikát v Chorvatsku, rovněž proti němu protestoval zmocněnec Strossmayerův, dr. Voršak v úředním diecésním „Glasniku" r. 1873, str. 24, jako zlomyslnému padělku. Prohlásil doslovně:

„Řeč ta je pouhou smyšlenkou. Strossmayer neměl nikdy těch zásad ani jich nehájil. Já podepsaný jsem přesvědčen, že vydavatelé a prodavači té lži třebas nevědomky kydají hanu na kněžskou čest a biskupskou důstojnost muže, jehož váš národ ctí jako vytrvalého hrdinu křesťanských zásad, pravím jim znovu, že je řeč ta vymyšlena a zlomyslně sestavena a že žádným biskupem nebyla na církevním sněmu proslovena. Jenom nepřátelé našeho národa a biskupa Strossmayera mohou tak očividnou lež v našem lidu roztrušovati, a kdo má čest, nebude jim té práce záviděti."

Tato rozhodná ohražení nezůstala bez účinků. Pamflet ztratil na své věrohodnosti a za nějakou dobu zmizel z veřejnosti.

Teprve po 16 letech započalo druhé období tendenčního, plánovitě zosnovaného tažení protikatolického s domnělou řečí Strossmayerovou. Objevila se téměř

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

najednou v četných překladech. Strossmayer byl na ni s mnoha stran upozorněn. Tak psal mu biskup Maes z Covingtonu ve Spojených státech severoamerických dne 29. května roku 1889 o falsifikátu šířeném v Americe; kanovník Cručič o španělském překladu v „La Libertad" ve Venezueli dne 3. srpna 1890; Abbé Gossard z Noyonu o francouzském překladu v červenci roku 1890; biskup brixenský Aichner dne 10. srpna 1890 o německém překladu u Gassnera v Innomostí. (Zároveň jeden exemplář tohoto překladu Strossmayerovi zaslán.) Falsifikát v nových překladech byl úplně shodný s italským originálem, vydaným ve Florencii pod názvem „Papež a evangelium" roku 1870.

Strossmayer na všechny dopisy odpovídal a insinuovanou řeč jako bídný falsifikát rozhorleně odmítal.

Pozoruhodný je zvláště dopis biskupu Maesovi, datovaný ze dne 18. června roku 1889. Když byl Strossmayer prohlásil, že řeč pod jeho jménem šířená je „podvrženou, zlomyslnou a lživou", že jí nikdy nepronesl, vyjádřil svoji víru v Božské ustanovení římského primátu klasickými slovy:

„Summus Pontifex, S. Petri successor, ipsius Jesu Christi Dei et Salvatoris nostri hisce in terris vices subiit; ille visibile Ecclesiae Dei caput; ille credentium omnium pater; ille supremus gregis dominici pastor, ille infallibilis et ovium et agnorum omnium in Ecclesia Dei doctor est. Ille est fons et pignus aeternum unitatis ecclesiae et unitatis ordinis sacerdotalis, ut adeo iuxta s. Ambrosium, ubi Petrus ibi Ecclesia: et juxta s. Augustinum: Roma locuta est, causa finita est." (Nejvyšší velekněz, nástupce svatého Petra, je samého Ježíše Krista, Pána a Spasitele našeho zástupcem na zemi; on je viditelnou hlavou církve, všech věřících otec; nejvyšší pastýř stádce Kristova, on je neomylný učitel všech oveček a beránkův církve; on je pramen a věčná záštita jednoty církve a jednoty kněžského řádu, takže dle svatého Ambrože: kde jest Petr, tam je i církev, a dle sv. Augustina: Řím promluvil, spor je ukončen.")

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

V odpovědi biskupu Aichnerovi dne 18. srpna 1890 píše podobně a podvrženou řeč nazývá „bídnou sláta-ninou, vypočítanou na matení věřícího lidu". (Viz oba listy v Granderathově „Geschichte des Vatikanischen Konzils", III., str. 584.) Poněvadž řeč, obsažená v brožuře vydané církví československou, je úplně shodná s padělkem, který měl Strossmayer v rukou, když psal biskupu Aichnerovi, platí o ní totéž.

Nejdůležitějším faktem je, že Strossmayer měl od roku 1876 v rukou dokument o autoru padělané řeči, který se k svému činu veřejně doznal a Strossmayera na smrtelné posteli odprosil. Byl to odpadlý augustinián dr. José Augustin de Escudero z Buenos Aires. Opustiv řád, dlel nějakou dobu ve Španělsku a Francii; přestoupil k protestantismu a v době vatikánského sněmu zdržoval se v Italii. Působil jako protestantský kazatel a uplatnil se v době nejprudších bojů proti vatikánskému koncilu. Po pohnutém životě vrátil se do Buenos Aires, kde se smířil s církví, přiznav se k autorství podvržené řeči Strossmayerovy a pokusiv se odčiniti neblahý svůj čin. Strossmayera odprosil prostřednictvím lazaristy P. Stollenwerka (Buenos Aires, Calle Libertad, Hospital Francés) v listu ze dne 18. srpna 1876. Věc není doložena pouze tímto listem, který Strossmayer uchoval ve svém diecésním archivu ďakovském, nýbrž i veřejným prohlášením onoho kněze v buenoaireském časopise „América del Sud", jehož byl tehdy redaktorem. (Článek, v němž ono prohlášení je obsaženo, nadepsán je „La Verdaden el Vaticano".) Dotyčné číslo uvedeného časopisu bylo rovněž Strossmayerovi zasláno. (Vše uchováno s korespondencí Strossmayerovou v diecésním archivu ďakovském pod čís. 707. a. 1889.)

Když zahájeno bylo zmíněné druhé protivatikánské tažení s falsifikátem, poslal Strossmayer dne 20. srpna roku 1890 do Vatikánu fungujícímu tehdy zástupci státního sekretáře msgru M. Moceniovi obšírnou zprávu o původci apokryfu i o sensačním jeho přiznání a od-

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

volání (což dosud v Římě nebylo známo). List uveřejněn v dodatku k „Aktům vatikánského koncilu" (Acta IV., b, 649; přesnost opisu ověřena biskupským sekretářem Josefem Wallingerem v Ďakově).

Dr. Rittig ve svém zmíněném článku „Apokrifní govor Strossmayerov na vatikánskom saboru" poukázal na rozpor mezi názory připisovanými Strossmayerovi falsifikátem a jeho opravdovou hlubokou, synovskou úctou k svaté Stolici, projevovanou jak před sněmem vatikánským, tak na něm i po něm. Uvedl zvláště nadšený pastýřský list ze dne 29. června roku 1869 (Ďakovský diecésní archiv, čís. 817/869), ve kterém Strossmayer dokazuje, jak vatikánský sněm usiluje upevniti jednotu církve a zlepšiti nesnesitelné postavení papežovo. Nadšeněji a oddaněji nemohl žádný katolický biskup promluviti o svaté Stolici. Podal též několik dokladů z uvedených záznamů v archivu ďakovském, že Strossmayer hájil po mnohé stránce právě opačné stanovisko, než jaké mu podvržený hanopis imputuje.

Tak na příklad při zmínce o apoštolském sněmě jerusalemském imputuje padělek Strossmayerovi tato slova: „Kdyby byl býval Petr papežem, kdo by byl svolal sněm? Svatý Petr. Kdo by mu byl předsedal? Svatý Petr. Kdo by byl usnesení sestavil a oznámil? Svatý Petr. Avšak tomu tak nebylo."

Vskutku však mluvil Strossmayer úplně opačně. Pravil doslovně: „Hoc sub respectu mihi aeterna memoria et immitatione dignum videtur concilium Hierosolimitanum, quod uti nostis ad sopiendam controversiam de observandis legalibus ortam, sub auspiciis ipsius Principis Apostolorum coaluit. Petrus synodum convocat, eidem actu praesidet, partem praecipuam in discussione et definitione capit omniaque ordinat, quae ad rectam lati decreti executionem spectant." („V tomto ohledu věčně památným a následování hodným zdá se mi býti sněm jerusalemský, jenž, jak víte, sešel se pod dozorem samého knížete apoštolského k uklidnění sporu, vzniklého o zachování starozákonních předpisů.

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

Petr sněm svolává, Petr mu předsedá, Petr má hlavní účast na řečích a rozhodnutích a všechno pořádá, čeho třeba k řádnému provedení učiněného rozhodnutí.“)

Dále zmínil se dr. Rittig, že dle Voršakových zápisků došlo za řeči Strossmayerovy k slovným srážkám s některými účastníky sněmu, jimž zdály se leckteré výroky Strossmayerovy upřílišněnými a na úkor vážnosti svaté Stolice.

Strossmayer se však ohražoval úplně jinak, než jak je tomu v podvrženém hanopisu.

Pravil: „Quantum autem ad intentionem meam, eam coram Deo et hocce concilio testatam facio verbis magni Bossueti: O Romana Ecclesia! Tuus sum totus: exarescat manus, si unquam contra te scribere praesumpserit, lingua in faucibus exsiccetur, antequam quidquam contra te proloquatur. Haec in mei defensionem dicta sunto.“ („Co pak se mého smýšlení týká, před Bohem a před tímto sněmem vyznávám je slovy velikého Bossueta: O církvi římská! Tvým jsem všecek. Uschniž ruka má, kdyby se někdy odvážila něco napsati proti tobě, seschni v hrdle jazyk můj dříve, než by něco proti tobě promluvil. To budiž řečeno na mou obranu.“)

*

Biskup Strossmayer byl a do posledního dechu zůstal charakterním biskupem katolickým, jak veškeren jeho život i jeho veliké životní dílo dosvědčuje. Pozoruhodným je klasické prohlášení, jež zaslal londýnskému „Tabletu“, v němž s indignací odmítal insinuaci listu „Times“, jenž psal, že Strossmayer dal více než jedenkráte na srozuměnou, že by se nerozpakoval přestoupení katolické menšiny na pravoslaví podporovati, kdyby toho pro spojení Jihoslovanů bylo potřebí. „Obsah mého života — psal Strossmayer — i mé veřejné i duchovní působení za posledních dvacet let usvědčují takové zprávy ze lži. Choval jsem vždy přesvědčení, že katolická část mého národa, až základy

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

všeobecného vzdělání a duševní kultury si osvojí, k tomu povolána bude, aby tyto zásady dále šířila a odloučivší se díl ke katolické jednotě zpět přivedla. Abych k tomu cíli dospěl, vybudoval jsem mnohé instituce. K těm náleží katolická universita, která v Záhřebě, městě katolickém, založena byla; akademie pro vědy a umění; klášter v mém sídle biskupském pro vychování kněží z řádu františkánského, jehož úkolem jest, aby evangelium a civilisaci v Bosně šířil; obnovení kapituly svatého Jeronyma v Římě za tím účelem, aby byla živým pojítkem mezi svatou Stolicí a Slovany; konečně a hlavně veliká katedrála, která ode mne v krajině většinou členy církve východní obydlené vystavěna a s Boží pomocí v několika letech svatému Petru, středu katolické jednoty, zvláště zasvěcena bude. Všechny tyto věci sdostatek svědčí, že to, co se o mně vypravuje, jest zlomyslnou pomluvou."

(Viz J. J. Strossmayer. Obraz životopisný k padesáté ročnici jeho jmenování biskupem od dra Roušara, Praha, Storch 1899, strana 75 a 76.)

Veliké vážnosti a úcty požíval Strossmayer u papeže Pia IX.[1]) a mimořádné, neobyčejně veliké přízni těšil se u papeže Lva XIII.

Strossmayer měl hlavní zásluhu na vydání památného papežského okružníku cyrilometodějského „Grande munus". Jak vysoko cenil Lev XIII. apoštolské působení velikého slovanského biskupa a horlitele pro ideu cyrilometodějskou, nejvýmluvněji ukázalo mimořádné vyznamenání, jehož se Strossmayerovi dostalo uděleným posvátného pallia.

*

Když zahájila církev československá agitaci se zmíněnou brožurou, obsahující domnělou řeč Strossmayerovu úplně shodnou s padělkem z let sedmdesátých a

[1]) Když kdysi přijel do Říma a dostavil se ke slyšení do Vatikánu, Pius XI., jakmile jej spatřil, vyšel mu vstříc a zvolav: „Ejhle, apoštol!" objal jej.

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

devadesátých, osvětlil jsem neoprávněnost a nepoctivost tohoto počinu ve čtyřech obšírných článcích v „Našinci".[1]) Odpověděno mi bylo článečkem „Biskup Strossmayer a neomylnost papežská" v olomuckém listě církve československé „Za pravdou", čís. 26., roku 1922. Frivolními posměšky odbývány všechny vývody mých článků. Že Strossmayer usnesení koncilu vatikánského uznal, je prý pouze náš dohad. Proti brožuře šířené v letech sedmdesátých a devadesátých prý se neozval, byl s ní spokojen. Dokumenty z katolických archivů nic neznamenají, poněvadž tyto archivy se dle potřeby „doplňují a vykuchávají"; listy o domnělém původci Strossmayerovy řeči jsou pohádkou, v dokladech dra Rittiga zrovna lze prý hmatat nejapnost, s jakou „Římané důkazy, které nemají, přitahují za vlasy, jen aby tu neomylnost, v níž věří nemyslící mozky, udrželi", atd.

Strossmayer nikde prý usnesení koncilu vatikánského nepromulgoval; biskupové Fessler, Maes, Aichner se smluvili a „dopisy Strossmayerovy podvodně vyrobili". (Vskutku biskup Fessler už byl 12 let mrtev, když Maes a Aichner se stali biskupy v r. 1884.) Všichni tři věděli prý, co Strossmayer mluvil na koncilu vatikánském, protože tam byli (ač ani Maes ani Aichner na koncilu nebyli), atd. Úžas vzbuzovaly stydné nehorázznosti, křiklavé nepravdy a povšechná frivolnost této odpovědi. Nic se neohlíželi obhájci falsifikátu, jak zneucťují charakter Strossmayerův (Strossmayer dle nich ani v primát ani v neomylnost papeže nevěřil — a při tom v církvi katolické zůstal, jednal a mluvil (před papežem 28. února roku 1881), jako by v ně věřil). Nic nedbali na rozpory ve své obhajobě, z níž důsledně vyplývalo, že Strossmayer byl bezcharakterním slabochem, jednajícím proti svému přesvědčení a při tom se tvrdilo, že byl mravním velikánem, jehož svědomí bylo

[1]) „Falsifikát řeči Strossmayerovy na sněmu vatikánském, šířený církví československou". („Našinec" I., čís. 106., II., čís. 109., III., čís. 113.) „Zneužívání Strossmayera". („Našinec", čís. 117., r. 1922.)

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

vždy „čisté“ a že „svými přednáškami dovedl na veřejnosti své názory a své přesvědčení uhájiti proti nepravdě“ . . .

Když jsem přibil na pranýř frivolnost, neobjektivnost a nepoctivost této obrany falsifikátu a zevrubně dokumentárně prokázal znova,[1]) že šířená řeč je bídným padělkem, zneucťujícím čest velikého slovanského biskupa — list „Za pravdou“ se odmlčel, na výzvu, aby dokázal neoprávněnost některého uvedeného dokladu ani slovem nereagoval — ale falsifikát dále v české veřejnosti rozšiřoval . . .

[1]) Viz dva články „O Strossmayera“. („Našinec“, č. 158. a čís. 163., r. 1922.)

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

REJSTŘÍK JMENNÝ

Aftimios 140.
Aichner 310, 311, 315.
Alexander VII. 258.
Ambrož sv. 310.
Amos (Komenský) 69, 217, 218.
Angelar 92.
Antonij 225, 238, 239.
Artim 254.
Augustin sv. 310.

Babič 246.
Bačinskij 259.
Ballay 138.
Bauer 179, 181, 184, 189.
Bazilovič 262.
Belakov 249.
Benjamin 221, 226, 248, 254.
Bercsényi 267.
Beseda 239.
Bílý 52, 80.
Bismarck 33.
Blahoslav 213.
Bogatyrec 90.
Bogolep 238, 270, 275.
Boháč 153, 293.
Bossuet 313.
Bradáč 259.
Branč 212.
Breitenbacher 38.
Brosman 152.
Budha 110, 168.

Castella 266.
Cekl 52.
Cručič 310.
Crvčanin 151.
Cyprián sv. 305.
Cyril a Metoděj sv. 28, 44, 46, 47, 58, 65, 70, 72, 74, 83, 84, 89, 91, 92, 110, 112, 182, 278.
Czerski 31.
Černavin 232, 234, 235, 237, 238, 246, 247, 249—251, 274.
Černý 210.
Červinka 221—223, 227, 228, 233, 281, 283, 284, 285.

Dimitrij 75, 90—92, 227.
Djoric 46, 98.
Dlouhý-Pokorný 67, 84, 106, 172.
Döllinger 33.
Dositej 27, 42, 45, 51, 59, 65, 67, 72 až 77, 79—84, 86—92, 94—101, 108, 109, 113, 114, 116—120, 124, 127, 129, 132—137, 140, 143—145, 157, 184, 221, 225—229, 232, 237, 247, 248, 251, 252, 274, 275.
Dostrašil 108.
Dovhovič 262.
Druget 260, 267.
Duchnovič 262.

Eichler 283, 284.
D' Escudero 311.
Eucken 25.
Eulogios 250.

Farský 29, 42, 47—49, 52, 53, 56, 58, 65, 70, 72, 77, 84, 89, 91, 93 až 95, 99, 100, 102, 105, 109, 113 až

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

122, 124—129, 132—137, 143, 145, 147—154, 162, 163, 165, 167—171, 175—180, 182, 185—188, 190 až 194, 197, 198, 203, 204, 208—210, 212, 214—216, 218, 229, 231.
Fencik 262.
Fessler 308, 315.
Fircag 260.
Fotius 58.
Frommel 294.
Fuček 210, 212.
Fynes-Clinton 90.

Gagatko 254, 274.
Gail 141.
Gajdík 210, 211.
Gassner 310.
Gebej 242, 243, 261, 266, 275, 277.
Gerazimov 140.
Gorazd, žák sv. Metoděje, 91, 92.
Gorazd (G. Pavlík) v. Pavlík.
Gossard 310.
Granderath 304, 311.
Grant 171.
Grégr 221.
Grigorij 231.

Haas 167.
Habrman 51.
Hadžega 242, 268, 269.
Haňávka 153, 210.
Havlíček 31, 213.
Heiler 294.
Herben 59, 70, 71.
d' Herbigny 89.
Herrmann 291.
Hladký 290, 293, 294.
Hrabánek 183.
Hrdlička 80, 90, 103—105, 114, 119, 153, 181, 182.
Hrejsa 290—292, 296.
Hromádka 56, 58, 59, 64, 110, 167, 187, 291, 293, 294, 298.
Hus 28, 32, 36, 40, 43, 44, 46, 47, 51, 58, 68, 70, 71, 84, 88, 110, 112, 114, 182, 213, 215, 291.
Hůta 106, 178, 215.

Chelčický 213.
Chýra 244, 268.

Jakl 218.
Jakoubek ze Stříbra 213.
Janeš 210, 211.
Jelínek 210.
Jeroným sv. 313.
Jeronym Pražský 213.
Jiří z Poděbrad 213.
Jov 238, 270.

Kabaljuk 225, 232, 234, 235, 237, 238, 246, 247, 249, 270, 274, 275.
Kalous 109, 113, 114, 121, 129, 134, 135, 137, 143, 151, 153, 162, 171, 175, 178, 185, 210, 212.
Kalvín 291.
de Kamelis 258, 259.
Karas 210.
Klement Alex. 22.
Kliment, žák sv. Metoděje, 92.
Kloſáč 91.
Komenský 29, 32, 47, 68, 69, 98, 110, 112, 213, 215.
Konečný 167.
Konfuce 110, 168.
Koniáš 71.

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

Konstantin 231.
Kopal (K.-Stěhovský, K.-Stěhule) 40, 119, 132, 143, 145, 167, 168, 185, 222.
Korzub 269.
Kostka 90, 138, 180.
Koudelka 90, 120, 121.
Kovář 48, 56, 57.
Kozák 214, 215, 291, 236.
Kralickij 262.
Kramář 91.
Krause 298, 300.
Krejer 246.
Kunstovný 113, 169.

Lažo 254.
Leixner 120, 121.
Lemberk 56.
Lerinský 305.
Lev I. 305.
Lev XIII. 307, 314.
Lněníček 52.
Luborskij 238.
Lučkaj 262.
Ludmila sv. 68.
Lukáš bratr 213.
Luther 16, 291.

Maes 310, 315.
le Maire 267.
Malcev 42.
Malý 52, 58, 115.
Mareš 119.
Marinkovič 42.
Masaryk 35, 88, 112, 168, 208, 242, 261, 278.
Mazáček 90.
Maximenko 252, 254, 255.
Mejgeš 281.
Meletij 223, 224, 231, 247, 250, 281, 282.
Micara 47.
Mikuláš z Pelhřimova 213.
Milič z Kroměříže 213.
Moceni 311.
Mohamed 110, 168.
Mojžíš 110, 168.
Musil 256.

Naum 92.
Nekula 256.
Nermut 101, 106, 202, 216.
Niketič 90.
Njaradi 256.
Nogol 210.
Novák F. X. 22.

Oberšký 307.
Odložilík 214.
Olšavskij 259.
Orchard 294.
Palacký 112, 213.
Pankovič 260, 264.
Pantalejmon 140.
Papp 266, 270.
Partenios 258.
Pařík 84, 89, 91, 99, 100, 116, 149, 151, 153, 155, 161, 162, 165, 180, 185.
Pastelius 260.
Pašič 92.
Paul 153.
Pavlík (Gorazd P.) 19, 20, 40, 42, 43, 47, 52, 53, 59, 64, 65, 67, 72, 75, 80, 81, 84—87, 89—91, 94, 95, 97—109, 114—145, 147—171, 173

http://rusyns-library.org – «Русинська Библіотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Библіотека Стефана Бендаса", 02.2016

až 185, 187—198, 201, 203, 222, 224, 227, 229—231, 233, 238, 249, 250, 282—285.
Pavlovič 262.
Pius IX. 314.
Pekař 27, 29, 33, 37, 38.
Petr sv. 310, 312, 313.
Petr, král srbský, 89, 91.
Plechatý 216.
Polák 297.
Polešovský 52, 80, 90, 98, 114, 119, 127, 128, 130—133, 182—184, 189, 210.
Popovič 260, 264.
Potapov 239.
Prášek 209—211.
Procházka G. 29, 118, 162, 165, 192, 209—212.
Prokop Veliký 213
Prudký 98.

Rádl 19, 47, 52—54.
Rákóczy J. 258, 267.
Rašín 90.
Rezek 119.
Rittig 304, 305, 306, 312, 313, 315.
Rokycana 213.
Ronge 31.
Roš 75.
Roušar 314.
Rozsypal 272.
Rubringer 80.
Růžička 155, 157, 158, 180.

Řehoř bratr 213.

Saponič 89.
Sáva sv. 92.
Sáva, žák sv. Metoděje, 92.
Savatij (S. Vrabec) 221, 223, 224, 226—230, 232—239, 243, 245—254, 271, 274, 275, 280—286.
Schulte 307, 308.
Silvaj 262.
Sladkovský 221.
Slavingr 90.
Smetana Aug. 213.
Smith 140.
Söderblum 294.
Sokrates 110, 168.
Spisar 43, 86, 87, 131, 142, 153, 175, 178, 182, 199, 202, 207, 215.
Stankaj 269.
Stateční 200, 216.
Stejskal J. 42, 52, 86, 115, 191, 192, 197, 214.
Stibor 29, 52, 90, 149, 181, 192, 209, 210, 212.
Stojan 304.
Stollenwerk 311.
Stránský 38.
Strauss 289.
Strossmayer 234, 303—316.
Strybský 273.
Stržínek 150, 151.
Svojše 277.
Szabo 242, 268, 269.

Šafařík 213.
Šebesta 138.
Ševčík 192, 193, 197.
Šípek 203.
Štěpán pap. 305.
Šuba 242, 268, 269.
Šubrt 80.
Šusta 27, 29.

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

Šustek 98.
Takoš 138.
Tarasovič 258.
Tarkovič 253.
Tichon 250.
Tolkár 138.
Tolstoj 88.
Tomek 168.
Trčka 256.
Tuháček 59, 67, 89, 90.

Urban 119.

Vaněk 59.
Varchol 254.
Váša 293.
Vašica 58.
Vaverius 172.
Velimirovič 89.
Vinklárek 191.
Vodička 210.
Vološin 242, 262, 268.
Voršak 305, 308, 309, 313.

Wagner Alex. 308.
Wallinger 312.
Wernle 291.
Wiclif 291.
Wiching 92.
Williams 141.

Zahradník-Brodský 27, 29, 40—42, 59, 65, 75, 79, 84, 93, 94, 130, 131.
Zarathustra 110, 168.
Zdražila 80.
Zlámal 183.
Zwingli 291.

Žatkovič 137, 262.
Žídek 40, 52, 79, 90, 120, 121, 128, 180.
Žilka 171.
Žižka 213.

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ УжгородѢ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

http://rusyns-library.org – «Русинська Бібліотека - ИИФ въ Ужгородѣ» - "Бібліотека Стефана Бендаса", 02.2016

Dr. Frant. Cinek

K NÁBOŽENSKÉ OTÁZCE

V PRVNÍCH LETECH NAŠÍ SAMOSTATNOSTI

1918 - 1925

Vytiskly a vydaly

Lidové závody tiskařské

a nakladatelské

v Olomouci